

МВС УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ПРЕДСТАВНИЦТВО ФОНДУ ГАНСА ЗАЙДЕЛЯ В УКРАЇНІ

**МЕДІАЦІЯ В СУДОВІЙ, ПРАВООХОРОННІЙ
ТА ПРАВОЗАХИСНІЙ СИСТЕМАХ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
(30-31 травня 2019 року)

Одеса – 2019

УДК 347.9:347.127.15(08)
М42

Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення
статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги

Медіація в судовій, правоохоронній та правозахисній системах:
М42 матеріали міжн. наук.-практ. конф., м. Одеса, 30-31 травня 2019 р.
— Одеса: ОДУВС, 2019. — 253 с.

УДК 347.9:347.127.15(08)

© ОДУВС, 2019

Шановні учасники конференції!

Дозвольте привітати Вас з початком роботи Міжнародної науково-практичної конференції «Медіація в судовій, правоохоронній та правозахисній системах».

Медіація в Україні на сьогодні набуває поширення в різноманітних сферах суспільних відносин. Якщо ще декілька десятиріч тому про існування медіації, як альтернативного способу вирішення конфліктів знали переважно лише ті особи, які безпосередньо стояли у витоків формування та впровадження медіаційних практик на теренах України, то на сьогодні зросла обізнаність як професійної психологічної й юридичної спільноти, так і громадськості.

В умовах демократичних перетворень, реформ у правоохоронній сфері невідкладним завданням є розбудова громадянського суспільства та правової держави. Це передбачає, насамперед, створення нових інститутів і реформування існуючих органів влади, покликаних забезпечити інтереси людини, держави та суспільства. Зайнявши впевнені позиції у сфері сімейних відносин, медіація поступово впроваджується й в інших сферах. Одним із вагомих аргументів на користь застосування медіації в сфері правосуддя є сприяння розвантаженню судів. При цьому цей аргумент може бути застосований і до правоохоронної системи. Так, поліцейські підрозділи на сьогодні зазнають не меншої завантаженості і потребують пошуку альтернативних шляхів вирішення конфліктів, з якими щодня стикаються практично всі поліцейські.

В сучасній європейській практиці демократичного державотворення спостерігається цілком закономірний і очевидний процес, який характеризується посиленням гуманізації державно-суспільних відносин, виведенням їх на рівень всебічної співпраці, коли держава є зручною для особистості, покликана захищати її права і свободи. Такий підхід загалом є домінуючим у всіх державних устроях країн розвинутої демократії. Саме він дозволяє розвивати державно-суспільні відносини на засадах гармонійного поєднання інтересів індивідуальності, суспільства та держави, де пріоритет надається виробленню та практичній реалізації універсальних систем захисту особистості, виведенню їх на вищий рівень у порівнянні з іншими державними устроями та системами. Означене, без сумніву, актуалізується й політикою нашої держави щодо реформування правоохоронної системи, її орієнтування на європейські стандарти.

Враховуючи закордонний досвід, слід зазначити, що значну роль медіація може мати у випадку, якщо її застосовувати щодо вирішення питання миробудування та ефективного вирішення спорів на глобальному рівні, які сьогодні є як ніколи актуальними для України.

На думку дослідників, медіація має ряд переваг, які полягають у наступному: це процес, який дає сторонам можливість висловити свої погляди, піти на компроміс і знайти задовільне рішення – мирне рішення, прийнятне для сторін спору. Крім того, це процес, який допомагає запобігти серйозних збройних конфліктів. Навіть якщо конфлікт уже виник, посередництво може допомогти покласти край його подальшим негативним наслідкам для сторін. Безпосередньо альтернативні способи вирішення конфліктів, зокрема і медіація, можуть бути застосовані під час практичної діяльності.

Комплексний характер перетворень обумовлює різноплановість напрямів їх наукового обґрунтування. Такими, на наш погляд, виступають:

1. Медіація в судовій системі;
2. Медіація в правоохоронній системі;
3. Медіація в правозахисній системі.

На сьогодні на відміну від медіації в системах правосуддя та правозахисту, медіація та інші альтернативні способи вирішення конфліктів в поліцейській діяльності є майже не дослідженими, тому потребують подальших науково-обґрунтованих розробок та комплексного підходу.

Маємо надію, що вирішенню означених питань сприятимуть Ваші наукові здобутки та пропозиції, висловлені під час роботи конференції.

Сподіваємось, що наукові здобутки, висвітлені Вами під час конференції слугуватимуть не лише викладенню останніх досягнень у царині юридичної науки, але й стануть підґрунтям у збагаченні всіх галузей права новими науковими ідеями, у розвитку національного законодавства та формування єдиної правоохоронної практики.

Дякую за увагу!

*Катеринчук І.П., ректор Одеського державного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
генерал поліції третього рангу*

*Авдєєва А. В.,
ад'юнкт денної форми навчання
аспірантури та докторантури ОДУВС
Науковий керівник: Цільмак О. М.,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
криміналістики, судової медицини та психіатрії ОДУВС*

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІАТОРА

Вивчення питань, які стосуються медіації є не новацією, а є вимогою часу, оскільки володіння знаннями й навичками в сфері медіації зараз є обов'язковою характеристикою кваліфікованого правника. Разом з тим, питання медіації законодавчо не врегульоване, тому й виникає багато питань стосовно поняття, принципів, етапів і правил медіації тощо. Особливої уваги потребує особа медіатора.

Шукаючи відповідь на питання які ж особисті якості надають можливість особі кваліфіковано і професійно працювати медіатором у будь-якій сфері, не аби який інтерес викликало поняття «емоційний інтелект» і його співвідношення з особою медіатора.

Емоційний інтелект (EI) (англ. Emotional intelligence) – група ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних емоцій і емоцій оточуючих. Люди з високим рівнем емоційного інтелекту добре розуміють свої емоції і почуття інших людей, можуть ефективно керувати своєю емоційною сферою, і тому в суспільстві їхня поведінка більш адаптивна і вони легше досягають своїх цілей у взаємодії з оточуючими.

За теорією Р. Бар-Она, емоційний інтелект визначається як сукупність найрізноманітніших здібностей, які забезпечують можливість успішно діяти в будь-яких ситуаціях. Вчений виділив п'ять субкомпонентів, які характеризують структуру емоційного інтелекту:

- саморозуміння (усвідомлення власних емоцій, впевненість у собі, самоповага, самоактуалізація);
- комунікативний потенціал (емпатія, соціальна відповідальність);
- власне адаптаційні здібності (вміння вирішувати проблеми, долати труднощі, емоційна лабільність);
- антистресовий потенціал (стійкість до стресів, самоконтроль);
- загальний настрій (оптимістичність) [3].

У 90-х роках світ побачила книга «Емоційний інтелект» Деніеля Голмана (Daniel Goleman), який співпрацював із Нью Йорк Таймз (New

York Times), спеціалізуючись на дослідженнях мозку та поведінки людини, і одночасно навчався на психолога в Гарвардському університеті. Людей з розвиненим емоційним інтелектом він описував так:

1. Вони добре розуміють власні емоції (самосвідомість).
2. Вони добре керують власними емоціями (самоконтроль).
3. Вони з емпатією ставляться до емоцій інших людей (соціальне розуміння).
4. Вони добре справляються з емоціями інших людей (управління взаємовідносинами) [1].

Велика кількість науковців, які досліджують емоційний інтелект, дійшли висновку, що він відрізняється від інших інтелектуальних здібностей тим, що він є не вродженою, а сформованою рисою.

Шлях до розвитку емоційного інтелекту полягає через [1]:

1. Самосвідомість в емоційному інтелекті, яка спонукає нас зрозуміти у яких стосунках із власними емоціями ми перебуваємо. Це включає переживання почуттів; відслідковування фізичних відчуттів; вміння відчувати особисті почуття та емоції гніву, суму, страху, радості, кожне з яких супроводжується певними виразами обличчя; переживання почуттів настільки сильних, що помітні як самій людині так і її оточуючим; звернення уваги на емоції та врахування їх у прийнятті рішень.

2. Самоконтроль починається з усвідомлення емоцій. Їх опанування і контроль дозволяють приймати конструктивні рішення. Здатність контролювати стрес та залишатися емоційно присутнім допомагає вловлювати шматочки інформації, брати ініціативу в свої руки, адаптуватися до нових обставин за короткий термін.

3. Соціальне розуміння – це, серед іншого, вміння опрацьовувати велику кількість невербальних сигналів інших людей. Щоб досягнути цього, людині слід призупинити власні думки. Адже так вона зможе опрацювати інформацію, що надходить від іншої людини, тобто бути «в ситуації».

4. Управління взаємовідносинами відбувається через усвідомлення емоцій, здатності розпізнавати та розуміти, що відчувають інші люди. Це допомагає ефективно розвивати додаткові соціальні чи емоційні навички, які роблять стосунки ефективнішими, пліднішими та більш наповнюючими. Управлінню взаємовідносинами сприяють: ефективне використання невербального спілкування, застосування гумору для зменшення стресу, сприйняття конфлікту як можливості розвивати ближчі стосунки.

Беручи до уваги вищезазначене, можна зробити висновок, що емоційний інтелект є важливою психологічною складовою особи медіатора. Тільки фахівець з високим рівнем самосвідомості та самоконтролю, на-тренованим вмінням соціального розуміння, та з «нейтральним», усвідомленим умінням управління взаємовідносинами може кваліфіковано та плідно провести процедуру медіації, досягти взаємоприйнятної для сторін угоди, і тим самим підкреслити важливу роль такої процедури для суспільства в цілому. При цьому дуже важливим є те, що емоційний інтелект можна і потрібно розвивати, за для підвищення свого професійного рівня в медіації і правозастосовній діяльності у цілому.

Список використаних джерел:

1. Гоулман Д. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше, чем IQ — М.: «Манн, Иванов и Фербер», 2013. — С. 560. — ISBN 978-5-91657-684-9;

2. Емоційний інтелект і можливості його розвитку/ Режим доступу:<https://www.empatia.pro/emotsijnyj-intelekt-i-shlyahy-jogo-rozvy/>;

3. Р. Бар-Он «15 факторов модели Bar-On», режим доступу: <http://www.reuvenbaron.org/wp/the-5-meta-factors-and-15-sub-factors-of-the-bar-on-model/>

*Албул С. В.,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності ОДУВС*

ДО ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ПОЛЩЕЙСЬКОЇ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Як альтернативний (позасудовий) метод вирішення конфліктів, медіація була розроблена ще у 70-ті роки ХХ століття в США. Міжнародне визнання медіації сталося наприкінці 1999 року, коли у Відні було проведено першу міжнародну конференції з питань медіації. Медіація в її сучасному розумінні знайшла своє закріплення в Директиві 2008/52/ЄС Європейського парламенту та Європейської Ради «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах», яка набрала чинності у травні 2008 року. Активний розвиток медіації у світі за останні десятиріччя супроводжується її спеціалізацією. Крім комерційної (медіації у сфері бізнесу)

найбільш активно розвиваються такі напрями, як: трудова медіація (корпоративна), сімейна, шкільна (підліткова) [1, с. 132].

Окремо слід виділити медіаційні програми примирення потерпілих і правопорушників (відновне правосуддя). Вперше такі програми з'явилися наприкінці 70-х років ХХ століття у США та на початку 80-х вже в Європі. Першою з європейських країн цю програму ініціювали Велика Британія. На сьогодні такі програми примирення закріплені на законодавчому рівні та успішно використовуються в Австрії, Німеччині, Норвегії, Польщі, Фінляндії, Франції та Чехії. В інших країнах Європи – у Данії, Іспанії, Італії, Нідерландах, Швеції – у цьому напрямі були розроблені пілотні проекти. Процес примирення полягає в організації зустрічей потерпілого і правопорушника за справами, які передаються із правоохоронних та судових органів у разі, якщо злочинець визнав факт вчинення ним злочину. Вона є спробою досягнення добровільного порозуміння (примирення) між потерпілим і правопорушником з метою відшкодування завданої матеріальної та моральної шкоди. Таким чином, злочинцям надається шанс конкретними діями поновити справедливість, а також, якщо будуть до цього готові, виказати розкаяння і просити вибачення.

За своєю сутністю медіація це альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів та конфліктів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу, самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора (посередника) [2, с. 9]. Медіація проводиться за взаємною згодою сторін спору на підставі принципів добровільної участі, рівності, активності і самовизначення сторін медіації, незалежності, нейтральності та конфіденційності інформації щодо медіації. Сторони спору беруть участь у медіації на умовах взаємного добровільного волевиявлення.

Фахівцями визначаються суттєві переваги медіації над іншими методами вирішення конфліктів та спорів. По-перше, це – економія часу. По-друге, істотне зниження вартості процесу вирішення спору (наприклад, у порівнянні із судовим розглядом). По-третє, повна конфіденційність процесу медіації. По-п'яте, можливість збереження або відновлення ділових стосунків та взаємин з партнерами та колегами. По-шосте, можливість запобігти виникненню подібних конфліктів у майбутньому. Та, по-сьоме, гарантія виконання рішення у випадку успішної медіації [4].

Сам процес медіації складається з певних етапів, кожен з яких має свою мету і зміст. Такими етапами є: підготовка до медіації; вступна частина медіації; виклад питання сторонами; розв'язання проблеми; укладання та підписання медіаційної угоди. За справедливим твердженням науковців, для успішного проведення медіації необхідно, щоб перехід до наступного етапу відбувався після того, як досягнуто всі цілі на попередньому етапі [3; 5; 6].

За нашим переконанням, медіація, як альтернативний (позасудовий) метод вирішення конфліктів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу, самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора, має суттєві переваги та, враховуючи позитивний світовий досвід, може успішно застосовуватися у діяльності Національної поліції України.

Запровадження медіаційних практик у діяльність Національної поліції України потребує, перш за все, нормативно-правового та організаційного забезпечення. За нашим переконанням, запровадження медіаційних практик у діяльність Національної поліції України сприятиме реалізації положень Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року № 1393-р, Плану заходів Національної поліції України з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, який затвердженій наказом Національної поліції України від 3 червня 2016 р. № 466.

Важливим є визначення основних напрямів застосування медіаційних практик у діяльність Національної поліції України. Зокрема, напрямими використання поліцейської медіації є: діяльність підрозділів превентивної комунікації («поліції діалогу») щодо усунення конфліктних аспектів спілкування тощо; діяльність підрозділів ювенальної поліції щодо вирішення конфліктів «батьків та дітей», випадків булінгу тощо; діяльність дільничних офіцерів поліції щодо вирішення конфліктів між сусідами, членами подружжя, фактів «домашнього насильства» тощо; діяльність підрозділів роботи з персоналом (усунення корпоративних конфліктів, участь у проведенні службових перевірок тощо); діяльність первинних профспілкових організації в органах Національної поліції.

Крім цього, вбачається за доречне залучення поліцейських медіаторів до реалізації Стратегії відновлення цілісності України і деокупації Донбасу «Механізм малих кроків». Зокрема, при

реалізації такого кроку стратегії, як «Повернення переселенців», поліцейські медіатори спроможні бути залученими до вирішення проблем реадптації переселенців. Медіатори вирішуватимуть можливі конфліктні ситуації між: особами, що залишилися на тимчасово окупованих територіях та їх близькими, які стали вимушеними переселенцями; особами щодо спірних майнових питань; особами, які прибули з тимчасово окупованих території та мають конфліктні стосунки с оточенням. Враховуючи світовий досвід, поліцейська медіація може також застосовуватися в кримінальних провадженнях та справах з приводу адміністративних правопорушень. Зрозуміло, що цей перелік напрямів не є вичерпним і потребує подальших наукових розробок та обґрунтування. Одночасно потребує опрацювання і нормативно-правова база щодо запровадження медіаційних практик у діяльність Національної поліції України. Такими виступають:

-*Закони України*: Кримінальний кодекс України (в частині визначення видів кримінальних правопорушень, при вчиненні яких можливим є застосування медіації тощо); Кримінальний процесуальний кодекс України (в частині визначення підстав та порядку здійснення медіації у кримінальному провадженні); Кодекс України про адміністративні правопорушення (в частині визначення адміністративних правопорушень, при вчиненні яких можливим є застосування медіації тощо); Про Національну поліцію (в частині закріплення права Національної поліції здійснювати процедуру медіації тощо); Про запобігання та протидію домашньому насильству (в частині визначення підстав та порядку здійснення медіації).

-*Підзаконні акти*: Положення про Національну поліцію (в частині закріплення права Національної поліції здійснювати процедуру медіації тощо).

-*Відомчі нормативні акти*: Інструкція з організації діяльності дільничних офіцерів поліції (в частині закріплення обов'язку сприяти процедурі поліцейської медіації тощо); Інструкція з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України (в частині закріплення обов'язку сприяти процедурі поліцейської медіації та здійснювати зазначену процедуру тощо); Інструкція про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку уведення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану (в частині закріплення порядку використання процедури поліцейської медіації тощо).

За нашим переконанням, усвідомлення важливості і необхідності заходів, які пропонуються, при належному підході приведе до реальних позитивних результатів у запровадженні медіаційних практик у діяльність Національної поліції України.

Список використаних джерел:

1. Албул С. В. До питання застосування медіаційних практик у діяльність Національної поліції України / С.В. Албул, С.Л. Дерев'янкін // Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (25 березня 2019 р., м. Одеса). Одеса: ОДУВС, 2019. С. 132-133.
2. Курвуазьє Ф. Медиация в вопросах и ответах / Ф. Курвуазьє, Ж. Мириманофф. Statkine: Женева, 2014. 28 с.
3. Мировой опыт медиации. URL: <https://promediator.by/history/mirovoi-opit-mediacii.html>.
4. Про медіацію [Електронний ресурс] : Проект Закону України від 27 березня 2015 р. № 2480. Електрон. дан. (1 файл). Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
5. Christoph Besemer. Mediation. Vermittlung in Konflikten. Stiftung Gewaltfreies Leben, Koenigsfeld Werkstatt fuer Gewaltfreie Aktion, Baden, 1995. 174 S.
6. Traude Rebmann, Mediation, in: Friedensforum. 6/1990, S. 37-38.

*Андрієнко І. С.,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри
цивільно-правових дисциплін ОДУВС*

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ ЯК ВИД ПРИМИРНОЇ ПРОЦЕДУРИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Невід'ємною складовою національного механізму захисту прав і свобод особи має стати запровадження й застосування в Україні нових альтернативних способів вирішення правових спорів. Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово вказував на недосконалість судового захисту в Україні, звертаючи увагу на такі проблеми української судової системи, як недостатня правова

визначеність, недотримання розумних строків розгляду справ, обмеження права доступу до суду, недостатнє дотримання принципів незалежності і безсторонності суду тощо.

Зміни, які торкнулися цивільного процесуального законодавства (нова редакція ЦПК України від 03.10.2017 р.), що направлені на підвищення ефективності цивільного судочинства та приведення його у відповідність до міжнародних норм та стандартів, передбачають таку правову процедуру як можливість врегулювання спору за участі судді. Однак, аналіз норм, які врегульовують нову примирну процедуру, свідчить про наявність ряду питань та неузгодженостей. Зокрема, залишається не вирішеним питання тотожності процедури врегулювання спору за участі судді та медіації.

Світова практика традиційно відносить медіацію до альтернативних методів вирішення спорів та розглядається як процес за якого сторони залучають третю особу або осіб з метою надання ними допомоги у мирному врегулюванні спорів, що виникають із приводу контрактних чи інших правових відносин або пов'язаних з ними.

На відміну від судового розгляду, що є чітко регламентованим та формалізованим, медіація дає можливість гнучкого підходу до вирішення спору з урахуванням всіх аспектів спірної ситуації. Медіація здійснюється на засадах абсолютної добровільності, а сторони медіації самостійно визначають порядок здійснення цієї процедури. Однак, в Україні процедура медіації не регламентована на законодавчому рівні, що значно ускладнює її застосування на практиці.

Згідно норм цивільного процесуального законодавства (ст. 201 ЦПК України), процедура врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін до початку розгляду справи по суті. Про такі дії суд постановляє ухвалу, якою одночасно зупиняє провадження у справі. Врегулювання спору за участю судді проводиться у формі спільних закритих нарад або окремо з кожним учасником. Сторони також отримують право брати участь у таких нарадах і у режимі відео конференції. Такі дії мають бути проведені протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення відповідної ухвали. Також виключається можливість повторного проведення згаданої процедури.

На перший погляд такі положення відповідають основних засадам та процедурі медіації. Водночас в Україні з цього приводу існує кілька правових позицій.

Перш за все, врегулювання спору за участю судді слід розглядатися як самостійна модель медіації, так звана «присудова медіація», що інтегрована у судову систему України. Причому прихильники даної ідеї демонструють декілька підходів до розуміння присудової медіації. Відповідно першого підходу, суддя безпосередньо повинен проводити процедуру посередництва за умов, передбачених національним процесуальним законодавством. Інший підхід до присудової медіації відносить процедури, які проводять відповідно до рекомендацій чи постанов судді після прийняття до свого провадження відповідної справи, а також як обов'язковий досудовий порядок в силу приписів закону [1].

Окремо слід зазначити, що програмний документ «Інтеграція медіації в судову систему України» розроблений в межах проекту Ради Європи «Підтримка впровадженню судової реформи в Україні», визначає наступні види судової медіації: добровільна медіація за участю судді-медіатора та процедура врегулювання спору за участю судді [2, с. 11–12]. Перший вид медіації передбачає проходження суддями підготовки з фасилітаційної медіації, що надає можливість їм виступати в якості медіаторів, розділяючи функції судді та медіатора. В такому випадку справа має бути передана від одного судді до іншого, який виступає як медіатор та проводить медіацію в спеціальному приміщенні для медіації. Другий вид примирних процедур – за участі судді, передбачає, що її проводить суддя, в провадженні якого знаходиться справа. Така процедура була запроваджена в межах українсько-канадського проекту з реформування судової системи, вона мала назву «проведення переговорів з досудового врегулювання спору за допомогою судді». У первинному варіанті модель дозволяла судді, який брав участь у регулюванні спору сторін, виносити рішення у справі [3].

Прибічники іншої позиції стверджують, що врегулювання спору за участі судді взагалі не є медіацією, а є окремою процедурою, яка суттєво відмінна від класичної моделі медіації [4].

Серед специфічних ознак, що вирізняють процедуру врегулювання спору за участі судді фахівці виділяють: 1) здійснення суддею в провадженні якого знаходиться справа; 2) можливість урегулювання спору до початку вирішення справи по суті; 3) здійснення процесу врегулювання в межах розумного строку, однак не більше ніж тридцять днів з дня постановлення ухвали про його проведення.

Про відмінність врегулювання спору за участі судді від медіації та за участі судді-медіатора вказує і те, що до повноважень судді нале-

жить можливість запропонувати сторонам шлях мирного врегулювання спору (ч. 4 ст. 203 ЦПК України); під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах, пропонувати стороні та/або її представнику можливі шляхи мирного врегулювання спору (ч. 5 ст. 203 ЦПК України); у разі укладення сторонами мирової угоди затвердити її (п. 4 ч. 1 ст. 204 ЦПК України); у разі недосягнення згоди сторонами справа передається на розгляд іншому судді (ч. 4 ст. 204 ЦПК України).

Також проект Закону України «Про медіацію» від 17.12 2015 р., містить ряд принципових положень, що вказують на чітку відмінність досліджуваних понять. Зокрема, медіатором має бути спеціально підготовлений посередник, який сприяє сторонам конфлікту (спору) в його врегулюванні шляхом структурованого переговорного процесу. Водночас, процедура врегулювання спору за участі судді, передбачена ЦПК, не передбачає залучення підготовленого (сертифікованого) судді-медіатора.

Також у проекті зазначено, що медіатор не залежить від сторін медіації, державних органів, інших юридичних і фізичних осіб. медіація може проводитися медіатором самостійно або за сприяння організації, яка забезпечує проведення медіації. Сторони самостійно обирають медіатора або медіаторів для вирішення їх спору. Тому у фахівців виникає питання: чи може взагалі суддя виступати у ролі медіатора, оскільки, він не є медіатором в силу ані Конституції України, ані Закону України «Про судоустрій і статус суддів», ані Закону України «Про медіацію»?

Таким чином, процедура врегулювання спору за участю судді має ряд особливостей відмінних від ознак класичної медіації, а тому має розглядатися як самостійний вид примирних процедур та окремий інститут цивільного процесуального права.

Список використаних джерел:

1. Грень Н. М. Реалізація права людини на справедливий суд шляхом процедури присудової медіації: теоретико-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів, 2016. 250 с.

2. Інтеграція медіації в судову систему України: програмний документ (Integration of Mediation into Ukrainian Court System: Policy Paper) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3058845. – Назва з екрана.

3. Регламент порядку проведення переговорів з досудового врегулювання спору за допомогою судді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://adm.od.court.gov.ua/sud1570/gromadyanam/dosydov/reglament>. – Назва з екрана.

4. Романадзе Л. Ж. Врегулювання спору за участю судді та інші процесуальні новели: вплив на розвиток медіації [Електронний ресурс] / Л. Ж. Романадзе. – Режим доступу: http://mediation.ua/wpcontent/uploads/2017/05/Stattya-pro-Mediatsiyu-v-proektah-protses-kodeksiv_-2.pdf. – Назва з екрана.

Бабанін С. В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО НАБУТТЯ СТАТУСУ МЕДІАТОРА В УКРАЇНІ

В Україні нагальною є потреба запровадження інституту медіації у цивільних та кримінальних справах. Викликана ця потреба необхідністю розвантаження судової системи України, оскільки завищена кількість справ, які знаходяться в провадженні суддів, не дає можливості здійснювати належну підготовку та розгляд таких справ. Так, навантаження на одного суддю становить близько 70 справ на рік(а, наприклад, у 2011 р. цей показник становив 140 справ). Для прикладу, у Німеччині навантаження на суддю становить 55 справ і матеріалів на рік, що вважається надмірним перевантаженням судової системи. Рекомендації європейських інституцій одноголосно закликають держави, які є членами Ради Європи, не збільшувати, а зменшувати суддівське навантаження. Такі положення містяться, зокрема, у рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи: № R (81) 7 щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя; № R (99) 19 щодо медіації в кримінальних справах; № Rec (2001) 9 щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами; № Rec (2002) 10 щодо медіації в цивільних справах [1].

Отже, з метою розвантаження судів України від незначних цивільних та кримінальних справ нагальною потребою є прийняття Закону України «Про медіацію» та внесення відповідних змін та доповнень до

інших нормативно-правових актів. При цьому одним з ключових питань цього Закону є визначення вимог до набуття статусу медіатора.

Зареєстровані у Верховній Раді України проекти Законів «Про медіацію» містять різні підходи до цього питання.

Так, проект №2480-1 від 09.04.2015 р. [2] визначає у ст. 5 «Умови набуття статусу медіатора», що медіатором може бути фізична особа, яка досягла двадцяти одного року та пройшла професійну підготовку за напрямом «медіація» в навчальному закладі або організації в Україні або за її межами. Медіатором не може бути особа, яка визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною. Професійна підготовка медіаторів має включати не менш як сто двадцять академічних годин теоретичного та практичного навчання, останнє з яких повинно складати не менш як шістдесят академічних годин. Наявність професійної підготовки медіатора засвідчується дипломом, сертифікатом, свідоцтвом або іншим документом, виданим на ім'я медіатора, який має містити інформацію про обсяг (кількість годин) теоретичного та практичного навчання, період навчання, назва навчального закладу чи організації, що здійснила підготовку [2].

Проект № 3665 від 17.12.2015 р. у редакції від 26.02.2019 р. визначає у ст. 10 «Вимоги до медіатора та його спеціальна підготовка», що медіатором може бути фізична особа, яка досягла тридцяти років, має вищу освіту та пройшла спеціальну підготовку у сфері медіації в Україні або за її межами. Спеціальна підготовка у сфері медіації має становити не менш як 90 академічних годин початкового навчання, у тому числі не менше 45 академічних годин навчання практичним навичкам. Спеціальну підготовку у сфері медіації здійснюють юридичні особи будь-якої форми власності та організаційно-правової форми, у тому числі навчальні заклади, одним із видів діяльності яких є діяльність з професійного спеціального навчання медіаторів. Наявність спеціальної підготовки медіатора засвідчується дипломом, сертифікатом, свідоцтвом або іншим документом, виданим на ім'я медіатора, що має містити інформацію про обсяг (кількість годин) навчання у сфері медіації, період навчання, найменування юридичної особи, передбаченої абзацом другим цієї частини. Медіатором не може бути особа: 1) визнана судом недієздатною або обмежено дієздатною; 2) яка має судимість не погашену або не зняту у встановленому законом порядку; 3) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, з державної служби або із служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення;

4) уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 5) яка є державним або приватним виконавцем [3].

Вказані законопроекти містять суттєві розбіжності у визначенні мінімального віку медіатора, а також освіти кандидата у медіатори.

На наш погляд, при визначенні мінімального віку та освіти медіатора слід враховувати вид спорів, які він може розглядати. Якщо це спори, пов'язані з порушенням тих чи інших нормативно закріплених прав, які на сьогоднішній день мають право розглядати лише суди, то доцільно орієнтуватись на вимоги до кандидатів на посаду судді. Згідно ст. 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» на посаду судді може бути призначений громадянин України, не молодший тридцяти та не старший шістдесяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ять років, є компетентним, добросовісним та володіє державною мовою [4].

Отже, мінімальний вік судді становить тридцять років, а стаж діяльності у сфері права – мінімум п'ять років. Проте судді мають право розглядати справи різної складності. Оскільки медіація призначена для розгляду незначних цивільних та кримінальних справ, то і вимоги до кандидата у медіатори повинні бути, на наш погляд, дещо меншими ніж до судді.

Пропонуємо встановити мінімальний вік медіатора в Україні, який може проводити медіацію по спорах, пов'язаних з порушенням тих чи інших нормативно закріплених прав, у двадцять п'ять років, а також обов'язковість наявності у нього вищої юридичної освіти та стажу професійної діяльності у сфері права щонайменше три роки.

Список використаних джерел:

1. Виступ Голови Верховного Суду України Я. Романюка на XII позачерговому з'їзді суддів України 26 вересня 2014 року. URL:<https://ics.gov.ua/rsu/129784/>(дата звернення: 15.05.2019).

2. Про медіацію: Проект Закону України від 09.04.2015 р. №2480-1 / Верховна Рада України. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54758 (дата звернення: 15.05.2019).

3. Про медіацію: Проект Закону України від 17.12.2015 р. № 3665 / Верховна Рада України. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54763(дата звернення: 15.05.2019).

4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII / Верховна Рада України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402->

19?find=1&text=%E4%E2%E0%E4%F6%FF%F2%E8(дата звернення: 15.05.2019).

*Балтаджи П. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
декан факультету № 4 ОДУВС*

ГУМАНІЗМ: ІДЕЯ, СВІТОГЛЯД, ПРИНЦИП ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ

Протягом історії поняття гуманізму змінювалось, наповнювалось новим змістом і значенням. Європейський варіант гуманізму це результат інтеграції античних ідей і християнського світогляду. В епоху Відродження гуманізм проголошувався ідеалом суспільних відносин, принципом державної політики, сутністю освіти, науки, культури. Через століття сфера тлумачення залишається необмеженою, полісемантичний термін знайшов закріплення у багатьох терміносистемах: філософія, соціологія, психологія, економіка, юриспруденція. Разом з тим загальнонауковим є розуміння гуманізму як світогляду, відкритої, динамічної системи, в основі якої ланцюг цінностей – природа – людина – суспільство.

Сьогодні ідея гуманізму і її реалізація в суспільстві набула нової актуальності, вічна тема залишається предметом наукових досліджень і публічних дискусій. Дослідниками пропонуються нові підходи, напрями, критерії гуманізації, аналізуються історичні тенденції і об'єктивні фактори впливу. В цілому процес гуманізації характеризується як посилення людяності, справедливості у суспільному житті, визнання цінності людини як особистості, її право на вільний розвиток і виявлення своїх здібностей, утвердження пріоритету блага людини як критерію оцінки суспільних відносин.

Універсальність ідеї поваги до людини і її інтересів, на перший погляд, не викликає сумнівів. Разом з тим, існує позиція щодо залежності змістовного навантаження поняття від певного історичного і соціокультурного контексту. Гуманізм є соціокультурним феноменом, на основі якого, в залежності від цивілізаційного ґрунту і ціннісного середовища, виникають нові соціальні форми. Автор критично оцінює тенденцію універсалізації тлумачення поняття гуманізму і підтримує багатополарний, глобалізаційний підхід до інтерпретації політико-правового гуманізму у певному культурному середовищі.

Дискусійним є висновок дослідника про залежність поняття гуманізму від ментальності і культури народу.

Важко заперечувати вплив технологічних, економічних, соціальних, культурних, наукових і екологічних факторів на процеси гуманізації. Головним критерієм, незалежно від напрямку гуманізації, виступає свобода особи. Заперечення індивідуальної свободи перша ознака дегуманізації. Процес дегуманізації є наслідком складних, як об'єктивних, так і суб'єктивних тенденцій. З одного боку, з часів традиційного суспільства людина була «вбудована» в соціальні рамки, обмежена у можливостях самовизначення і самореалізації. З іншого, на шляху до свободи люди втратили зв'язок з природою, дистанціювались від соціальних інтересів, стали егоїстами, споживачами масової культури. Наука і техніка дали можливість володіти світом, межі свободи сучасної людини здаються умовними. Масове, індустріальне суспільство «проковтнуло» особу. Індивідуальність розчинилась у технократичній культурі. Непомітно для себе, і що важливо, добровільно, люди поступились свободою, втратили здатність критично мислити, робити вибір і нести відповідальність.

У пошуках нового гуманістичного ідеалу набуває цінності ідея суспільного договору, ідея партнерських відносин між особою і суспільством, гарантом яких має виступити держава. Курс на гуманізацію – основна теза модернізації державної політики багатьох країн.

Демократія і права людини історично невід'ємні від гуманізму. Честь і гідність людини, повага до прав і свобод, визнання відповідальності особи перед собою і суспільством, законність, правопорядок – цінності, що поєднують гуманізм і право. Очолоє перелік правових цінностей – справедливий, прийнятий на демократичних засадах закон. Актуальність закону визначається колом інтересів і особливостями людського співіснування. Право - це наука про мистецтво жити в суспільстві, а закон - прояв людяності.

Закономірною визнається взаємозалежність гуманізму і справедливості. Гуманізм, як світогляд, стає інструментом реалізації прав, а дієвість механізмів демократії – запорукою гуманізації.

Нажаль ідейне обґрунтування не гарантує результат. Слід звернути увагу на відсутність чіткої інтерпретації політико – правового гуманізму і особливостей його інституціоналізації. Теоретичне розуміння ідей тісно пов'язано з механізмом їх реалізації у суспільному житті завдяки нормативному закріпленню і практичному застосуванню.

У країнах пострадянського простору триває науково-практична дискусія навколо модернізації норм публічного права у напрямі гуманізації. Протягом останніх років були внесені зміни у законодавство багатьох країн пострадянського простору, цей шлях обрала і Україна. Гуманізм виходить на перший план серед принципів формування сучасної, національної, правової системи. Однак чи орієнтована законотворчість на людину і її інтереси, чи є закон ефективним юридичним засобом захисту прав?

З позиції абстрактного розуміння права, другий розділ Конституції України є доказом гуманізації законодавства, формальною гарантією захисту прав, закріпленням потенційних можливостей. В цьому контексті документ повністю відповідає гуманістичним ідеям.

Залишається дискусійним питання гуманізації кримінального законодавства.

На законодавчому рівні обговорюється перспектива гуманізації покарань, декриміналізації економічних злочинів та внесення змін у Кримінальний кодекс України. Звертається увага на ризик правової патології – невідповідність санкції принципу соціальної справедливості. Розширення судового розсуду сприймається як загроза довільного застосування закону і корупційний фактор.

Оцінюючи якісні параметри змін, які відбуваються у сфері гуманізації законодавства, виникає питання про відповідність нормативних положень реаліям сьогодення. На фоні зростання соціальної нерівності, криміналізації суспільства, розширення меж судового розсуду, орієнтація на інтереси людини виглядає сумнівною. Сьогодні ми потребуємо відновлення зв'язків один з одним, усвідомлення і поваги до наших відмінностей, а також визнання того внеску, який кожен з нас може зробити у розвиток суспільства. В таких умовах найважливішими шляхами розбудови справедливого та гуманного суспільства, слід визнати заохочення людей до поваги один до одного та до вирішення конфліктів у разі їх виникнення на відновних засадах та за допомогою процедур примирення. Пріоритет принципів гуманізму, справедливості, добра і моралі, вимагають реалізації якісно інших підходів урегулювання конфліктів, більш ефективних шляхів до порозуміння конфліктуючих сторін. Саме тому на сучасному етапі розвитку українського суспільства, як один з перспективних та ефективних способів альтернативного вирішення конфліктів, з повним правом може розглядатися медіація.

Список використаних джерел:

1. Сучасний словник іншомовних слів./ О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789с.
2. Свиридов Б. Реформування кримінальної юстиції з позиції подальшої гуманізації кримінальних покарань. // Правовий тиждень. – 2018. - № 17-18.
3. Подковенко Т. О. Інститут медіації: зарубіжний досвід та українські перспективи // Актуальні проблеми правознавства. – 2016 – Вип. 1. – С. 26-29.

***Безпалова О. І.,**
доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч
науки і техніки України, завідувач кафедри поліцейської
діяльності та публічного адміністрування факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИКИ МЕДІАЦІЇ В ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ВИПАДКІВ НАСИЛЬСТВА У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ (НА ПРИКЛАДІ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Сьогодні вирішення правових конфліктів регулюється не лише нормами національного законодавства; в численних нормативно-правових актах Європейського Союзу (як його інституцій, так і держав-членів) регламентується процедура вирішення різноманітних конфліктів (спірних питань), що виникають на різних рівнях, пропонуються шляхи їх вирішення та попередження, уникнення гострого протистояння сторін. Проте, зважаючи на величезну кількість нормативно-правових актів у цій сфері, чисельні випадки неузгодження норм законодавства з реальною практикою, суттєву перенавантаженість судів, тривалість судового розгляду, нагальною потребою сьогодення є пошук альтернативних шляхів вирішення конфліктних ситуацій (конфліктів між людьми). Це у результаті дозволить модернізувати весь кримінальний процес та привести за допомогою нового прогресивного підходу окремих його процедур у відповідність до європейських стандартів у цій сфері.

У наукових колах та юридичній практиці вже тривалий час використовуються терміни «відновне правосуддя», «медіація», «примирення», «посередництво», укладання «мирових угод». Медіація – це

цивілізований процес вирішення проблем між сторонами на основі переговорів з участю нейтрального посередника (медіатора) [1], тобто процедура (програма) примирення. Позитивними рисами медіації, що проводиться поза межами судового засідання, є:

- урегулювання конфліктної ситуації у дружній або нейтральній обстановці;

- наявність третьої (нейтральної) сторони (медіатора), яка не вносить жодних рішень, а лише за допомогою певних медіаційних технологій створює для конфліктуючих сторін умови для задоволення їх інтересів та пошуку взаємопорозуміння;

- створення умов для безперешкодного вільного висловлювання усіх учасників конфліктної ситуації;

- добровільний характер участі;

- зменшення часу, який витрачається на врегулювання конфліктної ситуації та, як наслідок, фінансових витрат;

- забезпечення значного морального задоволення учасників програми медіації (конфліктуючих сторін): потерпілого та правопорушника.

В юридичній практиці існує значна кількість випадків, коли доцільним є застосування програми медіації. Проте, в рамках даного дослідження хотілося б зосередити свою увагу особливостях впровадження даної програми з метою профілактики підліткової злочинності. У першу чергу, це зумовлено істотним збільшенням правопорушень, що вчиняються дітьми.

Відповідно до Програми використання трирівневої моделі профілактики правопорушень серед дітей на території Донецької області на 2018 – 2022 роки одним із шляхів недопущення вчинення підлітками кримінальних та адміністративних порушень є здійснення постійної профілактики серед неповнолітніх за трьома рівнями:

- первинним, коли превентивні заходи поширюються на молодь загалом;

- вторинним, під час якого діти навчаються самостійному розв'язанню конфліктів шляхом медіації, отримують практичні знання та допомогу;

- третинним, спрямованим на роботу зі специфічними видами девіантної поведінки [2], яка не відповідає загальноприйнятим нормам.

В рамках першого рівня поліцейськими ювенальної превенції проводиться загальнопрофілактична робота у вигляді тренінгів, лекцій, відвідування сімей, що потрапили у складні життєві обставини.

На другому рівні до профілактичних заходів, що застосовуються ювенальними поліцейськими долучаються діти, які самостійно, без втручання дорослих, намагаються вирішити конфлікти на ранніх стадіях (зрозумілою мовою пояснюють учасникам конфлікту наслідки порушення норм законодавства та відчуття особи, яку скривдили), працюють над формуванням безпечного середовища у навчальних закладах. Результатом проведення подібних заходів має стати усвідомлення кривдником своєї помилки та зміна поведінки у майбутньому (формування соціально прийнятної поведінки).

На третьому рівні передбачено створення Координаційної ради з числа представників поліції та місцевої влади, міськрайонних відділів з питань пробації та служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а також навчальних закладів, установ та організацій області, громадськості. До компетенції даної Ради буде належить вжиття заходів індивідуальної профілактики поведінки осіб зі специфічними видами девіантної поведінки, яка не відповідає загальноприйнятим нормам.

Таким чином, одним із вкрай важливих кроків у напрямі профілактики підліткової злочинності та формування безпечного простору для дітей є впровадження практики застосування інституту медіації, зокрема в діяльність інспекторів ювенальної превенції. Визнаний у світі позасудовий спосіб вирішення конфліктів має використовуватися як для захисту дітей від домашнього насильства, так і профілактики булінгу (цькування) серед однолітків[3].

З цією метою поліцейські ювенальної превенції мають бути обізнані в особливостях відновного правосуддя, опанувати стратегії поведінки в конфліктних ситуаціях в якості миротворця, вдосконалювати навички посередництва у розв'язанні конфліктів в підлітковому середовищі та на практиці навчитися примирювати конфліктуючі сторони.

Ювенальні поліцейські мають стати не лише професійними медіаторами, а й навчати медіації підлітків. Певні кроки вже зроблено у цьому напрямі. Так, в рамках впровадження трирівневої моделі профілактики підліткової злочинності в Донецькій області у школах створено шкільні служби порозуміння, які запобігають правопорушенням серед підлітків. На початок 2018 року було створено 25 груп порозуміння. Вони складаються з учнів, які будуть самостійно примирювати конфлікти між однолітками шляхом медіації (посередництва).

Таким чином, варто зазначити, що впровадження практики медіації в діяльність поліцейських ювенальної превенції є новою практикою для нашої держави, яка дозволить не лише виявляти приховані факти конфліктних ситуацій, залучати дітей до самостійного вирішення конфліктних ситуацій та своєчасно запобігти тяжким наслідкам, а й сприятиме налагодженню якісно нових відносин поліції з дітьми, створить умови для підвищення рівня довіри населення до діяльності поліції, що є основним показником ефективності їх роботи.

Список використаних джерел:

1. Кузьмина М. Н. Медиация как альтернативная форма разрешения правовых конфликтов: Развитие альтернативных форм разрешения правовых конфликтов в России: практика, проблемы, перспективы: тезисы участников Всеросс. конф. 19–21 октяб. 1999 года. Геленджик. URL: www.lawclinic.ru/library.

2. Поліція Донеччини впроваджує трирівневу модель профілактики підліткової злочинності. URL: <http://police.dn.ua/news/view/politsiya-donechchini-vprovadzhue-tririvnevuyu-model-profilaktiki-pidlitkovoio-zlochinnosti>.

3. На Донеччині стартував тренінг з медіації для поліцейських, які працюють з дітьми. URL: <http://police.dn.ua/news/view/nadonechchini-startuvav-trening-z-mediatsii-dlya-politsejskih-yaki-pratsyuyut-z-ditmi>.

***Берендєєва А. І.,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного права та адміністративного
процесу факультету № 2 ОДУВС*

ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ

Тема булінгу останніми роками стала вкрай актуальною для українського суспільства. Не через те, що раніше цього явища не існувало, а через те, що про нього нарешті почали говорити, вірніше, перестали замовчувати. Радянська спадщина сприяла тому, що випадки цькування, виявлені в навчальних закладах, в основному замовчувалися, оскільки «честь школи» вважалася значно вищою за інтереси дитини. Проблема також полягала і в тому, що не було дієвих меха-

нізмів захисту постраждалих осіб. На сьогодні в цьому напрямі були зроблені відповідні кроки, зокрема передбачена адміністративна відповідальність за це діяння. Звичайно, це правильний і дієвий крок, адже притягнення до відповідальності є реакцією на неправомірну поведінку, але ж чи вирішить це проблему глобально?

Сучасні умови потребують сучасних методів реагування. Покарання булера (особи, яка вчинила булінг) не є метою, головна мета в даному випадку – це усвідомлення таким правопорушником неправомірності своїх дій не лише з боку закону, а й глибинне усвідомлення неправильності своєї поведінки в принципі. Більш ефективними в цій ситуації буде застосування саме відновних практик, зокрема медіації.

Культ насильства нав'язується самим суспільством. Хто сильний – той і правий. Діти подекуди просто не вміють розв'язувати конфлікти ненасильницьким шляхом. Чимало батьків не бачать нічого погано у застосуванні фізичних покарань до своїх дітей, адже, на їх думку «так краще доходить». Дуже велика вірогідність, що дитина, яка виросла в атмосфері домашнього насильства, перейме таку модель поведінки, коли пригнічення слабкіших за себе є варіантом утвердження своєї влади. Або ж зовсім протилежний результат – повністю зневіряться в собі та буде вважати свої інтереси не значимими. В першому випадку виростає булер, в другому – жертва. Без сторонньої допомоги тут не обійтись. Тому так важливо застосовувати медіаційні техніки, які допоможуть сторонам конфлікту не просто вирішити цей конфлікт, а почути один одного. Застосування медіації тут виступає навіть не як спосіб вирішити конкретну проблему, а як потужний інструмент формування навичок вирішувати проблеми мирним шляхом, тобто має намір змінити правосвідомість осіб.

Відповідно до статті 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення, булінг можливий щодо будь-якого учасника освітнього процесу [1]. Законом України «Про освіту» закріплено, що учасниками освітнього процесу є: здобувачі освіти; педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники; батьки здобувачів освіти; фізичні особи, які провадять освітню діяльність; інші особи, передбачені спеціальними законами та залучені до освітнього процесу у порядку, що встановлюється закладом освіти [2]. На практиці, як правило, це правопорушення вчиняється здобувачами освіти по відношенню один до одного, найчастіше школярами, тому розповсю-

джене вживання терміну «шкільний булінг», хоча це явище також розповсюджено і в інших закладах освіти. Але через вікові особливості підлітків, саме у шкільному середовищі він отримує найагресивніші форми. Багато в чому це спричиняє психологічна незрілість дитини, ще не чітке усвідомлення соціальних норм, залежність від дорослих та інші фактори. Необхідно також пам'ятати про фізіологічні аспекти підростаючого організму, який характеризується гормональними стрибками і т.п. Все це свідчить про те, що саме в шкільному середовищі найбільш важливо проводити медіацію, оскільки це реальна можливість змінити неправомірну поведінку підлітків. І, як ми вже зазначали, часто діти просто не вміють розв'язувати конфлікти ненасильницьким шляхом, оскільки не мають позитивного прикладу ані в родині, ані в навколишньому оточенні.

Шкільна медіація як відновлювальна практика застосовується в Україні вже близько 20 років. Але поки що це не розповсюджена практика, а скоріше ініціатива громадських організацій, яка була підтримана окремими школами. Так, доволі активною такою організацією є Інститут миру і порозуміння, одним із напрямом якої є налагодження роботи шкільних служби порозуміння, які представляють собою осередки в школах, у яких старшокласники допомагають своїм одноліткам розв'язувати конфлікти мирним шляхом та налагоджують безпечну атмосферу шляхом проходження навчання та використання в роботі відновних практик, зокрема медіації [3]. Ще більш потужною організацією, яка опікується цим питанням, є «ЛаСтрада-Україна». Саме представниками цієї громадської організації було розроблено комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації», який включає в себе три програми: програм гуртка «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації»; програма факультативу «Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе»; програма освітнього тренінгу для здобувачів освіти «Базові навички медіатора/медіаторки служби порозуміння закладу освіти». Ці програми розраховано на роботу із здобувачами освіти закладів загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, позашкільної освіти віком 11-18 років (орієнтовно) [4]. Головна мета цих освітніх програм – за допомогою медіаційних технік формування у дітей вміння вирішувати конфлікти мирним шляхом.

Зазначена програма успішно апробована з 2015 року. За цією програмою фахівцями громадської організації «ЛаСтрада-Україна» у співпраці з Міністерством освіти і науки України підготовлено більше 200 педагогів-медіаторів та медіаторок [5, 2]. Позитивні досягнення не залишилися не поміченими. Науково-методичною комісією з проблем виховання дітей та учнівської молоді зазначена програма була схвалена для використання у закладах освіти, про що сповіщається у листі Міністерства освіти та науки України №1/9-516 від 30.08.2018. У листі вказується, що ця програма присвячена питанню побудови безпечного простору, через впровадження в систему освіти технології вирішення конфліктів шляхом застосування відновних практик, і визначає зміст матеріалу, яким повинен керуватися педагогічний працівник в практичній діяльності. Програма розрахована на здобувачів освіти віком 11-18 років закладів загальної середньої, професійної, професійно-технічної та позашкільної освіти і передбачає впровадження в освітній процес у 2018/2019 навчальному році [6]. Необхідно зазначити, що тема протидії булінгу є однією із ключових у зазначеній програмі.

Вказана програма передбачає проведення медіації як педагогами, так і самими учнями. Причому пріоритет надається саме медіації ровесників. Медіація ровесників – програма роботи з конфліктами в школі, яка ґрунтується на принципі «рівний - рівному», коли посередницька допомога у вирішенні конфлікту між залученими в ньому учнями здійснюється медіаторами-ровесниками, що пройшли спеціальну підготовку [7, 122]. Взагалі, останнім часом саме цьому виду шкільної медіації надається перевага. Більше того, пропонується в навчальних закладах запровадити служби порозуміння. Діяльність служби порозуміння закладу освіти має реалізувати два суспільно значущі стратегічні завдання: 1) зменшення соціальної напруженості міжособистісних взаємин у колективі засобами медіації; 2) формування навичок безконфліктного спілкування та навичок виходу з конфліктних ситуацій серед усіх учасників освітнього процесу (як педагогів так і учениць та учнів), що пройшли навчання за відповідною освітньою програмою і розділяють цінності відновного підходу [8, 10].

Таким чином, необхідно відмітити позитивні зрушення у боротьбі з булінгом. Особливо слід підкреслити застосування саме відновних практик у такій протидії, перед усім медіації. Це дуже перспективний напрям, і підтримка держави в цьому питанні ініціатив громадських організацій ще один доказ на користь необхідності застосування такої

процедури. Єдиний аспект, що залишається поза увагою, цебулінг у вищих навчальних закладах, оскільки зазначені програми розраховані на осіб до 18 років. Втім, це не позбавляє керівництво таких закладів самостійно ініціювати здійснення медіації з метою протидії булінгу, оскільки відповідно до законодавства це правопорушення може вчинятися не лише в школах, а стосується всіх учасників освітнього процесу. Проходження процедури медіації має пролонгований характер та сприяє профілактиці правопорушень взагалі.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 25.04.2019).

2. Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/print1509702263137708> (дата звернення: 25.04.2019).

3. Шкільні служби порозуміння. URL: <http://safeschools.com.ua/about/> (дата звернення: 25.04.2019)

4. До уваги освітян, фахівців та фахівчинь які навчають дітей та молодь вирішенню конфліктів мирним шляхом і медіації. URL: https://la-strada.org.ua/ucp_mod_news_list_show_614.html (дата звернення: 25.04.2019)

5. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». Київ, 2018. 140 с

6. Щодо вирішення конфліктів серед дітей в закладах освіти шляхом впровадження медіації: Лист МОН №1/9-516 від 30.08.2018 URL: http://chernihiv.man.gov.ua/docs/doc_1536236925.pdf (дата звернення: 25.04.2019)

7. Гусев А. І. Окремі психологічні аспекти впровадження медіаційних технологій у роботу з "латентними правопорушеннями" у шкільному середовищі . Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2015. № 1. С. 121-128.

8. Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти. Київ: ФОП Нічога С.О., 2018. 174 с.

*Боксгорн А. В.,
аспирант кафедры административного
права и административного процесса ОГУВД,
преподаватель кафедры государственно-правовых
дисциплин ОГУВД, юрисконсульт ООО «ГИДРОХАУС»*

ПРАВОВАЯ ПРИРОДА СОГЛАШЕНИЯ ПО РЕЗУЛЬТАТАМ МЕДИАЦИИ

Евроинтеграционный вектор Украины обуславливает повышенный интерес к внедрению новых правовых институтов и преобразованию законодательной базы. Одна из задач гармонизации национального законодательства состоит в создании правовой базы для функционирования института медиации. Однако, на сегодняшний день выполнение этой задачи и, популяризация данного, альтернативного судебному, способа урегулирования осуществляется на невысоком уровне. Нами поддерживается точка зрения Денисовой Р.А., которая среди негативных факторов, препятствующих внедрению института медиации выделяет: дух коллективизма; эгоистическую составляющую личности (отсутствие кооперации как таковой в воспитании детей); формирование мышления, в соответствии с которым суд является единственным местом для разрешения споров; отсутствие доверия к медиации целом (скептическое отношение к нейтральности посредника и конфиденциальности процесса); низкая культура ведения переговоров [1, С.4-6]. По нашему мнению, проблематика формирования доверия у населения к данному институту связана и фактическим отсутствием гарантий исполнения положений соглашения по результатам медиации (далее - соглашение). В соответствии с положениями законопроекта «О медиации» №3665 от 17.12.2015 соглашение заключается в письменной форме и подписывается сторонами медиации. Соглашение должно содержать совместное решение сторон медиации об урегулировании конфликта (спора) и является обязательным для исполнения сторонами [2]. В то же время, ч.3 ст. 20 вышеупомянутого источника содержит следующее положение: «в случае неисполнения одной из сторон медиации взятых на себя обязательств по данному соглашению, другая сторона имеет право обратиться в суд в установленном законодательством порядке». Такая формулировка может восприниматься неоднозначно [2]. С одной стороны, речь может идти о возможности обращения стороны в суд за разрешением спора, по-

сколькo он фактически не был урегулирован. Здесь возникает вопрос о необходимости включения данного положения в закон, поскольку право обращения в суд за защитой своего гражданского права в случае его нарушения, непризнания или оспаривания предусмотрено действующим законодательством и так. А сам процесс медиации не является на сегодняшний день обязательным или единственным вариантом урегулирования споров между субъектами правоотношений. С другой же, речь может идти об обращении в суд за защитой своих нарушенных прав и законных интересов в связи с невыполнением положений соглашения по типу нарушения (не исполнения или ненадлежащего исполнения) обязательства, возникшего на основании гражданско-правовой сделки. Разумеется, соглашение по результатам медиации может быть нотариально удостоверено при желании сторон в соответствии с положениями ст. 209 Гражданского кодекса Украины [4] и тогда речь идет об обращении в суд с иском, касаясь данной гражданско-правовой сделки. Но, ст. 203 Гражданского кодекса Украины установлено, что содержание сделки не может противоречить Гражданскому кодексу Украины, другим актам гражданского законодательства, а также интересам государства и общества, его моральным устоям [4]. Если же исходить из сути самого процесса медиации, то соглашение сторон гипотетически может содержать положения, которые не находятся в правовой плоскости, что нивелирует возможность нотариального удостоверения его содержания. Кроме того, мы поддерживаем точку зрения относительно того, что введение прямой ответственности за неисполнение соглашения противоречит самой сути медиации. Исходя из принципов медиации следует отметить, что соглашение представляет собой взаимовыгодное соглашение сторон, которое должно выполняться сугубо добровольно, однако отсутствие ответственности за неисполнение медиативного соглашения и механизма его принудительного исполнения существенно затрудняет широкое применение медиации [3]. Однако, рассматривая преимущества медиации в этом контексте следует акцентировать внимание на возможности принятия решения, которое удовлетворит интересы обеих сторон, а не одной из них. Таким образом, результат медиации не будет состоять в выявлении «проигравшего» и «победителя». Кроме того, если стороны самостоятельно выработали решение, приемлемое для них, то риски отказа от его исполнения минимальны. Хотя, эмоциональные, психологические и иные факторы необходимо учитывать и понимать о возможности наступления риска неисполнения соглашения. В пользу ме-

диации сравнительно с судебным рассмотрением также можно отметить то, что судебное решение априори не может быть вынесено по всем жизненным вопросам, волнующим стороны.

Список літератури

1. Денисова Р. О. Інститут медіації в Україні (національно-історичний аспект) [Електронний ресурс] / Р. О. Денисова. //Теорія і практика правознавства. - 2018. - Вип. 1. - Режим доступу до ресурсу :http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2018_1_11

2. Про медіацію: проект Закону №3665 від 17.12.2015 . [Електронний ресурс] //Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.

3. Самсонов Н. В. Проблема исполнимости медиативных соглашений [Електронний ресурс] / Н. В. Самсонов, В. Н. Самсонов – Режим доступу до ресурсу: <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=3&art=5927>.

4. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР).- 2003.- №№ 40-44.- ст.356.

Бондар В. В.,

кандидат юридичних наук, завідувач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Херсонського факультету ОДУВС

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ УКРАЇНИ

За дорученням Голови Верховної Ради України від 30.03.2015р. Комітетом з питань правової політики та правосуддя України було розглянуто, на засіданні 02.09.2015р. (протокол № 31), проект Закону України про медіацію, який був поданий народними депутатами України.

В цьому Законі визначені правові основи надання послуг медіації на професійних засадах. Також запропоновано запровадження інституту медіації в суспільстві, поширення практики мирного вирішення спорів позасудовими методами та забезпечення збалансованих взаємовідносин між інститутом медіації та судовою системою.

В проекті Закону України про медіацію, а саме в ст. 1 зазначається: «Правове регулювання медіації базується на Конституції України та складається з цього Закону й інших законів і підзаконних актів України, прийнятих відповідно до цього Закону. Якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, передбачені інші норми та положення, ніж ті, що встановлені цим Законом, застосовуються положення міжнародних договорів» [2].

Також вказані основні поняття: медіація; медіатор; сторони медіації; учасники медіації; організації, що забезпечують проведення медіації; організації, що проводять навчання медіаторів» [2].

Аналізуючи статтю 3 Проекту закону, нами було з'ясовано, межі застосування медіації, які містяться і закріплюються в даній статті, а саме: медіація може застосовуватися у будь-яких спорах, у тому числі цивільних, господарських, адміністративних, а також в кримінальних провадженнях та справах з приводу адміністративних правопорушень, за винятком випадків, передбачених чинними законами України. Дія цього закону поширюється на медіацію як в спорах між резидентами України, так і у спорах за участю резидентів інших країн, якщо сторони медіації погодились, що місце проведення процедури медіації буде на території України.

В стаття 1 Конституції України зазначається, що Україна є правою державою, органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України (частина друга статті 6), закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8) [1]. Таким чином, зробивши аналіз Проекту закону про медіацію ми прийшли до висновку, що необхідність запровадження інституту медіації у вітчизняній системі права ґрунтується на позитивних результатах практики застосування інституту примирення в багатьох країнах світу, що свідчить про його ефективність. Крім того, це відповідатиме загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, оскільки питанню примирних процедур присвячено низку рекомендацій і рішень Ради Європи. Також, враховуючи від 21.01.1998р. Рекомендацію № R (98) 1 Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в сімейних справах, Рекомендацію Rec (2001) 9 Комітету Міністрів Ради Європи щодо альтернатив судовому роз-

гляду спорів між адміністративними органами й сторонами – приватними особами від 05.09.2001р., та ряд інших рекомендацій, запровадження механізмів альтернативного вирішення спорів є доцільним на сучасному етапі розвитку правової системи. Це не тільки сприятиме зменшенню навантаження на судову систему, а й пришвидшить вирішення спорів. Саме тому прийняття нормативно-правового акту, який забезпечить належне врегулювання процедури медіації, обов'язковість прийнятих в її результаті рішень, є передумовою застосування цього альтернативного способу вирішення спорів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, із змінами, внесеними згідно із Законами № 2680-VIII від 07.02.2019 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n2>>, ВВР, 2019, № 9, ст.50 (дата звернення 27.04.2019 року).

2. Про прийняття за основу проекту Закону України про медіацію // Відомості Верховної Ради України від 25.11.2016 — 2016 р., № 48, стор. 20, стаття 828.

3. Вирішення конфліктів у сфері освіти // Український Центр Порозуміння // http://www.commonground.org.ua/ukr/cr_ed_system.shtml. (дата звернення 27.04.2019 року)

Будяченко О. М.,

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

Цапущел І. М.,

студентка 1 групи, 3 курсу, факультету № 4 ОДУВС

ЩОДО МЕДІАЦІЇ, ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ

Конфліктність сучасного світу вкотре змушує нас задуматись над питанням способів їх розв'язання. Альтернативним способом вирішення спорів - є медіація. У силу недостатнього теоретичного та практичного врегулювання даного способу, існує потреба у вивченні природи та виділенні переваг медіації, як однієї з найбільш ефективних форм вирішення спорів.

Розробці проблем медіативного способу вирішення справи присвятили свої роботи деякі українські науковці, зокрема О. Белінська,

Г. Добриніна, Г. Єрмоєнко, Г. Похмелкіна та інші видатні вчені та практики.

Відповідно до проекту Закону України «Про медіацію» від 27 березня 2015 року - медіація - альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу, самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора [1].

Медіація не замінює інші форми вирішення спорів, а доповнює їх. Її використання для вирішення конфліктів є доцільним за наявності таких передумов:

- 1) за допомогою безпосередніх бесід чи переговорів конфлікт неможливо вирішити;
- 2) сторони зайшли в глухий кут у вирішенні спору;
- 3) учасники зацікавлені у збереженні добрих стосунків у майбутньому;
- 4) складається враження, що конфлікт неможливо вирішити.

Серед переваг можна визначити: медіація слугує в тому випадку, коли правосуддя є безсилим. Тобто конфлікт існує, а офіційним шляхом його вирішити неможливо. Наприклад, у разі спливу строків позовної давності.

Наступний чинник - це матеріальне підґрунтя. Адже, при зверненні до суду, треба сплачувати судові виплати та адвокатські послуги. У разі, коли конфлікт вирішується за допомогою медіації, потреби звертатися в суд і платити кошти немає.

Безпрограшність - одна з основних ознак досудового вирішення справи. При цивільному судочинстві, як правило, одна із сторін програє. В медіації приймається рішення, яке задовольняє потреби обох сторін.

Особливістю даного способу вирішення справ є те, що медіація може використовуватися на всіх стадіях провадження у справі, і до початку такого провадження, і після нього.

Медіатор виконує дещо інші завдання, ніж суддя, який вислуховує обидві сторони та, керуючись нормами закону, приймає рішення по справі, що є обов'язковим для виконання.

Медіація спрямована на те, щоб допомогти сторонам, що конфліктують самим знайти оптимальне рішення спору, яке враховувало б інтереси обох сторін. Пошук такого рішення учасниками конфлікту є абсолютно добровільним творчим процесом, результатом якого є ви-

рішення спору, коли задоволеними залишаються обидві сторони. Результатом успішно проведеної медіації є угода, але досягнута домовленість виконується учасниками добровільно, оскільки пошук оптимального рішення став результатом власних зусиль сторін.

Враховуючи вищезазначене, треба зауважити, що медіація має свої переваги перед судовим розглядом цивільного провадження. Медіація може використовуватись для вирішення особистих спорів, а також групових конфліктів. Техніка медіації широко застосовується при вирішенні цивільних, сімейних, трудових, господарських спорих та інше.

В Україні відсутнє спеціальне законодавче регулювання використання методу медіації як альтернативного способу вирішення конфліктних ситуацій, однак наша держава уже робить перші кроки на шляху впровадження та застосування даного методу.

Практика впровадження медіації в Україні базується на іноземному досвіді, що дає змогу проаналізувати його, вивчити та використати навички в медіації, адаптувавши їх до реалій нашої держави та умов українського законодавства [2]

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що процеси в зміні процедури вирішення спорів між сторонами значно знизять навантаження на судову систему, що позитивно відобразиться на її роботі.

Ефективність медіаційної процедури залежить більшою мірою від її юридичної основи. Тож, на даному етапі, на законодавця покладено головне завдання - доцільно та професійно визначити процес проведення медіації, обов'язковість виконання домовленостей, при цьому не обмежувати права учасників медіації. Всі ці процеси будуть сприяти поширенню в суспільстві культури мирного врегулювання спорів, що значно посилить інтеграційні процеси і наблизить наше суспільство до Європейської спільноти.

Список використаних джерел:

1. Про медіацію: Проект Закону України від 27 березня 2015 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3665&skl=9

2. Гойко О. Медіація як альтернатива судового вирішення спорів: «за» і «проти»! Газета Юрист консультує. 2010 р. URL: http://cons.parus.ua/_d.asp?r=06ICKc67f7eb0f5c53093b0c3afe5461db8ae

*Вайда Т. С.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри спеціальної фізичної та вогневої
підготовки Херсонського факультету ОДУВС,
Кузнєцов О. І.,
викладач кафедри тактико-спеціальної та
вогневої підготовки ОДУВС*

ПРИМИРЕННЯ МІЖ ПОТЕРПЛИМ І ПРАВОПОРУШНИКОМ ЯК ВИД МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Актуальність проблеми. Проблеми вирішення конфліктних ситуацій в суспільстві є однією із основних завдань та обов'язкових складових компонентів фахової діяльності як судової, так і правоохоронної й правозахисної діяльності. В свою чергу безпосереднє припинення конфліктів чи їх профілактика є пріоритетним напрямом окремих підрозділів Національної поліції України (патрульної поліції, підрозділів поліцейської комунікації, представників групи перемовників тощо) чи службових осіб – працівників правоохоронних органів (дільничних офіцерів поліції, слідчих та ін.).

Разом з тим для повного владнання всіх протиріч між конфліктуєчими сторонами в межах адміністративного правопорушення чи кримінального злочину нерідко вимагається багато часу для збору доказів та виконання експертиз, проведення судових засідань, в окремих випадках це призводить до ескалації негативних емоцій і необґрунтованих звинувачень сторін чи інших ускладнень, деколи на прийняття потрібного рішення впливає корупційна складова тощо. Низьким є й рівень виконання винною стороною винесених судом рішень тощо.

В той же час впродовж тривалого вирішення справи по суті перед окремим підрозділом поліції чи конкретним поліцейським можуть досить гостро стояти й більш соціально важливі та резонансні завдання, нагальність виконання котрих безпосередньо визначено прямими службовими обов'язки поліцейського тощо [1].

У зв'язку з цими та іншими обставинами, як показує практика європейського та світового законодавства, досить ефективним засобом вирішення конфліктів за дотримання певних умов відіграє *медіація* – позасудова структурована процедура вирішення конфлікту силами

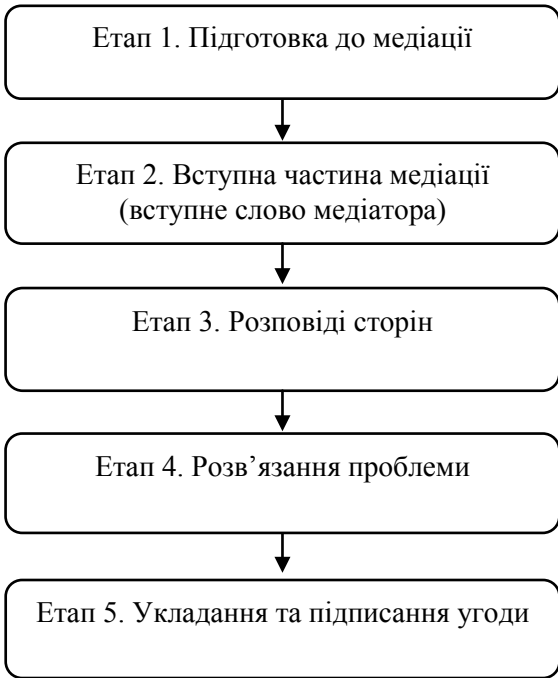
його учасників за допомогою та за підтримки нейтрального посередника (медіатора). На відміну від формального судового чи господарського процесу під час медіації сторони доходять згоди самі – медіатор не приймає рішення за них.

Медіація (з англ. *mediation* – посередництво) – вид альтернативного врегулювання спорів, метод їх вирішення із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати варіант її рішення, котрий би задовольняв інтереси й потреби усіх учасників конфлікту [2, с. 439].

Як показує практика, застосування медіації може бути в різних сферах: 1) вирішення конфліктів у галузях виробництва і бізнесу, містобудуванні, у страховій та банківській діяльності; 2) цивільні правовідносини: спадкові, земельні, житлові та інші; 3) сімейні правовідносини і сімейні спори; 4) сусідські суперечки; 5) конфлікти у галузі освіти; 6) порушення трудового законодавства та відстоювання працівниками своїх прав; 7) проблеми, пов'язані з авторським правом та інтелектуальною власністю; 8) відновне правосуддя у кримінальних конфліктах тощо.

Перевагами медіації на противагу судовому вирішенню конфлікту є такі: 1) економія часу на вирішення спору; 2) зниження вартості процесу вирішення суперечки; 3) можливість впливати на результат; 4) конфіденційність процедури; 5) можливість збереження або відновлення ділових взаємин з партнерами; 6) сприятливі умови для бігання виникненню подібних конфліктів у майбутньому; 7) гарантія виконання рішення (у випадку успішної медіації).

Центральне місце в цій системі вирішення спорів займає, на нашу думку, *медіатор* – спеціально підготовлений нейтральний неупереджений, незацікавлений у предметі спору фахівець, який: 1) створює сприятливі умови для перемовин учасників конфлікту; 2) налагоджує спілкування та порозуміння сторін; 3) сприяє виявленню дійсних потреб та інтересів сторін конфлікту; 4) організує співпрацю над вирішенням проблеми; 5) підтримує учасників медіації у пошуку ефективного вирішення конфлікту. Але, в той же час, цей фахівець не приймає рішення у справі і навіть не дає порад сторонам медіації щодо вирішення проблеми.

Рис. 1 Етапи розв'язання проблеми шляхом медіації

Процес медіації має свою специфіку і логіку реалізації – складається з умовно завершених етапів, кожен з яких передбачає досягнення визначеної мети і змістовного наповнення [3]. Для успішного проведення та здійснення медіації в цілому необхідно, щоб перехід до наступного етапу відбувався тільки після того, як будуть досягнуті всі цілі на попередньому. Схематично специфіку та послідовність основних етапів медіативного вирішення конфліктної ситуації можна подати

у формі алгоритму (див. рис. 1).

Охарактеризуємо особливості здійснення медіації на прикладі одного із її видів – примирення потерпілого та правопорушника.

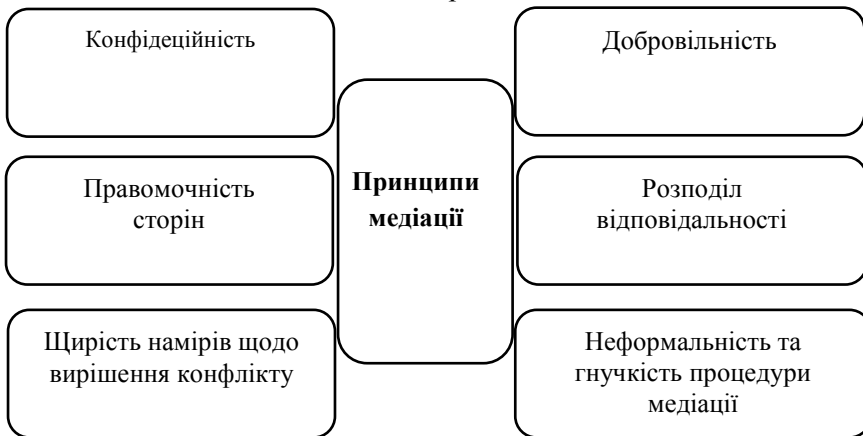
Процес вирішення конфлікту полягає в організації зустрічей потерпілого і правопорушника за справами, які передаються із правоохоронних та судових органів за умови, якщо злочинець визнав факт вчинення ним злочину. Медіація є спробою досягнення добровільного порозуміння (примирення) між потерпілим і правопорушником з метою відшкодування завданої матеріальної та моральної шкоди [4].

Потерпілий має право ставити усі питання, які його хвилюють, може висловити свої почуття та дати зрозуміти злочинцю, що він пережив внаслідок злочину, як це змінило його життя. В свою чергу потерпілий має можливість зрозуміти, що значить злочин для особи, яка його вчинила. Оскільки потерпілий зустрічається безпосередньо з винною особою, його домінуючі стереотипи переглядаються, а рівень страху мінімізується. Одночасно злочинці мають можливість побачити в жертвах реальних людей – дізнаються про наслідки свого

злочину з перших вуст, що призводить до нового погляду на попередні стереотипи і спроби самовиправдання. Таким чином, злочинцям надається шанс власними конкретними діями поновити справедливість, а також, якщо вони будуть до цього готові, – то й висловити розкаяння і просити у потерпілої особи вибачення.

Успішне вирішення конфлікту шляхом медіації досягається за рахунок дотримання її базових принципів (див. рис. 2) [5].

Рис. 2 Базові принципи медіації

При цьому існують кілька видів медіації: пряма медіація, яка означає безпосередню зустріч сторін, та непряма (або «човникова медіація»), коли медіатори передають інформацію від однієї сторони до іншої.

Висновки. Медіація між потерпілими та правопорушниками є найпоширенішою формою відновного правосуддя у Європі. Безумовно, запровадження медіації в Україні проходить тільки етап становлення, існують як правові утруднення щодо прийняття та впровадження у практику відповідної нормативно-правової бази, так і деякі суб'єктивні передумови щодо несприйняття нововведень фахівцями судової чи правоохоронної діяльності, а також пересічними громадянами. Зокрема, потребує удосконалення професійна підготовка правоохоронців щодо усунення існуючих недоліків у їх комунікативній культурі при взаємодії з суб'єктами публічної безпеки [6, с. 70-79].

Разом з тим, активна поінформованість широкого загалу (в першу чергу фахівців різних відомств, так і багатьох верств населення) дасть змогу пришвидшити впровадження цього механізму вирішення конфліктних ситуацій у повсякденну життєдіяльність суспільства,

зменшити навантаження на судові та правоохоронні органи, створить сприятливі умови для подальшої співпраці між конфліктуючими суб'єктами.

Список використаних джерел:

1. Мюллер В.К. Англо-русский словарь: 53 000 слов. 21-е изд., испр. М.: Рус. яз., 1987. 848 с.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. Дата оновлення: 01.01.2019. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv/page1-4>. (дата звернення: 06.05.2019).
3. Медіація // Юридична енциклопедія : [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп.ред.) [та ін.]. –К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2001. Т. 3 : К – М. 792 с.
4. Незалежний посередник // Юридична енциклопедія : [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2001. Т. 4 : Н – П. 720 с.
5. Медіація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F> (дата доступу: 06.05.2019).
6. Вайда Т.С. Виховання комунікативної культури майбутніх офіцерів міліції при вивченні циклу гуманітарних дисциплін у відомчих ВНЗ МВС України. Таврійський вісник освіти : науково-методичний журнал / гол. ред. А.М. Зубко. 2012. Вип. № 2 (38). С. 70-79.

Воробель У. Б.,

*медіатор, член Львівського центру медіації,
член Національної асоціації медіаторів України*

ВИМОГИ ЩОДО ОСОБИ МЕДІАТОРА: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

У 2014 р. було підписано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі – ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1], положення якої визначають гармонізацію українського законодавства із законодавством ЄС шляхом активного реформування вітчизняного законодавства у сфері судової системи. Першим кроком до зближення вітчизняного законодавства з європейським стало схвалення Стратегії реформування судоустрою, судочинс-

тва та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. (надалі – Стратегія) [2]. Відповідно до її положень підвищення ефективності правосуддя та оптимізація повноважень судів різних юрисдикцій здійснюватиметься, зокрема, шляхом розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації і посередництва.

Важливим елементом впровадження медіації в Україні є закріплення її на законодавчому рівні, і, зокрема, визначення законодавця із вимогами щодо особи медіатора. Слід зазначити, що усі законопроекти про медіацію, подані народними депутатами України починаючи з 2010 року по 2015 рік, питанню умов набуття статусу медіатора приділяли чимало уваги.

Так, наприклад, в першому проекті Закону України «Про медіацію» від 17.12.2010 року № 7481, внесеному народним депутатом України О. І. Тищенком, було передбачено, що професійними медіаторами можуть бути фізичні особи, які досягли 21 року, мають вищу професійну освіту та успішно пройшли в недержавних організаціях, що надають послуги з медіації або акредитованих вищих навчальних закладах курс навчання відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України Положення про порядок проходження єдиної обов'язкової програми підготовки медіаторів особами, які бажають отримати фах медіатора (ст. 7 законопроекту). Відповідно ж до ст. 9 не могли би бути медіаторами особи, які не мають вищої освіти, відповідної фахової підготовки, мають непогашену у встановленому Законом порядку судимість або є недієздатними, обмежено дієздатними [3].

Наступний проект Закону України «Про медіацію» від 21.02.2011 року № 8137, внесений тим самим народним депутатом України О. І. Тищенком, передбачав, що медіатором може бути фізична особа, яка пройшла спеціальну підготовку за відповідним напрямком в Україні або за її межами та отримала сертифікат або інший документ, що підтверджує проходження нею відповідної підготовки, та якій на момент укладення договору про проведення медіації виповнився двадцять один рік. Сторони та/або організації, що забезпечують проведення медіації, можуть встановлювати додаткові вимоги до медіаторів, зокрема щодо віку, освіти, досвіду, тощо.

Медіатором не може бути особа, яка має судимість, яку не знято або не погашено в установленому законом порядку, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду (ст. 11 законопроекту) [4].

Проект Закону України «Про медіацію» від 26.06.2013 року № 2425 а, внесений народним депутатом України Я. П. Федорчуком, у ст. 13 зазначав, що медіатором може бути фізична особа, яка досягла двадцяти одного року та пройшла спеціальну підготовку за напрямом «медіація» в Україні або за її межами. Особи, молодші двадцяти одного року, можуть проводити медіацію для однолітків на безоплатній основі. Наявність спеціальної підготовки для них не є обов'язковою.

Медіатором не могла би бути особа, яка: 1) визнана судом недієздатною чи обмежено дієздатною; 2) має непогашену чи незняту в установленому законом порядку судимість; 3) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, нотаріуса, з державної служби або служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення, – протягом одного року з дня такого звільнення [5].

Стаття 13 Проекту Закону України «Про медіацію» від 03.07.2013 року № 2425 а-1, внесеного народними депутатами України С. В. Ківаловим та В. Й. Развадовським встановлювала, що медіатором може бути фізична особа, яка досягла вісімнадцяти років та пройшла професійну підготовку за напрямом «медіація» в навчальному закладі або організації в Україні або за її межами. Професійна підготовка медіаторів має включати теоретичне та практичне навчання загальним обсягом не менше сорока годин.

Особи, які не досягли вісімнадцяти років, мають право проводити медіацію для однолітків на безоплатній основі. Наявність професійної підготовки для них не є обов'язковою.

Медіатором не могла би бути особа, яка визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною.

Законопроектом також врегульовувались умови та порядок набуття статусу уповноваженого медіатора (стаття 14). Відповідно до котрих уповноваженим медіатором може бути фізична особа у віці не менше двадцяти п'яти років, яка має повну вищу освіту та пройшла професійну підготовку за напрямом «медіація», атестована Радою медіаторів України та внесена до Національного реєстру уповноважених медіаторів, що засвідчується свідоцтвом встановленого зразка.

Уповноваженим медіатором не може бути особа, яка має судимість, якщо вона не погашена і не знята у встановленому законом порядку.

Уповноваженому медіатору присвоюється реєстраційний номер. Уповноважений медіатор може мати особисту печатку із зазначенням свого імені та реєстраційного номера. Особи, не зареєстровані в Національному реєстрі уповноважених медіаторів, не можуть іменувати себе уповноваженими медіаторами [6].

Проект Закону України «Про медіацію» від 27.03.2015 року № 2480, поданий народними депутатами України Шкрум А. І., Сироїд О. І. та іншими народними депутатами України, передбачав, що медіатором може бути фізична особа, яка досягла двадцяти п'яти років, має вищу або професійно-технічну освіту та пройшла професійне навчання медіації, що має включати 90 академічних годин початкового навчання, в тому числі не менше 45 академічних годин навчання практичним навичкам. Додаткові вимоги щодо набуття статусу медіатора за спеціалізацією можуть встановлюватися законами України, організаціями, що забезпечують проведення медіації, об'єднаннями медіаторів.

Медіатором не могла би бути особа: 1) визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною; 2) яка має не погашену або не зняту у встановленому законом порядку судимість; 3) звільнена з посади судді, прокурора, слідчого, з державної служби або із служби в органах місцевого самоврядування за порушення присяги, вчинення корупційного правопорушення; 4) щодо якої прийняте рішення про припинення статусу медіатора [7].

Ще один проект Закону України «Про медіацію» від 09.04.2015 року № 2480-1, поданий народними депутатами України С. В. Ківаловим та В. Й. Развадовським [8], дублював вимоги щодо особи медіатора, прописані в аналогічних ст. 13 та 14 законопроекту, що вже був раніше ними поданий (Проект Закону України «Про медіацію» від 03.07.2013 року № 2425 а-1).

У ст. 16 «Вимоги для отримання статусу медіатора» проекту Закону України «Про медіацію» від 17.12.2015 року № 3665, поданий народними депутатами України Шкрум А. І., Пташник В. Ю. та іншими народними депутатами України, продубльовано положення із вже поданого раніше проекту Закону України «Про медіацію» від 27.03.2015 року № 2480. А от перелік осіб, які не могли б набути такого статусу, був збільшеним за рахунок осіб, які перебувають на державній службі [9].

Проект Закону України «Про медіацію» від 29.12.2015 року № 3665-1, внесений народним депутатом України С. В. Ківаловим, передбачав, що медіатором може бути фізична особа, яка досягла два-

дцяти одного року та пройшла професійну підготовку за напрямом «медіація» в навчальному закладі або організації в Україні або за її межами. Професійна підготовка медіаторів має включати не менш як сто двадцять академічних годин теоретичного та практичного навчання, останнє з яких повинно складати не менш як шістдесят академічних годин. Медіатором не може бути особа, яка визнана судом обмежено дієздатною або недієздатною (ст. 5 законопроекту) [10].

Як бачимо, усі запропоновані законопроекти досить чітко прописують вимоги щодо особи медіатора, звертаючи увагу на вік, освіту, професійну підготовку, кількість годин навчання та ін.

Що стосується правового регулювання умов набуття статусу медіатора у Польщі, то тут законодавець пішов по максимально спрощеному варіанті щодо визначення умов набуття особою статусу медіатора. Так, відповідно до § 1 ст. 183² Цивільного процесуального кодексу (надалі – ЦПК) Польщі [11] медіатором може бути фізична особа, наділена повною цивільною дієздатністю та користується усіма публічними правами. Медіатором не може бути суддя, однак ця заборона не стосується суддів у відставці.

Неурядові організації, у межах своїх завдань, передбачених статутом, а також навчальні заклади можуть вести реєстри медіаторів, а також створювати медіаційні осередки (§ 2 ст. 183² ЦПК Польщі).

Аналізуючи законодавство Республіки Польща щодо правового статусу медіатора, можна зробити висновок, що медіатори є двох типів: так званий медіатор «ad hoc» – медіатор, який визначається за домовленістю самими сторонами для проведення ним медіації у їхній конкретній справі, а також так звані «постійні медіатори» (постійно діючі медіатори) – особи, які надають медіаційні послуги на постійній основі.

Для отримання статусу медіатора «ad hoc» достатньо виконати умови, передбачені § 1 ст. 183² ЦПК Польщі. Для отримання статусу постійного медіатора, потрібно відповідати ряду додаткових вимог, встановлених законодавством. Так, відповідно до ст. 157 а Закону «Про систему судів загальної юрисдикції» постійним медіатором може бути фізична особа, яка: 1) виконує вимоги, зазначені в § 1 і 2 ст. 183² ЦПК Польщі; 2) має знання та навички щодо проведення медіації; 3) досягнула 26 років; 4) знає польську мову; 5) не має судимості за вчинення умисного злочину чи казначейського злочину; 6) відомості про яку були занесені головою окружного суду до реєстру постійних медіаторів [12].

Порядок ведення реєстру, внесення відомостей до нього, обсяг та подання необхідної інформації про особу медіатора, а також оскарження пов'язаних з цим рішень, дій чи бездіяльності регулюється Розпорядженням Міністра юстиції Польщі від 20 січня 2016 року «Щодо ведення реєстру постійних медіаторів», котре набрало чинності 30 січня 2016 року [13].

Окрім цього, польським законодавцем встановлюються додаткові вимоги щодо медіатора в залежності від категорії справ чи виду судочинства, за правилами якого відбувається розгляд справи.

Так, наприклад, у справах про розірвання шлюбу або сепарацію у випадку, коли сторони самі не визначились із особою медіатора, суд скеровує їх до постійного медіатора, що володіє теоретичними знаннями, зокрема, має освіту у сфері психології, педагогіки, соціології або права, а також практичні уміння щодо здійснення медіації у сімейних справах (§ 4 ст. 436 ЦПК Польщі).

У кримінальних справах медіатором може бути особа, котра відповідно до § 4 Розпорядження Міністра юстиції Польщі від 7 травня 2015 року «Щодо медіаційного провадження в кримінальних справах» [14], відповідає таким вимогам: 1) має польське громадянство, громадянство іншої країни-учасниці Європейського союзу, країни-учасниці Європейської асоціації вільної торгівлі (ЕАВТ) – сторони угоди про Європейську Економічну Зону або Швейцарської Конфедерації або громадянство іншої держави, якщо на основі приписів права Європейського союзу їй надається право працевлаштування або самозайнятості на території Республіки Польща на засадах, визначених в цих приписах; 2) користується у повній мірі з публічних прав і має повну цивільну дієздатність; 3) досягла 26 років; 4) вільно володіє польською мовою; 5) не має судимості за вчинення умисного злочину чи казначейського злочину; 6) володіє вміннями та навичками щодо проведення медіації, вирішення конфлікту, а також налагодження міжлюдських контактів; 7) дає присягу належного виконання обов'язків; 8) була внесена до реєстру.

Медіаційне провадження не може проводити діючий суддя, прокурор, прокурорський асесор (asesor prokuratorski), стажисти перелічених професій, народні засідателі та присяжні (ławnicy), референт суду (referendarz sądowy), помічник суді (asystent sędziego), помічник прокурора (asystent prokuratora), а також посадова особа інституції, уповноважена до переслідування злочинів (§ 5 Розпорядження Міні-

стра юстиції Польщі від 7 травня 2015 року «Щодо медіаційного провадження в кримінальних справах»).

Як бачимо, польський законодавець, визначаючи вимоги щодо набуття статусу медіатора, виходить від типу надання особою медіаційних послуг (ad hoc чи постійно діючий медіатор), а також від категорії справи (сімейної, кримінальної тощо), яка скеровується судом на медіацію.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і її членами, з іншої сторони від 27.06.2014 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 18.05.2019).

2. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. : Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>, (дата звернення: 18.05.2019).

3. Проект Закону України «Про медіацію» від 17.12.2010 року № 7481. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF5RT00A.html (дата звернення: 18.05.2019).

4. Проект Закону України «Про медіацію» від 21.02.2011 року № 8137. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6A100A.html (дата звернення: 18.05.2019).

5. Проект Закону України «Про медіацію» від 26.06.2013 року № 2425а. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2425%D0%B0&skl=8 (дата звернення: 18.05.2019).

6. Проект Закону України «Про медіацію» від 03.07.2013 року № 2425а-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47710 (дата звернення: 18.05.2019).

7. Проект Закону України «Про медіацію» від 27.03.2015 року № 2480. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558 (дата звернення: 18.05.2019).

8. Проект Закону України «Про медіацію» від 09.04.2015 року № 2480-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54758 (дата звернення: 18.05.2019).

9. Проект Закону України «Про медіацію» від 17.12.2015 року № 3665. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463 (дата звернення: 18.05.2019).

10. Проект Закону України «Про медіацію» від 29.12.2015 року № 3665-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620 (дата звернення: 18.05.2019).

11. Kodeks postępowania cywilnego : Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Dziennik Ustaw. 1964. Nr 43. Poz. 296. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19640430296> (дата звернення: 18.05.2019).

12. Prawo o ustroju sądów powszechnych : ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. Dziennik Ustaw. 2001. Nr 98. Poz. 1070. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20010981070/U/D20011070Lj.pdf> (дата звернення: 18.05.2019).

13. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 stycznia 2016 r. w sprawie prowadzenia listy stałych mediatorów. Dziennik Ustaw. 2016. Poz. 122. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20160000122> (дата звернення: 18.05.2019).

14. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 maja 2015 r. w sprawie postępowania mediacyjnego w sprawach karnych. Dziennik Ustaw. 2015. Poz. 716. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20150000716> (дата звернення: 18.05.2019).

*Геращенко С.О.,
доцент кафедри тактико-спеціальної
та вогневої підготовки ОДУВС*

МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Однією із найважливіших конституційних гарантій забезпечення та захисту прав та свобод особи є закріплення права на судовий захист. Статтею 55 Конституції України встановлено, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Водночас кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Вітчизняний та міжнародний досвід свідчить, що запровадження альтернативних методів врегулювання спорів поряд із системою правосуддя є найефективнішою передумовою вирішення правових спорів. Сьогодні система правосуддя в Україні має деякі недоліки: велика завантаженість судів, тривалість і складність судового процесу, значні судові витрати, недостатня розвиненість механізмів змагаль-

ності та рівності сторін у процесі, гласність судового розгляду, що призводить до випадків розголошення конфіденційної інформації, тощо. Наразі учасники спорів обирають, як один зі способів альтернативного врегулювання спорів, саме медіацію, що передбачає залучення для вирішення спору посередника (медіатора).

Визначення медіації наведено у ст. 1 Типового закону Комісії ООН з міжнародного торгового права (ЮНСІТРАЛ) 2002 р. щодо міжнародних комерційних погоджувальних процедур, згідно з яким медіація – це процедура, яка може називатися погоджувальною, посередницькою або позначатися терміном аналогічного змісту, в межах якої сторони просять третю особу або особу («посередника») надати їм допомогу у спробі досягти мирного врегулювання їхнього спору, який виник з договірних чи інших правовідносин або у зв'язку з ними [1]. Посередник не має повноважень наказувати сторонам або погоджувати їхні дії у процесі вирішення спору.

У контексті нашого наукового дослідження, з урахуванням дискусій щодо реалізації інституту медіації в Україні, вважаємо за необхідне вказати на переваги медіації для сторін, як процесу досудового врегулювання спорів, на протиположності судовому розгляду.

По-перше, учасники контролюють процес переговорів. Медіація може проводитися в порядку та на умовах, визначених сторонами за погодженням з медіатором. Зокрема, сторони мають право вносити пропозиції щодо порядку проведення медіації, надавати потрібну інформацію, заявляти про необхідність участі в медіації третіх осіб, ініціювати проведення індивідуальної бесіди з медіатором, брати участь в обговоренні висунутих пропозицій, формувати коло питань, які потребують обговорення, висловлювати свою думку і позицію з приводу спірної ситуації.

По-друге, конфіденційність. Вся інформація, яка стосується процесу медіації, є конфіденційною і не може бути розголошена без згоди сторони, що її надала. Сторони та медіатор не мають права посилатися на таку інформацію під час судового засідання, а також розголошувати її будь-яким іншим чином.

По-третє, медіація передбачає економію часу і грошових коштів. Сторонам медіації не потрібно витратити гроші на судові витрати, залучення фахівців, оплату послуг адвокатів. Витрати сторін медіації обмежуються виплатою винагороди медіатора, розмір якої визначається за погодженням сторін і медіатора та фіксується в угоді про застосування медіації.

По-четверте, нестандартні та гнучкі рішення. Сторони медіації не обмежені ні предметом спору, ні заявленими вимогами на початку медіації. Єдиним обмеженням у медіації є бажання і готовність сторін обговорювати ті чи інші аспекти конфлікту. У медіації немає потреби намагатися «вмістити» варіанти вирішення конфлікту в межі початкових вимог. Завдяки цьому можливе досягнення нестандартних рішень, що підходять до кожного конкретного випадку. Сторони можуть обговорювати варіанти виходу з конфлікту, допоки не знайдуть шлях, який максимально відповідає їхнім інтересам. Саме такий варіант, у разі згоди на це сторін, лягає в основу медіаційної угоди [2].

З погляду на медіацію найбільш дискусійним залишається питання стосовно розуміння поняття «альтернативність». У науковій літературі щодо цього питання склалося декілька основних точок зору, вважаємо проаналізувати їх. Так, альтернативність може розумітися як можливість вибору між усіма існуючими способами вирішення спорів, враховуючи і судову форму. Так, О.І. Носирева вважає, що у широкому розумінні альтернативність означає всі можливі способи правового врегулювання конфлікту, враховуючи судову процедуру, і можливість вибору одного з багатьох варіантів [3, с. 27]. Водночас, «альтернативність», на думку окремих авторів, полягає не у протиставленні державного судочинства іншим несудовим способам вирішення спорів, а у протиставленні змагальних та незмагальних, заснованих на примиренні сторін, процедур [4, с. 22]. Також «альтернативність» може означати можливість вибору не між судовою та несудовими формами захисту, а можливість вибору між різними способами альтернативного вирішення спорів [4, с. 23].

Вважаємо, що медіаційні процедури, за умови регламентації статусу медіатора та нормативних підстав його діяльності на національному рівні, можуть бути складовими альтернативної форми захисту цивільних прав в Україні, адже відповідають усім складовим поняття форми захисту.

З приводу регламентації статусу медіатора та нормативних підстав його діяльності зупинимося на основних моментах, пов'язаних із спробами визначити вказане на законодавчому рівні. Так, ще у 2013 р. у Верховній Раді був зареєстрований Законопроект № 2425а-1 «Про медіацію», однак у 2014 р. законопроект був відкликаний.

Пізніше у 2014 р. Україна підписала Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом. Згідно зі ст. 1 Угоди, Україна і ЄС мають посилювати співпрацю у сфері правосуддя, свободи та безпеки з метою

забезпечення верховенства права та поваги до прав людини й основоположних свобод. Країни Європейського Союзу погодилися, що забезпечення верховенства права та кращого доступу до правосуддя повинно включати доступ як до судових, так і до позасудових методів врегулювання спорів.

Згодом Указом Президента України № 276/2015 від 20.05.2015 р. була схвалена Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр. Відповідно до п. 5.4 значеної Стратегії, передбачено розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів (зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації та посередництва).

На даний момент часу у вирі розвитку національного законодавства про медіацію у Верховній Раді України було зареєстровано кілька проектів Закону «Про медіацію», проте прийняття закону ще триває. Наразі у Верховній Раді представлені два законопроекти – №3665 та №3665-1. Обидва мають низку недоліків, але законопроект №3665 вже був прийнятий у першому читанні.

Слід відзначити, що у законопроекті № 3665 недостатньо чітко врегульовані питання зокрема організації професійної діяльності медіаторів та їх професійної підготовки; питання правового статусу медіаторів та правові підстави їхньої діяльності (зокрема, чи є вони суб'єктами підприємницької діяльності); питання вікового цензу медіаторів тощо. Однак поряд із цим зазначений Законопроект містить позитивні моменти серед іншого відповідальність медіатора, однак на жаль не передбачає відповідальність сторін.

Таким чином, медіація є самостійним порядком захисту прав та інтересів, що складається з системи юрисдикційних, а також неюрисдикційних способів, що не пов'язані із залученням третьої незалежної сторони. Водночас медіація в Україні часто використовується як спосіб примирення потерпілого і правопорушника, для захисту прав споживачів, вирішення трудових та сімейних спорів. Чинне національне законодавство про медіацію також розвивається, у перспективі – прийняття вищезазначеного Закону. Вважаємо, що необхідно постійно підвищувати низький рівень знань про медіацію серед звичайних громадян, що сприятиме стрімкому розвитку медіації в Україні.

Список використаних джерел:

1. Типовой Закон Комиссии Организации Объединенных Наций по праву международной торговли о международной коммерческой

согласительной процедуре (Нью-Йорк, 24 июня 2002 года). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117

2. Макаренко Є. Закон про медіацію: нереальна реальність / Є. Макаренко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodniy-arbitrazh-ta-adr/zakon-pro-mediaciyu-nerealna-realnist.html>

3. Носырева Е.И. Альтернативное разрешение гражданско-правовых споров в США : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.15 / Е.И. Носырева. – Воронеж, 2001. – 65 с.

4. Ткачук О.С. Альтернативне вирішення спорів як форма захисту цивільних прав, свобод та інтересів / О.С Ткачук. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/alternativnoe-rassmotrenie-sporov-kak-forma-zaschity-grazhdanskih-prav-svobod-i-interesov.pdf>

*Головацький О. О.,
викладач кафедри тактико-спеціальної
та вогневої підготовки ОДУВС*

МЕДІАЦІЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ США: ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД

Загальне поняття медіації полягає в залученні третьої незацікавленої сторони для участі у рішенні неврегульованих спорів. Перш за все, необхідно зрозуміти, що загальні поняття, методи і світовий досвід медіації не завжди збігається і застосовується на території нашої держави.

Так, в європейських країнах та в Сполучених Штатах Америки, процес медіації використовується значно частіше ніж в Україні, адже у них він є більш дієвим з наступних причин. По-перше, у багатьох країнах він законодавчо врегульований. По-друге, процес вирішення спору через медіацію вимагає значно менше часу на відміну від судового процесу. По-третє, для клієнта він набагато дешевше, ніж оплата судових витрат і часу витраченого юристами на супровід певної справи.

У даній науковій роботі вважаємо за необхідне розглянути позитивний досвід США, а саме програми медіації, що застосовуються в кримінальному судочинстві деяких американських штатів. Особливі-

стю цих програм примирення є те, що вони застосовуються на тому етапі кримінального процесу, коли матеріали вже надійшли в суд і успішна медіація зможе послужити заміною судового розгляду, а не кримінального процесу в цілому.

Слід відзначити, що у 70-ті роки минулого століття в США, в результаті відновлювальної роботи із колишніми засудженими, громадські та релігійні організації практикували різні програми щодо примирення в кримінальному судочинстві. Прикладом такої програми є Victim-Offender Mediation program (медіація між жертвою і злочинцем), яка працювала настільки успішно, що до кінця 80-х років діяла у 42 судових округах [1].

Вважаємо, що не зовсім правильно стверджувати, що в 70-80-х роках ХХ століття ця програма була новацією, точніше сказати, що в кінці ХХ століття ця модель отримала статус програми відновного правосуддя. У той час як корінні індіанці (наприклад, народи Лакота і Дакота) аналогічну модель використовують вже давно, а саме в присутності одного або декількох старійшин особа вчинила злочин і жертва цього злочину обговорюють те, що сталося і старійшина вступним словом починає процес примирення, після чого в своїй промові він приділяє особливу увагу реакції суспільства на злочин і наслідків злочину (як матеріальним, так і психологічним і т.д.). Потім сторонам надається можливість висловити свою позицію і поставити один одному питання. Крім того, в такому обговоренні того, що сталося беруть участь всі ті, хто вважає себе зацікавленою особою (друзі, сусіди, родичі жертви і злочинця). Усі присутні мають можливість висловити свою думку. Після спільного обговорення сторонам надається можливість поговорити один з одним на одинці, і як тільки вони приймуть рішення, воно повідомляється старійшині, а потім і суспільству [2].

У США програми примирення потерпілих і правопорушників є найпоширенішою формою відновного правосуддя. У якості основної технології у таких програмах використовується посередництво (медіація) [3].

Ми погоджуємося з думкою тих авторів, які вважають, що не може бути повного переліку всіх використовуваних медіаторами програм медіації, оскільки різноманітністю програм медіації визначається чисельність і диференціація медіаторів, а будь-яка з використовуваних програм може бути в рівній мірі ефективна [4].

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що спочатку у США на медіацію прямували матеріали по злочинах невеликої тяжкості,

вчинені неповнолітніми злочинцями, останнім час все сильніше виявляє себе інша тенденція: на медіацію все частіше направляють матеріали про більш тяжкі злочини, скоєні дорослими злочинцями. Наприклад, у штаті Огайо законодавчо закріплені такі положення: «... у будь-якому кримінальному процесі сторони і суд можуть звернутися до медіації за всіма або деякими питаннями кримінальної справи ... » (Idaho Criminal Rules. Rule 18.1. Idaho Juvenile Rules. Rule 12.1.) [4].

Цікавим у досвіді медіації, яка практикується у США є те, що у деяких штатах діють «Правила здійснення посередництва у справах, що знаходяться на розгляді в окружному кримінальному суді» [5].

Відповідно до цих правил суд, керуючись внутрішнім переконанням і зовнішніми факторами, такими як: готовність сторін взяти участь у програмі з примирення; відмова від судового розгляду не порушить права третіх осіб, які беруть участь в процесі; можливість у цьому конкретному випадку припинення кримінальної справи за примиренням сторін, може рекомендувати сторонам прийняти участь в цій програмі. При цьому суд заохочує проведення медіації та досягнення примирення угоди в найкоротші терміни.

Відповідно до чинного законодавства США після того як матеріали справи разом з обвинувальним документом надійшли в суд, окружний прокурор (а іноді і суддя) інформує сторони про можливість участі у програмі медіації. Якщо жертва і злочинець погоджуються взяти участь у зазначеній програмі, то медіація може бути проведена одразу у приміщенні суду. У разі якщо в справі беруть участь кілька обвинувачених або кілька жертв, то на розсуд суду ці особи можуть бути об'єднані для участі в медіації.

Якщо сторони погодилися на участь в медіації, суд повідомляє їх в усній або письмовій формі про наступне: термін, відведений судом на медіацію; ім'я медіатора або назва посередницької організації; вимога про сплату злочинцем мита у розмірі 60 доларів США для здійснення посередницьких послуг. Після цього суд передає матеріали справи у посередницьку організацію або певному медіатору.

Сама процедура примирення в США обов'язково проходить в умовах конфіденційності. Вищезазначені Правила містять пряму заборону на здійснення стенографічного, аудіо або відео запису будь-яким учасником медіації. Окремо відзначено, що ця заборона поширюється на здійснення запису за згодою сторін.

Разом з тим, принципу конфіденційності відповідає правило привілеїв свідків, якою володіє посередник, в питаннях, що стосуються проведеної медіації. Сенс цього привілею зводиться до наступного: якщо в результаті медіації сторони не примирилися і угода про примирення сторін не укладена, кримінальну справу повертають в суд і триває звичайний кримінальний процес.

Ідеальним результатом медіації має стати медіативна угода, що містить всі умови, про які домовились сторони. При цьому обов'язковою умовою є письмова форма угоди і наявність підписів обох сторін, а в деяких штатах медіативна угода повинна бути затверджена судом.

Таким чином, на підставі викладеного можна зробити наступні висновки. Вважаємо, що наведена модель посередництва у США в якості позитивного досвіду та у напрямку розвитку медіації в Україні, може бути використана і в нашій державі. Вважаємо, що впроваджувати зазначений позитивний досвід необхідно поступово і обмірковано, але серед іншого у справах, порушених стосовно неповнолітніх, вже сьогодні існує така необхідність. На наш погляд, таке впровадження по зазначеним справам дало б ефективний результат.

Список використаних джерел:

1. Moran, K. L. (2017). Restorative Justice: A Look at Victim Offender Mediation Programs. 21st Century Social Justice, 4 (1). Retrieved from <http://fordham.bepress.com/swjournal/vol4/iss1/4>.

2. Gehm, John R. 1998. «Victim-Offender Mediation Programs: An Exploration of Practice and Theoretical Frameworks». Western Criminology Review 1 (1) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wcr.sonoma.edu/v1n1/gehm.html>.

3. Восстановительное правосудие – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://4prison.ru>.

4. Василенко А.С. Медиация в уголовном процессе США / А.С. Василенко – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/mediatsiya-v-ugolovnom-protsesse-ssha.pdf.

5. Rules implementing mediation in matters pending in district criminal court – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aoc.state.nc.us/www/public/html/pdf/Dispute_Resolution/DistrictCriminalCourt.pdf.

*Голуб В. О.,
помічник адвоката,
Адвокатське об'єднання «Адвокатська фірма «Алін і Ко»*

ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАЦІЇ В ГІБРИДНИХ МЕТОДАХ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

Ні для кого не секрет, що на даний момент у світі існує тренд до використання альтернативних методів вирішення спорів. Дані методи покликані зменшити навантаження на суди, зробити вирішення спору більш доступним та швидким.

Основний поштовх до розвитку цього тренду надали країни англо-саксонського права, зокрема Сполучені Штати Америки, де присутня значна кількість позовів при високій вартості саме судового способу вирішення спору. Так, у Сполучених Штатах Америки навіть тоді, коли сторонам не потрібно залучатись до медіації, суди можуть мати стимули для заохочення такого посередництва. Ці стимули полягатимуть у додаткових витратах або накладенні санкцій на сторону, яка відмовилась від участі у медіації. Деякі суди навіть заходять настільки далеко, що визначають, що відмова від медіації позбавляє суд можливості розгляду справи.[4; с. 104]

Медіація, як один із методів альтернативного вирішення спорів має своєю беззаперечною перевагою надання можливості сторонам досягти консенсусу під час вирішення свого спору. Разом з тим слід пам'ятати, що медіація за своєю суттю є добровільним процесом, а тому сторони в будь-який момент можуть вийти з цього процесу без жодних юридичних наслідків для себе, якщо раніше окремо не врегулювали це питання.

Саме тому була знайдена можливість поєднання медіації з іншим методом альтернативного вирішення спорів – арбітражем. В Україні метод арбітражу в цивільних і господарських справах застосовується третейськими судами, які діють відповідно до Закону України «Про третейські суди» від 11.05.2004 року.[1]

Арбітражне рішення є обов'язковим до виконання сторонами і відповідно до ч.1 ст. 57 Закону України «Про третейські суди» рішення третейського суду, яке не виконано добровільно, підлягає примусовому виконанню в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження».[1] Таким чином, арбітраж у випадку його застосування являється юридично обов'язковим для сторін, а тому

порівняно з медіацією більш жорстким методом альтернативного вирішення спорів. Окрім цього арбітраж містить елементне передбачуваності, оскільки передбачає наявність третьої сторони (третейського судді), яка надасть перевагу одній із сторін.

На стику цих двох методів і утворились одні із методів вирішення спорів, які називають гібридними. До них ми можемо віднести Мед-Арб та Арб-Мед.

При використанні методу Мед-Арб сторони заздалегідь домовляються про те, що третя (нейтральна) сторона спочатку буде діяти як медіатор, а згодом, у разі потреби, як арбітр. У випадку, якщо було досягнуто домовленості шляхом медіації, сторони підписують угоду без розгляду цієї справи в порядку арбітражу. В літературі йдеться про те, що однією із переваг цього методу є можливість оформлення рішення досягнутого за допомогою медіації у вигляді арбітражного рішення. Така необхідність виникає зокрема тоді, коли у міжнародних комерційних справах передбачається формальна необхідність проведення арбітражу, а проведення медіації рахується як «відсутність» спору як такого. [3] В тому випадку коли медіація не дала ніякого результату, третя (нейтральна) сторона починає діяти як арбітр і розглядаючи справу виносить обов'язкове рішення.

При використанні методу Арб-Мед третя (нейтральна) сторона спочатку виносить рішення у справі, однак не оголошує його сторонам. Натомість сторони починають процес медіації і їм дається можливість досягти консенсусу. У випадку коли сторони досягли угоди шляхом медіації, арбітражне рішення не застосовується. В тому разі коли медіація не дала результатів, третя (нейтральна) сторона оголошує своє рішення як арбітр. Застосування цього методу дає можливість третій (нейтральній) стороні впливати на учасників процесу з метою стимулювання їх до укладення угоди між собою. Оскільки існує можливість того, що винесене рішення буде не на користь якоїсь із сторін.

Використання цих гібридних методів має свою перевагу у тому, що так чи інакше справу буде вирішено. Дані методи стимулюють сторони бути більш гнучкими та орієнтованими на досягнення домовленостей між собою.

Безперечно, одна лише присутність гібридних методів у теорії або застосування їх у практиці провідних держав світу не дасть змогу відчути переваги та недоліки під час застосування в Україні. Саме тому постає питання, щодо можливості їх застосування в рамках чинного законодавства України.

Стаття 33 Закону України «Про третейські суди» передбачає, що третейський суд на початку розгляду повинен з'ясувати у сторін можливість закінчити справу мировою угодою та в подальшому сприяти вирішенню спору шляхом укладення мирової угоди на всіх стадіях процесу. Сторони мають право закінчити справу укладенням мирової угоди як до початку третейського розгляду, так і на будь-якій його стадії, до прийняття рішення. За клопотанням сторін третейський суд приймає рішення про затвердження мирової угоди, а зміст мирової угоди викладається безпосередньо в рішенні третейського суду [1].

Разом з тим, у чинному Законі України «Про третейські суди» відсутні положення щодо врегулювання спору за участю судді, як це наприклад передбачено Главою 4 Цивільно-процесуального кодексу України [2].

Так само відсутня і можливість винесення рішення та «притримання» його до моменту закінчення медіації як це відбувається відповідно до методу Арб-Мед.

Таким чином, ми бачимо що класичне застосування методів Мед-Арб та Арб-Мед в сучасних правових реаліях видається неможливим. Безперечно, що сам факт появи в законодавстві положень щодо врегулювання спору за участю судді є позитивним індикатором змін, однак ми вважаємо недоліком відсутність цієї можливості для третейських суддів. Розвиток медіації та дотичних до неї методів стимує також відсутність профільного Закону України «Про медіацію». Останній законопроект №3665 щодо питання цього був відхилений у другому читанні та знятий з розгляду у лютому 2019 року.

Розвиток медіації як альтернативного методу вирішення спорів сприятиме зниженню навантаження на суди та покращить загальне відчуття правосуддя громадянами, оскільки знаходження консенсу передбачає задоволення обох сторін спору.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про третейські суди» від 11.05.2004 № 1701-IV [Електронний ресурс] / Закон України «Про третейські суди» – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1701-15>

2. Цивільний процесуальний кодекс України у редакції Закону №2147-VIII від 03.10.2017 [Електронний ресурс]/ Цивільний процесуальний кодекс України – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

3. Limbury A. Hybrid Dispute Resolution Processes - Getting the Best while Avoiding the Worst of Both Worlds? [Електронний ресурс] / AlanL. Limbury – Режим доступу до ресурсу: <https://www.imimmediation.org/wp-content/uploads/2017/09/AlanLimbury-HybridDisputeResolutionProcessesArticle.pdf>.

4. McManus M., Silverstein B. Brief History of Alternative Dispute Resolution in the United States/ Michael McManus, Brianna Silverstein // Cadmus. – 2011. – V.1, Issue 3. – С. 100-105.

Голуб О. А.,
*голова ГО «Ліга захисту прав жінок», аспірантка Інституту
держави і права ім. В.М. Корецького НАН України*

МЕДІАЦІЯ У ПРОЦЕСІ МИРОБУДУВАННЯ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Питання миробудування та ефективного вирішення спорів на глобальному рівні сьогодні є як ніколи актуальними для України. Це обумовлено триваючим військовим конфліктом на Сході України.

Розгортання військового конфлікту у східних регіонах України та формування масштабних потоків внутрішньо переміщених осіб, у складі яких переважають жінки, призвели до формування нових гендерних викликів. Ці виклики пов'язані з підвищенням ризиків гендерно зумовленого насильства, формування передумов для множинної дискримінації вразливих груп населення, браком можливостей для їх гідної зайнятості та отримання доходу, зростанням потреби в соціальних послугах, що надаються на рівні громад [1, с. 44].

Зважаючи на зазначене вище, медіація в умовах військового конфлікту при успішному її застосуванні може сприяти мирному врегулюванню конфліктів та започаткуванню діалогу між особами, що проживають на неконтрольованих та контрольованих територіях.

На думку дослідників, медіація має ряд переваг, які полягають у наступному: це процес, який дає сторонам можливість висловити свої погляди, піти на компроміс і знайти задовільне рішення – мирне рішення, прийнятне для сторін спору. Крім того, це процес, який допомагає запобігти серйозних збройних конфліктів. Навіть якщо конфлікт уже виник, посередництво може допомогти покласти край його подальшим негативним наслідкам для сторін [2, с. 187].

Протягом останніх десятиліть світове співтовариство звертає свою увагу на необхідність послідовного врахування гендерного аспекту в конфліктних ситуаціях, у процесі врегулювання конфліктів та реабілітації. Резолюція 1325 “Жінки. Мир. Безпека”, ухвалена РБ ООН у 2000 році, стала програмним документом та дала поштовх виникненню на національному рівні політик, які враховують особливу роль жінок у вирішенні питань миру та безпеки. Як свідчить світова практика, врахування гендерних аспектів суттєво впливає на вирішення конфліктів та відновлення миру.

Проте на сьогоднішній день жінки недостатньо представлені у миротворчих процесах як активні їх учасниці. За даними Міжнародного інституту миру, в період з 1990 по 2017 роки жінки склали лише 2% серед медіаторів у формальних миротворчих процесах [3]. З іншого боку, жінки є безпосередніми учасницями подій, що відбуваються під час конфліктів: вони є однією із найуразливіших груп населення, але й так само нарівні із чоловіками несуть службу у збройних силах та інших військових формуваннях. Тобто, досвід та інтереси жінок не мають бути зведені виключно до ролі жертв конфлікту.

Цікавим у даному контексті є досвід Південно-Кавказького регіону, де була створена Мережа жінок медіаторок Південного Кавказу. Вказана організація представляє жінок – професійних миротворців, які використовують медіацію та багатоканальний діалог для досягнення ефективного попередження конфліктів та миробудування. Така мережа була створена у 2017 році за ініціативи Міжнародного центру з конфліктів та переговорів (ICCN), основним її завданням було визначено збільшення кількості жінок залучених до миротворчих дій, а також просування участі жінок-медіаторок у мирних процесах з вирішення конфліктів на національному, регіональному та міжнародному рівнях [4].

Варто звернути увагу й на ініціативи, що реалізуються в Україні. Програмою розвитку ООН в Україні впроваджується Проект «Відновлення врядування та примирення на територіях України, що постраждали від кризи», який є частиною загальної Програми відновлення та налагодження миру. Важливо, що однією із цільових груп проекту є місцеві жінки-лідерки, жінки, які постраждали від конфлікту (внутрішньо переміщені особи та з приймаючих громад), жіночі групи та громадські організації [5].

Важливо звернути увагу й на включення вказаних аспектів до національного законодавства. Так, Розпорядженням Кабінету Міністрів України №113-р від 24 лютого 2016 р. було затверджено Національ-

ний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2020 року. Відповідно до Національного плану передбачено [6]:

- розроблення та впровадження в систему підготовки та підвищення кваліфікації кадрів освітніх програм, у тому числі дистанційних курсів з тематики “Жінки, мир, безпека”, зокрема гендерних аспектів вимушеного переселення, роззброєння, безпеки, медіації, демобілізації, реінтеграції, доступу до правосуддя;

- залучення дівчат та жінок до налагодження діалогу під час виникнення конфліктів на рівні територіальних громад, особливо тих, які приймають внутрішньо переміщених осіб із застосуванням медіації, фасилітації.

Отже, Україна як член світового співтовариства імплементує у національному законодавстві міжнародні підходи щодо ролі жінки у збройних конфліктах як активної учасниці миротворчого процесу. І хоча на практиці все ще існує гендерний дисбаланс у даній сфері, Україна взяла на себе зобов'язання забезпечувати рівноправну участь жінок на всіх стадіях процесу роззброєння, демобілізації і реінтеграції, від переговорів по мирним угодам і створення національних установ до розробки та реалізації програм.

Таким чином, можемо зробити висновок, що включення гендерних аспектів у процес медіації впливає на підвищення її ефективності та інклюзивності. Практика врахування принципів гендерної рівності на всіх етапах миробудування закріплена як на міжнародному, так і на національному рівнях. Крім того, дієвість такого підходу підкріплюється, перш за все, практичним досвідом урегулювання конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Цілі Сталого розвитку: Україна. Національна доповідь 2017 р. - Режим доступу: <https://is.gd/fhnt7>

2. Миколаєнко Я.Ю. Медіація як ефективний засіб вирішення міжнародних конфліктів / Я.Ю. Миколаєнко // Наше право. - 2015. - №3. - С. 184-188.

3. Full Participation of Women Peacebuilders as Mediators in Peace Processes / IPI. - Режим доступу: <https://www.ipinst.org/2018/09/women-mediators-connecting-local-and-global-peacebuilders#2>

4. THE NETWORK OF WOMEN MEDIATORS OF SOUTH CAUCASUS (NWMSC). - Режим доступу: http://iccn.ge/files/nwmsc_lieflet_2019.pdf

5. Відновлення врядування та примирення на територіях України, що постраждали від кризи / за фінансової підтримки урядів Швеції та Швейцарської конфедерації. - Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/projects/restoration-and-reconciliation-sida-sdc.html>

6. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2020 року / Розпорядження Кабінету Міністрів України №113-р від 24 лютого 2016 р. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-%D1%80>

Грищенко О. А.,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету №1 ОДУВС

Марченко О. А.,

кандидат юридичних наук, інспектор факультету № 1 ОДУВС

«ПРИМИРЕННЯ» ТА «МЕДІАЦІЯ»: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ

Інститут примирення та медіації останнім часом в Україні привертає окремої уваги, як науковців, так і практиків. Вказана обставина обумовлена декількома причинами: по-перше, під час реалізації карального правосуддя держава вимушена витратити суттєві збитки у процесі провадження, водночас відновне правосуддя дозволяє цього уникнути шляхом обрання розумного та соціально прийняттого варіанта посткримінальної поведінки; по-друге, у сучасній юридичній літературі питання щодо природи примирення, умов та порядку його реалізації, деякі питання співвідношення цієї категорії х іншими, зокрема стосовно співвідношення таких понять як «примирення» та «медіація» залишаються дискусійними.

Так, в одних випадках вчені *ототожнюють інститут примирення потерпілого із винною особою* (ст. 46 КК) та *інститут медіації*, вбачаючи у цьому відновлення безконфліктного стану між потерпілим та винною особою [4, С. 96; 6] В інших, - стверджується лише про їхню схожість [3, С. 100]. В окремих випадках йдеться не лише про схожість цих інституцій, але й підкреслюється спосіб врегулювання кримінально-правового конфлікту: підкреслюється, *що ст. 46 КК є закріпленням ві-*

домого зарубіжному законодавству інституту *медіації*, в основу якого покладено *посередництво у примиренні сторін* [5, С. 127]. Відповідно досить часто в спеціальних публікаціях після слова *медіація* в дужках визначається слово примирення – *медіація (примирення)*.

Проте між примиренням та *медіацією* існує суттєва змістовна різниця. Саме ця різниця яскраво проглядається якщо звернутися до окремих міжнародно-правових, законодавчих та теоретичних визначень поняття «*медіації*». Відповідно до визначень, які містяться у міжнародно-правових документах, *медіація - це процес*, де жертві та правопорушнику надається можливість, у разі їхньої згоди, брати активну участь за допомогою нейтральної сторони (медіатора) у вирішенні питань, пов'язаних із злочином [8, С. 50]; *процес пошуку* до або під час кримінального процесу взаємоприйнятого рішення між потерпілим та правопорушником за посередництва компетентної особи – медіатора [9].

На процедурну складову *медіації* звертається увага і у визначеннях, які надаються у різних законопроектах «Про *медіацію*» в Україні: *медіація – це процедура позасудового вирішення конфліктів* (спорів) їх сторонами на засадах добровільності, самовизначення й рівності сторін, конфіденційності, незалежності та неупередженості із залученням медіатора, що спрямована на самостійне досягнення сторонами рішення щодо позасудового врегулювання конфлікту (спору) у порядку, передбаченому законом. [7]; *медіація – це альтернативний позасудовий спосіб розв'язання спорів*, за допомогою якого сторони намагаються у межах структурованого процесу самостійно на добровільній основі досягнути угоди у вирішенні конфлікту за допомогою медіатора [10, С.13].

В спеціальній літературі *медіація* також переважно розглядається як певний засіб мирного вирішення спорів, в основі якого процес досягнення угоди між потерпілим, підозрюваним (обвинуваченим), змістом якої є узгодження позицій сторін спору [1] Навіть більше, спостерігається ототожнення поняття «*медіація*» та «*посередництво*». Справедливо доводиться те, що сутністю *медіації* є саме процедурний аспект, діяльність медіатора, спрямована на вирішення конфлікту між потерпілим та правопорушником та усунення негативних наслідків цього конфлікту. [2, С. 73-75] Відповідно примирення маємо розглядати як результат здійснення *медіаційних* (посередницьких) процедур. Проте проблемою є те, що відсутні чіткі критерії розмежування цих понять.

Отже, потрібні подальші наукові дослідження проблем співвідношення таких категорій як «*медіація*» та «*примирення*». Такі дослід-

дження слід поглибити у напрямку більш змістовного з'ясування цих двох понять та аналізу критеріїв їх розуміння.

Список використаних джерел:

1. Боброва О. М. Відновне правосуддя. Особливості провадження процедури медіації: європейський досвід / О.М. Боброва, А.О. Горова, В.В. Землянська, Н. М. Прокопенко. – К.: Наш час, 2006. –164 с.
2. Власова Г. П., Жерж Н. А. Нормативне визначення інституту медіації та відновного правосуддя в кримінальному процесі // Південноукраїнський правничий часопис, ОДУВС. – 2011. №4. - С. 73-75.
3. Дудоров О. О. Проблеми вдосконалення законодавства про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим //Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.) У 2 т. Т. 1. – Одеса, 2010. – 392 с.
4. Корягіна А. М. Примирення винного з потерпілим: кримінологічне визначення поняття // Протидія злочинності в Україні: кримінально-правові та кримінологічні аспекти: матер. Всеукр. наук. практ. семінару (м.Миколаїв, 26 травня, 2016 р.); упоряд. Д.ю.н., доц.. Є. О. Письменський, - Миколаїв: Луг. держ. унів. внут. справ ім.. Е. О. Дідоренка, 2016. – 244 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 5-те вид., переробл. Та доповн. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К. : Юридична думка. – 2008. – 216 с.
6. Перепада О.В. Кримінально-правові аспекти примирення між особою, яка вчинила злочин, та потерпілим (порівняльний аналіз законодавства України та ФРН): дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. – К.: Інститут держави і права НАН України, 2003. – 219 с.
7. Про медіацію (посередництво) у кримінальних справах: Проект Закону України, внесений народним депутатом України О.І. Тищенко від 21.02. 2011 р. № 8137
8. Про медіацію у кримінальних справах: Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 15 вересня 1999 р. № 19R (99) // Відновне правосуддя в Україні. – 2005. – №1-2. – С. 50.
9. Про місце жертв у кримінальному судочинстві: Рамкове рішення Ради Європейського Союзу від 15 березня 2001 р.
10. Проект Закону «Про медіацію» від 17.12.2015 р. №3665 – Див.: Зеркало тижня. - № 29 (329).- від 12.08. 2017 р.– С. 13

Домброван Н. В.,
начальник відділу організації наукової діяльності ОДУВС
Домброван О. І.,
викладач кафедри тактико спеціальної та вогневої підготовки ОДУВС

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І КРИТЕРІЇ МЕДІАЦІЇ

Основоположними принципами медіації є добровільність, рівноправність сторін, конфіденційність, незалежність і неупередженість медіатора, конструктивний характер переговорів.

Добровільність. Конфліктуючі сторони не можуть бути примушені брати участь в медіації. Більш того, в будь-який момент вони мають право відмовитися від її продовження. Виняток становлять лише ті випадки, коли обов'язкова спроба примирної процедури передбачена законом. Укладати мирову угоду сторони також не зобов'язані, так як розгляд різних варіантів примирення не примушує їх, а скоріше надає шанс уникнути судового розгляду в разі обопільної згоди. Добровільність виражається і в тому, що медіатор вибирається обома сторонами конфлікту.

Рівноправність сторін. У процесі медіації всім учасникам надаються рівні права: у висловленні своїх позицій та інтересів, в тому числі в вираженні своєї думки, як з приводу процедури медіації, так і з приводу передбачуваного рішення конфлікту. Кожна зі сторін має однакові можливості бути почутою як своїм опонентом, так і медіатором.

Конфіденційність. Це один з основоположних принципів медіації. Сторони, які беруть участь в її процедурі, зобов'язані зберігати в таємниці і не використовувати в корисливих та інших сторонніх цілях отриману інформацію. Конфіденційність медіації дозволяє сторонам спору обговорювати свої дійсні інтереси, не побоюючись їх недобросовісного використання опонентом.

Незалежність і неупередженість медіатора. Посередник не повинен мати з конфліктуючими сторонами відносин, які могли б якимось чином вплинути на результат процедури медіації. Якщо виникають обставини, що ставлять під сумнів нейтральність медіатора, він сам зобов'язаний проінформувати про це учасників конфлікту. Неупередженість посередника полягає в тому, що він не може нав'язувати будь-якої зі сторін свою позицію щодо обраного рішення. Керуючи процесом переговорів, медіатор повинен утримуватися від

прямих рад і уникати фраз, які можуть бути інтерпретовані на користь однієї зі сторін.

Конструктивний характер переговорів. Під час медіації посередник створює і підтримує атмосферу довіри і взаємної поваги, прагнучи забезпечити емоційно-психологічний комфорт залучених в суперечку сторін. Саме тому йому надається право управління ходом процесу переговорів, а також встановлення і контролю «правил гри».

Таким чином, медіація створює умови для кооперативного вирішення конфліктної ситуації, переводить конфлікт з рівня позицій на рівень інтересів, співвідносить почуття, потреби і інтереси конфліктуючих сторін в процесі пошуку рішення проблеми і сприяє спільній розробки та прийняття спільного рішення проблеми, яке враховує інтереси і потреби обох конфліктуючих сторін.

Ефективна медіація відповідає таким критеріям: здійснюється на добровільних засадах, орієнтована на досягнення результату, незалежна від суду, сприяє конструктивній комунікації, заснована на нейтралітеті і неупередженості в конфліктній ситуації, орієнтована на майбутнє, чітко структурована, сприяє розвитку особистої відповідальності, забезпечує процесуальну основу переговорів, неформальна, дешевше і швидше, ніж судовий процес, забезпечує можливість всім сторонам конфлікту брати участь в процесі пошуку рішення проблеми.

Слід також зазначити, що у всіх видах медіації присутні дві складові: емоційна і предметна (змістовна). І саме цим медіація відрізняється від судового процесу, який основну увагу приділяє предмету конфлікту, і від психотерапії, яка розбирає більше емоційний аспект. Медіатор працює і з предметом конфлікту, і з супроводжуючими його емоціями, так як без їх виходу сторонам вкрай складно знайти взаємоприйнятне рішення проблеми. Особливо багато з емоціями доводиться працювати в сімейній медіації. Тому посереднику необхідно дотримуватися балансу - визнаючи емоції сторін і працюючи з ними, не залишати їм шансів заволодіти повністю ситуацією, і не забувати про предмет конфлікту і знаходити власні шляхи розв'язання виходу з нього.

На жаль, на сьогоднішній день не існує універсального понятійного апарату технології медіації. Наприклад, в спеціалізованій літературі недостатньо уваги приділяється розведенню таких понять, як «позиції», «інтереси» і «потреби» конфліктуючих сторін. З нашої точки зору, робити це необхідно, так як на їх розмежування засновано більшість підходів в практиці медіації.

Визначення позиції: як учасник конфлікту розуміє проблему і чого хоче добитися в ході переговорів. Іншими словами, це точка зору, яку він намагається донести до опонента. Як правило, позиція повинна бути проголошена і офіційно заявлена в конфлікті. Найчастіше вона сама по собі вже є його результатом: позиція - це моя відповідь, це те, що я хочу здійснити по відношенню до іншої сторони. Вона може нести мені не тільки вигоду, а й завдавати шкоди іншому, особливо в ситуації глибокої конфлікту. Тоді позиції стають об'єктами боротьби, вони атакують і захищаються. При цьому протиборчі сторони можуть діяти у відношенні один до одного дуже жорстко і тим самим посилювати конфлікт. Існує наступна закономірність: позиції стають менш гнучкими, якщо тривалість конфлікту збільшується. В основі будь-якої позиції лежать інтереси і потреби людини.

Визначення інтересів: чому учасники конфлікту розуміють проблему саме так, а не по-іншому, чому вони хочуть домогтися того, про що заявляють. Якщо позиція - це уявлення людини про власні інтереси, то в основі інтересів - його потреби. При аналізі інтересів як основи конфліктних протиріч багато дослідників звертають увагу на суміжні категорії, генетично попередні інтересу - тобто на потреби, які тлумачаться зазвичай як стан, чого-небудь, що організм (особистість, група, суспільство) прагне заповнити. Інтерес представляє собою усвідомлену потреба, а іноді і усвідомлений шлях її задоволення.

Визначити реальні потреби досить складно. Вони формулюються суб'єктивно і можуть бути усвідомленими і неусвідомленими. На відміну, наприклад, від інтересів, вони не можуть встановлюватися об'єктивно або оскаржуватися. Різниця між інтересами і потребами можна легко проілюструвати так: куріння - моя потреба, але воно не в моїх інтересах. Тому в процесі медіації необхідно говорити про те, чи можна і яким чином задовольнити потреби конфліктуєчих сторін. При цьому з'ясування позицій через визначення інтересів і потреб, які лежать в їх основі, неминуче означає перехід від нападок на інших до розмови про самого себе.

Тому одна з найважливіших завдань медіатора полягає в тому, щоб проаналізувати інтереси сторін, так як це допомагає визначити справжню причину, що породила конфлікт. Зазвичай люди соромляться її назвати, припускаючи, що це обмежить їх гордість або принизить. Але знаючи інтереси і потреби іншого боку, простіше домовитися. Уявімо ситуацію: ви - батько, а ваш син любить музику, яку

ви не переносите. Що робити? Спори включати чи не включати магнітофон вирішаться самі собою, якщо ви купите йому хороші навушники.

Тільки після того як опонентам за допомогою медіатора вдасться висловити свої емоції в конструктивній формі, прояснити як свої інтереси / потреби, так і інтереси / потреби партнера, можна досягти домовленостей іншої якості, ніж при звичайному прямому розмові. Конфліктуючі сторони, зацікавлені у виконанні власних рішень, будуть самі докладати зусиль для їх реалізації. Медіатор ж в процедурі медіації допомагає їм подолати складності, які заважають домовитися. Відповідно, він може виступати в самих різних ролях: як «інтерпретатор», «перекладач», «слухач», «фасилітатор» і т. д.

Моделі, підходи, відмінності в проведенні самої процедури врегулювання конфлікту можуть бути різними, найважливіша умова - щоб вони не порушували перераховані вище основні принципи. У сучасній практиці медіації виділяють такі підходи:

Медіація, орієнтована на вирішення проблем (problem-solving or settlement-directed approach). Основною особливістю цього підходу є зосередженість на інтересах людей, пошук рішень спрямований на яке задовольняє обидві сторони визнання і баланс інтересів. В рамках даного підходу медіатор спочатку пропонує сторонам викласти свої позиції, а вже потім допомагає їм визнати, що у сторін існують спільні інтереси та потреби.

Трансформативності медіація (transformative approach). Даний підхід дозволяє учасникам визначити хід медіації, в той час як медіатор слід за ними, а не навпаки, коли учасники виконують вказівки медіатора. В даному випадку, в центрі уваги - спілкування сторін, надання їм можливості по-новому поглянути на те, що відбувається і зрозуміти це серцем, а не тільки розумом. Тут ключовими компонентами є «чути і слухати»: саме це допомагає учасникам конфлікту пережити якусь «трансформацію» і прийти до взаєморозуміння, що, в свою чергу, сприяє визнанню ними потреб один одного і більш чуйного ставлення до таких потреб.

Наративна медіація (narrative approach). Наративний підхід заснований на переконанні в тому, що медіатори і учасники конфлікту мають тривалий вплив один на одного в ході діалогу, тобто сам процес виглядає як розповідь історій, в ході якого учасники викладають свій погляд на те, що відбувається.

Екосистемна або сімейно-орієнтована медіація (ecosystem or family-focused approach). Даний підхід до медіації добре підходить для врегулювання сімейних конфліктів. Основним завданням в ході вирішення таких спорів є допомога сім'ям в подоланні майбутніх змін і збереженні нормальних відносин з дітьми. Цей підхід також можна застосовувати до міжкультурним конфліктів і суперечок між людьми різних поколінь.

Медіація, заснована на розумінні (understanding-based approach). Головна мета цього підходу полягає у вирішенні спору за допомогою розуміння, так як більш глибоке розуміння сторонами їх власних перспектив, пріоритетів і інтересів, як і перспектив, пріоритетів і інтересів всіх інших сторін, робить їх здатними спільними зусиллями подолати що виник між ними конфлікт. В рамках даного підходу ключове значення надається відповідальності сторін за ті рішення, які вони приймають. Такий підхід передбачає, що саме самі учасники, а не професійні посередники, найбільш повно уявляють собі суть спору і мають найкращі можливості знайти рішення.

Оціночна медіація (evaluative approach). Медіатор впливає на процес медіації, оцінюючи те, що відбувається, а при певних обставинах і впливає на результат діалогу, при необхідності пропонуючи свої варіанти вирішення конфлікту, але лише в якості рекомендацій.

Говорячи про медіацію як технології, ми маємо на увазі можливість вибудовування основних її етапів у вигляді покрокової моделі, що забезпечує досягнення результату. Дотримання процедури в даному випадку сприяє ефективності, але не є жорсткою вимогою, а скоріше має на увазі більш гнучкий підхід в залежності від виду конфлікту і того, в якій сфері він дозволяється. Наприклад, посередництво в групових конфліктах або в миротворчих цілях, а також на політичному та міждержавному рівні мають свою специфіку.

Будучи комунікативним процесом, медіація допускає зміни в послідовності дій на тому чи іншому етапі: «Послідовність кроків не обов'язково повинна суворо дотримуватися: в залежності від типу конфлікту і ходу бесіди окремі кроки можна опустити або виконати їх в інших місцях». У той же час у позасудовому вирішенні «судових» суперечок і в міжособистісних конфліктах на дотримання процедурних моментів слід звертати особливу увагу.

Дрішлюк В. І.,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри
господарсько-правових дисциплін факультету № 4 ОДУВС

СПІВВІДНОШЕННЯ МЕДІАЦІЇ, МИРОВОЇ УГОДИ ТА ПРОЦЕДУРИ ПРИМИРЕННЯ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ В ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Запровадження медіаційних процедур в правовій системі України представляється питанням часу. Не дивлячись на невдалу спробу прийняття Закону України «Про медіацію», нові спроби врегулювати цю перспективну та надважливу діяльність безсумнівні.

У Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки використовується поняття альтернативного (позасудового) врегулювання спорів.

Як відзначають дослідники (зокрема Ю. Г. Богатина й Т. К. Примак) [1, с.9], усі моделі альтернативних процедур прийнято розділяти на дві групи – модель «створення сприятливих умов» і «визначальна» модель. При такому розподілі зазначених процедур автори відносять як посередництво, так і примирення, саме до моделі «створення сприятливих умов» (*facilitative model*), у рамках якої нейтральна сторона створює всі можливі умови для укладення мирової угоди.

Мирова угода може бути судовою і позасудовою. Р. Е. Гукасян визначає позасудову мирову угоду як «угода про вирішення матеріально-правового спору на певних умовах». Зазначений автор вважає, що головною й вирішальною ознакою позасудової мирової угоди служить те, що вона є способом вирішення правового спору» [2, с. 182].

Анохин К. визнає мирову угоду як судову угоду – домовленість сторін про припинення на відповідних умовах спору, укладену в суді, затверджену судом та що має після цього силу судового рішення [3, с. 52].

С. В. Зиков і М. Є. Морозов зауважують, що медіація заснована на використанні психологічних навичок комунікації, яким навчається медіатор, а судовий примиритель у процесі примирення виходить зі свого життєвого і професійного досвіду. Якщо медіація спрямована на врегулювання конфлікту, то судове примирення, скоріше, являє собою професійну допомогу в укладенні мирової угоди [4, с.138].

Ю. С. Колясникова, представляючи процедури примирення і способи альтернативного врегулювання спорів як різні, нетотожні види ліквідації конфліктів [5, с. 39].

Інститут мирової угоди є міжгалузевим інститутом, який відомий цивільному та господарському процесуальному законодавству і може бути застосований у більшості справ, що розглядаються в порядку відповідного судочинства.

Укладення мирової угоди в господарському процесі має певні переваги перед вирішенням справи шляхом ухвалення судового рішення, оскільки сторони мають можливість узгодити всі проблемні питання, що підлягають вирішенню саме таким шляхом, який задовольнить вусі сторони. При затвердженні мирової угоди суд виконує контрольні функції, оскільки перевіряє її на відповідність вимогам законодавства та на предмет відсутності порушень прав інших осіб.

Під процедурами примирення слід розуміти врегульовані нормами цивільного і арбітражного процесуального законодавства санкціоновані судом у рамках вирішення завдання примирення сторін заходи, спрямовані на оптимальне досягнення цілі цивільного судочинства, втілені в ту або іншу процедуру [6, с. 101].

Найчастіше під медіацією розуміють «... самостійне вирішення конфлікту його сторонами за підтримки нейтральної третьої особи, що не володіє повноваженнями з вирішення спору». С. К. Загайнова при визначенні медіації наголошує на переговори, як основу проведення процедури, а також на спеціальні техніки комунікацій як основу досягнення позитивного результату [7, с.195].

О. В. Ісаєнкова під процедурою медіації розуміє спосіб урегулювання спорів при сприянні медіатора на основі добровільної згоди сторін з метою досягнення ними взаємоприйнятого рішення [8, с. 117]. Р. В. Фомичева і О. С. Черникова вказують на конфіденційність як на умову проведення «процесу» [9, с.339].

Прийняття змін до Господарського процесуального кодексу України відповідно до Закону України № 2147-19 від 03.10.2017 р. «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», які набули чинності 15.12.2017 року запровадили низку новел, серед яких одне з головних місць посідає врегулювання спору за участю судді.

Необхідність запровадження в судовому процесі процедур примирення є нагальною необхідністю. На сьогодні актуалізується питання здійснення таких процедур в суді, але й в позасудовому порядку, в зв'язку із чим активно розробляється законодавство, що регулює медіаційні процедури.

Відповідно до чинної редакції ГПК України [10] процедура примирення за участі судді проводиться протягом розумного строку, але не більше 30 днів з дня постановлення ухвали про його проведення.

Серед юристів жваво обговорюється питання про правову природу процедури примирення за участю судді. На думку О. Можайкіної врегулювання спору з участю судді необхідно розглядати як один із видів (моделей, типів) медіації. Незважаючи на свою специфіку та особливості проведення, цей вид урегулювання спору має основні ознаки медіаційної процедури [11, с.175]. На думку Н. Петренко врегулювання спору за участю судді – це спосіб вирішення справи, яка перебуває на вирішенні в суді (по якій відкрито провадження) за участю судді-доповідача, який ґрунтується на принципах добровільності та конфіденційності і спрямований на мирне врегулювання справи між сторонами [12, с. 75].

У широкому розумінні мировою є угода, у якій сформульовані умови примирення. Мирова угода в господарському судочинстві являє собою договір, що укладається на основі взаємних поступок між сторонами, третіми особами, що заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору. Мирова угода затверджується судом на основі процесуальних дій сторін. Вона спрямована на врегулювання спору і її затвердження є підставою припинення провадження в справі. Таким чином, хоча в теорії права мирові угоди розділяються на судові та позасудові, мирову угоду слід визнати договором, який укладається між сторонами при розпочатому судовому процесі для врегулювання спору.

Процедуру примирення за участю судді за чинним ГПК України навряд чи можна віднести до медіаційних процедур, оскільки не дивлячись на те, що формально вона проводиться не під час судового провадження, суб'єктом, що здійснює таку процедуру є суддя, який не є медіатором. Така процедура може бути віднесена до процедур примирення, разом із мировою угодою, досудовим врегулюванням спору (якщо така процедура передбачена сторонами) та ін. Процедура медіації, виходячи з її сутності, не може бути віднесена до судових процедур з огляду на суб'єктний склад та оперування категоріями інтересів, які можуть не відповідати правовим позиціям сторін в судовому спорі. Більш того, медіація потенційно більш корисна для учасників спору, оскільки дозволяє вирішити спір та задовольнити інтереси сторін поза судовим процесом.

Список використаних джерел:

1. Богатина Ю. Г. Альтернативные способы разрешения споров // Арбитражная практика. – 2006. – № 6. – С. 23; Примак Т. К. Альтернативные средства разрешения конфликтов // Мировой судья. – 2010. – № 10. – С. 9.
2. Гукасян Р. Е. Проблема интереса в советском гражданском процессуальном праве – Саратов. – 1970. – С. 182.
3. Анохин К. Судебные мировые сделки // Советская юстиция. – 1959. – № 9. – С. 52.
4. Зыков С. В., Морозов М. Э. Судебная медиация: новый законопроект // Третейский суд. – 2012. – № 4. – С. 138.
5. Колясникова Ю. С. Примирительные процедуры в экономическом правосудии России // Российская юстиция. – 2013 – № 3. – С. 39–40.
6. Нахов М.С. Медиация как механизм реализации целей гражданского судопроизводства. – Дисс. Канд. юрид. наук. 12.00.03. – Саратов, 2014. – С. 101.
7. Загайнова С. К. О государственно-правовой политике интеграции медиации в российскую правовую культуру // Тенденции развития цивилистического процессуального законодательства о судопроизводстве в современной России: материалы Международной научно-практической конференции / отв. ред. А. И. Зайцев. – Саратов, 2009. – С. 195.
8. Исаенкова О. В. Критерии определения соответствия российского законодательства о медиации по гражданским делам международному опыту ее развития // Вестник Саратовской государственной юридической академии. – 2013. – № 3(92). – С. 117.
9. Фомичева Р. В., Черникова О. С. Принципы медиативной (посреднической) деятельности // Право и его реализация в XXI веке: сборник научных трудов: в 2 ч. / под общ. ред. С. Н. Туманова. – Саратов, 2011. – С. 339.
10. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
11. Можайкіна О. Правовий аналіз врегулювання спору за участю судді. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2018. – № 2. – С. 174-180.
12. Петренко Н. Врегулювання спору за участю судді у господарському процесі // Підприємництво, господарство і право. – № 10. – 2018. – С. 75.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА МЕДІАЦІЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

У сучасній юридичній літературі, присвяченій проблемам кримінального процесу, на даний момент часу постійно відбувається пошук альтернатив щодо кримінального переслідування. Ці правові моменти віднайшли свій прояв у міжнародному та у національному законодавстві. Аналіз міжнародних правових документів ООН і Ради Європи про альтернативи у кримінальному переслідуванні вказують на те, що на наднаціональному рівні більш детально розробленою і рекомендованою для застосування у національних юрисдикціях є медіація. Це підтверджується перш за все наявністю міжнародного правового документа, а саме Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № R (99) 19, присвяченій медіації у кримінальних справах як альтернативі кримінальному переслідуванню (далі - Рекомендація) [1].

Разом з тим в преамбулі Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи (далі - Комітет міністрів) зазначено, що «держави-члени все більше прагнуть використовувати медіацію в кримінальних справах як гнучку, доступну, націлену на дозвіл істоти конфлікту міру» [6]. Дуже доречним є те, що медіація у даному випадку розцінюється як доповнення до традиційного кримінального процесу або як альтернатива йому.

Крім того, Комітет міністрів врахував необхідність особистої «... активної участі у кримінальному процесі потерпілого, правопорушника, а також залучення до нього місцевої громади». На нашу думку, не менш важливим за своїм смисловим навантаженням є і визнання за потерпілим «законного інтересу мати більш вагомую роль при визначенні правових наслідків заподіяної йому шкоди, вступати в діалог з правопорушником, отримувати від правопорушника вибачення і відшкодування збитку» [1].

Із змісту положень Рекомендації випливає посилення ролі потерпілого у кримінальному процесі, що переходить із розряду передумов для розвитку медіації в одну зі складових її концепції. Крім цього Комітет міністрів в преамбулі Рекомендації врахував «... необхідність розвитку почуття відповідальності у правопорушника, надаючи йому тим самим можливість для виправлення, що сприяє в подаль-

шому його поверненню в суспільство і реабілітацію» [1]. Вважаємо, що зазначене положення допомагає повернути злочинців на колишній соціальний рівень (до моменту вчинення злочину).

За загальним правилом Комітет міністрів в преамбулі Рекомендації визнав, що «медіація може посилювати розуміння як окремою людиною, так і місцевим співтовариством, їх важливої ролі у попередженні та стримуванні злочинів, а також у вирішенні супутніх конфліктів, сприяючи цим досягненню цілей правосуддя у кримінальних справах більш конструктивними і менш репресивними засобами» [1].

Однак слід відзначити, що Комітет міністрів не включив в Рекомендацію визначення поняття «медіація», завдяки чому з'явилася можливість у науковців для його широкого тлумачення. Так, на думку Ю. Д. Притики, медіація являє собою переговори між двома конфліктуючими сторонами за участю посередника, що має необхідні навички, досвід, освіту для того, щоб допомогти сторонам дійти згоди у врегулюванні їхнього спору [2, с. 12]. В. В. Резнікова визначає медіацію як альтернативний спосіб вирішення спору, що являє собою структурований переговорний процес, який здійснюється за допомогою незалежного, нейтрального та кваліфікованого посередника (медіатора), що допомагає сторонам спору самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення спору, що відповідатиме інтересам кожної зі сторін спору [3, с. 14].

Водночас із змісту Додатків до Рекомендації також можна сформулювати визначення поняття «медіація». Так, у розділі I Додатка до Рекомендації міститься положення про те, що вказівки на застосування медіації «відносяться до будь-якого процесу, в рамках якого потерпілому і правопорушнику надається можливість, в лікарнях за добровільною згодою, за допомогою неупередженої третьої сторони (медіатора) брати активну участь у вирішенні проблем, що виникли в результаті злочину» [1]. Як бачимо усі, наведені вище визначення, за винятком незначних розбіжностей, є переважно схожими.

Отже, відповідно до викладеного вважаємо, що поняття «медіація» є більш широким, зокрема ніж поняття «посередництва», за своїм змістом і означає форму вирішення конфлікту, включаючи в себе наступні елементи: посередництво як засіб, що визначає природу медіації; кримінально-правовий конфлікт, як необхідну передумову і предмет дозволу; процедуру (форму) як елемент, який акумулює порядок і умови медіації.

Повертаючись до положень вищезазначеної Рекомендації, слід процитувати Л. В. Головка, який справедливо зазначив, що «дану

Рекомендацію жодним чином не слід сприймати як суто кабінетний документ – навпаки, вона відображає багатий досвід застосування інституту медіації у кримінальних справах, наявний в США і Великобританії, Франції і Німеччині, Бельгії та Нідерландах, а з недавніх пір ще й в Польщі, Чехії і т.д.» [4, с. 128]. Ми повністю погоджуємося з думкою автора і додамо, що досвід розвинених країн щодо впровадження медіації, відображений у Рекомендації, напряду сприяє його використанню і в нашій державі.

Не можна залишити без уваги і пояснювальну записку до Рекомендації, яка узагальнює досвід застосування медіації у кримінальних справах в країнах Європи. У якості основних моделей названі: неформальне посередництво (здійснюється працівниками органів кримінальної юстиції, наприклад, прокурором або уповноваженим соціальним працівником); традиційні сільські або племінні сходи (характерні для тісно згуртованих товариств, яких вже не знайти у сучасних розвинених країнах); посередництво між потерпілим і правопорушником – аналог сучасної медіації, яка застосовується більшістю європейських держав (медіаторами можуть виступати поліцейські, працівники суду і прокуратури або незалежні громадські організації); програми переговорів про компенсації, які існують для того, щоб визначити розмір матеріальної чи іншої компенсації потерпілому у випадку заподіяння йому шкоди, яка буде призначена на підставі рішення суду. Відзначимо, що такі програми іноді включають в себе організовану медіатором зустріч сторін, але посередники частіше вважають за краще відносно прості і короткі співбесіди з кожною стороною окремо, оскільки під час переговорів про компенсації немає мети – примирення сторін, а лише обумовлюються умови виплати матеріального відшкодування; громадські суди – здійснюють передачу кримінальних справ прокуратурою або судами на розгляд місцевим співтовариством за прийнятими в ньому правилами, які відрізняються більшою гнучкістю і відсутністю формалізму, часто включають в себе елементи посередництва і переговорів; сімейні та громадські конференції, де передбачено зустріч не тільки потерпілого і правопорушника, але також рідних і близьких правопорушника, представників таких установ, як поліція і органи юстиції для неповнолітніх, а також часом і прихильників потерпілого [1].

Вказані моделі медіації лише узагальнюють зарубіжний досвід її застосування, залишаючи за національними юрисдикціями право на вибір при дотриманні принципів медіації, які передбачені Рекомендацією: добровільність, конфіденційність, загальнодоступність та

застосування на будь-якій стадії кримінального судочинства (принцип «вільної стадії») [1].

Таким чином, вважаємо, що подальша розробка наукової концепції організації і процедури кримінально-правової медіації, як найбільш прогресивної альтернативи кримінальному переслідуванню (з урахуванням наднаціональних тенденцій і стану сучасного українського кримінально-процесуального права) для її нормативного закріплення і успішного застосування в українському кримінальному процесі не тільки теоретично перспективна, але і продуктивна в практичному значенні.

Список використаних джерел:

1. Рекомендация № R (99) 19: принята Комитетом министров Совета Европы 15 сент. 1999 г. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intermediation.narod.ru/index/0-34>

2. Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.03 / Ю. Д. Притика. – К., 2006. – 56 с.

3. Резнікова В. В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів / В. В. Резнікова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Юридичні науки. – Вип. 90. – К., 2012. – С. 10-15.

4. Головка Л. В. Институт уголовно-правовой медиации и его перспективы развития / Л. В. Головка // Закон. – 2009. – № 4. – С. 127-135.

Дутко А. О.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін юридичного факультету ЛьвДУВС

Заболотна М. Р.,

магістр права, юридичний факультет ЛьвДУВС

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Судові реформи, проведені у другій половині ХХ століття в країнах Європи, свідчать про загальну відмову від практики, за якої вирішення правових спорів здійснювалося виключно в ході правозастосовної діяльності шляхом ухвалення обов'язкового для виконання рішення, і перехід до визнання необхідності забезпечення сторонам

права вибору способу врегулювання їх розбіжностей шляхом надання можливості використання примирювальних процедур.

На сьогоднішній день судовий розгляд і інші юрисдикційні механізми розгляду і вирішення цивільних справ є основними формами захисту порушених, невизнаних, оспорюваних прав, свобод і охоронюваних законом інтересів. Однак в сучасних умовах значна увага звертається проблемам примирювальних процедур, а саме медіації. У багатьох зарубіжних країнах медіація існує і застосовується як особлива форма врегулювання спорів поряд і у взаємозв'язку з судовим розглядом.

Не вдаючись до цитувань усіх визначень «медіації» в науковій літературі, можна зробити висновок, що інститут медіації в цивільному процесі – це ефективна форма позасудового вирішення спору, що розглядається науковцями як, по-перше, альтернативне вирішення спору – тобто сторона звертається не до системи судочинства, а шукає інший спосіб врегулювання конфлікту; по-друге, як процес, переговори, спрямовані на вирішення спору; по-третє, як посередництво, врегулювання спору за участі неупередженої та нейтральної сторони (медіатора).

Аналізуючи визначення медіації, виокремлюють такі елементи цього явища: 1) альтернативність медіації відносно судового розгляду; 2) добровільність вибору процедури медіації конфліктуючими сторонами; 3) наявність спеціального суб'єкта, який здійснює посередництво у вирішенні спорів, – медіатора, який покликаний всіляко сприяти запобіганню або послабленню конфлікту, і, таким чином, відмови від судового розгляду спору, припинення вже розпочатого судового розгляду; при медіації, залучається медіатор, який не є заінтересованою стороною, а навпаки допомагає досягти згоди між сторонами, сприяє у вирішенні спору, але не на користь конкретної особи, а на результат загалом; 4) визначення мети медіації – знаходження компромісної, стійкої і такої, що взаємно влаштовує сторони домовленості у вирішенні спору[1, с. 213].

Звідси завданнями медіації в цивільному процесі, на нашу думку, є:

- 1) врегулювання спору шляхом досягнення його сторонами взаємовигідного рішення;
- 2) якомога повне задоволення потреб сторін спору;
- 3) зниження рівня конфліктності сторін та запобігання поновленню спору;
- 4) відновлення правопорядку в суспільстві. Пропонуємо відповідну норму «Завдання медіації» закріпити в майбутньому Законі України «Про медіацію».

Порівнюючи процес медіації і судову процедуру вирішення спору слід зазначити, що судове вирішення спору, базується на прямому правозастосуванні, медіація ж здійснюється з використанням права на основі справедливості та з урахуванням інтересів обох сторін. Залучення посередника дає можливість усунути психологічний бар'єр, що існує при прямому спілкуванні «ворогуючих» сторін. Залучивши до переговорного процесу кваліфікованого посередника, сторони визнають свою готовність до компромісу. Учасники медіації приймають рішення (на відміну від судового розгляду, під час якого рішення приймає безпосередньо суддя), що задовольняє їх обох, а посередник лише створює умови, які дають можливість коректно вести обговорення суті справи. Процес медіації – сувороконфіденційний (не розголошується), у той час як судовий розгляд, зазвичай, є процедурою публічною. Суд визначає, коли процес розпочнеться, коли закінчиться і як проходитиме. Ґрунтуючись на відповідних нормах чинного законодавства, суд приймає рішення та оголошує його сторонам. У процесі ж медіації всі учасники мають можливість контролювати ситуацію. Судовий розгляд завжди передбачає наявність переможця і того, хто програв, а медіація налаштована на пошук взаємовигідного та взаємоприйнятного розв'язання спору [2, с. 251].

Стверджуємо, що те велике значення надано на міжнародному рівні медіації – як істотному потенціалу зменшення кількості конфліктних ситуацій і робочого навантаження на судові інстанції, скорочення тривалості, зниження фінансових витрат і полегшення процедур вирішення спорів і врегулювання конфліктів в різних галузях суспільних відносин (цивільний і господарський процеси, кримінальний процес, адміністративний процес, міжнародні відносини, сімейні та трудові спори тощо). Звичайно, механізмами медіації неможливо замінити ефективну, справедливу і доступну судову систему, а тому медіація виступає в якості додаткового засобу до існуючих механізмів судового вирішення спорів та врегулювання конфліктів. Процедурою, яка має ознаки медіації, ми вважаємо закріплений у ЦПК порядок проведення врегулювання спору за участю судді (ст. ст. 201-205, та безпосередня вказівка у ст. 16 ЦПК про те, що сторони вживають заходів для досудового врегулювання спору за домовленістю між собою або у випадках, коли такі заходи є обов'язковими згідно із законом).

В діяльності юрисдикційних органів медіація може виконувати допоміжну функцію, що сприятиме ефективному здійсненню цими органами своїх повноважень. Так звана юрисдикційна медіація, здій-

снювана судовою інстанцією або на вимогу такої, спеціалізованим адміністративним органом, нотаріусом, спеціальним державним медіативним органом або спеціалізованим медіативним підрозділом і т.д., повинна регулюватися галузевим законодавством і враховувати специфіку юрисдикційних процедур.

Беручи до уваги необхідність стимулювання практики позасудового врегулювання спорів, пропонуємо надати суду повноваження звертати увагу сторін на можливість проведення процедури медіації на всіх стадіях судового розгляду справи, тобто направляти учасників правового спору до професійного медіатора для проведення інформаційної зустрічі, в ході якої їм будуть роз'яснені сутність і переваги медіації в порівнянні з судовим розглядом справи. Звертаємо увагу, що направлення сторін спору на інформаційну зустріч з медіатором може здійснюватися при підготовці справи до судового розгляду, а в разі виникнення такої необхідності - і на інших стадіях розгляду справи. Вважаємо, що слід запровадити обов'язкову медіацію в цивільному процесі, зокрема, при розгляді спорів, що виникають з трудових правовідносин (наприклад, поновлення на роботі), та сімейних правовідносин (наприклад, в справах про розірвання шлюбу за позовом одного з подружжя) і закріпити відповідну норму. До речі подібне правило передбачалося у § 113 Третього основного розділу «Про права подружжя» Першої частини Цивільного кодексу Галичини 1797 року: «якщо в процесі розлучення між подружжям виникали спори, які стосуються... поділу їхнього майна, утримання дітей або інших вимог..., то варто спробувати врегулювати ці спори через мирову угоду; проте, якщо сторони неможливо переконати в такому компромісі, то їхню справу передають на вирішення суду за визначеним процесом...» [3, с. 49].

З огляду на те, що медіатор не застосовує права і не уповноважений на ухвалення обов'язкового для сторін рішення, медіацію слід відносити до неюрисдикційної форми захисту права.

Аналізуючи перспективи медіації в Україні, ми приходимо до висновку про те, що можливі два основні напрямки її розвитку: 1) як самостійного механізму врегулювання спорів, існуючого поряд з традиційними способами захисту цивільних прав; а також 2) як механізму, що забезпечує реалізацію основних повноважень органів цивільної юрисдикції. Важливим є готовність населення до застосування даної процедури, адже якщо громадяни не готові будуть до такого вирішення спорів, то дане закріплення не буде

важливим та не буде відігравати суттєву роль у вирішенні спорів між сторонами.

Медіація стає самостійним явищем правової дійсності. Законодавче закріплення інституту медіації забезпечить швидке та економічно ефективно позасудове вирішення спорів, також надасть можливість покращити і спростити доступ до правосуддя. Зокрема медіація в цивільному процесі допоможе розвантажити судову систему, оскільки менша кількість справ буде надходити до суду, що дасть змогу збільшити ефективність розгляду судових справ. Погоджуємось, що запровадження інституту медіації наблизить положення вітчизняного судочинства до європейських стандартів.

Не менш важливим фактором запровадження інституту медіації в Україні є те, що це дасть змогу зменшити витрати державного бюджету, розвантажити органи державної виконавчої служби, а також сприятиме розвитку та підвищенню правової культури громадян та буде важливим кроком для формування суттєво вищого рівня розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Дутко А.О. Медіація як явище правової дійсності. Вісник Львівського торговельно-економічного університету, Юридичні науки. 2018. № 6. С.210-216
2. Розман Ю. В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватно-правових спорів. Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 49. С. 246 – 256.
3. Цивільний кодекс Галичини: пер. з нім Мар'яна Мартинюка, Олени Павлишинець. Івано-Франківськ: Вавилонська бібліотека, 2017. 272 с.

Журавель А. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарсько-правових дисциплін факультету №4 ОДУВС

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗВИТОК МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Медіація - це один із так званих альтернативних (позасудових) способів врегулювання спорів. Термін «медіація» походить від грецького терміну «medos» (нейтральний, незалежний від сторони), а та-

кож від латинських термінів «mediare» (бути посередником у спорі) та «mediatio» (посередництво); аналогічне значення мають слова «mediation» (англ.), «médiation» (фр.).

Інститут медіації, як альтернативний спосіб врегулювання спорів, почав розвиватися у другій половині ХХ століття, передусім, в країнах англосаксонської системи права – США, Австралії, Великобританії, пізніше, і в інших країнах. Сьогодні на національному рівні інститут медіації активно використовується в таких державах як Німеччині, Нідерландах, Польщі, Австрії, Новій Зеландії, Канаді, Франції тощо. Окрім того, у більшості країн вже давно існують спілтовариства медіаторів, діяльність яких регулюється внутрішнім актом (в США діють державні та приватні служби медіації).

Перші спроби застосування медіації як правилу здійснювалося лише при вирішенні спорів у сфері родинних, сімейних стосунків. Але згодом медіація отримала визнання при вирішенні більш широкого кола спорів, починаючи від сімейних конфліктів і закінчуючи складними багатосторонніми конфліктами в комерційній і публічній сфері, скільки за допомогою медіації можна було швидше домогтися обов'язкового для виконання рішення переговорами, ніж за допомогою правових норм. [1; 2]

В наш час, медіацію все частіше застосовують для вирішення цілого ряду спорів не тільки у приватноправовій (комерційні, сімейні, трудові, спадкові, інші спори), але навіть і у публічно-правовій (відновне правосуддя у кримінальних справах, адміністративні, інформаційні, фінансові спори) сфері. [3, с.77]

Слід відмітити, що сьогодні посередництво перетворилося на самостійну професію. Якщо раніше в ролі посередників виступали особи, які володіють в першу чергу високим соціальним статусом, авторитетом, і наділені повноваженнями для винесення обов'язкового для сторін рішення, то тепер часто посередниками – медіаторами стають особи, авторитет яких ґрунтується єдино на їхньому досвіді і знанні, а головне – спеціальних навичках з врегулювання спорів.

Можна знайти різні підходи до визначення медіації, але звертаючись до його нормативного закріплення, слід відмітити, що у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи щодо медіації в цивільних справах від 18 жовтня 2002 р., медіація визначена як процес вирішення спору, під час якого сторони ведуть переговори на предмет спірних питань з метою досягнення угоди за допомогою одного або більше медіаторів [4].

Визначення медіації містить також Директива Європейського парламенту і Ради Європи 2008/52/ЄС про деякі аспекти медіації в цивільних

вільних та господарських справах, у статті 3 якої зазначено, що медіацією є процедура встановленої форми, незалежно від назви та спрямованості, у якій дві або більше сторони спору на добровільних засадах самостійно намагаються досягнути згоди у вирішенні їхнього спору за допомогою медіатора. Ця процедура може бути розпочата за ініціативою сторін, за рекомендацією чи розпорядженням суду або згідно із умовами законодавства окремої держави.

Окрім того, Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету міністрів державам — членам Ради Європи щодо медіації в цивільних справах зазначає, що держави-учасниці повинні вжити або посилити, залежно від обставин, усі заходи, які вони вважають за потрібне, з метою поступового втілення в життя Керівних принципів медіації в цивільних справах, до яких зокрема, належать незалежність і неупередженість медіатора, рівність сторін, конфіденційність [4].

На сьогодні, інститут медіації знайшов своє закріплення у законодавствах також деяких пострадянських держав. Зокрема, у Законі Республіки Білорусії «Про медіацію» [5], у Законі Республіки Казахстан «Про медіацію» від від 28.01.2011 р. [6] тощо.

В нашій державі законодавче визначення медіації, як і правове регулювання цієї процедури загалом – відсутнє.

В сучасну Україну медіація прийшла вже як напрацьована технологія в середині 90-х років, медіаційні центри почали працювати з 1997 року (в Одесі). Вперше в нашій державі медіацію було застосовано в рамках цивільного судочинства. Поступово громадськими «Групами медіації» Донецька, Луганська, Одеси, Києва, Криму, Харкова вона апробувалася в різних сферах — у трудових, сімейних справах, справах сусідів, у цивільних провадженнях тощо [3, с.77].

Якщо говорити про ставлення українських законодавців до медіації, то ще в травні 2006 року був виданий Указ Президента України № 361/2006 "Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів". Заходами по впровадженню Указу в життя було передбачено, що "втілення потребує медіація - діяльність професійних посередників, які спрямовують учасників юридичного спору до компромісу і врегулювання спору самостійно самими учасниками" [7]

Окрім того, 27.03.2015р. до Верховної Ради України було внесено черговий законопроект «Про медіацію» №2480 у якому медіація – альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках струк-

турованого процесу, самостійно, на добровільній основі досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора [8].

Також, 2 червня 2016 року до Конституції України уже внесена норма, яка встановлює, що Законом може бути визначений обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору, одним із яких є медіація. Разом з тим, проблемою запровадження інституту медіації в Україні є відсутність ґрунтовної нормативно-правової бази її регулювання, внаслідок чого легальна можливість застосування його як альтернативного способу вирішення спорів є ускладненою [8].

У статті 4 проекту Закону України «Про медіацію» [9] зазначено, що медіація проводиться за взаємною згодою сторін спору на підставі принципів добровільної участі, рівності, активності і самовизначення сторін медіації, незалежності, нейтральності та конфіденційності інформації щодо медіації.

В свою чергу проект Закону «Про медіацію» № 2480 встановлює, що медіатором може бути фізична особа, яка досягла двадцяти п'яти років, має вищу або професійно-технічну освіту та пройшла професійне навчання медіації, що має включати 90 академічних годин початкового навчання, в тому числі не менше 45 академічних годин навчання практичним навичкам. Додаткові вимоги щодо набуття статусу медіатора за спеціалізацією можуть встановлюватися законами України, організаціями, що забезпечують проведення медіації, об'єднаннями медіаторів [9]. В даний час робота щодо врегулювання на законодавчому рівні процедури медіації продовжується.

Окрім того, в Україні вже існує Кодекс етики медіатора, який розроблений на основі Європейського Кодексу (European Code of Conduct for Mediators) медіаторів, розроблений Українським Центром медіації при підтримці Європейської Комісії і затверджений на конференції у Брюсселі 02.06.04р. [10], відповідно до якого посередники б мали виконувати свою роботу.

Звертаючись до міжнародного досвіду, слід зазначити, що існує декілька підходів до регулювання медіації на державному рівні:

1) медіація регулюється окремим спеціальним законом, наприклад, законом «Про медіацію», як у Білорусії чи Казахстані, а також такий варіант планується і в Україні.

2) процедура медіації «вбудована» в процесуальне судове законодавство держави і використовується як додатковий інструмент розв'язання спору. Наприклад, цивільно-процесуальний кодекс Польщі доповнено відповідними додатковими нормами з медіації.

3) у національному законодавстві не ухвалено нормативно-правових актів про медіацію. Проте медіація широко застосовується для вирішення різноманітних спорів, і державними судами також [11, с. 196].

Але щодо законодавчого закріплення медіації побутує ще й інша думка. Медіатори-практики вважають, що медіація – це скоріше творчий процес або мистецтво розв'язання конфліктної ситуації. За їх баченням медіація – це комплекс етичних прийомів поведінки, правил мирного спілкування. Відповідно, медіатор – це особа, яка володіє відповідними знаннями з конфліктології, психології, культури мирного ведення діалогу чи інших подібних наук та знає, як їх застосовувати для розв'язання конкретної конфліктної ситуації. З вище зазначеного можна дійти висновку, що процедуру медіації неможливо і не коректно обмежувати рамками закону. Однак, міжнародна практика показує, що формування у суспільстві такого соціального середовища, у якому сторони спору віддавали б перевагу мирному врегулюванню спору є важливим для успішного впровадження медіації. А це, як показує світовий довід, потребує відповідних дій з виховання молодого покоління у дусі терпимості один до одного та рекламування, популяризації шляхів мирного врегулювання спірних ситуацій серед громадян держави [12, с.85].

Підводячи підсумки розвитку примирних процедур (медіації) на сучасному етапі нашої держави, слід відзначити, що медіація, примирення в Україні вже стає частиною досудового та судового розгляду. У багатьох країнах досить давно з'явилося законодавство, що регулює процедури примирення. В нашій державі законодавче визначення медіації, як і правове регулювання цієї процедури загалом – відсутнє. Враховуючи правові реалії нашої держави, вважаємо, що ідеальною моделлю медіації в Україні могла б стати модель деталізованого нормативного забезпечення, що допомогло б популяризувати даний інститут серед населення.

Список використаних джерел:

1. Кисельова Т. Правове регулювання відносин із надання послуг медіації у зарубіжних країнах / Т. Кисельова // Право України : загальнодержавне наук.-практ. період. юридичне видання. – Київ, 2011. – № 11–12. – С. 225– 236. ;

2. Кисельова Т. Роль міжнародних донорів та місцевих НУО в розвитку медіації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrmediation.com.ua/ua/useful_information/articles/?pid=1134. – Назва з екрану;

3. Дараганова Н. В. Медіація як один із альтернативних способів вирішення індивідуальних трудових спорів / Н. В. Дараганова // Юридична наука : наук. юрид. журн. / Нац. акад. упр. – Київ: Вид-во Нац. акад. упр. – 2011. – № 6. – С. 77–83.

4. Щодо медіації в у цивільних справах – [Електронний ресурс] : рекомендація Rec (2002) 10. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28print%29/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B>. – Назва з екрану.

5. О медиации [Електронний ресурс] : закон Республики БЕЛАРУСЬ от 12 июля 2013 г. N 58-З. – Режим доступу : <http://www.mediacia.by/zakon-respubliki-belarus-o-mediacii>. – Название с экрана;

6. Про медіацію [Електронний ресурс] : закон Республіки Казахстан від 28.01.2011 № 401–IV // . – Режим доступу: <http://elmediacia.kz/images/file/first/01.pdf>. – Назва з екрану.

7. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів [Електронний ресурс] : указ Президента України від 10.05.2006 № 361/2006. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/361/2006>. – Назва з екрану.

8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. - ст. 141.

9. Проект закону про медіацію № 2480 від 27.03.2015 [Електронний ресурс] . . – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558. – Назва з екрану.

10. Кодекс етики медіатора [Електронний ресурс] . – http://ukrmediation.com.ua/ua/about_center/mediator_code_of_ethics/. – Назва з екрану.

11. Дутка І. Перспектива законодавчого регулювання медіації в Україні / І. Дутка // Альтернативні способи вирішення спорів (ADR) : матеріали IV Львівського міжнародного форуму (Львів, 26–27 трав. 2011 р.). – Львів, 2011. – 196 с.

12. Біцай А. В. Моделі медіації у світі та перспективи для України / А. В. Біцай // Право і суспільство : наук. журн. / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, Всеукр. фонд юрид. науки акад. права В. В. Сташиса, Київ. нац. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ, 2013. – № 6. – С. 85–89. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pis_2013_6_21.pdf. – Назва з екрану.

*Заєць О. М.,
кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри криміналі-
стики, судової медицини та психіатрії ОДУВС*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів широко застосовується в усьому світі, насамперед у США, в Австралії та Європі. У багатьох країнах вона закріплена законодавчо. В суспільствах деяких держав, наприклад, Голландії, вже сформувалася культура медіації як можливого шляху врегулювання спору, в інших країнах, зокрема в Німеччині, вона тільки зароджується. У багатьох судах реалізуються модельні проекти; перші експерименти, що проводилися з залученням науковців, успішно завершилися. Наразі в Німеччині активно обговорюється питання про те, яким чином можна безпосередньо закріпити інститут медіації у тому чи іншому процесуальному кодексі.

У юридичній літературі України останнім часом досить активно обговорюються питання, пов'язані із застосуванням альтернативних способів вирішення спорів та конфліктів. Медіація – один із таких способів, який являє собою добровільний процес спільної роботи, в якому особи, котрі конфліктують одна з одною, визначають проблеми, розробляють варіанти та укладають угоду щодо вирішення конфлікту. Однак чіткого законодавчого закріплення проведення процедури медіації чинне законодавство не містить. Перша згадка про медіацію в чинному законодавстві з'явилася у Законі України «Про безоплатну правову допомогу» (ст. 2, 7) від 02.06.2011 № 3460-VI [1], де медіація увійшла до визначеного переліку правових послуг. В подальшому був розроблений проект Закону «Про медіацію» № 3665 від 17.12.2015 [2]. Але він і досі залишається лише проектом.

Медіація – це гнучкий процес, який може бути адаптований відповідно до сторін та обставин. Коли виникає конфлікт, його учасникам досить складно відсторонитися і зрозуміти, в чому справжня причина конфлікту, що насправді хоче інша сторона і як розв'язати конфлікт. Особи, які залучені в конфлікт, не можуть тверезо оцінювати ситуацію. Виявлення справжніх причин конфлікту й узгодження інтересів є ключовими факторами, які здебільшого дають змогу сторонам не просто врегулювати спір, тобто домогтися зовнішнього результату, але й завершити протиріччя, що лежать в основі конфлікту, тобто фактично припинити конфліктну ситуацію, що видається найбільш цінним. Тому

медіатор допомагає сторонам побачити причину конфлікту, сприяє примиренню сторін, може запропонувати неординарні способи вирішення спору, а також фіксує рішення, до якого прийшли сторони, в особливому документі – медіаційній угоді (договорі).

Медіації притаманні три особливості: по-перше, переговори проводить третя особа із спеціальною підготовкою - медіатор. По-друге, процедура медіації має особливу структуру, яка відкриває можливість спільного знаходження взаємовигідного рішення. І по-третє, на відміну від класичного судового розгляду медіація не обмежується процесуальним предметом спору.

Проведення процедури медіації - особливо у комплексних провадженнях - є доцільним насамперед у тих випадках, коли сторони фактично ведуть спір за розв'язання емоційно-особистісних конфліктів, які, власне, і стоять за правовим спором, коли безпосередньою причиною конфлікту є не самий предмет спору, або коли б рішення суду дало учасникам процесу "не хліб, а каміння", або сторонам і надалі доведеться "жити одна з одною", або ж коли порушення комунікації досі перешкоджали владнанню конфлікту. При цьому медіація не обмежується, як уже згадувалося вище, попереднім предметом спору; вона повинна - і в цьому полягає її шанс на успіх - враховувати приховані причини конфлікту, за якими, зрештою, стоять не пов'язані з правом прагнення сторін (напр., бажання отримати вибачення або визнання). Крім того, до процедури медіації можуть також залучатися і треті особи, які досі не брали участі у судовому провадженні. Тому медіація може застосовуватися (майже) в кожній сфері права, але особливо часто, як показує практика, у так званих "констеляціях трикутника" (сусідське право (напр., у разі наявності третіх осіб, права яких зачіпає виданий дозвіл на будівництво), випадки конкуренції (напр., надання державних дотацій/ субсидій), великі промислові та будівельні проекти тощо). Саме відсутність обмеження процедури медіації предметом спору пропонує сторонам більше можливостей віднаходження взаємовигідного рішення спору, яке б попереджало виникнення конфліктних ситуацій, а, отже, й нових судових проваджень у майбутньому.

Звичайно ж, медіація - це не панацея. І хоча у багатьох судових справах її, вочевидь, не можна застосовувати, проте вона розширює інструментарій суду для розв'язання спорів, сприяє встановленню правового миру й покращенню сприйняття громадянами суддівських дій та рішень. Навіть властиві процедурі медіації техніки формулю-

вання запитань та інтервенцій, у разі їх використання суддями у своїй судовій практиці, можуть також позитивно впливати на традиційний розгляд справи у суді. Окрім того, це значною мірою полегшить процес досягнення примирення сторін, відмови від адміністративного позову чи його визнання.

Медіація може полегшити вирішення суперечок. Медіація, як правило, менш стресова, швидша і набагато дешевша процедура, ніж звернення до суду. Медіація зменшує перешкоди для спілкування між учасниками, задовольняє потреби всіх залучених сторін конфлікту, максимізує альтернативи, допомагає учасникам досягти власного рішення. Медіація надає сторонам контроль над вирішенням справи.

Список використаних джерел:

1. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
2. Про медіацію : проект Закону України від 17 грудня 2015 № 3665. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.

***Звонок О. С.,**
кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри
соціально-гуманітарних наук і професійної психології ЛДУВС*

ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ЛУГАНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ІМЕНІ Е. О. ДІДОРЕНКА

Розвиток медіації в регіоні нерозривно пов'язаний із заснуванням у 1993 році в Луганську вищого навчального закладу юридичного профілю, що відноситься до системи МВС. Нині це Луганський державний університет внутрішніх справ імені його засновника Едуарда Олексійовича Дідоренка.

Тоді Україна обирала свій шлях вирішення політичних і гострих соціально-трудових конфліктів, де був лідером Донбас, а країна перебувала на роздоріжжі зміни формації і становлення державності. Поряд з державним сектором, спрямованим на вирішення конфліктів юридично-правовим шляхом, була створена і в 1995 році інституційно затвердилася Луганська обласна група медіації як недержавна

громадська організація, що поєднувала науковців та практиків – конфліктологів, які займалися інноваційними підходами у вирішенні конфліктів (по суті вона стала піонером в частині розвитку медіації в Україні поряд з Донецькою та Одеською групами медіації).

Таким чином, був закладений потенціал в реалізації альтернативних систем управління конфліктами і становлення технології медіації в регіоні через плідну співпрацю державних організацій науково-практичної спрямованості та недержавного сектора у вигляді спільних проєктів.

Так, у 1995-1998 рр. була реалізована спільна американо-українська освітня програма з підготовки та сертифікації медіаторів, загальним обсягом 150 навчальних годин, яку пройшли представники даних громадських організацій: психологи, соціальні працівники, викладачі ВНЗ. Надалі це дозволило застосувати можливості посередницько - примиренської діяльності в вирішенні гострих шахтарських конфліктів. Саме вдала практика використання спектру нових соціопсихотехнологій: як фокус-групових досліджень на етапі вивчення, так і конструктивного управління конфліктами методами фасилітації та медіації дозволило вийти на проблему узагальнення та інституалізації Національної служби посередництва і примирення (НСПП) в Україні в 1998 р.

Крилатий вислів, що прозвучав на організаційному засіданні при створенні НСПП: «Держава не може бути одночасно і суддею, і підсудним» в розв'язанні внутрішніх конфліктів, на наш погляд, став девізом в її діяльності.

При всіх складностях становлення і розвитку НСПП, службою і перш за все її Луганським регіональними відділеннями був знятий високий рівень деструктивної конфліктності в соціально-трудовій сфері. Гострі шахтарські конфлікти пішли на спад. Звичайно, виникало багато питань по рівню підготовленості, компетентності і корекції діяльності інституту незалежних посередників. Необхідна була корінна переорієнтація в їх діяльності від трудового арбітражу та експертної оцінки, а по суті правової інспекції праці, до безпосередньо посередницької (медіаційної) діяльності у всій соціальній сфері. Подальший розвиток і перенесення посередницької діяльності в сферу сімейних, земельних, кримінальних, політичних, релігійних та ін. видів конфліктів міг стати наступним етапом розвитку альтернативних систем вирішення конфліктів в Україні та зміцнення основ її державності.

Однак, всі спроби звернути увагу можновладців до проблеми конструктивного управління конфліктами в інших сферах з ураху-

ванням вже наявних у світі напрацювань і інновацій наштовхувалися на приховану, а то і явну протидію. Причина, на наш погляд, одна - конфлікти в Україні стали власністю не тільки юристів, але і політиків (див. Нільс Крісті «Конфлікт як власність»). Політична доцільність превалювала навіть над елементарним почуттям самозбереження. Яскравий тому приклад: звільнення засновника та першого голови НСПП після вдалої роботи посередників в вирішенні соціально-трудового конфлікту державного масштабу.

На регіональному рівні з метою становлення конфліктологічної культури, подальшого розширення співпраці державних і недержавних організацій і подальшого розвитку альтернативних систем вирішення конфліктів у Луганському державному університеті внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка була створена кафедра юридичної психології, конфліктології кримінології та соціології (до речі, друга на Україні після Києво-Могилянської академії кафедра з ключовим словом конфліктологія в назві).

Поряд з проведенням відповідних профілю навчальних курсів і дисциплін, були підготовлені десятки публікацій та проведено ряд науково-практичних заходів, у тому числі науково-дослідницьких робіт на замовлення НСПП.

Наступний етап у розвитку альтернативних форм і методів вирішення конфліктів та медіації в Україні та відповідно регіонах умовно можна пов'язати з 2005 р, коли в Києві відбулася міжнародна науково-практична конференція «Формування української моделі відновного правосуддя», де на перше місце висувалися проблеми міжособистісних конфліктів, в першу чергу кримінально-правового характеру. Даний захід надав імпульс до роботи на місцях.

Так, в січні 2007 р в ЛДУВС ім. Е.О.Дідоренка і Луганській групі медіації за підтримки МФ «Відродження» проведено регіональну науково-практичну конференцію «Підготовка фахівців з реалізації психотехнологій відновного підходу в сфері ювенальної юстиції».

А з 2010 р в Луганському університеті внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка стала факультативно реалізуватися освітня програма підготовки медіаторів «Луганська школа медіації». Програма апробувалася та впроваджувалася при безпосередній участі волонтера Корпусу миру США Вайомінг МакКензі - сімейного медіатора, у минулому офіцера служби пробації. Слід зазначити, що цей базовий курс медіації містить тільки необхідний мінімум в 45 навчальних годин і викладався безкоштовно. Факультативно базовий курс з медіації при ЛДУВС

ім. Е.О. Дідоренка за три роки пройшло більше 80 волонтерів - студентів, магістрів і практиків-юристів, соціальних працівників, викладачів вузів. В 2012 році в ЛДУВС ім. Е. О.Дідоренка відбулася міжнародна науково практична конференція «Кримінологія та медіація».

Завдяки спільній ініціативі державних і недержавних організацій до переліку державного кодифікатора професій включений фахівець у вирішенні конфліктів в соціально-трудовій та сімейно-побутовій сфері. Однак, в подальшому стали проявлятися інші тенденції, були ліквідовані як структурні одиниці навіть ті рідкісні науково-практичні підрозділи, які проводили конфліктологічне вишукування і виконували НДР на замовлення НСПП. Ключове слово «конфліктологія» з назв кафедр вилучалося як неактуальне і навіть шкідливе.

Неодноразове звернення до політиків, причому різноспрямованих сил, показало їх короткозорість, невігластво, в кращому випадку, а то і злочинну недбалість в плані конструктивного управління конфліктами в Україні, що, на наш погляд, і призвело до всіх відомих сумних наслідків.

Дискредитація посередницько-переговорної та примирної діяльності пост майданною владою призвела по суті до повного ігнорування медіації як такої (яскравий приклад - провал в останньому читанні законопроекту про медіацію в Верховній Раді). Зараз це, мабуть, єдина в Європі країна, яка не має відповідного закону, що явно вступає в дисонанс з європрагненнями і майбутнім цивілізаційним вибором.

Що стосується актуальної роботи з медіації, ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка з 2014 по 2019 р.р. проявляв ініціативи з провадження медіації в інших регіонах. Так в 2017 році була реалізована програма базової підготовки медіаторів в м. Миколаєві, «Миколаївська школа медіації» - за підтримки посольства Німеччини. Це здійснювалося за старою перевіреною схемою співпраці державних і недержавних організацій і на базі попередніх напрацювань. Наприкінці 2017 року була започаткована магістерська програми з медіації та вирішення конфліктів в ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка у вигляді спеціалізації «Превентивна діяльність та медіація» для правоохоронців.

Для практичного втілення результатів навчання частково магістри були задіяні в проекті "Громадська безпека шляхом реалізації програм відновного правосуддя у партнерстві з правоохоронними органами" (2018 рік), який здійснювався при підтримці МФ «Відродження». Є творчі контакти з іншими навчальними закладами щодо подальшого впровадження магістерських програм з медіації. Так, у лютому викладачами за підтримки Британської Ради було здійснено

візит до університету Сент-Ендрюса в Шотландію і було намічено плани подальшого співробітництва.

Це лише невеликий огляд регіональної специфіки становлення і розвитку медіації та відповідної ролі в цьому ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка.

Однак, необхідна подальша робота щодо законодавчого закріплення медіації як виду діяльності. Без належної законодавчої бази ця діяльність, що має, на наш погляд, широку базу при вирішенні внутрішніх соціальних конфліктів, ще довго буде перебувати «в тіні», даючи привід для розвитку корупції та інших асоціальних проявів.

Список використаних джерел:

1. Звонок О. С. Деякі актуальні проблеми створення вітчизняної моделі альтернативного вирішення конфліктів у сфері відновного правосуддя // Формування української моделі відновного правосуддя. Мат. між. НПК К.: Українській Центр Порозуміння, 2005. С. 58-61.

2. Подготовка специалистов по реализации психотехнологий восстановительного правосудия в сфере ювенальной юстиции: Мат. региональной НПК (г. Луганск, 26 января 2007 г.). — Луганск: ЧП Пальчак, 2007, -109 с.

3. Криминология и медиация: Криминологически е исследования: Выпуск 8 / Луганский гуманитарный центр; [Гл. ред. канд. филос. наук В. И. Поклад]. – Луганск: ЛГЦ, 2014. – 316 с.

4. Звонок А. С. Особенности становления и развития медиации в Украине // Мировой судья. №4-5, РФ, 2013.

Клепка Д. І.,

*кандидат юридичних наук, науковий співробітник
відділу дослідження проблем кримінального процесу
та судоустрою Науково-дослідного інституту вивчення проблем
злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Євроінтеграційний напрям руху України, обумовлює імплементацію «acquis communautaire»(сукупність актів законодавства, політичних документів та практики їх застосування, що у даний момент

існують у Європейському Союзі) у правову систему України. В свою чергу, Рамкове рішення Європейського Союзу «Про статус потерпілого у кримінальному судочинстві» від 15.03.2001 р. є складовою частиною «*acquis communautaire*» в якому приділяється значна увага медіації в кримінальних справах.

Також, починаючи з 1995 р. Україна є повноправним членом Ради Європи. Таке членство передбачає відкрите та ефективне співробітництво в досягненні спільної мети визначеної у розділі 1 Статуту Ради Європи та в контексті досліджуваної тематики передбачає здійснення спільних дієвих заходів в правовій сфері, що обумовлені Рекомендацією № R(85) 11 Комітету міністрів державам-членам «Про положення потерпілого в межах кримінального права та кримінального процесу» від 28.06.1985 та Рекомендацією № 6 R (87) 18 Комітету міністрів державам-членам «Щодо спрощення структури системи кримінальної юстиції» від 17.09.1987 [1, с. 194-195] Окрім того рекомендації та керівні принципи, застосування інституту медіації були викладено в таких документах: Рекомендації щодо медіації в сімейних справах Rec (98); Рекомендації щодо медіації в кримінальних справах Rec (99) 19; Рекомендації щодо медіації в цивільних справах Rec (2002) 10; Рекомендації щодо альтернативного судочинства розгляду спорів між адміністративними органами і сторонами – приватними особами (адміністративні справи) Rec (2001) 9.

Таким чином, необхідність впровадження інституту медіації у національне законодавство України не викликає жодних сумнівів. Першим кроком на шляху гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими актами є передбачена чинним Кримінальним процесуальним кодексом України (далі КПК України) можливість укладення угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим (ст. 468 КПК України). Однак ефективність процедури примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим багато в чому визначається можливістю досягнення домовленості про примирення, спонуканням сторін до такого врегулювання кримінально-правового конфлікту. В цьому аспекті важливе значення набуває питання щодо використання процедури медіації у кримінальному процесі.

Рамкове рішення Європейського Союзу «Статус потерпілого у кримінальному судочинстві» від 15 березня 2001 р. містить таке визначення: «медіація у кримінальних справах - це процес пошуку до або під час кримінального процесу взаємоприйнятного рішення між

потерпілим та правопорушником за посередництвом компетентної особи - медіатора».

На підставі аналізу міжнародно-правових актів можна виокремити наступні принципи медіації: 1. загальнодоступність та доступність на будь-якій стадії кримінального процесу Після закінчення експериментальної стадії медіація повинна бути послугою, доступ до якої є відкритим на будь-якій стадії кримінального процесу; 2. добровільність; 3. конфіденційність; 4. неупередженість; 5. автономність служби медіації. [1, с. 196-199]

Підтримуючи позицію авторів Проекту Закону «Про медіацію» від 17.12.2015 р. № 3665 щодо можливості застосування медіації в кримінальному процесі України лише у провадженні на підставі угод про примирення, хотілося б звернути увагу на окремі питання запровадження інституту медіації.

Варто зазначити, що з 1 січня 2019 р. набули чинності зміни до ч. 1 ст. 469 КПК України, відповідно до яких угода про примирення у кримінальному провадженні щодо злочинів, пов'язаних з домашнім насильством, може бути укладена лише за ініціативою потерпілого, його представника або законного представника. Якщо ж дії чи інтереси законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє, за рішенням прокурора, слідчого судді, суду такий законний представник змінюється іншим із числа осіб, визначених ст. 44 КПК України. Натомість відповідно до абзац 2 ст. 2 Державних стандартів з соціальної послуги посередництва (медіації) соціальна послуга в частині проведення медіації не застосовується між потерпілою особою та особою, яка вчинила правопорушення або злочин, у випадках насильства у сім'ї, торгівлі людьми, жорстокого поводження з дітьми. [2]

Однак вбачається, що участь медіатора у процесі примирення у кримінальному провадженні щодо злочину, пов'язаного з домашнім насильством може стати додатковою гарантією захисту прав потерпілого. Адже нерідко жертви злочинів, пов'язаних з домашнім насильством мають певну психологічну залежність від кривдника, у зв'язку з чим угода може бути укладена на не вигідних для потерпілого умовах.

Окрему увагу варто звернути на можливість застосування медіації у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх. Зазначимо, що відповідно до Інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 р. «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підс-

таві угод» [3] стороною чи сторонами угоди можуть бути й неповнолітні. В такому разі угода повинна укладатися за участю законних представників і захисників неповнолітніх. При цьому якщо неповнолітній досяг шістнадцятирічного віку, він має право укласти угоду про примирення самостійно, але за наявності згоди його законного представника. Якщо ж неповнолітній не досяг 16 років, угоду про примирення за його згодою укладає законний представник неповнолітнього.

Питання щодо можливості застосування медіації у кримінальному провадженні стосовно неповнолітніх є доволі дискусійним. Адже метою здійснення медіації є не лише досягнення примирення між потерпілим і правопорушником, а й усвідомлення правопорушником наслідків своєї протиправної поведінки та відшкодування заподіяної шкоди. Тобто важливу роль в процесі медіації відіграє й психологічне ставлення підозрюваного (обвинуваченого) до вчиненого кримінального правопорушення. Однак, якщо неповнолітній не досяг 16 річного віку угоду про примирення укладатиме його законний представник та враховуючи, що відшкодування шкоди в такому кримінальному провадженні покладається на цивільного відповідача, примирення з неповнолітнім може мати чисто формальний характер. Окрім того у такому випадку законний представник може укласти угоду на свою користь не враховуючи інтереси неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого.

Варто звернути увагу, що відповідно до ч. 7 ст. 474 КПК України суд відмовляє в затвердженні угоди, якщо: умови угоди суперечать вимогам КПК України та/або закону, в тому числі допущена неправильна правова кваліфікація кримінального правопорушення, яке є більш тяжким ніж те, щодо якого передбачена можливість укладення угоди; умови угоди не відповідають інтересам суспільства; умови угоди порушують права, свободи чи інтереси сторін або інших осіб; існують обґрунтовані підстави вважати, що укладення угоди не було добровільним, або сторони не примирилися; очевидна неможливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань; відсутні фактичні підстави для визнання винуватості.

Проте більшість науковців підтримує позиції, що запровадження інституту медіації стосовно неповнолітніх, які вчинили правопорушення, шляхом примирення потерпілого та правопорушника надасть змогу, уникнути суворого покарання, яке в більшості випадків негативно впливає на психіку неповнолітніх правопорушників. [4, с. 68]

В цілому погоджуючись з такою точкою зору вважаємо, що застосування медіації у кримінальному провадженні стосовно неповнолітніх є необхідним, однак з урахуванням певних особливостей. По-перше, неповнолітній має бути обов'язковим учасником процедури примирення. По-друге, саме на медіатора покладається обов'язок забезпечити такі умови, щоб укладена угода про примирення, забезпечувала б в першу чергу інтереси неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого та потерпілого. Окрім того суд повинен обов'язково перевіряти угоду про примирення у кримінальному провадженні стосовно неповнолітнього на відповідність її змісту інтересам неповнолітнього обвинуваченого.

Таким чином на підставі вище викладеного можна зробити висновок, що впровадження інституту медіації в кримінальне процесуальне законодавство України обумовлене не лише взятими Україною зобов'язаннями стосовно приведення у відповідність норм національного законодавства з законодавством Європейського Союзу, а й правозастосовною практикою. Тому нагальним питанням є прийняття спеціального нормативно-правового акту, яким би регулювалось застосування медіації.

Список використаних джерел:

1. Аракелян Р.Ф. Європейські стандарти як парадигма розбудови інституту медіації в кримінальному процесуальному законодавстві України. Юридична наука 2015 № 11(53). С. 195-202

2. Наказ Міністерства соціальної політики Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) від 17.08.2016 № 892 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16>

3. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15.11.2012 р. «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод» URL <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12>.

4. Присяжнюк І. Запровадження медіації як форми відновного правосуддя. Вісник Національної академії прокуратури України. № 2. 2012. С. 65-69 URL: file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%9B%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D1%80/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/Vnapu_2012_2_14.pdf

Ковальова О. В.,
професор кафедри криміналістики,
судової медицини та психіатрії ОДУВС

РОЛЬ МЕДІАЦІЇ ТА ІНШИХ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В ПОЛІЦЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Медіація в Україні на сьогодні набуває поширення в різноманітних сферах суспільних відносин. Якщо ще декілька десятиріч тому про існування медіації як альтернативного способу вирішення конфліктів знали переважно лише ті особи, які безпосередньо стояли у витоків формування та впровадження медіативних практик на теренах України, то на сьогодні зросла обізнаність як професійної психологічної й юридичної спільноти, так і громадськості.

Зайнявши впевнені позиції у сфері сімейних відносин, медіація поступово впроваджується й в інших сферах. Одним із вагомих аргументів на користь застосування медіації в сфері правосуддя є сприяння розвантаженню судів. При цьому цей аргумент може бути застосований і до правоохоронної системи. Так, поліцейські підрозділи на сьогодні зазнають не меншої завантаженості і потребують пошуку альтернативних шляхів вирішення конфліктів, з якими щодня стикаються практично всі поліцейські.

Якщо в діяльності слідчих підрозділів існує інститут примирення потерпілої особи та правопорушника, який спрямований перш за все на відновлення порушених прав потерпілої особи та відшкодування завданої шкоди та збитків, то в діяльності підрозділів превентивної діяльності ситуація із впровадженням альтернативних шляхів вирішення конфліктів на сьогодні знаходиться лише на стадії формування.

Спробуємо з'ясувати, в яких ще напрямках поліцейської діяльності, крім кримінальних проваджень, можливим є застосування альтернативних способів вирішення конфліктів.

По-перше, поліцейські власне самі *можуть здійснювати медіацію*. Так, нещодавно ювенальні поліцейські з м. Маріуполь пройшли тренінгове навчання, отримали свідоцтва про набуття базових навиків медіації та вже впроваджують набутті знання та навички в практичній діяльності. Вони можуть допомогти у вирішенні конфліктів між батьками та дітьми, між дітьми у школітощо. Наприклад, до Кальміуського відділення поліції звернулася жінка, яка попросила допомогти їй порозумітися з 16-річним сином. Як з'ясувалося, між

ними регулярно виникають конфлікти, зокрема з приводу навчання. В процесі спілкування за участю медіатора – поліцейського мама і син подолали конфлікт і підписали угоду, тим самим стверджуючи свої права і обов'язки один відносно одного [1].

Безпосередньо альтернативні способи вирішення конфліктів, зокрема і медіація, можуть бути застосовані під час практичної діяльності також дільничними офіцерами поліції та патрульними поліцейськими, особливо щодо питань сусідських конфліктів, які не пов'язані з правопорушеннями. В деяких європейських країнах передбачено спеціальну підготовку поліцейських з медіації, особливо тих підрозділів, які взаємодіють з громадськістю.

По-друге, поліцейські можуть інформувати про процес медіації учасників конфлікту та за умови бажання та готовності сторін *перенаправляти їх на медіацію до інших установ та організацій, які надають таку послугу*. Звісно, необхідно сформувати у поліцейських відповідні компетенції. Так, поліцейським важливо знати критерії медіабельності спорів та вміти розпізнавати готовність сторін до медіації. Крім того, поліцейські мають навчитись відрізняти конфлікт і насильство, адже медіація у випадках насильства практично не можлива. По-перше, це заборонено на рівні нормативно-правових актів [2; 3], а по-друге, це мало ефективно, оскільки відносини між такими сторонами побудовані на владі, одна із сторін є залежною від іншою і про добровільність як один із найважливіших принципів медіації мова в такому разі скоріше за все не йде.

Про готовність сторін до медіації та можливість їх перенаправлення можуть свідчити наступні критерії:

- основними є не правові претензії, пов'язані з минулим, а майбутні інтереси і можливість збереження нормальних відносин в перспективі;
- між сторонами є довготривалі та значимі стосунки;
- сторони бажають зберегти конфіденційність;
- на ситуацію впливають емоції;
- сторони зацікавлені у швидкому вирішенні спору.

По-третє, поліцейські можуть *використовувати медіацію, посередництво, фасилітацію та інші альтернативні способи для вирішення конфліктів у громаді*. Проведення діалогових платформ за участі представників поліції, інших органів влади та громадськості засвідчує свою ефективність за умови ретельної підготовки їх проведення, яка сприятиме можливості сторін почути одна одну та віднайти спільне рішення. Наприклад, за підтримки Консультативної місії Євро-

пейського Союзу в м. Одесі було проведено діалогові платформи, присвячені річниці подій 2 травня та маршу рівності для забезпечення мирного перебігу даних заходів[4; 5]. Подібні діалогові платформи є свого роду превентивною медіацією. Крім превентивних діалогових платформ можливі і такі, які є реакцією на конкретні конфліктні ситуації у громаді. Наприклад, актуальні для України конфлікти між громадою та ромським населенням.

Крім того, *використання окремих елементів медіації під час повсякденної практичної діяльності* сприятиме попередженню розвитку конфліктів в процесі спілкування з громадськістю, охорони публічного порядку, та сприятиме налагодженню партнерських відносин поліції та суспільства. Так, використання поліцейськими методики активного слухання, навиків постановки відкритих питань, картографування конфлікту, вміння виокремити позиції та інтереси, розмежовувати факти, емоції та інтерпретації тощо сприятиме підвищенню якості діалогу між поліцейськими та громадськістю. Особливо важливо, щоб професійними комунікативними навиками та вмінням вирішувати конфлікти мирним шляхом володіли поліцейські груп комунікації («поліція діалогу»), завданням яких є недопущення ескалації конфлікту та його припинення під час масових зібрань.

Враховуючи закордонний досвід, слід зазначити, що значну роль медіація може мати у випадку, якщо її застосовувати замість службового розслідування у *випадках надходження скарг на поліцейських*, однак крім випадків вчинення ними злочинів. Так, досвід США, де більшість скарг на поліцейських розглядаються в порядку медіації, засвідчує високу ефективність зустрічей поліцейських і осіб, які подали скаргу. Переважна більшість випадків закінчується розумінням сторонами конфлікту одна одної та вичерпанням конфлікту. «Після посередництва я став краще розуміти потреби суспільства. Я краще зрозумів, як люди відносяться до поліції. Я би порадив іншим скористатись цією можливістю» - відгук офіцера поліції, який приймав участь у медіації[6]. Такі медіативні зустрічі поліцейських та громадськості сприяють підвищенню рівню довіри до правоохоронної системи в цілому. Якщо досягти домовленості та взаєморозуміння в процесі медіативної зустрічі не вдалось, скарга розглядається в порядку дисциплінарного провадження.

Говорячи про роль поліцейських у медіації і навпаки, можна виокремити наступні напрями:

- інформування про процес медіації учасників конфлікту;

- направлення учасників конфлікту на медіацію;
- використання окремих елементів медіації в повсякденній діяльності;
- взяття участі у відновних процесах у громадах, здійснення фасилітації, посередництва;
- застосування медіації у випадку надходження скарги на дії/бездіяльність поліцейського.

На відміну від медіації в системах правосуддя та правозахисту, медіація та інші альтернативні способи вирішення конфліктів в поліцейській діяльності є майже не дослідженими, тому потребують подальших науково-обґрунтованих розробок та комплексного підходу.

Список використаних джерел:

1. Поліцейські допомагають розібратися у сімейних конфліктах з дітьми. [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.facebook.com/MRPL.POLICE/?__tn__=kCH-R&eid=ARBFy7r2fZZLUnDdNn4Jy1UUq4Qu9NXk2ic79Q3xGc0om7hJChpRiSofLiQN7HhS3uESp_Gcy0JrMUs2&hc_ref=ARSFxUNzxo142APXfXiXsWuo5YEagHmVnEFHNUyYZz6TFB0nqEM841V3WZa4TQcmn7M&fref=nf/. – Назва з екрану.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://rm.coe.int/1680096e45>. – Назва з екрану.
3. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації):Наказ Міністерства соціальної політики України 17.08.2016 № 892[Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16>. – Назва з екрану.
4. КМЕС хвалить владу Одеси за роботу щодо пропагування діалогу напередодні травневих пам'ятних днів[Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.euam-ukraine.eu/ua/news/latest-news/euam-congratulates-odesa-authorities-for-dialogue-promotion-efforts-in-advance-of-may-commemorations/>. – Назва з екрану.
5. Зустріч діалогової платформи для забезпечення мирного перебігу маршу рівності в Одесі[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.euam-ukraine.eu/ua/news/dialogue-platform-meets-to-try-and-ensure-peaceful-odesa-pride/>. – Назва з екрану.
6. NEW ORLEANS COMMUNITY-POLICE MEDIATION PROGRAM [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://nolaipm.gov/mediation-2/>. – Назва з екрану.

*Конопельський В. Я.,
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
кримінального права та кримінології ОДУВС*

*Плужник О. І.,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри
кримінального права та кримінології ОДУВС*

ПОНЯТТЯ МЕДІАЦІЇ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Поняття «медіація» походить від лат. *mediare*, що означає бути посередником. У перекладі з англійської мови термін «медіація» (*mediation*) означає посередництво, клопотання, заступництво. Медіація у праві – це метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає проаналізувати конфліктну ситуацію так, щоб зацікавлені сторони самостійно змогли обрати варіант рішення, який задовольняв би інтереси та потреби всіх учасників конфлікту.

Наталя Волковицька член Вищої ради правосуддя, член Другої Дисциплінарної палати, визначає, що в країнах Європи 80% спорів, що перебувають у провадженні суду і передаються на медіацію, вирішуються без судового розгляду. До останнього часу медіація в Україні не набула широкого поширення. П. 5.4 Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 р. №276, передбачено розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації та посередництва. На відміну від формального судового процесу, під час медіації сторони доходять згоди самостійно [1].

Медіація як окремий альтернативний спосіб вирішення спорів зародилася в 60-70 роках ХХ ст. у США. Медіація в Україні лише починає розвиватися, а відповідне правове регулювання цієї процедури відсутнє. Тому, як вірно визначає М. Я. Поліщук, визначення поняття медіації є особливо актуальним на сучасному етапі і є важливим як для теорії, так і для практики завданням [2, с. 134-135].

Дослідженню різних аспектів медіації присвячені праці таких вітчизняних науковців, як Ю. В. Бауліна, В. С. Гопанчука, І. А. Войтюк, В. В. Землянської, В. Т. Маляренка, Н. В. Нестор, Ю. Д. Притики, М. І. Хавронюка. Особливості медіації як способу вирішення приватно-правових спорів досліджували Ю. Д. Притика, А. В. Гайдук, Ю. В. Голік, О. В. Белінська, В. Н. Кудрявцева, М. Я. Поліщук,

Ю. В. Розман та ін.. Сьогодні інститут медіації, як самостійний спосіб вирішення спорів, викликає інтерес не тільки серед практикуючих юристів та вчених правників, але й в українського суспільства. Однак, відсутність належного правового регулювання медіації в Україні викликає низку питань, на які сьогодні намагається відповісти наукова еліта. Зокрема, й питання щодо порядку (особливостей) організації та проведення медіації [3, с. 193].

Що таке медіація? Навіщо вона потрібна в процесі переговорів, яких цілей допомагає досягти?

Медіація – процедура врегулювання спорів шляхом переговорів сторін конфлікту із залученням посередника (медіатора). Особливостями процесу медіації є чітка структурованість та гнучкість, а також орієнтованість на пошук взаємовигідного рішення, що враховувало би інтереси кожної сторони. Медіація може бути корисною у багатьох конфліктах, а особливо тих, що чутливі до збереження стосунків у майбутньому і ризиків репутаційних втрат (сімейних, комерційних, трудових, тощо).

Медіація може бути застосована не лише до судової справи, а до будь-якого конфлікту, в якому сторони прагнуть знайти взаємовигідне рішення.

Медіатор – це спеціально підготовлений нейтральний та незалежний фахівець, який допомагає сторонам конфлікту (спору) у його врегулюванні, організовує та проводить медіацію. Особливості у тому, що у процесі медіації: рішення приймаються сторонами самостійно і спрямовані на задоволення їх глибинних потреб на інтересів; медіатор не пропонує варіанти і не приймає рішення за учасників.

Метою медіації є насамперед вирішення спору та укладення угоди між сторонами таким чином, щоб максимально врахувати інтереси кожної з них. Інше важливе завданням медіації полягає у налагодженні діалогу, сприянні ефективній комунікації сторін, створенні умов для їхньої співпраці з метою пошуку взаємовигідного рішення. Крім, того, на відміну від судового розгляду, медіація покликана не просто забезпечити вирішення спору, але й примирити сторін, усунути причини їхнього конфлікту. Таким чином, підкреслює М. Я. Поліщук, зменшується ризик виникнення спорів у майбутньому, а сторони мають можливість і надалі продовжувати співпрацю [2, с. 137].

Основні принципи медіації: Добровільність участі, свобода виходу з процесу медіації для всіх учасників; Конфіденційність зустрічі

та обмеження доступу до інформації; Нейтральність, безсторонність та незалежність медіатора.

Функції медіатора: управління процесом переговорів; аналіз конфлікту, виявлення інтересів та потреб сторін; робота з емоціями, конструктивний зворотній зв'язок; дослідження нових аспектів стосунків та варіантів вирішення спору; перевірка реалістичності бажань та виконуваності домовленостей; допомога сторонам взяти відповідальність за рішення на себе.

На сьогоднішній час медіація є одним із найпопулярніших альтернативних способів врегулювання спорів (конфліктів) у розвинених країнах світу. Він передбачає залучення посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації, проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб сторони самостійно змогли обрати той варіант рішення який задовольнить інтереси і потреби обох учасників спору. Наразі медіація активно розвивається в країнах Європи, Австралії, США, а також формується на території країн пострадянського простору. Зокрема, в таких країнах як Білорусія, Росія, Казахстан вже є профільний закон, яким запроваджено інститут медіації та визначено правові засади надання послуг з медіації, практики мирного врегулювання спорів позасудовими методами, що забезпечує баланс взаємовідносин між судовою системою та інститутом медіації [4].

Комітет Міністрів на підставі статті 15(b) Статуту Ради Європи, вітаючи розвиток засобів врегулювання спорів, альтернативних судовим рішенням, і погоджуючись з тим, що бажано мати норми, які б надавали гарантії при використанні таких засобів; наголошуючи на потребі докладати постійних зусиль для вдосконалення методів урегулювання спорів, беручи при цьому до уваги особливості кожної системи відправлення правосуддя; будучи переконаним, що корисно встановити певні правила медіації - процесу, в межах якого "медіатор" допомагає сторонам провести переговори щодо спірних питань і досягти спільної домовленості; визнаючи, що в відповідних цивільних справах медіація має переваги; усвідомлюючи потребу організувати медіацію в інших галузях права; беручи до уваги Рекомендацію № R (98) 1 щодо медіації в сімейних справах, Рекомендацію № R (99) 19 щодо медіації в кримінальних справах і Рекомендацію Rec (2001) 9 щодо альтернатив судовому розгляду спорів між адміністративними органами й сторонами - приватними особами та зважаючи на результати інших заходів і досліджень, здійснених як Радою Європи, так і на національному рів-

ні; беручи до уваги, зокрема, Резолюцію № 1 щодо здійснення правосуддя в XXI столітті, ухвалену міністрами юстиції європейських країн на їхній 23-й Конференції (Лондон, 8-9 червня 2000 р.), й особливо заклик міністрів юстиції європейських країн до Комітету Міністрів Ради Європи розробити, зокрема в співпраці з Європейським Союзом, програму заходів, спрямованих на ширше застосування у відповідних випадках методів врегулювання спорів у позасудовому порядку; усвідомлюючи важливу роль судів у впровадженні медіації; відзначаючи, що медіація, хоча й може сприяти зменшенню числа конфліктів й навантаження на суди, не є заміною ефективному, справедливому та легкодоступному судустрою, рекомендує урядам держав-членів: і) Сприяти медіації в цивільних справах, де це доречно. ii) Ужити або підсилити залежно від обставин усі заходи, які вони вважають за потрібні, з метою поступального втілення в життя "Керівних принципів медіації в цивільних справах", визначив, - термін "медіація" стосується процесу врегулювання спорів, у межах якого сторони з допомогою одного чи кількох медіаторів проводять переговори щодо спірних питань з метою досягти домовленості [5].

Висновок: Інститут медіації є сучасним інструментом вирішення конфлікту сторін, має одночасно глибокі історичні коріння та новизну для сучасного суспільства, а також застосовується в багатьох країнах світу. Не зважаючи на різні системи права та правові традиції. Повноцінне запровадження інституту медіації сприятиме прискоренню здійснення розгляду конфліктів, зменшенню навантаження на правоохоронну та судову системи, зумовить зменшення витрат коштів державного бюджету на їх утримання.

Медіація потребує правового врегулювання, а саме профільного законодавства, яке здатне ефективно врегулювати відносини в сфері медіації, а також необхідним є внесення змін у відповідні закони, в тому числі і процесуальні, доповнивши їх статтями, які дадуть змогу все частіше застосовувати медіаційні процедури між сторонами спору.

Список використаних джерел:

1. Волковицька Н. Медіація: альтернативний чи ефективний спосіб вирішення спорів? Юридична Газета Online. 31 січня 2018. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/mediaciya-alternativniy-chi-efektivniy-sposib-virishennya-sporiv.html>

2. Поліщук М. Я. Поняття медіації як альтернативного методу вирішення спорів /М. Я. Поліщук// Держава і право. Випуск 65. С. 134-139.

3. Йосипенко С. Т. Стадії медіації. / С. Т. Йосипенко// Держава і право. Випуск 76. С. 190-201.

4. Ситюк В. Медіація та правові перспективи її розвитку в Україні. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://radako.com.ua/news/mediaciya-ta-pravovi-perspektivi-yiyi-rozvitku-v-ukrayini>

5. Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо медіації в цивільних справах. Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 808 засіданні заступників міністрів 18 вересня 2002 року. Електронний ресурс. Режим доступу: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2002_10_2002_09_18_1.pdf

Корнієнко М. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри публічного управління та адміністрування ОДУВС

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Створення мирного середовища як умови встановлення демократичних цінностей є орієнтиром для розбудови держави. Враховуючи сучасний етап соціокультурного розвитку України, необхідно констатувати зміну уявлень про шляхи вирішення конфліктів. Надзвичайно гостро проблема мирного врегулювання конфліктів впливає в побудову безпечного, мирного освітнього простору, який передбачає впровадження в систему освіти технології вирішення конфліктів шляхом співробітництва. Важливими кроками в цьому напрямку є: формування у здобувачів освіти здатності протистояти булінгу, навичок ненасильницької поведінки, побудови конструктивного діалогу, розуміння поняття «мир», усвідомлення власної значущості у мирі будівництві, усвідомлення конфлікту як важливої та невід'ємної частини життя, створення особистої мирної стратегії поведінки в конфлікті [2].

Медіація це альтернативний судовому спосіб вирішення спорів за участю посередника (медіатора), який допомагає сторонам, залученим в суперечку, у виробленні взаємоприйняттого рішення, що відображає інтереси всіх сторін спору. Медіатор сам не виносить рішень, при його допомозі учасники конфлікту беруть безпосередню і активну участь у виробленні угоди.

Медіація визначається як будь-який процес, при якому дві і більше сторони погоджуються на залучення третьої сторони (медіатора) для надання їм допомоги при вирішенні їх спору шляхом досягнення згоди без судового рішення незалежно від того, як цей процес може називатися або характеризуватися в загальноприйнятому сенсі в кожній з країн-членів[1].

Позитивними моментами медіації є такі якості, як конфіденційний процес, в якому як правило беруть участь дві сторони на рівних, зберігаючи при цьому повний контроль як за самим процесом прийняття рішень, так і за його змістовною стороною кінцевого результату, сторони зберігають повну свободу у висловлюваннях.

Сьогодні система судів, спираючись на закон і на правозастосовну практику, перестає справлятися з величезним потоком суперечок, що тягне за собою погіршення якості прийнятих рішень. У цих випадках приходиться на допомогу медіація. Іноді для того щоб врегулювати суперечку мирно, досить буває прояву волі сторін, спрямованої на врегулювання конфлікту. Також медіація не така витратна за часом і фінансовими збитками для сторін як розгляд матеріалів в суді.

Медіація не вирішить всіх проблем, і іноді необхідно судове рішення, хоча домовитися можна в багатьох випадках. Медіація в Україні досить новий спосіб врегулювання конфліктних ситуацій, але він має право на існування і практичне застосування, створюючи сприятливі умови для пошуку неординарних, життєздатних стійких рішень.

Роль медіатора полягає лише в тому, щоб підтримувати комунікацію сторін, організувати переговорний процес з націлений на вироблення угоди в межах певного часу і максимально враховує інтереси обох сторін, і ні в якому разі не передбачає пропозиції рекомендацій по вирішенню спору або дачі висновку про перспективи вирішення спору в суді або іншому державному органі. Позитивно проведена медіація залежить не тільки від медіатора, а й від самих сторін, їх комунікативної компетентності, усвідомлення можливостей мирного конструктивного пошуку виходу з конфлікту, більш прийняттого з точки зору збереження в подальшому ділових, дружніх відносин і репутації в цілому та від рівня їх правової культури.

Медіатор повинен досконало володіти знаннями цивільного права, кримінального права, адміністративного права, принципами і технологіями процедури медіації також особливостями її проведення, знань в сфері комунікативних навичок. Також медіатору необхідні знання основ соціальної комунікації, комунікації в конфлікті, міжо-

собистісної комунікації, навичками ведення переговорів, теорії компромісу і способів пошуку спільних рішень, чинників виникнення пост конфлікту і способів його профілактики.

Професійний медіатор на етапах підготовки і проведення процедури медіації повинен вміти управляти кризовими ситуаціями, аналізувати ситуацію конфлікту, швидко і адекватно реагувати на несподівану зміну в ситуації, володіти методами швидкого збору інформації до і в процесі спілкування, здійснювати адекватну комунікацію зі сторонами конфлікту, управляти процедурою переговорів і дискусією, управляти міжособистісної комунікацією, володіти способами встановлення контакту зі сторонами, забезпечувати баланс сил сторін, враховувати гендерні особливості учасників комунікації, вміти застосовувати техніки ефективної комунікації, розпізнавати і в разі необхідності коригувати емоційний стан учасників процедури медіації.

Європейський кодекс поведінки для медіаторів був розроблений ініціативною групою практикуючих посередників при підтримці Європейської Комісії, і прийнятий на конференції в Брюсселі 2 червня 2004 року. Європейський кодекс містить ряд принципів, дотримуватися яких медіатори зобов'язуються добровільно під свою відповідальність. Кодекс розроблений для всіх видів медіації у цивільних та комерційних справах. Зокрема, підкреслюється, що медіатор повинні бути компетентними та мати необхідні знання в сфері медіації. Важливими чинниками є належне навчання та постійне вдосконалення їх теоретичних і практичних навичок в сфері медіації з урахуванням всіх що відносяться до цього стандартів або вимог, пов'язаних з їх акредитацією [1].

Функції медіатора насамперед комунікативні, вони спрямовані на організацію переговорного процесу, встановлення і дотримання правил реалізації всіх процедур, здійснення ефективної комунікації з усіма учасниками медіативного процесу, забезпечення комфортних умов взаємодії.

Медіатор повинен бути психічно врівноваженим, проявляти нейтральність, рівноправне ставлення, делікатність, доброзичливість, ввічливість, наполегливість в ситуаціях агресії і невизначеності, формувати сприятливий психологічний клімат, володіти високим рівнем комунікативної компетентності.

Вирішення конфлікту далеко не вичерпний результат медіації, так як, крім цього, закладається основа для врегулювання можливих

майбутніх розбіжностей і подолання інших проблем, що, в свою чергу є показником нового рівня культури спілкування між людьми.

Завдяки медіації у сторін в конфлікті з'являється можливість бути почутими і зрозуміти справжні потреби сторін, і тільки в цьому випадку можливе досягнення згоди, тим більше що використання медіації гарантує вигоду для обох сторін. Для ефективного використання медіації в суспільстві необхідні досягнення досить високого рівня правосвідомості населення і наявність психологічної готовності до компромісу при врегулюванні конфлікту.

Незважаючи на явні переваги медіації, вона на практиці використовується вкрай рідко, недостатньо інтегрується в українську правову культуру, це відбувається і в зв'язку з недостатньою інформованістю суспільства про медіацію та її достоїнства, частково із за внутрішнього не прийняття даних процедур. Держава повинна проявляти велику зацікавленість у розвитку інституту медіації в Україні в контексті формування принципово нової культури врегулювання суперечок і вирішення правових конфліктів. Саме держава повинна бути ініціатором впровадження медіації. Має бути прийнято на законодавчому рівні нормативно-правовий акт про регулювання процесів пов'язаних з медіацією, зобов'язати державні органи всіх рівнів і органів місцевого самоврядування впроваджувати медіацію в процес вирішення спорів, а для цього необхідна мотивації органів державної влади до просування примирних процедур.

Широке запровадження медіації в Україні потребує не тільки її нормативно-правового визнання та/або регулювання, але й набуття відповідних знань і надбання практичних навичок особами, залученими у процес відбору медіабельних справ та пропонування сторонам альтернативного судовому способу вирішення спору, пояснення його принципів та особливостей, правових наслідків застосування. Саме тому набуває актуальності впровадження спеціальних навчальних курсів для кандидатів на посаду судді та суддів, а також працівників апаратів судів, так як це вбачається цілком доцільним для налагодження якісної і оперативної роботи судової системи [3].

Популяризація медіації в Україні повинна бути різносторонньою починаючи від інформування через засоби масової інформації (інтернет ресурси, телебачення, радіо, газети) до проведення різного рівня конференцій, круглих столів, лекцій, семінарів з питань медіаційних процедур із залученням представників юридичної спільноти і всіх зацікавлених осіб.

Список використаних джерел:

1. Европейський кодекс поведення для медиаторів (European Code of Conduct for Mediators) / Електронний ресурс: <https://mediation-eurasia.pro/mezhdunarodnye-dokumenty/evropejskij-kodeks-povedenija-dlja-mediatorov>.

2. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації» / В.Л. Андрєєнкова, К.Б. Левченко, Н.В. Лунченко, М.М. Матвійчук. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2018. – 144 с.

3. Практично-методичний посібник викладача «Практичне застосування медіації» / Укладачі К. Наровська, В. Канєвська, – К.: USAID «Справедливе правосуддя», 2016. – 110 с.

Косак В.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного права та процесу
Львівського національного університету ім. І. Франка,
Заслужений юрист України*

МІСЦЕ МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМІ СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

Досвід країн Європейського Союзу свідчить, що поряд з судами державної гілки влади підвищується значимість альтернативного судочинства. Це обумовлено низкою причин. По-перше, третейські суди розвантажують державні суди від значної кількості справ, які потребують спеціальних знань. По-друге сприяють зменшенню кількості справ, які стосуються незначних спорів, що їх можна за бажанням сторін розв'язати в порядку альтернативного судочинства. По-третє, такий вид третейського судочинства як примирювальні процедури з участю модератора може ефективно застосовуватися на стадії попереднього розгляду органами дізнання та прокуратури справ про адміністративні правопорушення та дрібні кримінальні проступки.

Створення системи органів альтернативного судочинства дозволить забезпечити здійснення такого принципу судочинства як доступність до правосуддя кожної особи. Адже не завжди можливо для фізичної особи брати участь в розгляді справ в судах різних інстанцій. Розгляд спору в органі альтернативного судочинства, якому довіряють учасники спору дозволить скоротити час судового провадження і виконувати рішення його ухвалення.

Тому поряд з державною гілкою судової влади необхідно розвивати альтернативне судочинство в різноманітних формах. Насамперед, це стосується третейського судочинства і медіації.

Альтернативне судочинство і медіація є важливими складовими загальної системи судочинства в зарубіжних країнах. Наприклад, розгляду немайнових спорів в сфері сімейного права в ФРН передують, як правило, етап медіації, під час якого сторони в більшості випадків доходять до консенсусу в досудовому порядку. Особливо питання медіації є актуальним у разі виникнення спорів щодо виховання дітей, здійснення батьківської влади після розлучення подружжя тощо. Розгляду таких спорів здійснюється після медіаційних процедур, спрямованих на досягнення згоди між сторонами. Це дозволяє з одного боку розвантажити суди від дріб'язкових справ, а з другої - краще врахувати обставини виникнення суперечки та окреслити шляхи її розв'язання.

На наш погляд, в законодавстві України з низки спорів можна передбачити обов'язкову процедуру досудової медіації. Зокрема, це доцільно впровадити при розгляді спорів, пов'язаних з визначенням місця проживання дитини у разі розлучення батьків або сепарації, здійсненням немайнових справ та обов'язків подружжя, виховання дітей.

Значний простір для застосування медіації є в кримінальному судочинстві. Зокрема це стосується справ т.зв. приватного звинувачення (нанесення легких тілесних ушкоджень тощо). Досвід багатьох країн свідчить, що подібні справи розглядають відповідними правоохоронними органами лише після дотримання процедури з медіації. Кримінальний кодекс України також передбачає як одну з підстав звільнення від кримінальної відповідальності примирення сторін. Але більш ефективно і економічно для здійснення правосуддя було б досягти примирення на стадії, що передують зверненню до правоохоронних органів. Це дозволить дійти до консенсусу між потерпілим та правопорушником до стадії звернення безпосередньо до правоохоронних органів. Адже наслідком дрібних правопорушень є заподіяння моральної та матеріальної шкоди потерпілому. Тому компенсація збитків та моральної шкоди за взаємною згодою робить практично непотрібним відкриття провадження в справах т.зв. приватного обвинувачення.

Альтернативне судочинство та медіація можуть здійснюватися в будь-яких формах. Водночас можна виокремити спільні ознаки, властиві цьому виду судочинства. По-перше вибір належить самим учасникам спірного правовідношення щодо форми і виду його розв'я-

зання. По-друге, це дає змогу вирішити спір на основі консенсусу або шляхом вибору суддів на розсуд сторін, що посилює довіру до альтернативного юрисдикційного органу. По-третє, альтернативне судочинство і медіація дозволяють зберегти конфіденційність інформації пов'язаної з предметом спору. По-четверте, спрощена процедура альтернативного розгляду спорів дозволяє прискорити рішення по справі. По-п'яте перераховані ознаки мають значення для економічності процедури розв'язання спору, оскільки не залежать від сплати мита.

Доцільно розробити проект Закону «Про медіацію». Зокрема, такий проект розроблено у ФРН. Основна ідея цього законопроекту полягає в тому, що врегулювання конфлікту шляхом консенсусу є більш оптимальним для сторін ніж розв'язання в суді. Адже внаслідок медіації спір можна вирішити в коротші строки і з меншими затратами для сторін. З іншого боку медіація допомагає розвантажити органи правосуддя.

В законопроекті повинні бути врегульовані принципи впровадження медіації, порядок медіації, професійні вимоги до медіаторів. Основні положення про медіацію необхідно трансформувати у Цивільний процесуальний та Господарський процесуальний кодекси України. Законопроект повинен передбачати дві групи справ. Перша - це справи, які сторони за взаємною згодою можуть розглядувати в позасудовому порядку із забезпеченням можливості виконання медіаторського рішення. Друга категорія - це справи, які підлягають обов'язковій медіаторській процедурі до судового розгляду.

До першої групи можна віднести господарські спори, справи з відшкодування дрібної шкоди в деліктних зобов'язаннях, поділ майна, виділення частки в спільній власності тощо.

До другої категорії можна віднести справи пов'язані з вихованням дітей, визначенням їх місця проживання з одним із батьків, особисті немайнові відносини подружжя, майнові претензії на незначну суму (визначену законодавством), спори пов'язані з перевезенням в громадському міському транспорті і т.д. Такі справи, що розглядають в суді повинні бути скеровані до позасудового медіатора. Але при цьому необхідно вирішити питання з коштами на досудову медіацію. В зв'язку з цим слід відзначити позитивні результати внутрішньо - судової медіації у ФРН, Норвегії, Словенії.

Досвід перелічених країн свідчить, що в Законі «Про медіацію» необхідно передбачити вимоги до медіатора шляхом визначення кваліфікаційних стандартів і впровадження сертифікатів медіатора. Не-

обхідно в законі визначитися із принципами медіації. Серед інших як основоположний -- принцип конфіденційності. Цей принцип охоплює медіатора та сторони у процедурі медіації, а також третіх осіб, якщо вони залучалися до медіаційної процедури.

Предметом медіації є конфлікт між сторонами. Тому в Законі «Про медіацію» повинно бути чітко окреслено спори, які можуть бути предметом медіаційної процедури. Результатом розгляду повинен бути правовий акт. Це може бути, наприклад, договір про примирення учасників конфлікту. Такий договір повинен бути затверджений судом. При цьому суд, як і у випадку з мировою угодою, повинен перевірити чи не порушенні права та охоронювані законом інтереси сторін конфлікту. Відповідною нормою слід доповнити Цивільний процесуальний кодекс України.

***Крестовська Н. М.,**
доктор юридичних наук, професор, медіатор*

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕДІАЦІЇ

Мораль є системою уявлень людей про добро і зло і, відтак, одним із значущих орієнтирів вибору лінії поведінки людини в тій чи іншій ситуації. Медіація як інструмент порозуміння між людьми, які перебувають у стані конфлікту, є, напевно, одним з найгуманніших та відповідних моралі способів виходу з нього. Невипадково медіація легко адаптується в будь-якій системі етичних норм та правил: її однаково легко сприймають християнська та мусульманська, іудейська, буддійська та конфуціанська етико-релігійні культури. Саме тому нормативні засади медіації мають не тільки правову, але й етичну складову.

Етичні засади медіації фіксуються у кодексах (правилах) етики медіатора, які створюються, як правило, організаціями та спільнотами медіаторів. Прикладами тому є Європейський кодекс поведінки для медіаторів, який було розроблено ініціативною групою практикуючих посередників за підтримки Європейської Комісії [1], Кодекс поведінки для третіх нейтральних осіб, розроблений британським Центром ефективного вирішення спорів [2] й узгоджений з Європейським кодексом поведінки для медіаторів, Кодекс етики медіатора Національної асоціації медіаторів України [3]. У країнах з розвину-

тою системою присудової медіації кодекси етики медіаторів нерідко затверджуються публічно-владними інституціями. Так, наприклад Стандарти професійної поведінки медіаторів штату Північна Кароліна затверджені Верховним судом штату [4].

Кодекс етики медіатора оприлюднюється для того, щоби не тільки медіатори могли орієнтуватися на нього у своїй роботі, але й потенційні клієнти мали уявлення про роль медіатора та критерії якості роботи медіатора та отримуваних ними послуг. Як правило, кодекси містять вказівку на мету та завдання діяльності медіатора, вимоги щодо дотримання медіатором законодавства та етичних стандартів, угод зі сторонами. Крім того, до кодексу включаються вимоги до медіатора як особистості та професіонала, вимоги до його діяльності. Ще одна складова етичних кодексів – обов'язки медіатора щодо дотримання принципів самовизначення сторін, об'єктивності і неупередженості, співпраці та рівноправності сторін медіації тощо. Інколи приєднання до кодексу є умовою сертифікації навчання медіатора.

Зважаючи на зміст чинних кодексів етики медіатора етичні засади медіації можна умовно розподілити на чотири групи етичних орієнтирів: етичні вимоги до професії медіатора; етичні норми поведінки медіатора у медіації; етичні норми поведінки сторін та інших учасників медіації; етичні аспекти винагороди та реклами діяльності медіатора.

Професія медіатора є своєрідним втіленням моральних цінностей миру, порозуміння, злагоди. Медіатор діє за допомогою доброзичливого ставлення, слів підтримки, тактовних запитань, толерантності, емпатії та поваги до своїх клієнтів. Головною вимогою до медіатора є його висока загальна та професійна культура. Медіатор у своїй професійній діяльності та у приватному житті має бути чесною і порядною людиною, з повагою, рівно і доброзичливо ставитися до колег та до учасників медіації, в якій він бере участь.

Етичні вимоги до медіатора як професіонала включають такі принципи: незалежність від можливого впливу третіх осіб; нейтральність щодо результатів медіації; неупередженість у ставленні до сторін та інших учасників медіації; толерантність, тобто повага до людської гідності учасників медіації та неприпустимість їх дискримінації за будь-якими ознаками; чесність і щирість намірів, зокрема, правдиве інформування про свою роль та роль сторін та інших учасників медіації; добровільність участі у медіації та самовизна-

чення медіатора; готовність до постійного навчання та підвищення кваліфікації медіатора.

Етичні засади поведінки медіатора у медіації включають: вимогу оцінки медіатором власної компетентності для проведення медіації у конкретній справі; інформування сторін медіації про сутність медіації; застереження сторін медіації щодо можливого конфлікту інтересів; дотримання конфіденційності; повага до колег, зокрема, до ко-медіатора в разі проведення ко-медіації; етика спілкування; право, а в окремих випадках обов'язок відмовитися від проведення медіації.

Медіація є переговорами, успіх яких залежить не тільки від поведінки медіатора, але й від того наскільки конструктивно будуть поводитись сторони медіації та інші її учасники. Саме тому медіатору варто обговорити правила поведінки зі всіма учасниками медіації та домовитися про їх дотримання. Етичний мінімум поведінки сторін та інших учасників медіації складають такі правила: усі учасники медіації дотримуються правил ввічливості; сторони говорять по черзі та не перебивають один одного; усі учасники медіації ставляться один до одного з повагою до людської гідності, утримуються від образ та лайки.

Етичні аспекти винагороди та реклами діяльності медіатора включають: правила визначення винагороди медіатора; абсолютну заборону ставити винагороду медіатора в залежність від результату медіації; право проводити медіацію pro bono; етику рекламної діяльності медіатора.

Список використаних джерел:

1. Европейский кодекс поведения для медиаторов. URL: <https://mediation-eurasia.pro/wp-content/uploads/2018/04/evropejskij-kodeks-povedenija-dlja-mediatorov.pdf>

2. Code of Conduct for Third Party Neutrals/ Centre for Effective Dispute Resolution (CEDR), 2018 Edition. URL: https://www.cedr.com/about_us/modeldocs/?id=4

3. Кодекс етики медіатора Національної асоціації медіаторів України. URL: <http://namu.com.ua/ua/info/mediators/ethical-code/>

4. Revised Standards of Professional Conduct of Mediators. URL: <https://www.nccourts.gov/assets/documents/publications/StandardsConduct.pdf?e2dD2UQUqwN6Ypo3wEFy3CtHORzZzp8r>

*Кривега Д. В.,
курсант 301 взводу факультету № 1 ОДУВС*

*Кулик Л. М.,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
кримінального права та криминології факультету № 1 ОДУВС*

МЕДІАЦІЯ ЯК ОДНА З ФОРМ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ БУЛІНГУ

Знуцання у підлітковому середовищі, на жаль, є гострою проблемою сьогодення, яка торкається багатьох молодих людей і трапляється в багатьох школах. У сучасному суспільстві це отримало назву «булінг». Булінг – це повторювана поведінка, яка спрямована на заподіяння шкоди людині або емоційно, або фізично, і часто спрямована на конкретних людей через їхню расу, релігію, стать або сексуальну орієнтацію або будь-який інший аспект, наприклад, зовнішній вигляд або фізичні вади (інвалідність).

І діти, яких залякують, і ті, які залякують інших, можуть мати серйозні, тривалі проблеми.

Україна, на жаль, знаходиться в першій десятці країн Європи за розповсюдженістю булінгу серед 11-15-річних школярів. Ця проблема на сьогоднішній день дуже актуальна, оскільки через цькування в школах страждає багато дітей. Це може призводити до страшних наслідків, одним із яких є суїцид неповнолітніх.

Минулого року в українських школах зафіксували близько 109 тис. звернень до психологів через цькування. Зазначається що, 39% з усіх звернень надходили від дітей, 29% - від вчителів, ще 5% - від сторонніх людей, а решта – від батьків. Про таке заявила гендиректор Директорату інклюзивної та позашкільної освіти Міносвіти Лариса Самсонова. За даними громадської організації STUDENA в 2018-му році в українських школах 63,9% учителів стикалися із цькуванням дітей у своєму класі, 51,3% випадків цькування відбуваються в середній школі. [1]

Виділяють такі види знущання:

- фізичне
- вербальне
- кібербулінг

Фізичне знущання включає в себе нанесення тілесних ушкоджень або знищення та випадкового пошкодження майна постраждалої особи.

Вербальне знуцання поширення образливих чуток, ізоляція, ігнорування, погрози, жарти, маніпуляції, шантаж тощо.

Кібербулінг – це використання технологій Інтернету, електронної пошти, мобільних телефонів, соціальних медіа, фотографій для того, щоб поранити або завдати шкоди іншому.

Це одні із основних видів які зустрічаються в Українських школах. Знуцання може статися де завгодно. Це може відбуватися у вашому районі, під час навчання в школі, у школі та в режимі онлайн. Таким чином розглянемо випадок який стався в селі Вішенки, Київської області, Боріспольського району. Де саме дівчата однолітки, нанесли тілесні ушкодження учениці, інші стояли осторонь і знімали відео. Після оприлюднення відеоролику в соціальних мережах та ЗМІ цей випадок викликав масу обговорення та обурення. [2]

Проблема завжди виникає тоді, коли старі знання вже стають недостатніми, а нове знання ще не набуло розвиненої форми. Таким чином, проблема булінгу — це нова суперечлива ситуація, що потребує свого вирішення.

Інтенсивне обговорення та дослідження даної тематики говорить про проблему яка набирає свій процес росту. Оскільки на мій погляд булінг слід розглядати як соціально-психологічний феномен. Такого висновку дійшли обчислювавши фактори які можуть зумовити такі випадки. На наш погляд це може бути погане поводження з дітьми у віці до 18 років і відсутність турботи про них.

Так як психологічна особистість неповнолітнього ще не сформована цілком, треба забезпечити проведення профілактичних робіт не тільки із дітьми які страждають від булінгу так і з дітьми які є агресорами в даній ситуації. Це є найбільш ефективнішим способом для запобігання таких випадків в подальшому.

Випадки булінгу загрожують суспільній безпеці, повазі та соціальному життю, можуть серйозно вплинути на поведінку оточуючим. Наші дослідження показують, що існує безліч причин, чому люди залякують інших. Найпоширенішими прикладами можуть бути знуцання з боку когось іншого, зловживання, травматична ситуація або напружене домашнє життя. Турбує той факт, що булінг може слугувати причиною страшних наслідків, одним із яких є дитячий суїцид.

Задля уникнення булінгу у школах пропонуємо використати наші рекомендації у практиці. Проведення тренінгів та профілактичних бесід з учнями. Психологічна підтримка неповнолітніх також грає велику роль. До роботи з профілактики та подолання такого негатив-

ного явища як булінг повинні бути залучені всі учасники навчально-виховного процесу – батьки, адміністрація навчального закладу, учні, педагоги, психологи.

Основним інструментом моделі профілактики злочинності є програма відновного правосуддя. Її суть полягає в тому, що всі особи, причетні до злочину, мають змогу зустрітися і спільно обговорити його причини й наслідки та визначити дії, які допоможуть усунути (виправити) завдану злочинном шкоду. Завдяки такій зустрічі підліток має усвідомити вплив своєї протиправної поведінки та взяти відповідальність за її наслідки, виявивши це через виправлення заподіяної шкоди. Програма відновного правосуддя має кілька форм:

- медіація між потерпілим та правопорушником;
- коло громади (або підтримки, примирення тощо);
- сімейна конференція та ін. [3, с. 6]

На нашу думку, використання медіації для профілактики булінгу в школах є найбільш дієвим способом. Але, профілактична діяльність повинна проводитись не лише з дітьми, а також з їх батьками, для більш дієвішого впливу на неповнолітніх осіб. Батьки за необхідності та доцільності повинні бути зобов'язані, прийняти участь у консультації або курсах навчання батьків, щоб забезпечити відвідування їх дитиною школи і допомагати суб'єктам профілактики протиправної поведінки у реалізації громадських санкцій та заходів. [4] Оскільки суттєвою соціально-педагогічною детермінантою злочинності неповнолітніх є несприятлива ситуація в сім'ї, деформовані чи відсутні стосунки з рідними. [5]

Список використаних джерел:

1. Електронний ресурс – <https://www.unian.ua/society/2306079-znuschannya-pidlitkiv-nad-rovesnikami-yak-sotsmereji-pidnyali-problemu-bulingu-u-shkolah-video.html>
2. Електронний ресурс – <https://journalist.today/pid-kiievom-shkoliarka-zhorstoko-pobila-odnolitku-vidieo/>
3. Регіональна модель профілактики підліткової злочинності: досвід упровадження/ Матеріали практичної роботи в громадах України/ – Київ, Український центр порозуміння, 2009 – 80 с.
4. Юзікова Н. С. Заходи запобігання злочинності неповнолітніх крізь призму міжнародних рекомендацій комітету міністрів ради Європи. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6322/Uzikova.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

5. Трофимов О. Є. Шляхи запобігання та профілактика підліткової злочинності в Україні / О. Є. Трофимов // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 32. – С. 410-417. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2013_32_57.

Кривонос Л. Я.,

психолог ВПЗ ВКЗ ОДУВС

*Науковий керівник: Кулик Л. М., кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та кримінології ОДУВС*

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ПРАКТИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Останнім часом нагально актуальною є необхідність неупередженого вирішення конфліктів (спорів) у різних сферах розвитку соціуму. У цьому аспекті ще більшої актуальності набуває медіація як конструктивне вирішення конфліктів і в практичній психології.

Ключові слова: медіація, врегулювання спорів, примирна процедура, медіатор, рефреймінг.

В практичній діяльності психологи при здійсненні психологічного супроводження освітнього процесу керуються принципами правомірності, гуманізму, толерантності, добровільності, конфіденційності, об'єктивності, компетентності. Всі ці принципи також присутні в медіації. Це відповідає запитам сьогодення, оскільки дозволяє забезпечити повагу до особистості, її гармонійного розвитку, її цілісності та психічного здоров'я.

Практична діяльність психолога є доказом того, що майже у всіх життєво важливих ситуаціях потрібно досягти згоди, розв'язати конфлікт. У тих же випадках, коли стосунки між сторонами настільки погіршилися, що не лише міжособистісне спілкування, але й ділові контакти між ними неможливі, незамінною стає роль в конфлікті третьої, незалежної сторони – медіатора. При цьому, професійно важливі якості медіатора повинні відповідати вимогам сьогодення. Саме такі риси як професійна компетентність, незалежність і нейтральність, об'єктивність, неупередженість, психологічна проникливість, конфіденційність, толерантність, чесність й щирість намірів, добровільність складають образ медіатора.

Добровільність, як прояв поважного ставлення та ознака свідомого вибору, має місце тоді, коли сторони відносин мають можливість самостійно встановлювати правила поведінки і контролювати їх дотримання.

Цілком зрозуміло, що активізується відповідальність учасників спорів, виникає можливість делегувати повноваження медіатора відносно домовленостей та їх подальшу реалізацію.

Відомо, що медіація, може стати каталізатором новотвору, а саме толерантності громадян, що є актуальним на даному етапі розвитку українського суспільства. В умовах дефіциту часу медіація має перевагу над довготривалими судовими способами вирішення конфліктів не лише з міркувань прозорості процедури й легкості врегулювання спорів, а й ефективності результату. Звісно це не може не відобразитися на діяльності консультативної практики, тож медіація має важливе значення в практичній психології, а саме для вирішення спірних питань.

Ще однією психологічною особливістю як практичного психолога, так і медіатора є довіра та вміння зберегти цю довіру до сторін. Медіатор повинен усвідомлювати, що учасники мають бути впевненими та ні в якому разі не допускати підозри відносно проведення сепаратних (або «кокус») зустріч. Головні якості медіатора, що можуть упевнити учасників це об'єктивність, нейтралітет та неупередженість. Вони надають змогу сторонам почуватися захищеними в процесі, а медіатору дозволяють працювати в атмосфері певного робочого комфорту, який поєднує сторони.

Розглянемо більш детально примірну процедуру медіації та які психологічні якості слід розвивати медіатору. У сучасній літературі можна зустріти приблизно п'ять-шість кроків, але на практиці останній з них не завжди виконується й часто за непотреби, тому що іноді приймаються несподівані рішення й він стає зайвим. Отже, приведемо як приклад, інтерпретацію посередництва при вирішенні конфліктів за версією автора Хесль Г., оскільки його версія [1] здається нам більш простішою та зрозумілою з позицій практичної психології й становить комплекс відносин посередництва: 1 – підготовка, формування заказу; 2 – збір інформації; 3 – прояснення інтересів; 4 – креативний пошук ідей; 5 – оцінка та відбір варіантів на основі інтересів; 6 - укладення угоди.

На першому кроці підготовки важливо налагодити контакт, створити базу для співпраці та робочу атмосферу щодо домовленості сторін щодо проведення медіації. Найбільш ефективними рисами

медіатора є уважність до сторін, вміння налаштовувати людей на довіру, встановлювати дипломатичні стосунки, виказувати повагу та добровільність, але присутня емоційна стриманість, аналітичні здібності для попереднього аналізу обставин. Також, неможливо переоцінити вміння посередника переконувати й виділяти переваги медіації, таких, як економія часу, зниження вартості процесу вирішення спору, можливість впливати на результат (що виключає страх перед невідомістю у випадку судового процесу), конфіденційність процедури, можливість збереження або відновлення ділових взаємин партнерами, гарантія виконання рішення (у разі успішної медіації). Слід відмітити, що в науковій сучасній літературі українські автори привертають увагу до гнучкості процедури, оскільки медіацію можна припинити в будь-який момент. Тобто завжди залишається право вибору за сторонами [2; 3].

Другий крок це збір інформації, де здійснюється безпосередня робота медіатора над конфліктом. Часто учасники знаходяться в нерозумінні іншої сторони з приводу дефіциту інформації та посередник має зосередитися на змісті: прояснювати точки зору сторін, створити прозорість в атмосфері поваги, участі та довіри, перевести позиції учасників з агресивного настрою до більш лояльної. І це можна досягти за допомогою рефреймінгу (*frame* – рамка, тобто рефреймінг – зміна рамки сприйняття), або перефразування. Доречи це прийом, який дозволяє змінити точку зору людини на іншу, іноді навіть на протилежну та грає велику роль в психологічному консультуванні.

Прояснення інтересів – це третій крок і він завжди пов'язані з потребами людини. Якщо ми відчуваємо страх й не виражаємо наші потреби та інтереси, особливо коли є ризик загострення конфліктної ситуації, тоді ми закриваємося. Тож конфлікт інтересів не можна вирішити, коли людина залишається усередині своїх обмежень. Тут можна використати активне слухання та висловлювати «Я-повідомлення» для всіх учасників. Коли гострота конфлікту знижується, відчувається полегшення та можна приймати правильні рішення. Вся ця процедура потребує не аби якої концентрації уваги консультанта чи медіатора, володіння методами активного слухання й звісно рішучості та впевненості у власних можливостях.

Креативним пошуком ідей починається четвертий крок та на базі інтересів сторін медіаторові необхідно створити умови для генерації нових ідей, збирати ідеї, таким чином розширити простір перегово-

рів. Так, для розкриття творчого потенціалу сторін можна використовувати асоціативний метод, й метод мозкового штурму, і його різновид метод 635. Зазвичай це сприймається позитивно учасниками процесу, навіть викликає цікавість і деяке приємне хвилювання та радість від очікування нового досвіду – створення нових ідей. Тож на цьому етапі важливими психологічними рисами медіатора є організаційні здібності, вміння надихати, спостережливість, вміння виділяти головні конструктивні ідеї.

Прозорість та створення комфортних умов дозволяє надати оцінку та відібрати ті варіанти, які враховують інтереси всіх сторін на п'ятому кроці процесу медіації. З психологічних якостей можна відмітити нейтральність та терплячість медіатора, адже іноді люди вагаються, а приймати рішення вони мають самі. В той же час посередник має пам'ятати про динаміку процедури, знадобиться й вміння ставити правильні питання щодо реалізації прийнятих рішень.

Наприкінці медіації посередник має підтримати сторони щодо укладання угоди. Нагадаємо, що заключний етап має значення і в консультативній практиці. Більш того, не лише підтримка щодо прийнятих рішень, а ще й ясність щодо їх реалістичності.

Отже, роль та значення медіації в практиці психологічного консультування важко переоцінити, тому що посередницька діяльність в наш час стає затребуваною. Використання принципів медіації та інтеграційний підхід в психологічній практиці виводять процес консультування на новий рівень. Усе має вагоме значення, адже сьогодні найважливішим є той поштовх уперед, який надає можливість створювати нові умови для культурного розвитку українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Герхарт Гаттус Хесль ; Пер. Євгенія Яковлева. Посередництво у вирішенні конфліктів. Теорія і технологія: С-Пб: Мова, 2004. 144 с.
2. Єрмоєнко Г. Перспективи розвитку медіації в Україні. <http://ukrmediation.com.ua/files/content/Perspectvyu.pdf>.
3. Кузьміна М.Н. Юридический конфликт: теория и практика разрешения. М.: Юрлитинформ, 2008. 253 с.

*Кубасенко А. В.,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
публічного управління та адміністрування ОДУВС*

ПРОЦЕДУРА МЕДІАЦІЇ ЯК ФОРМА ВИРІШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СПОРУ

В останні роки термін "медіація" стає все більш широко відомим і навіть звичним в юридичній сфері не тільки за кордоном, але і в нашій країні. Правда, на відміну від багатьох інших країн, де медіація давно визначена на законодавчому рівні, в Україні ще досі не прийнято Закон «Про медіацію». Це, безсумнівно, одна з причин, по якій існує велика кількість міфів і помилок з приводу суті і можливостей медіації. Останнім часом набирають обертів альтернативні способи вирішення поряд із сформованими, консервативними способами вирішення адміністративних спорів, що обумовлено соціально-економічними змінами в сфері суспільної життєдіяльності. Зокрема, активно розвивається медіація.

Медіацію можна визначити як процедуру активної участі в конфлікті нейтральної незацікавленої сторони, яка має авторитет у всіх конфліктуючих учасників і докладає зусиль для взаємовигідного врегулювання спору. Медіація - це позасудовий процес врегулювання комерційних суперечок, процес переговорів, організований медіатором (юристом або юридичною компанією), якого сторони обрали як незалежного арбітра для вирішення спору. Медіація - позасудовий спосіб врегулювання спору між сторонами за участю та під керівництвом третьої нейтральної особи - посередника, який не наділений правом винесення обов'язкового для сторін рішення.

Важливо звернути увагу, що медіація – це специфічна процедура, не схожа на судочинство в третейських судах. Медіатор – це по суті психолог, який не вирішує спір відповідно до норм закону, як в третейському суді і звичайному суді, а лише допомагає сторонам ліквідувати саму причину спору за допомогою певних психологічних методик. Таким чином, це свого роду комунікатор у спорі.

Публічно-правові спори, які вирішуються в порядку адміністративного судочинства, часто називають немедіабельними, тобто такими, які не можуть бути вирішені шляхом застосування медіації. Насамперед, це зумовлено особливостями суб'єктного складу адміністративних процесуальних правовідносин, а саме тим

фактом, що однією зі сторін завжди виступає орган публічної адміністрації. Проте, аналіз законодавства та практики зарубіжних країн показує, що медіація в адміністративних справах не лише можлива, а й справді ефективна. Успішне впровадження медіації до українського адміністративного судочинства залежить від того, чи вдасться науковцям та законодавцям вирішити ряд теоретичних та практичних проблем [1].

Аналіз зарубіжного досвіду застосування процедури медіації, дозволяє констатувати те, що запозичення в повному обсязі практики нормативного закріплення і реалізації інституту медіації навряд чи доцільно, проте багато позитивних підходів заслуговують на увагу і часткове інтегрування в національну правову систему, а саме, в частині розвитку інституту медіації та процедури застосування такої форми вирішення спорів, що впливають з адміністративних правовідносин.

Сьогодні однією із проблем застосування процедури медіації при вирішенні адміністративних спорів є те, що не до всіх адміністративних справ, які, відповідно до ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України, відносяться до компетенції адміністративних судів, можуть бути застосовані альтернативні способи вирішення спорів. Такими категоріями справ є, передбачені ч. 3 ст. 17 КАС України, спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень, а також ч. 5 цієї ж статті спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму. Неможливість проведення у таких категоріях справ медіації є об'єктивним фактом, виходячи з характеру відносин, які складаються між сторонами спору.

Натомість, медіабельними можна вважати передбачені ч. 1 ст. 17 КАС України спори фізичних та юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (особливо це стосується правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності, передбачені ч. 2 ст. 17 КАС України спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, а також передбачені ч. 4 ст. 17 КАС України спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених законом [2].

Медіацію як обов'язковий спосіб досудового вирішення можливо визнати за категоріями адміністративних спорів, що виникають в рамках адміністративних і адміністративно-процесуальних відносин,

пов'язаних, зокрема, з ліцензуванням окремих видів діяльності, видачею інших спеціальних дозволів, державною реєстрацією об'єктів і прав на них, справлянням обов'язкових платежів (податків, зборів), суперечки між відповідними органами публічного управління та фізичними особами організаціями), обумовлені наявністю розбіжностей з технічних, фінансових та інших спеціальних питань, наприклад, з питань оцінки вартості майна, що підлягає передачі (вилученню), дотримання особою спеціальних технічних та інших обов'язкових вимог при експлуатації різних об'єктів і обладнання, відповідності підготовленої ним спеціальної документації (проектної, технічної) встановленим нормативним вимогам, правильності обчислення податку, збору або мита, наявності майнового або іншого збитку, заподіяного державі, фізичній або юридичній особі. При вирішенні таких спорів необхідна участь відповідних компетентних фахівців, які і можуть виступати в якості медіаторів.

Допустимість використання медіативних технологій по зазначеним категоріям адміністративних спорів обумовлена низкою факторів, в тому числі: відсутня пряма заборона на проведення медіації; предмет і зміст спору не суперечать моральності і публічному порядку; спір не зачіпає інтереси осіб, які не беруть участі в медіації; законом допускається можливість укладення мирової угоди по даній категорії справ.

У зв'язку з цим у медіації чимало переваг: такими є виявлення справжніх інтересів сторін шляхом переговорів; конфіденційність процедури; сторони можуть самостійно вирішити між собою розбіжності; скорочення навантаження в судах; швидкий і доступний спосіб врегулювання конфліктів.

Отже, медіація є оптимальним способом вирішення конфліктів як найбільш гострих протиріч, що є джерелом громадського розвитку. Розумне і своєчасне використання примирливої процедури сприяє поступальному та еволюційному розвитку громадянського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Боженко Н. В. Особливості процедури примирення у адміністративному судочинстві. Верховенство права та правова держава: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 15–16 вересня 2017 р. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2017. С. 107–112.

2. Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35–36, № 37. Ст. 446.

Кузніченко С. О.,
проректор ОДУВС, доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки та техніки України

АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА МОДЕЛЬ

*«Медіація пройшла довгих шлях,
але ще довший шлях лежить попереду.
Сьогодні, щоб стати справжньою професією,
ця сфера повинна швидко еволюціонувати.
Високі мінімальні стандарти практики та етики
повинні бути встановлені, стати прозорими
та досяжними на міжнародному рівні; користувачі (споживачі)
медіації повинні бачити, що ці стандарти ефективно
застосовуються. Якість та прозорість
стануть ключовими факторами росту медіації»
Лорд Вульф*

На сьогодні Україна, знаходиться в затяжному трансформаційному глибинному процесі розбудови толерантного суспільства. Події Революції Гідності в Криму та на Донбасі показали глибинні проблеми в Українському суспільстві, а саме: багатовекторне розшарування суспільства в залежності від мови, релігійних поглядів, відношення до певних історичних подій та регіону проживання. Ми побачили, що для Українського суспільства характерне протистояння та агресивність, відчуття реваншизму однієї частини населення проти іншої, особливо ці процеси проявляються під час політичних акцій та виборів.

Цьому явищу передували певні історичні особливості. Так за радянських часів населення довгий час виховували в дусі «непримиримої» боротьби та потреби обов'язкової перемоги над ворогом якою ціною. Виходячи з наведеного, на сьогодні, виникла дуже велика потреба в вихованні толерантності, боротьбі з ксенофобією та нетерпимістю в Україні. Європейське та Американське суспільство, які сповідують ліберальні цінності, виробили систему альтернативного вирішення юридичних спорів (медіація, посередництво, переговори, консиліація, арбітраж, третейський суд, фасилітація та

інші). На наш погляд Україна потребує широку загальну активізацію застосування альтернативних способів вирішення правових спорів та широкого рекламування таких способів через усі комунікативні канали.

Рух з розроблення і впровадження в життя альтернативних способів вирішення юридичних спорів розпочався в США та Великобританії в другій половині ХХ сторіччя і був пов'язаний з невдоволенням населення роботою судових систем. «Довго та дорого» ці два фактори роботи національних судових систем викликали появу та розвиток такого явища як альтернативне вирішення юридичних спорів. Основне наукове підґрунтя розроблення концепції альтернативного вирішення юридичних спорів вперше було висвітлено на національній конференції імені Р.Паунда в США в 1976 році. Далі наукові ідеї почали розвиватися з рушійною силою. Однією з перших була ідея професора Ф.Сандера про створення суду, як будинку з багатьма дверима. В якому спеціально уповноважена особа спочатку розглядала би матеріали та направляла би їх, в залежності від перспектив вирішення проблеми, до суду або до інших форм вирішення юридичних конфліктів. Далі було чимало цікавих прецедентів, що формували принципи проведення альтернативних способів вирішення юридичних конфліктів. Наприклад це загальновідома справа 2002 року «Д'юннет проти державної залізниці». Коли в першій інстанції суд виніс рішення на користь державної залізниці, а апеляційна інстанція запропонувала сторонам медіаційну процедуру. Представник державної залізниці, будучи впевнений в своїй правовій позиції, відмовився від медіації, а суд не дивлячись на те, що підтримав рішення першої інстанції, поклав на державну залізницю всі судові витрати за небажання приймати участь у медіаційній процедурі. Далі було багато цікавих рішень, які на сьогодні віддзеркалені в Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи та вже пройшли процедуру імплементації в національне законодавство багатьох країн Європи. Крім того, що альтернативне вирішення спорів на багато дешевше та швидше, ніж вирішення питання через національну судову систему. І саме цей процес сприяє розвантаженню судової системи, а саме економія державних коштів на утримання судів.

Правова система України відноситься до романо-германської правової сім'ї, в якій побудована фундаментальна концепція розгляду юридичних спорів в суді і яка є загальноприйнятною усіма

суб'єктами суспільних відносин. Але для судового рішення характерна позиція коли один суб'єкт виграв, а інший програв. Система засобів альтернативного вирішення юридичних спорів характеризується позицією коли відсутня сторона, що програла. В медіації та в інших видах альтернативного вирішення юридичних спорів до підвалин вирішення спорів відносяться внутрішньо особові мотивуючі чинники. Основою в такому спорі стає не норма права, а бажання і готовність кожної зі сторін до компромісу. Технологія засобів альтернативного вирішення спорів побудована таким чином, що якщо кожна зі сторін дійсно хоче вирішити спір, спір обов'язково буде вирішено. Проведення сепаратних чи загальних зустрічей, додаткова участь окремих фахівців та експертів, але рішення завжди буде знайдено, головне, щоб обидві сторони були готові знайти компроміс.

На сьогодні, ми бачимо зацікавленість суспільства багатьох держав з розвинутою демократією до роботи системи альтернативного вирішення юридичних спорів, не є виключенням і Україна. В нашій країні, не дивлячись, на відсутність базового закону, вже існує практика застосування як окремих видів так і окремих елементів альтернативного вирішення юридичних спорів. Створено чимало громадських об'єднань медіаторів, адвокатські бюро широко пропонують надання послуг в проведенні медіаційних процедур, більшість юридичних вишів мають спеціальні курси підготовки професійних медіаторів. Але на наш погляд всього цього поки що недостатньо. Більшість населення з обережністю відноситься до вирішення юридичних спорів альтернативними засобами, не має ще належної правової культури і в адвокатському середовищі.

Українське суспільство повинно сформувати уявлення про альтернативне вирішення юридичних спорів, як загальну систему спеціальних засобів юридичного та не юридичного характеру, що використовується для вирішення юридичного спору сторонами та є альтернативою звернення до суду, державних органів та органів місцевого самоврядування, а також є менш обтяжливою формою за часом, економічного та морально-психологічного боку та дозволяє зменшити рівень агресивного протистояння в суспільстві.

Кузніченко О. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МЕДІАЦІЇ

Медіація в даний час є однією з найбільш перспективних технологій конструктивного вирішення конфліктів за участю третьої нейтральної, неупередженої, не зацікавленої в цій суперечці сторони - медіатора. Ця особлива форма посередництва покликана сприяти конфліктуючим сторонам в якомога швидшому приведення спору до взаємовигідного і життєздатного вирішення, причому медіатор лише сприяє створенню умов для цього, а не виносить рішення на користь тієї чи іншої сторони.

Протягом багатьох століть медіація успішно застосовувалася для врегулювання конфліктів між країнами, сім'ями, сусідами, політичними партіями, релігійними громадами та різними суспільними групами. У наш час значення медіації не тільки не зменшилася, а й зростає. Сімейні і трудові конфлікти, майнові суперечки будь-якого рівня, сфера міжособистісного спілкування, а також протиріччя між суб'єктами міжнародного права - всюди медіація демонструє свою результативність і ефективність.

Поняття «медіація» походить від латинського «mediare» - бути посередником. Посередництво в конфліктах має багату історичну традицію: його практикували в античній Греції, в стародавньому Китаї та Японії, в Європі за часів Середньовіччя. В античній Греції посередники допомагали вирішувати протиріччя між містами-державами, в стародавньому Китаї та Японії їх активно залучали для досягнення компромісу в разі виникнення конфлікту між різними станами і соціальними групами. Представники церков і релігій також часто виступали посередниками в конфліктах. В середні віки церква в Західній Європі була найбільш авторитетною організацією в урегулюванні сімейних спорів, правопорушень і дипломатичних конфліктів. І сьогодні в багатьох випадках священнослужителі активно виступають в ролі посередників між сперечаються членами своїх громад.

Сучасне розуміння медіації почало формуватися в другій половині ХХ століття в країнах англо-саксонського права - США, Авст-

ралії, Великобританії. Сам термін «медіація» вперше з'являється в 1947 році в назві американського федерального центру по врегулюванню конфліктів між роботодавцями і профспілками «Federal Mediation and Conciliation Service». У 60-і роки в США закладаються основи медіації як альтернативного способу вирішення правових спорів. Цей час можна охарактеризувати як період активних протестів проти війни у В'єтнамі, руху за права людини. Ідеї, що виходили з цих рухів, а також імпульси культурологів та інших вчених привели до того, що почали активно розроблятися альтернативи традиційним правовим системам.

Сімейне посередництво, що стало до сьогоднішнього дня вже класичною сферою використання медіації, також починає активно розвиватися в другій половині двадцятого століття внаслідок різкого зростання кількості шлюбнорозлучних справ. На порядку денному постало питання пошуку альтернативного, позасудового способу вирішення сімейних конфліктів, який був би менш обтяжливим, ніж судочинство, і дозволяв би полегшити процес розставання і роз'їзду, даючи дітям більше шансів на збереження контактів з обома батьками.

Завдяки обговорень і публічних дискусій, які велися в професійному середовищі фахівців, компетентних в питаннях врегулювання конфліктів, ідеї медіації ставали все більш відомими для широкого загалу населення. У США щотижня в пресі, на радіо і телебаченні з'являлися повідомлення про медіацію, розвивалася інституціональна база посередництва і росло його офіційне визнання: «Конкретний профіль знаходить нову професію «медіатора»: в середовищі фахівців, в інституціональному контексті і офіційних колах, в законодавчій системі і починає визнаватися громадськістю».

У 70-і роки використання і поширення технології медіації в США переживає особливо бурхливе зростання. У комунальних центрах були організовані перші центри «сусідської юстиції» - «Neighborhood Justice Centers», які пропонують безкоштовні або недорогі послуги посередництва. Вони займаються суперечками між орендарями та наймачами, подружніми і сімейними конфліктами, випадками із застосуванням насильства, вандалізмом і іншими дрібними правопорушеннями. В даний час в США є понад 700 подібних центрів медіації, багато хто з них є державними і співпрацюють з судами, інші є

незалежними і розглядають себе як альтернативу загальноприйнятою правовій системі.

Якщо перші спроби застосування медіації, як правило, робилися при вирішенні проблем у сфері сімейних відносин, то згодом медіація отримала визнання при вирішенні конфліктів найширшого кола, починаючи від сімейних спорів і закінчуючи складними багатосторонніми протиріччями в комерційній та публічній сфері. У книзі «Медіація на практиці. Досвід США» Хрістоф Бесемер докладно аналізує історію становлення посередництва в Сполучених Штатах і виділяє наступні сфери, де дана технологія стала активно використовуватися:

- судочинство (при розгляді дрібних правопорушень, у випадках позовів по незначним грошовим сумах, в шлюборозлучних процесах і в питаннях розподілу майна);
- місцеві незалежні громадські центри (як правило, робота медіаторів в них здійснюється на волонтерських засадах), що займаються комунальними конфліктами і конфліктними ситуаціями між громадянами цієї спільноти у співпраці з регіональними судовими органами, поліцейськими дільницями і церквою;
- приватна практика і сімейні консультації, які займаються вирішенням сімейних конфліктів;
- установи освіти, перш за все, школи і університети (тут активно використовується концепція «peer-mediation» - «медіація на рівних»);
- врегулювання трудових і економічних конфліктів (в комерційних переговорах, під час обговорення тарифних угод, у взаєминах між роботодавцями і профспілками);
- політика (на комунальному, регіональному та федеральному рівні, а також в питаннях врегулювання міжнародних етнічних і військових конфліктів).

Сьогодні медіація на законодавчому рівні закріплена в багатьох країнах світу, відповідні правові акти існують в США, Австрії, Німеччині, Великобританії, Голландії, Франції тому, орієнтуючись на європейські стандарти потрібно запроваджувати процес медіації і в Україні.

*Кузьмініх А. Ю.,
студент 4 курсу факультету № 4 ОДУВС
Афанасенко С. І.,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
державно-правових дисциплін ОДУВС*

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ ПРАВ

Із проведенням судової реформи, та скороченням штату суддів, постає питання, про навантаження судів, а особливо те, що для вирішення деяких справ доводиться чекати часто дуже довгий час. У країнах з розвинутою судовою системою широко поширені недержавні (альтернативні) способи вирішення спорів та конфліктів, що виникають в різних сферах життєдіяльності особистості, суспільства і держави. Виокремлюють такі способи вирішення справ: 1) самозахист; 2) захист прав Президентом України, органами державної влади або місцевого самоврядування; 3) судом та вирішення спору за участю судді; 4) нотаріусом; 5) договірний (третейські суди, медіація). Особа, яка зазнала порушення своїх прав або інтересів, має визначитися із захистом своїх прав, певним способом, в залежності від ситуації.

Медіація – це розділ в правовій конфліктології та форма посередництва, позасудового врегулювання спорів, що дозволяє вирішити розбіжності між сторонами за допомогою третьої неупередженої нейтральної сторони - посередника (Медіатора). У нашій країні це поняття правильно сприймається поки небагатьма, хоча на Заході вона давно вже стала звичним явищем, доречним в юриспруденції при вирішенні конфліктів. Посередництво - це одна з форм залагодження суперечок, що застосовуються в практиці за допомогою дипломатичних засобів на рівні міждержавних відносин, конфліктів і військових зіткнень.

Використання посередників для вирішення спорів фіксують з давніх часів. Історики зазначають про подібні випадки ще в торговельних відносинах фінікійців та у Вавилоні. У Стародавній Греції існувала практика використання посередників (proxenetas). Римське право, починаючи з кодексу Юстиніана (530-533 рр. н. е.), визнавало посередництво. Римляни використовували різні терміни для позначення поняття «посередник»: internuncius, medium, intercessor, philanthropus, interpolator, conciliator, interlocutor, interpres, і, нарешті, mediator [1, с. 163].

У судді вирішення спору є публічним і формальним процесом, який знаходиться під контролем держави. Він орієнтований на змагальність

сторін у судовому процесі, збір фактів і доказів. Спір вирішується виходячи з права, тобто - необхідності захисту прав і законних інтересів суб'єктів (позивача і відповідача). Конфлікт, що вирішується шляхом судового розгляду, орієнтований на перемогу однієї зі сторін. Врегулювання розбіжностей за допомогою медіації, на відміну від судового розгляду, є неофіційною процедурою, заснована на автономності учасників конфлікту, в якому враховуються суб'єктивні інтереси, відмінності, особисті переконання та точки зору кожної зі сторін.

Медіатор має на меті досягнення чітких домовленостей між учасниками спору, зокрема про те, як сторони будуть вирішувати конкретні питання. Він не бере до уваги виявлення будь-яких почуттів під час процедури медіації. Медіатор зосереджений на перспективі взаємовідносин сторін спору, а не аналізі минулих відносин сторін. Він контролює процес і не впливає на учасників процесу медіації або результат, водночас сам організовує проведення процедури. Медіатор допомагає визначити реальні інтереси сторонам конфлікту, коло спірних правовідносин і допомагає сторонам самостійно виробити угоду щодо спору, до того ж сторони конфлікту повністю контролюють процес прийняття рішення із врегулюванням спору і умови розв'язання спірної ситуації. Медіатор полегшує процес спілкування між сторонами конфлікту, розуміючи позиції та інтереси кожної з них, фокусує сторони на їх інтересах і допомагає у пошуку продуктивного розв'язання проблеми, надаючи їм можливість виробити угоду самостійно [2].

Важливо відзначити, що в медіації відсутні змагальність і імперативність, детальна процесуальна регламентація і директивна роль третьої особи. Замість цього, сторони спору (конфлікту) самостійно приймають рішення про проведення процедури, погоджують кандидатуру медіатора, при необхідності визначають мінімальні процедурні правила, вирішують питання продовження або припинення переговорів, обговорюють умови і укладають медіативних угод, здійснюють інші взаємоприйнятні для сторін дії. Головним чином медіація орієнтована на конструктивний пошук рішень, ніж на з'ясування хто має рацію, а хто винен. Посередницька процедура може враховувати особисті та емоційні аспекти спору і може бути легко підстроєна під потреби учасників в плані тимчасових витрат. процес медіації це конфіденційний процес, тому при її застосуванні повністю охороняється сфера приватних інтересів учасників. Вона дозволяє використовувати свої творчі здібності учасників спору та подивитися в майбутнє після вирішення спору. Домовленості, досягнуті при вирішенні

спору з допомогою медіації, відповідають реальному стану речей і, як правило, більш довговічні, що сприяє втіленню їх у життя.

Угода про застосування медіації відповідає ознакам цивільно-правового договору, а саме: укладається сторонами за їх згодою і лише відповідно до їх самостійного волевиявлення, угода служить причиною виникнення взаємних прав та обов'язків, відсутні відносини влади і підпорядкування, отже, і сторони, що укладають його, мають цивільна дієздатність якої обмежена. Звідси випливає висновок, що по відношенню до представників підлягають застосуванню норми книги п'ятої, розділу другого Цивільного кодексу України.

Вельми деталізований підхід до урегулювання процедури медіації використали автори проектів закону України «Про медіацію» від 17 грудня 2015 р. № 3665 та від 29 грудня 2015 р. № 3665-1, проекти законів, передбачають вимоги так сертифікацію медіаторів та ведення реєстру медіаторів, що зробить законодавче закріплення даної посередницької діяльності [3].

Отже, кожне з правовідносин, що виникають між суб'єктами при і з приводу проведення процедури медіації, вимагає пильного і детального розгляду та закріплення певної процедури на законодавчому рівні. Так як медіація - це інститут права, щорозвивається, який складається в тісних взаєминах з процесуальними та договірними відносинами, їх взаємний вплив неминуче розвивається у суспільних відносинах. Таким чином, досліджуючи природу медіативних правовідносин, можна зробити висновки про ймовірні

напрями подальшого розвитку цивільних і процесуальних правовідносин із вирішення справ, даним способом захисту права на добровільній згоді сторін.

Список використаних джерел:

1. Davydenko D. L. Iz istorii primiritel'nyh procedur v Zapadnoj Evrope i SShA / D. L. Davydenko // Vestn. Vyssh. Arbitr. Suda Ros. Fed. — 2004. — № 1. — S. 163–176.

2. Альтернативне вирішення спорів (медіація) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://avantgardelaw.webnode.com.ua/mediation>

3. Про медіацію : Проект Закону від 17 грудня 2015 р. № 3665 та від 29 грудня 2015 р. № 3665-1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>.

*Куракін О. М.,
доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри
державно-правових дисциплін та міжнародного права
Донецького юридичного інституту МВС України*
*Кубарєв І. В.,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
державно-правових дисциплін та міжнародного права
Донецького юридичного інституту МВС України*

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Реформування кримінального процесуального законодавства в Україні та процеси демократизації в суспільстві спрямовані на створення реального механізму забезпечення прав людини і громадянина. Поява інституту угод у кримінальному судочинстві є втіленням концепції відновлювального правосуддя, що покликана сприяти досягненню консенсусу між сторонами кримінального провадження, врегулюванню соціального конфлікту, який став причиною порушення прав, свобод та законних інтересів особи, задоволенню інтересів сторін кримінального провадження, спрощенню певних стадій кримінального судочинства та прискоренню процесу вирішення кримінального провадження. Разом з тим, механізм ініціювання угоди, правовий статус учасників відповідних перемовин, зокрема посередників (медіаторів) та низка інших аспектів залишаються розробленими недостатньо та потребують подальших наукових досліджень.

Медіація, яка являє собою добровільне і конфіденційне примирення потерпілого з обвинуваченим (підсудним) та полягає в залученні нейтрального посередника (медіатора) для вирішення конфлікту, що виник внаслідок вчинення злочину, забезпечує відновлення порушених прав і здійснюється відповідно до законодавства. Саме в процесі медіації реалізується інститут примирення, результатом якого стає завершення угоди між сторонами кримінального провадження.

В наукових джерелах медіація розглядається як процес переговорів щодо вирішення спірного питання, до якого залучається нейтральна третя сторона – медіатор (посередник), що проводить цей переговорний процес, вислуховує аргументацію сторін з приводу суті спору й активно допомагає їм зрозуміти власні інтереси, оцінити можливість компромісів і самостійно прийняти рішення, що задовольнить обидві

сторони. Тобто медіація є одним із так званих альтернативних (позасудових) способів урегулювання спорів, ефективність якого надзвичайно висока в усіх країнах, що запровадили такий інституту.

Вважають, що кримінально-процесуальна медіація зародилась як реакція державних органів на дрібну злочинність, яку вони були не здатні усунути, а іноді й посилювали. Суть проблеми полягала в тому, що прокурор має право, на підставі принципу доцільності кримінального переслідування, прийняти рішення про відмову у порушенні публічного позову, однак у такому разі він залишає незадоволеним потерпілого і культивує у злочинця відчуття безвідповідальності. Спроби винайти інший спосіб розв'язання конфлікту призвели до виникнення медіації. Її сутність в початкових проявах полягає у тому, що особа, яка вчинила визначене кримінальним законом діяння, відшкодовує шкоду відповідно до мирової угоди, яку уклали сторони кримінального провадження, а прокурор відмовляється від порушення публічного позову. Для вирішення питання про примирення сторін залучають арбітра, запрошуючи авторитетних нейтральних осіб, які знають місцеве населення і не наділені владними повноваженнями щодо сторін (свого роду «третейських суддів»). У різних кварталах міста за допомогою громадських організацій обиралося від 4 до 6 осіб як штатних громадських «примірювачів». Прокурор, вирішивши, що доцільно замість традиційного кримінального переслідування застосувати примірювальну процедуру, відбирає двох із цих осіб і передає їм справу. В разі досягнення примирення, саме громадські арбітри і контролюють виконання умов угоди. Якщо ж сторони не примирились (або не виконують умов угоди), справу повертають прокуророві, який вирішує питання про її подальший рух, відповідно до вимог законодавства.

На теперішній час медіація, як програма відновного правосуддя, успішно розвивається більш ніж у 80 країнах світу. В Європі, наприклад, це такі країни як Австрія, Бельгія, Великобританія, Норвегія, Німеччина, Фінляндія, Польща та ін. Також медіація діє у США, Австрії, Новій Зеландії.

Слід зазначити, що медіація у кримінальних провадженнях повинна мати місце тільки тоді, коли всі сторони добровільно дійшли згоди на примирення. Узагальнюючи наукові джерела та закордонну практику можна констатувати, що головними вимогами до медіації у кримінальному судочинстві є наступні: конфіденційність процесу перемовин; рішення про застосування медіації має приймати державний орган; участь у медіаційному процесі не може розглядатися як доказ причет-

ності до правопорушення; при застосуванні медіації мають враховуватися особистість сторін кримінально-правового конфлікту; медіаторів слід обирати з різних верств суспільства, які мають життєвий досвід та юридичні знання і здатні вирішувати конфлікти, працювати належним чином із жертвами та злочинцями, розуміти склад системи кримінальної юстиції; досягнута в процесі медіації угода має носити добровільний характер; сторони мають право вийти з медіації без пояснення причин у будь-яку мить до затвердження угоди.

В Україні мали місце спроби створити законодавчу базу медіації, але, як відомо, успіху вони не досягли. Зокрема, Верховною Радою України був відхилений проект закону «Про медіацію», який визначав її поняття, принципи, правовий статус учасників та інші важливі аспекти. Одним з таких важливих аспектів, який, все ж таки потребує законодавчого врегулювання, є кваліфікаційні вимоги до медіаторів. Зазначений законопроект передбачав, що медіатором може бути фізична особа у віці не менше тридцяти років, яка має вищу освіту та пройшла підготовку за напрямом «медіація». Відомості про атестованих уповноважених медіаторів підлягають внесенню до спеціального реєстру. Наведені вимоги дозволяли би залучати до медіації осіб з відповідним досвідом та кваліфікацією, що, безумовно, сприяло би ефективності медіаційних процедур.

Про важливість таких вимог свідчить і досвід зарубіжних країн. Наприклад, у Польщі, відповідно до розпорядження «Про порядок проведення процедури медіації у кримінальних справах» «Гідними для проведення медіації особами» було визнано осіб, що мають польське громадянство, є дієздатними, досягли 26 років, вільно володіють польською мовою, не мають судимості за умисний злочин, володіють умінням вирішувати конфлікти та мають відповідні знання для проведення процедури медіації, зокрема у галузі психології, педагогіки, ресоціалізації (залучення до суспільного життя) або юриспруденції, прийняли присягу належно виконувати обов'язки та внесені до реєстру окружного суду.

Отже, медіація є одним з видів альтернативних (позасудових) способів урегулювання спорів, в яких третя незалежна сторона – медіатор, надає організаційну та правову допомогу сторонам кримінального провадження для прийняття взаємно прийняттого рішення, яке закріплюється в угоді (договорі), в якому фіксується послідовність конкретних дій правопорушника, спрямована на відшкодування шкоди, завданої потерпілій особі та відновленню її репутації в найближчому для неї соціальному оточенні. Правова регламентація медіаційних процедур у

вітчизняному кримінальному судочинстві є важливим напрямком його подальшого вдосконалення та наближення до європейських стандартів.

Куцик К.,
*кандидат юридичних наук, викладач кафедри цивільного
права і процесу Національної академії внутрішніх справ*

ДО ПИТАННЯ МЕДІАЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Практика застосування способів альтернативного вирішення спорів досить поширена у більшості європейських країн, а у США активно використовують медіацію під час розгляду та вирішення цивільно-правових спорів ще з 60-х років ХХ ст. І це цілком обґрунтовано, позаяк на протигагу законодавчо врегульованому і формально визначеному судовому розгляду, який зосереджується виключно на суті позову, такі альтернативні способи дають сторонам можливість гнучкого підходу безпосередньо до вирішення спору, враховуючи всі аспекти спірної ситуації, незалежно від їх юридичного чи правового значення.

Зокрема, медіація дає змогу налагодити процес комунікації між сторонами, повною мірою врахувати їхні інтереси та знайти взаємоприйнятне рішення в ситуації, коли вони не змогли самотійно досягти згоди й вирішити спір без участі незалежної особи.

Варто зазначити, що в умовах сьогодення простежується тенденція використання медіації не лише виключно як альтернативи офіційному правосуддю, а і як складового елемента судочинства. До прикладу, у практиці зарубіжних країн ефективність медіації на стадії судового розгляду спорів набуває все більшого поширення (зокрема, інститут медіації запроваджено у таких країнах як Австралія, Німеччина, Норвегія, Фінляндія, Болгарія, Хорватія, а також в деяких інших країнах Східної Європи). Доступ до медіації як способу врегулювання спорів передбачений і Директивою Європейського Парламенту та Ради № 2008/52/ЄС від 21 травня 2008 року «Про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних і комерційних справах», якої держави – члени ЄС зобов'язані дотримуватися та звітувати про її застосування.

Орієнтованість України на міжнародні стандарти правосуддя, розвиток національного матеріального і процесуального законодавства, сучасні виклики судовій системі, а саме необхідність поліпшення доступу громадян до правосуддя, скорочення навантаження на суди,

а відтак – скорочення строків розгляду справ, зменшення судових витрат, поліпшення якості судових рішень, зменшення відсотку їх оскарження та, врешті, примирення між сторонами – стали передумовами для закріплення інституту медіації на законодавчому рівні.

Так, із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 відбулось, зокрема, внесення змін до ЦПК України. Однією із новел цивільного процесуального законодавства стало впровадження інституту врегулювання спору за участю судді. Ідея про можливість примирення сторін в суді за допомогою кваліфікованого посередника-медіатора, яким може бути і суддя, завжди існувала в зарубіжній судовій практиці, а із внесенням змін до ЦПК України така можливість була закріплена і в національному законодавстві.

Дійсно, аналізуючи норми цивільного процесуального законодавства, якими передбачена процедура врегулювання спору за участю судді, можна виокремити такі її ознаки, які є характерними і для медіації:

-врегулювання спору відбувається за участю посередника – судді, який вчиняє дії, спрямовані на врегулювання сторонами спору. Так, суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору (ч. 4 ст. 203 ЦПК України), має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних спорах (ч. 5 ст. 203 ЦПК України), проте під час проведення врегулювання спору не має права надавати сторонам юридичні поради та рекомендації, надавати оцінку доказів у справі (ч. 6 ст. 203 ЦПК України). Таким чином суддя виступає нейтральною стороною у врегулюванні спору;

-проведення врегулювання спору за участю судді здійснюється у формі спільних та (або) закритих нарад; передбачена можливість участі сторін у таких нарадах у режимі відеоконференції (ч. 1 ст. 203 ЦПК України);

-основними принципами врегулювання спору за участю судді є конфіденційність та добровільність такого врегулювання. Відповідно до ч. 1 ст. 201 ЦПК України, врегулювання спору за участю судді проводиться за згодою сторін. Інформація, отримана будь-якою зі сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною. В ході зазначеної процедури протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами (ч. 7 ст. 203 ЦПК України); забороняється використовувати портативні аудіотехнічні пристрої, а також здійснювати фото- і кінозйомку, відео-, звукозапис (ч. 9 ст. 203 ЦПК України);

-вирішення спору здійснюється з урахуванням найбільш прийнятних шляхів для сторін. Тобто, спір вирішується не лише на основі правових позицій і в межах предмету позову, а й з урахуванням інтересів сторін, оскільки під час спільних нарад суддя з'ясовує підстави заперечень сторін та пропонує їм надати власні пропозиції щодо шляхів мирного врегулювання спору (ч. 4 ст. 203 ЦПК України);

-відповідальність за прийняте рішення покладається на сторони спору. Суддя може пропонувати сторонам можливі шляхи мирного врегулювання спору (ч. 4 ст. 203 ЦПК України), але саме рішення приймають сторони;

-закріплена свобода виходу з процесу врегулювання спору за участю судді для сторін (п. 1 ч. 1 ст. 204 ЦПК України).

Водночас, варто звернути увагу на певні дискусійні моменти.

Посередник-медіатор є нейтральною та незалежною особою, яку обирають сторони спору за взаємною згодою; врегулювання ж спору за участю судді здійснюється суддею, у провадженні якого перебуває справа. Наділення судді додатковими функціями медіатора з одного боку позитивно впливає на сам процес вирішення справи, так як суддя, у провадженні якого знаходиться справа, безпосередньо зацікавлений у швидкому врегулюванні спору. Проте з іншого боку, враховуючи проблему навантаження на суддів, потенційним є ризик того, що судді не зможуть належно виконувати покладені на них функції медіатора в процесі врегулювання спору без шкоди для виконання своїх професійних обов'язків, пов'язаних із здійсненням правосуддя.

Суперечливим є питання щодо строку проведення процедури врегулювання спору за участю судді, який, відповідно до ч. 1 ст. 205 ЦПК України, не повинен перевищувати тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення. В середовищі професійних медіаторів поширена критична позиція щодо цієї норми, оскільки через такі обмеження у часі процедура примирення, яка проводиться суддями, не може бути ефективною, так як врегулювання різних спорів залежно від складності справи, важливості спору для сторін, змісту правовідносин, тощо може становити від 1 – 2 тижнів (у нескладних справах) до 3– 4 місяців або ж перевищувати ці строки. Таким чином, законодавчо встановлена обмеженість у часі під час врегулювання спору за участю судді може стати передумовою для формального виконання суддями покладених на них функцій медіатора, що, врешті, не сприятиме власне врегулюванню спору та не відповідатиме завданням зазначеного інституту.

З огляду на викладене, відмінною рисою, яка відрізняє медіацію та врегулювання спору за участю судді, є тривалість проведення зазначених процедур: медіація здійснюється в погоджений сторонами строк на протипагу врегулюванню спору за участю судді, строки проведення якого встановлені законом.

Прикметно, що проведення медіації можливе на будь-якій стадії судового процесу, у той час як врегулювання спору за участю судді проводиться до початку розгляду справи по суті (ч. 1 ст. 201 ЦПК України).

За бажанням сторін медіація може бути проведена повторно, а повторне проведення врегулювання спору за участю судді не допускається (ч. 2 ст. 202 ЦПК України).

Враховуючи вищевикладене, необґрунтованим є абсолютне отожднення медіації та врегулювання спору за участю судді у цивільному процесі. Однак, зважаючи на порядок проведення, а також відповідність таким основним принципам медіації як добровільність участі, свобода виходу з процесу медіації, конфіденційність, нейтральність, безсторонність та незалежність медіатора, інституту врегулювання спору за участю судді все ж притаманні ознаки медіаційної процедури, а тому його варто розглядати як один із видів медіації.

Маковій В. П.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС*

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА СУТНІСТЬ МЕДІАТИВНИХ УГОД

В умовах загострення протиріч суспільного та особистого характеру між потребами конкретних осіб й можливостями, які вони мають в умовах соціально-економічних реалій, виникає низка обставин, що стають передумовами до розвитку конфліктів різного генезу на рівні відповідних суспільних процесів й безпосередньо у площині діяльності кожного індивіда. Результатом нагромадження цих конфліктів є виникнення ситуації певного дисбалансу тих чи інших приватних та публічних інтересів, як наслідок спорів різного генезу у сфері цивільних, господарських, трудових, адміністративних та інших відносин. Вагомою соціально-правовою конструкцією вирішення наведених кризових ситуацій є інститут медіації.

Медіація являє собою конструкцію посередництва, яка суміжна з такими явищами як модерація, переговори, представництво. Її метою є врегулювання спору на паритетних для осіб засадах, тобто винайдення такого найменшого спільного кратного для сукупності інтересів сторін, яке б прибрало у вагомій частині першопричини конфлікту.

Медіація за своєю природою має низку ознак, що виокремлюють її з поміж наведених явищ, як-то: поряд з медіатором сторони процедури є рівними у колі варіацій можливої поведінки, їм притаманна диспозитивна модель поведінки без будь-якого допущення певних дефектів у волевиявленні, кожен з учасників медіативної процедури включаючи посередника вирізняється своєю майновою незалежністю. Порівняння зазначеного з положеннями ст. 1 Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України) свідчить про ніщо інше, як цивільно-правову природу таких відносин. Більше того, загальноприйнятим є те, що основні принципи медіативної процедури включають: добровільність, конфіденційність, рівність усіх суб'єктів, нейтральність, незалежність, добросовісність, співпрацю сторін. Наведене у повній мірі відтворене й у ст. 3 ЦК України з приводу принципів, на яких ґрунтується побудова цивільно-правових норм, що підсилює наведене міркування.

Оскільки, медіативна процедура є альтернативним способом вирішення спору відповідної соціально-правової природи, де сторони за сприяння медіатора у активнішій (присудова медіація – медіація за участю судді в українському варіантові) чи пасивнішій (сприяюча медіація) формі досягають певних домовленостей, то постає завдання узгодження останніх з природою цивільно-правового договору. З цією метою вочевидь слушним буде аналіз наявного нормативно-правового підґрунтя таких відносин в межах міжнародного уніфікованого та національного законодавства.

Кроки впровадження медіативних технологій чітко простежуються у Цивільно-процесуальному кодексу Франції, у Законі Німеччини «Про підтримку медіації та інших форм позасудового врегулювання конфліктів», Законі Румунії «Про медіацію в цивільних спорах», законах про медіацію Білорусії, Болгарії, Казахстану та інших країн. Директива Європейського парламенту і Ради Європи 2008/52/ЕС «Про деякі аспекти медіації у цивільних та комерційних справах», Типовий закон ЮНСІТРАЛ «Про міжнародну комерційну примирювальну процедуру» (2002), Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи «Про сімейну медіацію» (1998) являють собою уніфіковані міжнародні нормативно-правові акти спрямовані на врегулювання медіативних про-

цедур, що віднаходять імплементацію в тому числі й у законодавстві України. Зокрема, серед перших кроків у цій сфері є прийняття наказу Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 року № 892 «Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва», спільного наказу Міністерства юстиції України та Генеральної прокуратури України від 21.01.2019 року № 172/5/10 «Про реалізацію пілотного проекту «Програма відновлення для неповнолітніх, які є підозрюваними у вчиненні злочину»», а також сукупності норм процесуального законодавства, що за галузевим принципом вводять до вітчизняного правового поля елементи активної (присудової) медіації за участю судді, наприклад глава 4 Розділу III Цивільного процесуального кодексу України (надалі – ЦПК України).

Дослідження змісту наведених джерел правового регулювання медіації свідчить про оперування ними категоріями, юридична природа яких прямо або опосередковано окреслена у цивільно-правових нормах, в першу чергу це, окрім вказаних вище, терміни «згода», «домовленість», «угода», «договір» тощо. Ці поняття юридично, лінгвістично пов'язані з такими цивільно-правовим явищами як правочин та договір, де сукупність останніх є підмножиною сукупності перших. Безумовно, оскільки у рамках медіації завжди присутні дві і більше сторін, то мова може йти лише про договірні конструкції або правочини з множинністю. Більше того, природа цивільно-правового договору багатогранна, що надає можливість бачити в ньому одне з таких втілень: 1) підстава виникнення, зміни та припинення суспільних відносин (у статичній проекції); 2) певна дія, якій притаманні відповідні риси; 3) динамічні стосунки на протязі існування договірних відносин; 4) документ як форма прояву суспільно-значимої поведінки.

Дослідження поведінки сторін медіації та медіатора призводить до висновку про наявність основних трьох форм медіативних договорів, які мають місце бути на протязі проходження всіх стадій медіативної процедури. При цьому чільною функцією застосування договорів у всіх випадках буде реалізація принципу добровільності поведінки сторін. Дійсно, будь-який цивільно-правовий договір – це завжди добровільна згода його сторін, яка направлена на відповідні правові наслідки. Тому з метою демонстрації єдності волі та волевиявлення учасника медіативної процедури щодо вчиненої поведінки і застосовується той чи інший договір або угода. Це матиме найбільшого значення в момент прийняття рішення про обрання медіації в якості альтернативного способу вирішення спору, визначення щодо організаційних момен-

тів проведення медіації, а також щодо узгодження компромісного варіанту поєднання інтересів сторін у резолютуючій медіативній угоді (договорі). Тому слушно градувати медіативні угоди, які принагідні до використання в рамках такої форми врегулювання конфліктних ситуацій, саме за їх значенням у цій процедурі, що по суті й має відображати їх специфіку у даній площині.

Виникає потреба тезисне висвітлити інші риси таких домовленостей. Угода про обрання медіації в якості альтернативного способу вирішення конфлікту по своїй суті у змісті ст. 635 ЦК України є попереднім договором, сторони якого зобов'язуються укласти у майбутньому основний договір на умовах встановлених даною домовленістю. Чи потрібно укладати такий договір? Припустимо, що він не був укладений, тоді у випадку несумлінності однієї із сторін й сумнівів у дотриманні принципу добровільності можемо мати дефект у медіативній процедурі, як наслідок спростування її результату. Інше питання щодо форми. Вочевидь, дотримуючись ч. 1 тієї ж ст. 635 ЦК України необхідно погодитись, що мінімальна форма має бути все ж таки письмовою. Цей різновид медіативної угоди за своєю природою є організаційним договором, який як правило є консенсуальним, двостороннім (багатостороннім), безоплатним, звичайним та додатковим (акцесорним). Акцесорність його полягає у другорядному значенні для медіації, бо сторони можуть відійти від можливості його укладення на власний ризик. Істотними умовами такого договору є безпосередньо певні або всі умови основного. У такому разі необхідно вказати, що основним для нього буде договір застосування медіативної процедури, а не медіативної домовленості щодо предмета спору. Оскільки медіативна процедура є по суті різновидом послуги, яка по різному тлумачиться у законодавчих актах тих чи інших країн, то і природа цього договору буде різнитись.

Наступним різновидом медіативного договору (угоди) є безпосередньо домовленість з приводу надання медіативної послуги. У зв'язку з тим, що незалежно від природи послуги, всі такі договори будуть належати за їх цивільно-правовою сутністю до групи договорів з надання послуг, то й відповідні характерні риси за родовою ознакою у них будуть схожими. Вони можуть бути охарактеризованими як багатосторонні, консенсуальні, оплатні чи безоплатні. У Державному стандарті соціальної послуги посередництва (медіації) пропонується укладати такий договір з кожною зі сторін медіації, що суперечить сутності таких відносин, законодавчій практиці інших країн, а також ставить під сумнів реалізацію принципів неупередже-

ності, рівності тощо. Тому договір має бути один, але опосередковувати волевиявлення всіх сторін медіації та безпосередньо медіатора.

В питомій вазі предметом такого договору є посередницька послуга, що має відповідний юридичний відбиток. З приводу форми цієї медіативної угоди треба висловитись наступним чином. В переважній частині норм наявного законодавства письмова форма є імперативною, що віднайшло втілення як у розрізі спеціального законодавства України (абзац 4 Розділу I Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації)), так і цивільно-правових нормах (ст. 208 ЦК України). До істотних умов цієї угоди необхідно віднести окрім предмету також і характеристику обраного медіатора, строки проведення медіації, розмір плати, місце, умови та порядок проведення медіації, а також інші обставини, які на думку сторін мають бути відображені у такого роду домовленостях (юридична відповідальність медіатора, сторін, мова проведення перемовин тощо).

I, нарешті, третій різновид медіативної угоди є резолютуючим цивільно-правовим договором, що має на меті узгодження варіанту вирішення спору сторін по суті. У площині процесуального законодавства така домовленість отримує втілення у мировій угоді (п. 4 ч. 1 ст. 204 ЦПК України). Даний договір є консенсуальним, дво- або багатостороннім, безоплатним або оплатним з огляду на природу спору, спрямованим на вчинення відповідних дій кожною зі сторін спору. Він має бути укладеним у письмовій формі, за деяких обставин пропонується нотаріальне посвідчення. Дійсно, кваліфікована письмова форма такого договору має бути заохоченою з огляду на можливість залучення нотаріуса як фахівця з права, що надасть висновок щодо відповідності наведеного юридичного акту загальним та спеціальним умовам дійсності правочинів. Більше того, чинне законодавство за деяких обставин вимагає обов'язковості такої форми щодо певних видів майна, як-то нерухомість. Окрім того, у певних випадках наявність такої форми створює додаткові засоби для захисту прав, визначених цим договором, зокрема через спрощення виконавчої процедури.

Істотними умовами розглянутої групи договорів мають бути положення про предмет спору, умови його вирішення, способи та строки виконання, наслідки невиконання чи неналежного виконання.

Вочевидь цивільно-правова сутність медіативних угод має різноаспектне втілення. Низка питань, серед яких медіативні застереження, процедура укладення, специфіка внесення змін до медіативних угод залишилися поза межами розгляду, що актуалізує подальші розвідки у цій сфері.

*Матвєєва Л. Г.,
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії держави і права ОДУВС*

МЕДІАЦІЯ ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА: ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОВПЛИВУ

На сучасному етапі становлення та розвитку інституту медіації в Україні існує ряд проблем, які стоять на шляху інституціоналізації практики медіації. Серед найбільш актуальних проблем сучасні дослідники виділяють: недосконалість нормативно-правової бази медіації в Україні; відсутність корпусу кваліфікованих професіоналів-медіаторів і низький рівень інформованості населення про медіації.

Правова культура сучасного суспільства зумовлюється різноманітними соціальними факторами, вона здійснює зворотний вплив на суспільні відносини, виступає як активна сила, здатна впливати на процеси соціальних змін, прискорювати або гальмувати їх. Високий рівень правової культури, здоровий прагматизм та професіоналізм активної частини суспільства, здатен спричинити суттєві зрушення у правовій системі суспільства за короткий термін. Правова культура, поряд з тим, що вона є компонентом правової системи, слугує показником зрілості суспільства, його відповідності сучасним цивілізаційним викликам. Крок, зроблений українським суспільством у бік Європи, означає одночасно вибір на користь прихильності до права, до цивілізації, де право визнано пріоритетним щодо усіх інших соціальних регуляторів. Тому одним з найважливіших завдань Української держави на сучасному етапі є формування правової культури громадян.

Впровадження інституту медіації в Україні змістовно пов'язує сучасний розвиток правової системи України з європейськими правовими системами, цінностями та пріоритетами розвитку сучасного цивілізованого світу. Становлення та розвиток медіації в Україні триває вже декілька десятиліть і можна стверджувати, що такий метод вирішення спорів вже набув статусу соціального інституту. Мирне вирішення спорів завжди притаманне українській нації, при цьому недоліки вітчизняної судової системи спонукають громадян шукати та застосовувати альтернативні процедури вирішення спорів. Більше того, йдеться про наявність стійкого соціального запиту на реформування судової гілки влади, покращення доступу до правосуддя, зниження рівня конфліктності у суспільстві. Одним із органічних допо-

внень державної судової системи заслужено вважається інститут медіації, що набув значного розвитку в іноземних державах, досвід яких у правовому регулюванні медіації дає можливість обрати збалансований підхід до запровадження медіації в українську правову та судову системи. Розвиток альтернативних способів вирішення спорів передбачено Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, затверджену Указом Президента України від 20.05.2015 № 276, водночас ані в українського законодавця, ані у суспільства немає розуміння ефективного механізму інкорпорації альтернативних способів вирішення спорів у правову систему держави [2].

У ст. 3 проекту Закону України «Про медіацію» окреслюється майбутня сфера застосування медіації: «... у будь-яких конфліктах (спорах), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, передбаченого статтею 477 Кримінального процесуального кодексу України, та справах про адміністративні правопорушення» [1]. Законопроектом також визначається потенційне коло суб'єктів медіації (резиденти та нерезиденти України) та передбачається можливість застосування процедури медіації у разі виникнення конфлікту (спору) як до звернення до суду, третейського суду, так і під час судового чи третейського провадження [1].

Медіація як один з альтернативних способів регулювання правових конфліктів є важливим інструментом удосконалення правової культури суспільства. Це складний процес, проте, завдяки йому, професійно підготовлений фахівець – медіатор може знайти вигідне рішення для обох сторін. Її розвиток може здійснюватися лише в умовах добровільної згоди і усвідомлення громадянами раціонального участі медіатора, який зацікавлений у вирішенні конфліктних ситуацій, досягнення єдиного рішення на основі взаємної згоди сторін спору, який не допускає будь-якого фізичного впливу або маніпуляції. Будь-який механізм інформування сторін спору повинен спиратися на розвинену систему медіації та медіаторів, що, безумовно, вимагає визнання державою та її підтримки такого методу вирішення спорів.

Можна констатувати, що не маючи законодавчого підґрунтя, медіація в Україні все ж таки стає соціальним інститутом, який формується через об'єктивну потребу у допоміжній для правосуддя систе-

мі, яка дозволить розвантажити судову систему, забезпечити її ефективне функціонування, вирішувати наявні спори у швидкий, помірно витратний, конфіденційний та ефективний спосіб.

Медіація це новий рівень культури спілкування між людьми. Саме завдяки медіації у сторін конфлікту з'являється можливість бути почутими і зрозуміти справжні потреби і інтереси один одного. І тільки в цьому випадку сторони можуть прийти до згоди. В Україні медіація ще тільки набуває популярності. Врегулювання спору за участю медіатора, який не наділений формальною владою над сторонами, вимагає від учасників медіації певного рівня правової культури, достатнього для визнання наявності у опонента прав і законних інтересів. Розбудова національної моделі медіації дозволить збалансувати систему судочинства та сприятиме реалізації принципів та завдань правосуддя як вищої цінності сучасної демократичної держави.

Список використаних джерел:

1. Про медіацію: проект Закону України. № 3665 від 17.12.2015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463

2. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України 20 травня 2015 року № 276/2015 URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>

*Медведенко Н. В.,
викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу ОДУВС*

МЕДІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИХОДУ З КОНФЛІКТУ

Існування суспільства на будь-якому етапі його розвитку супроводжується регулярним виникненням розбіжностей, конфліктів між людьми, родами, групами, державами через поділ засобів для існування, майна, території, через різне віросповідання, погляди на життя та з інших підстав. Людина є соціальною істотою, яка потребує не лише спілкування а й реалізації своїх прав, захисту інтересів. В процесі взаємодії завжди існує можливість розв'язання конфліктної ситуації між її учасниками.

Конфліктна ситуація є станом, коли між сторонами, кожна з яких має свої цілі, думки, позицію у відносинах, утворюється приховане

чи відкрите протистояння. Конфлікт є частим, різноманітним явищем, яке суттєво впливає на різні сфери суспільного життя та спричиняє глобальний вплив на історію людства. Роль конфлікту, його розповсюдженість, можливість виникнення в будь-яких стосунках, навіть стали підставою появи та розвитку науки конфліктології, окремої галузі знань, яка досліджує природу конфлікту, його генезис, структуру, вплив та наслідки.

Конфлікт є «активною протидією протилежно спрямованих цілей, інтересів, позицій, думок чи поглядів опонентів або суб'єктів взаємодії; сприйняття несумісності дій або цілей» [1].

Згідно з визначенням, яке міститься в академічному тлумачному словнику української мови конфліктом є зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів; серйозні розбіжності чи гостра суперечка [2, с.274].

Серед науковців та спеціалістів існують абсолютно протилежні погляди на конфлікт та його вплив. З одного боку конфлікт допомагає поглянути на проблему з різних точок зору та знайти найефективніший варіант її розв'язання, з іншого він може призводити до найгірших негативних наслідків для всіх учасників.

Звичайно, найкращим варіантом є недопущення конфліктних ситуацій, конфлікту, але це не завжди можливо. Тому так важливо його розв'язати з найбільш сприятливим завершенням, результативно для всіх сторін. Одним із засобів для розв'язання конфліктів, спорів між сторонами є проходження ними медіаційної процедури. Медіація є посередництвом спрямованим на врегулювання спірних питань, розбіжностей, пошук спільного інтересу для вирішення ситуації, що склалася між учасниками конфлікту.

Як правило, для проходження медіаційної процедури приходять сторони, які знаходяться в стані деструктивного конфлікту, тобто такого, який перешкоджає ефективному діалогу та прийняттю рішень і в таких випадках їм потрібна стороння допомога для розв'язання існуючої конфліктної ситуації. Саме в таких випадках проходження медіаційної процедури допоможе переходу деструктивного конфлікту в конструктивний, тобто в такий, який сприятиме взаємодії та пошуку необхідного для учасників рішення.

Мета медіації – допомогти сторонам почути та бути почутими, а також знайти спільний інтерес, який допоможе виробити необхідне для сторін рішення.

Головна роль в процедурі медіації належить медіатору – посереднику між сторонами. На медіатора покладено важливу місію – забезпечити можливість учасникам поглянути на ситуацію тверезо, зва-

жено, з точки зору іншої сторони, з урахуванням всіх позитивних та негативних факторів до яких призвела та може призвести в майбутньому існуюча конфліктна ситуація.

Під час процедури медіатор повинен дотримуватися ряду вимог, які забезпечуватимуть її ефективне здійснення та необхідний результат. Однією з вимог є дотримання медіатором принципу нейтральності.

Принцип нейтральності у медіації означає неупереджене ставлення медіатора до кожного учасника, ситуації яка їх привела, обставин справи, доводів, інтересів, цінностей. Медіатор повинен використовувати лише нейтральні, неупереджені, слова, фрази, констатувати факти нейтральною мовою. Це сприятиме зниженню конфліктності процедури, зніматиме емоційне напруження між учасниками. Медіатор в жодному разі не повинен виказувати співчуття, емоційно або іншим чином проявляти прихильність на користь будь-якої із сторін.

Як рекомендує міжнародна практика, якщо посередник відчуває себе нездатним вести процес неупередженим чином, він повинен призупинити процедуру, або й відмовитися від посередництва та передати справу іншому медіатору [3]. Проведення процедури медіації спільно з іншим медіатором (комедіація) допомагає зберігати нейтральність медіатора в процесі. Порушення принципу нейтральності медіатором може призвести до відмови учасника, чи учасників від його послуг, або й навіть від проходження медіації взагалі.

Наступною вимогою є забезпечення медіатором дотримання учасниками процедури проходження медіації та встановлених правил. Чітке дотримання процедури сприяє її «офіційності», що допомагає стримувати емоційність сторін, забезпечує зосередженість учасників та самого медіатора на дотриманні направленості на вирішення проблемного питання.

Дотримання правила взаємоповаги учасників медіації є наступною вимогою, покликаною забезпечити зниження рівня напруженості та конфліктності під час процедури, а також її ефективність та результативність. Учасники повинні звертатися один до одного лише визначеним на початку медіації чином, надавати можливість висловитися іншій стороні. Медіатор повинен слідкувати за дотриманням правил та процедури, за необхідності робити зауваження сторонам або зупиняти їх. Учасникам може бути запропоновано спілкуватися не напряму, а через медіатора і таким чином знизити напруженість процесу медіації. В іншому випадку, медіатор може запропонувати сторонам провести індивідуальні (роздільні) зустрічі. У разі згоди учасників їм надаються рівні можливості для обговорення проблем-

них питань на індивідуальних зустрічах з медіатором. Наступною вимогою, яка ставиться як до медіатора, так і до самої процедури медіації, є конфіденційність. Ця умова є однією з ключових для досягнення сторонами позитивного результату шляхом медіації.

Дотримання умови щодо конфіденційності інформації спочатку дозволяє сторонам прийняти рішення щодо проходження процедури медіації, а потім, під час її здійснення, забезпечує нейтральність посередника, довіру до нього. Також конфіденційність медіації надає учасникам можливість, певну свободу щодо відкриття інформації, яка має чи може мати значення для вирішення конфлікту та пошуку його урегулювання.

Отже, медіація є альтернативним засобом для розв'язання конфліктних ситуацій, пошуку прийнятних рішень для їх учасників. Процедура медіації є ефективним інструментом для вирішення розбіжностей та суперечок, неузгодженостей та конфліктів за дотримання умов процедури та реального бажання сторін знайти вихід з кризової ситуації.

Список використаних джерел:

1. Прибутько П. С, Михайленко Р. В., Дубчак Л. М. Конфліктологія : навч. посіб. Київ.: КНТ, 2010. 136 с.URL: https://pidruchniki.com/12631113/psihologiya/korotkiy_slovník_konfliktologichnih_terminiv
2. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР Інститут мовознавства. Київ : Наукова думка, 1970 – 1980. Т. 4 .799 с.
3. The IMI Code of Professional Conduct URL: <https://www.imimmediation.org/practitioners/code-professional-conduct/>

Медведенко С. В.,

декан факультету №2 ОДУВС

КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ У МЕДІАЦІЇ

Зіткнення інтересів, потреб різних осіб, груп (соціальних, етнічних, політичних, національних, інших, сформованих за будь-якими ознаками), породжують конфлікти, які потребують вирішення. Існують різні шляхи для врегулювання суперечок, одним з яких стала медіація.

З латини «mediare» означає «бути посередником». Досвід посередництва знайомий людству з давніх часів, коли розрішити суперечки допомагали старійшини, або голови родів чи представники

культу, тобто особи, що користувалися повагою та довірою сторін. В нашій країні термін медіація відомий досить давно. Під медіацією розумілося «міжнародне посередництво, мирний спосіб розв'язання міжнародних конфліктів за допомогою держави, яка не бере участі у конфлікті». Але зараз медіація перетворилася в альтернативний спосіб вирішення, врегулювання не лише міжнародних, а будь-яких спорів.

Міжнародний досвід свідчить, що в залежності від країни де застосовується медіація підхід до діяльності, функцій медіатора дещо відрізняється. В одному випадку медіатор є абсолютно нейтральним і надає можливість сторонам самостійно знайти вихід з ситуації, що привела їх у медіацію. В іншому випадку медіатор, зберігаючи нейтралітет, може надавати сторонам пропозиції, які допоможуть їм дійти згоди. В такому випадку медіатор обирається в залежності від сфери, специфіки спору, що виник між сторонами. Так ми можемо говорити про наявність спеціалізації у сфері медіації. Так само в різних країнах існують відмінні вимоги до особи яка претендує на отримання статусу медіатора (вік, освіта, спеціальність та інше). Але однією з спільних вимог як до медіатора, так і до процедури медіації є вимога дотримання конфіденційності. Конфіденційність є основоположним принципом медіації. З латини «confidentia» це довіра. Дотримання конфіденційності означає що особі можливо довірити інформацію, таємниця якої буде збережена.

Конфіденційність є вагомою перевагою процедури медіації порівняно з вирішенням спору шляхом розгляду справи в суді. Адже судовий розгляд це в більшості випадків відкритий процес, і сторони не завжди бажають розголосу підстав, обставин чи іншої інформації яка буде досліджена в процесі розгляду справи, а медіація дозволяє знайти вихід з конфліктної ситуації, уникнувши розголосу.

Конфіденційність забезпечується на кількох рівнях. По-перше конфіденційність процедури медіації. Сама процедура є закритою, лише за погодженням сторін допускається присутність інших осіб окрім учасників та медіатора. Вся інформація, яка буде використана в процесі пошуку необхідного рішення, залишається лише між сторонами та медіатором і не може бути використана в інших ситуаціях. Медіатор зобов'язується зберігати таємницю медіації, будь-яке розголошення не допускається, всі записи зроблені під час зустрічей підлягають знищенню.

За умови залучення до процедури медіації інших учасників (психолога, адвокатів, батьків, опікунів) на них також розповсюджується вимога дотримання конфіденційності. Конфіденційними є також результати медіації – не підлягає розголошенню інформація про умови укладеної між сторонами за результатами медіації угоди. Можливим є забезпечення конфіденційності самого факту звернення сторін до медіатора.

В переважній більшості країн, де використовуються можливості медіації, конфіденційність медіаційної процедури забезпечується законом – медіаторів забороняється використовувати в якості свідка та опитувати щодо інформації, що стала їм відома під час проведення медіації. Окрім того, за будь-яких результатів медіації, надалі медіатор не може бути представником однієї із сторін з приводу тих самих питань і між тими самими сторонами у суді.

Другим рівнем забезпечення конфіденційності під час процедури медіації є забезпечення медіатором таємниці інформації отриманої на індивідуальних зустрічах. Не завжди сторони можуть спілкуватися не провокуючи посилення конфлікту, або не бажають оголошувати в присутності другої сторони інформацію, що може вплинути на вирішення спору або подальші стосунки сторін. В такому випадку, за згодою сторін проводяться індивідуальні – роздільні зустрічі і медіатор повинен забезпечити конфіденційність отриманої інформації. Лише за погодженням сторони посередником може бути оголошена отримана інформація, або її окремі частини. На застосування такого підходу наполягають норми Типового закону Комісії Організації Об'єднаних Націй по праву міжнародної торгівлі про міжнародну комерційну погоджувальну процедуру. Так, статтею 8 «Розкриття інформації» передбачено, що «коли посередник отримує від однієї зі сторін інформацію, що стосується спору, він може розкрити сутність цієї інформації іншій стороні погоджувальної процедури. Однак, якщо сторона повідомляє посереднику будь-яку інформацію під прямою умовою про збереження її конфіденційності, ця інформація не розкривається іншій стороні погоджувальної процедури» [1].

Подібні норми містить і Кодекс етики медіатора Українського центру медіації, який було розроблено на основі Європейського кодексу поведінки медіаторів: «Медіатор має поважати обґрунтовані очікування сторін щодо конфіденційності процедури медіації. Очікування сторін стосовно конфіденційності залежать від обставин

справи медіації та угод, які вони можуть укласти. Медіатор не може розкривати/оприлюднювати будь-яку інформацію, яку сторона вважає конфіденційною, крім випадків, коли на те отримана згода всіх сторін або того вимагає закон. Медіатор не має права розкривати іншій стороні або іншій особі, інформацію, отриману від сторони в ході приватної зустрічі, без згоди нате сторони, яка надала таку інформацію. Медіатор також має доводити до відома сторін необхідність зберігати інформацію, отриману у ході медіації, у таємниці, а також те, що сторони мають право виробити власні правила щодо конфіденційності [2]. Але зауважимо, що на законодавчому рівні в Україні ці норми поки не закріплено.

В міжнародній практиці застосування медіації снують різні способи забезпечення конфіденційності медіаційної процедури, наприклад, використання медіаторами методу шифрування записів, які вони здійснюють та використовують під час зустрічей з учасниками. Шифрування допомагає зберегти інформацію від її випадкового розголошення стороннім особам чи одній із сторін. Наступним способом забезпечення конфіденційності є складення медіаційної угоди в усній формі. Відсутність фізичного носія інформації про умови домовленості, яка була укладена між сторонами, також забезпечує збереження таємниці досягнутої угоди [3].

Отже, завдяки дотриманню принципу конфіденційності медіація є більш привабливою порівняно з процедурою судового розгляду, адже збереження таємниці інформації має важливе значення для сторін, що забезпечує зростання інтересу до медіації в нашій країні, як до альтернативної процедури для урегулювання конфліктних ситуацій та вирішення розбіжностей між сторонами.

Список використаних джерел:

1. Типовий закон ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торгівельного арбітражу ООН :Міжнародний документ від 21.06.1985 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_879 (дата звернення: 15.05.2019).
2. Кодекс етики медіатора Українського центру медіації URL: <https://ukrmediation.com.ua/ua/pro-tsentr/kodeks-etyky-mediatora/2-kodeks-etyky-mediatora>(дата звернення: 15.05.2019).
3. The IMI Code of Professional Conduct URL: <https://www.imimmediation.org/practitioners/code-professional-conduct/>

Меркулова В. О.,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України, професор кафедри
кримінального права та кримінології факультету №1 ОДУВС

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛОЇ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОСУДДІ

Найсучаснішими міждисциплінарними проблемами вітчизняного кримінального правосуддя є визначення *оптимального правового статусу потерпілої особи* як суб'єкта кримінального провадження, визначення правових механізмів *посилення його впливу* на характер остаточного рішення державних установ на усіх стадіях кримінального провадження та судового розгляду справи, доведення доцільності впровадження новітніх механізмів (правових форм) *вирішення кримінально-правового конфлікту поза межами* класичного правосуддя – відновного правосуддя.

Всі зазначені проблеми є складовими більш загального питання – стану та напрямків удосконалення чинного вітчизняного законодавства щодо посилення ефективності *захисту прав потерпілої особи*. Визначення сутності та шляхів поширення дієвих теоретичних, правових, правозастосовних інструментів у цій сфері міститься у багаточисельних міжнародно-правових стандартах, є змістом теоретичних наукових досліджень, результатів відповідних апробацій в усьому світі і вітчизняній практиці, предметом обговорення науковців та практиків на науково-практичних конференціях.

Розгляд проблеми стану та перспектив посилення *захисту прав потерпілої особи* в Україні доцільно здійснювати, умовно кажучи, на двох рівнях. Перший обумовлений *стратегічним спрямуванням України до впровадження відновного правосуддя*. Проте підходи щодо визначення сутності та значення відновного правосуддя у вітчизняних правових та наукових джерелах є різними. А відповідно і межі розуміння цього інституту є досить широкими. Від *отождошення* із запровадженням альтернативних процедур вирішення кримінально-правового конфлікту без втручання компетентних державних органів, що має стати альтернативою чинному класичному кримінальному судочинству, *доповненням до традиційної судової системи* [2; 4, С. 319]. До *більш широкого розуміння* як процесу досягнення певного компромісного рішення, налагодження взаємозв'язків усіх, хто має

відношення до кримінально-правового конфлікту (потерпілий, злочинець, суди, правоохоронні органи, соціальні служби, місцеві громади тощо). [2, С. 192; 3, С. 165; 5, С. 360]

А відповідно як такого процесу, який може стати складовою чинної системи кримінального правосуддя, за умови приведення її у відповідність до міжнародних стандартів та позитивної законодавчої практики. Так визнання того факту, що інститут правового *компромісу становить сутність відновного правосуддя*, що процес гуманізації кримінального судочинства в напрямку *захисту прав потерпілої особи є неможливим без впровадження* процедур примирення, медіації, залучення громадськості, - у підсумку обумовив особливості змісту декількох Постанов Пленуму Верховного Суду України («Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» № 5 від 16 квітня 2004 р.; «Про практику застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів» № 131 від 2 липня 2004 р.; «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» № 12 від 23 грудня 2005 р.; «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру» № 2 від 15 травня 2006 р.). А в Концепції реформування кримінальної юстиції України (затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008) безпосередньо йшлося про те, що *основою відновного правосуддя є створення умов для примирення потерпілих і правопорушників, усунення наслідків, спричинених злочином або кримінальним проступком, визначення заходів посилення захисту прав потерпілої особи, гарантованого відшкодування завданої злочином шкоди.* [6, С. 20-21.]

Тож задоволення *потреб потерпілої особи у відновному правосудді є пріоритетом.* Потерпілий повинен мати можливість ефективно захистити свої права, отримати реальне відшкодування збитків, відновити відчуття безпеки (психологічно зцілитися), реально відчути свій особистий вплив на вирішення питань процедурного характеру та контролювати ситуацію. Головним є те, що звернення у вище зазначених правових та правозастосовних джерелах до цих доволі важливих сутнісних ознак відновного правосуддя має певні особливості: відповідні поняття, ознаки аналізуються на тлі чинного стану законодавства України та практики його застосування.

Тож, як на наш погляд, на сьогодні *більш важливішим є інший рівень наукового (теоретичного, законодавчого) аналізу зазначеної проблеми. Він має передбачати звернення до тактичних проблем удосконалення чинних інститутів, сутність яких (безпосередньо чи опосередковано) полягає у захисті прав потерпілої особи під час реалізації будь-якої стадії кримінального провадження та судового розгляду справи.*

Вплив міжнародних стандартів та позитивного зарубіжного законодавчого (правозастосовного) досвіду відтворився у доволі інтенсивному напрацюванні вчених, законодавчих органів, практиків України щодо доцільності формулювання та доведення *дієвості правових новел*, яких зазнало вітчизняне кримінальне, кримінально-виконавче та кримінально-процесуальне законодавство. Визначення понять, ознак, критеріїв співвідношення (розмежування), умов та підстав застосування таких міждисциплінарних інститутів як «примирення винного з потерпілою особою», «угода про примирення», «медіація», «реституція», «пробація», - що стали невід'ємною складовою чинного класичного кримінального правосуддя в Україні, - є тим шляхом, який сприятиме посиленню гарантій захисту потерпілого, визначенню мінімально необхідного обсягу кримінально-правового впливу щодо винної особи, а відповідно забезпеченню справедливого правосуддя в Україні.

Проте, системно-правовий аналіз положень теорії та права в частині визначення змісту, сутнісних ознак, підстав та порядку застосування зазначених інститутів свідчить на користь необхідності подальшого більш поглибленого їхнього дослідження з метою (щонайменше) усунення суперечностей та нечіткості у законодавчих положеннях, з'ясування головних та другорядних ознак, критеріїв як тих, що поєднують ці інститути, так і тих, що мають їх розмежовувати.

Список використаних джерел:

1. Басиста І.В.Рішення слідчого у кримінальних провадженнях на підставі угод: проблеми та перспективи// Кримінально-процесуальний кодекс України 2012 р.: кримінально-правові та процесуальні аспекти: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародної науково-практичної конференції (19-20 вересня 2013 р.). – Львів: ЛДУВС, 2013. С. 188-194.

2. Відновне правосуддя – шлях до безпечної громади: в рамках проекту «Формування альтернатив ув'язненню через розвиток

відновного правосуддя в Україні». – К.: Український центр порозуміння, 2011. – 23 с.

3. Праніс Кей. Кола примирення. Від злочину до повернення в громаду; пер. 3 анг. / Кей Праніс, Баррі Стюарт, Марк Уедж. – К.: Видавець Захаренко В.О., 2008. – 198 с.

4. Туманянц А.Р. Деякі питання впровадження ідеї відновного правосуддя //Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 8 жовтня 2010 р.) У 2 т. Т. 2. – Одеса, 2010.– С. 318-320.

5. Федорчук Н. Відновне судочинство як альтернатива кримінальному: огляд його у Великій Британії та інших країнах прецедентної системи права / Н. Федорчук //Вісник Львівського університету : Серія юридична / Міністерство освіти і науки України. Львівський національний університет ім. І. Франка : ВЦ Львівського національного університету ім. І. Франка, 2006. - Вип. 42. - С. 360-365

6. Юхно О.О. Актуальні проблеми застосування новації щодо відновного і примирного правосуддя як один із чинників стратегії і тактики запобігання злочинності та її рецидиву // Південноукраїнський правничий часопис, ОДУВС. – 2008, № . 3 - С. 19-23.

Меркулова Ю. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри психології та педагогіки ОДУВС*

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ЮРИДИЧНИХ КОНФЛІКТАХ

Переговорний процес відбувається не тільки у політиці чи бізнесі, а й в самих різних сферах суспільного та приватного життя. Його успішність залежить від переговорної, подеколи конфліктологічної компетентності сторін, а в ситуації залучення посередників – не zaangażованості, об'єктивності та компетентності третьої сторони.

На даний час конфліктологами визначені принципи, умови та стратегії, дотримання яких сприяє результативності переговорного процесу (О. Бандурка, І. Ващенко, Л. Волошина, А. Гірник, Н. Грішина, О. Іванова, В.Кудрявцев, Г. Ложкін, Д. Маєрс, Л. Орбан-

Лембрік, М. Райт, Ю. Тихомиров, В. Толстих та ін.), але вони не повною мірою враховують емоціональні аспекти взаємин учасників перемовин, суперечливість та динамічність змін їх бажань, ставлень, позицій, які утруднюють продуктивні переговори й можуть стати приводом для їх припинення. Від того, як будуть організовані і проведені переговори, залежить їх результат, можливість за наявності суперечливих інтересів знайти прийнятне рішення конфлікту й укласти угоду, яка буде виконана.

Способи вирішення спорів можна розділити на дві групи: традиційні та альтернативні способи розв'язання конфліктів. При судовому розгляді спору неминучі змагальність та протистояння сторін, що загострює відносини між ними. Як свідчать результати опитувань [1], вироком суду як правило не задоволені обидві сторони, які наголошують, що під час слідства та судового розгляду не були враховані важливі суб'єктивні аспекти справи. А при застосуванні альтернативних способів вирішення спорів пріоритетами стають з'ясування та задоволення інтересів конфлікуючих сторін шляхом знаходження консенсусу. Згодом сторони теж виявляються незадоволеними угодою, але не виняють у цьому себе, а не суд.

Медіація, як відомо, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації так, щоб вони змогли обрати рішення, яке влаштує сторони конфлікту. На відміну від формального судового чи арбітражного процесу, під час медіації сторони доходять згоди самі – адже медіатор, нейтральна по відношенню до сторін конфлікту третя сторона, яка тільки сприяє досягненню сторонами взаємоприйнятної згоди, зосереджуючись на усвідомленні сторонами своїх інтересів та суті угоди, яка приймається в правовому полі і схвалюється суддею, який перевіряє угоду на предмет законності та добровільності її ухвалення. Отже медіатор не є суддею чи арбітром. Він не судить і не виносить жодних рішень. Він займає нейтральну позицію, проте саме від нього залежать порозуміння та знаходження найвигіднішого варіанту вирішення спору, який задовольнить обидві сторони. Важливо також, що сторони вибирають медіатора добровільно. Цінність цього способу обумовлена розв'язанням протиріччя шляхом зосередження на інтересах сторін та досягненні взаємної згоди. Сутність медіації полягає в тому, що сторони ведуть діалог, а не перебувають у стані конфронтації, як при судовому вирішенні спору.

Адвокатів, які на даний час, взяли на себе і функції посередників при вирішенні юридичних спорів, більше цікавлять правові (процесуальні) аспекти переговорів, ніж психологічні. Потерпілих хвилюють причини конфлікту та перспектив мирного співіснування потерпілого та звинуваченого (винного), усунення наслідків злочину, не тільки формальне визнання провини, а дієве каяття кривдника. Правопорушника більше хвилює як найшвидше завершення справи, а для цього необхідно визнання ним провини. В юридичній психології вирізняють форму вини, що характеризується метою, способами і результатом протиправного діяння. Зокрема йдеться про необережність, халатність, умисел. Навмисна форма вини включає злочинну мету, спосіб та результат протиправного діяння.

Психологічний аналіз структури вини дозволяє виокремити окрім інтелектуального та вольового компонентів, також емоційний компонент – як негативне, часом тяжке переживання, самооцінку власної поведінки, адже, якщо порушник шкодує про вчинені дії, з'являється стимул виправлення допущеної помилки.

Найскладніше йдуть переговори між особами, які знайомі між собою. Потерпілі відчувають сильні емоції, оскільки не були готові до протиправних дій близької людини. Несподіваність події, образа, гнів, що переростає у ненависть та ворожість, пранення помсти – з одного боку й намагання знайти якість пояснення власного проступку, сором за спроби якимось «викрутитися», знайти аргументи на свій захист, «дитяче» заперечення очевидних фактів («це був не я...») або пояснення вчинку причинами, які не залежні від підозрюваного («не пам'ятаю, бо був п'яний, сам не розумію як це сталося») та інші подібні «пояснення».

Врегулювання конфлікту передбачає обговорення таких дій підозрювано (звинувачено), які усувають чи принаймні мінімізують завдану матеріальну та моральну шкоду й дають підстави сподіватися, що конфлікт вичерпався і не буде мати небажаного продовження. Для юристів ухвала судом угоди про примирення закриває проблему. Але вона може мати продовження на рівні суб'єктивних переживань, для конструктивного завершення ситуації може бути корисною консультація у психолога чи навіть певна психотерапевтична робота.

Заперечення провини або невротична вина однаково не конструктивні. Оптимальний рівень переживання провини як риса особистості – середній, оскільки у осіб з середніми показниками провини спостерігаються високі адаптаційні можливості: позитивне емоційно-ціннісне ставлення до себе, усвідомлення сенсу життя, прагнення

особистісного зростання, здатність до самоконтролю та саморегуляції, стійкість до стресових ситуацій. Ситуативні прояви вини – адекватні завданій шкоді.

Особи з неадекватним переживанням провини (вище або нижче оптимальних значень) нездатні до аналізу своєї конкретної поведінки, мають негативне емоційно-ціннісне ставлення до себе, але нічого не роблять для того, щоб стати кращими, не мають життєвих планів, емоційно нестабільні, схильні до агресії, дратівливі, ставляться до оточуючих із ворожістю, постійно зосереджені на захисті власних інтересів. Особи з низькими показниками «вини – співчуття» часто виявляють егоїзм і прагнення домінувати, в той час, як особи із завищеними показниками «вини – співчуття» характеризуються нерішучістю і залежністю від думки інших.

Середній рівень відчуття базової провини не свідчить про високий рівень розвитку і не гарантує психічну стабільність індивіда. Низький рівень провини зазвичай пов'язаний з низьким рівнем морального розвитку та може при несприятливих обставинах стати причиною асоціальної поведінки імпульсивної особистості.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що компроміс на підставі угоди є кращим рішенням юридичного конфлікту, але цей процес потребує психологічного супроводу, інакше зберігається ризик розчарування процесом та результатом медіації сторін, який може заходити у глухий кут, коли сторони не можуть дійти згоди з базових принципів, висловити свої почуття чи думки, не чують і не розуміють один одного. В результаті замість примирення маємо загострення, ескалацію конфлікту.

Позитивний результат медіації можливий при високому рівні правової, психологічної, конфліктологічної компетенції медіатора; але при цьому варто розрізняти правові та психологічні аспекти укладання угоди, які, в ідеалі, мають збігатися.

Список використаних джерел:

1. Ликсон Ч. Конфликт / Ликсон Ч. – СПб. : Питер Пабליшинг, 1997. – 160 с.
2. Меркулова Ю. В. Особливості медіації під час проведення переговорів про примирення сторін в юридичному конфлікті // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2015. – Том. XI: Психологія особистості. Психологічна допомога особистості. – Випуск 13. – С.134-143.

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ МЕДІАЦІЇ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ З АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ І РОМАНО- ГЕРМАНСЬКОЮ ПРАВОВИМИ СІМ'ЯМИ

Історично склалося так, що у певні епохи існували різноманітні форми врегулювання конфліктів, які передбачали сукупність заходів і рішень, здатні тимчасово або остаточно погасити конфлікт між сторонами у формі, притаманної для цього конкретно-історичного суспільства. Аналіз наукової літератури з проблем медіації та її розвитку свідчить про те, що процес становлення медіації проходив в три етапи.

Враховуючи інтенсивний розвиток інституту медіації в Україні та беззаперечний факт, що запровадження альтернативних методів врегулювання спорів поряд із системою правосуддя є найефективнішою передумовою вирішення правових спорів, вважаємо за необхідне у даній науковій роботі виявити причини зародження медіації та три етапи її становлення. Проведений аналіз також дозволить виявити причини, що сприяють процесу становлення медіації у сучасному її розумінні.

Так, перший етап становлення медіації, пов'язаний із необхідністю врегулювання конфліктів, що виникали в племенах, громадах, а у подальшому із врегулюванням конфліктів між містами-державами. Безперечно те, що у цей час офіційно поняття «медіація» не застосовувалося. Натомість вживалося поняття «посередництво». Даний етап становлення медіації притаманний первісному суспільству і античності, відповідно, деякі вчені вважають його передісторією медіації.

У давнину вважалося, що примирення було складною процедурою і вимагало мудрості і великого досвіду, тому примирителями в минулому були люди поважні і мудрі: вожді, жерці, аксакали, старійшини. Найбільшого розвитку зазначена процедура отримала в регіонах з розвиненою торгівлею. Багато істориків знаходять коріння сучасної медіації у фінікійській цивілізації, основною діяльністю якої була морська торгівля, а також в Стародавньому Вавилоні [1, с. 3]. Це є цілком зрозумілим, оскільки у сфері морської торгівлі укладалося багато правочинів, угод, відповідно до цього іноді між сторонами виникали спори, які потребували їх врегулювання.

Водночас подібну практику застосування процедури медіації мали древні іудеї, відома вона була і в Африці. До речі у багатьох африканських країнах до сих пір зберігся інститут народних зборів, де конфлікт вирішується за допомогою персони, якій все довіряють і яку всі поважають [1, с. 12].

Інститут медіації зазнали у древності й такі держави як Стародавній Китай та Японія, де медіація була головним засобом для вирішення спорів. Відзначимо, що у Китаї і сьогодні використовується медіація та діють так звані «Народні комітети щодо примирення».

В античній Греції конфлікти між містами-державами регулювалися шляхом посередництва третіх осіб – інших міст. Невеликі грецькі міста також пропонували посередницькі послуги в конфліктах між великими містами-державами, такими як Афіни, Спарта [2, с. 55].

Другий етап розвитку інституту медіації перепадає на епоху середньовіччя і новий час, коли назріла крайня необхідність у припиненні багаторічних війн між державами. Для цього етапу характерно прийняття у 1803 році першого в історії людства правового документа у сфері медіації, так званого «Акту посередництва». Вважаємо, що саме з цього моменту було покладено початок розвитку медіації, як погоджувальної або посередницької процедури, в межах якої сторони просять третю особу або особу («посередника») надати їм допомогу у спробі досягти мирного врегулювання їхнього спору, який виник з договірних чи інших правовідносин.

У період нової історії відомий історичний факт медіації, в якій посередником у конфлікті між Швейцарією, Німеччиною і Францією виступив Наполеон Бонапарт. У 1803 році Наполеон видав «Акт про медіацію» або («Акт посередництва»), що надав Швейцарії незалежність і відновив її колишній державний устрій.

Третій етап, пов'язаний із масовою необхідністю розвитку медіації, закріпленням її на законодавчому рівні та застосуванням в різних сферах діяльності. Для даного етапу характерний інтенсивний розвиток медіації у другій половині ХХ століття в країнах англосаксонського права – США, Австралії, Великобританії, а вже пізніше і в континентальній Європі з'являється поняття «медіація» в сучасному її розумінні.

З приводу англосаксонської моделі медіації слід відзначити, що вона відрізняється від романо-германської демократичністю доступу до даного виду діяльності, а також досить ліберальними вимогами до рівня загальної і спеціальної освіти потенційного медіатора, універсальністю застосування (як у сфері публічних, так і приватних відносин).

На відміну від англосаксонської, романо-германську медіацію як соціальну інституцію відрізняє певна корпоративна замкнутість, сполучена з прагненням юридичної спільноти професіоналізувати медіацію і тим самим взяти її під свій контроль. Це провокує виникнення досить високого освітнього і навіть фінансового цензу, який об'єктивно блокує повсюдне поширення медіації «поверх професійних бар'єрів» [3].

За загальним правилом прийнято вважати, що 1976 рік є початком впровадження альтернативних способів вирішення спорів, оскільки саме тоді проявився взаємозв'язок цих методів із судовою системою США. У 1976 році відбулася конференція, на якій деякі судді сказали «повинен бути знайдений кращий спосіб вирішення спорів, ніж суд» [1, с. 27]. У той же час гарвардський професор Френк Зандер ввів поняття «суду з безліччю дверей», тобто коли суд може запропонувати сторонам не тільки судові слухання, а й інші підходи, такі як медіація або арбітраж.

На сьогоднішній день процедура медіації в США врегульована єдиним «Актом про медіацію» 2001 року, а також чинним законодавством, яке діє в окремих штатах.

У 1980-х рр. інститут медіації став стрімко розширювати свою територію. З Америки популярні процедури з примирення сторін швидко проникли в інші країни англосаксонського права: Англію, Ірландію, Канаду, Індію, Австралію – і далі поширилися по всій Європі. Медіація закріпилася на законодавчому рівні в Нідерландах, Франції, Німеччині, Бельгії, Швейцарії, Італії. До речі, саме Швейцарія часто і успішно виступає як нейтральний посередник при вирішенні міжнародних конфліктів. Пріоритет віддається мирному врегулюванню спору. Поряд із цим наприкінці 1980-х рр. в Німеччині також відкрилися перші курси з навчання медіації.

В Австрії Роланд Проксч і Стендлі Кохен провели у березні 1992 року семінар по медіації. У ньому взяли участь велика кількість фахівців по роботі з сім'єю. Як наслідок, учасники семінару почали використовувати медіацію у своїй роботі, коли це стосувалося конфліктів. Водночас поширення медіації підштовхнуло міністерство юстиції Австрії до обговорення можливості введення медіації як засіб допомоги для осіб в період розлучення. Вважаємо це дуже корисним досвідом і для Української держави, особливо у розрізі вирішення спорів серед осіб, які знаходяться на стадії розлучення.

У цей час в Австрії були організовані кілька пробних проектів – у Зальцбурзі і Флорідсдорфі, результати яких були інституційно закрі-

плени створенням Товариства Ко-медіації – проведення медіації двома або більше медіаторами. Цікавим моментом є те, що Австрія – одна з небагатьох країн світу, де професія медіатора внесена в номенклатуру професій. Наприкінці 1980-х - початку 1990-х рр. Джек Хіммельштейн і Гарі Фрідман із США були запрошені юристами Німеччини для проведення курсів з медіації фахівцям, які займаються сімейними спорами і розлученнями. Після досить тривалого курсу навчання, багато хто із слухачів створили власні центри медіації для розв’язання сімейних спорів [4]. До речі у більшості німецьких правових школах введений постійний курс медіації.

Таким чином, на основі аналізу зарубіжного досвіду використання медіації та її процедур можна констатувати, що сьогодні медіація є досить затребуваним методом вирішення конфліктів в світі. Міжнародна підтримка сфери застосування медіації постійно розширюються. Вважаємо, що в історії становлення медіації в зарубіжних країнах можна виділити три етапи, а саме етап зародження медіації в зарубіжних країнах; перше застосування медіації при виникненні конфліктів; законодавче врегулювання процедури медіації при врегулюванні правових конфліктів, а також практичне її застосування.

Також аналіз розвитку медіації в розвинених країнах світу дозволяє зробити висновок про наявність двох моделей медіації: англосаксонської моделі, в рамках якої медіація не знаходить чіткого законодавчого регулювання і єдині вимоги до навчання медіаторів відсутні, і континентальна модель, в рамках якої медіація є процесуальним інститутом, закріпленим в законодавстві поряд з вимогами до навчання медіаторів, акредитації та сертифікації.

Список використаних джерел:

1. Лав Л. Суд со множеством дверей / Л. Лав // Медиация и право. – 2010. – № 1 (15). – С. 2-28.
2. Бесмер Х. Медиация. Посредничество в конфликтах / пер. с нем. Н.В. Маловой. – Калуга: духовное познание, 2004. – 176 с.
3. T. Metzger, “Mediation im Nachbar-, Miet- und Verbraucherrecht”, in S. Breidenbach & M. Henssler (eds.), *Mediation für Juristen: Konfliktbehandlung ohne gerichtliche Entscheidung*, above Note 3 at 183.
4. Gehm, John R. 1998. «Victim-Offender Mediation Programs: An Exploration of Practice and Theoretical Frameworks». *Western Criminology Review* 1 (1) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wcr.sonoma.edu/v1n1/gehm.html>

*Мішина Ж. В.,
заступник начальника організаційно-методичного
відділу СУ ГУНП в Одеській області*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ

Медіація є надзвичайно важливим компонентом правової системи, тому її необхідно розвивати в Україні, в умовах високої конфліктності в суспільстві, великою завантаженістю суддів і важкість виконання судових рішень медіація, яка заснована на добровільності прийняття сторонами рішення і його взаємо вигідності, є гідною альтернативою судовому розгляду.

Медіацію треба розглядати як один з способів досягнення справедливості, а не як альтернативу судовому або третейському судочинству - це забезпечить її рівність поряд з іншими процедурами вирішення спорів.

Метою впровадження медіації у будь-якій країні обов'язково повинно бути, окрім зменшення завантаженості судів, сприяння самовизначенню сторін у процесі вирішенні спору.

Процедура медіації оптимізує судовий процес, вона частково звільняє суддів від справ невеликої тяжкості і таким чином заощаджує робочий час, звільняючи від дрібних справ. Дає можливість зменшити кількість апеляційних і касаційних скарг. Підвищується роль громадськості, за участі громадськості у таких реабілітаційних процесах і відбувається гуманізація суспільних відносин, ліквідація конфліктів як в окремому місті, так і в цілому в суспільстві.

Нова система вирішення спорів дозволяє залагодити конфліктні ситуації, дає змогу побачити не лише свої проблеми, свої інтереси, але й рахуватися з позицією іншої сторони і шукати можливості врегулювати спірне питання на взаємоприйнятній для сторін основі з метою примирення та подальшої перспективи на співпрацю.

Проведення переговорів з метою позасудового вирішення спорів та примирення є окремою складною технікою та фахом, що суттєво відрізняється від правничої практики. Навіть найбільш досвідчений у проведенні переговорів юрист не завжди може знайти рішення в прямих переговорах. Чинне законодавство повинно наділяти суддів правом інформувати учасників судового процесу про можливості медіації та третейського судочинства та, в разі усвідомлення сторонами цих можливостей

та особистої згоди кожної з них, зупиняти провадження по справі та передавати її відповідно до обраного процесу вирішення спору.

Розвиток в Україні альтернативних інструментів врегулювання спору, в числі яких медіація, буде визнано світовою спільнотою як серйозний крок на шляху до входження в число самих конкурентноздатних країн світу, де панує цивілізаційна правова система.

Аналізуючи наше законодавство, можна зазначити, що на даний час у Кримінальному та Кримінально-процесуальному кодексах України є лише невелика частина нормативної бази цього виду правосуддя. Протягом останніх декількох століть у більшості держав світу відбуваються пошуки ефективного судочинства, й великою мірою вони спрямовані на розв'язання проблеми покарання особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, визначене кримінальними кодексами або аналогічними законами.

Загальносвітові та європейські принципи захисту прав людини у нашому законодавстві відображено у посиленні захисту прав підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, однак майже зовсім це не торкнулося статусу потерпілого, жертви злочину. За характером розгляду справи кримінальний процес мало сприяє відновленню прав потерпілого, не створює умов для осмислення правопорушником наслідків вчиненого діяння і, зрештою, не справляється з виконанням основного завдання – охороною прав та законних інтересів громадян.

Медіація – це процес, у якому потерпілий та обвинувачений/підсудний за власною згодою і за допомогою третьої сторони (медіатора) можуть досягти згоди щодо відшкодування завданої шкоди та примирення між собою.

Впровадження медіації в сучасне суспільство має ряд ускладнень, як недостатня інформованість суспільства про саму медіацію, сферах її застосування і перевагах перед судовим розглядом; відсутність достатньої кількості досвідчених і кваліфікованих медіаторів. На сьогодні необхідно прийняти окремий Закон України, який присвятити поняттю, предмету медіації, її принципам (добровільність, рівноправність, неупередженість, нейтральність, конфіденційність тощо), правовому статусу медіатора, самій процедурі, підставам припинення, вимогам до форми та змісту угоди тощо. В КПК слід закріпити усі процесуальні питання процедури медіації.

Список використаних джерел:

1. Боброва О. М., Горова О. О., Землянська В. В., Прокопенко Н. М. Відновне правосуддя. Особливості впровадження процедури медіації: європейський досвід. К.: Наш час, 2006. – С. – 164.

2. Валюк Я. «Практичні аспекти відновного правосуддя. Польський Центр Медіації». Щоквартальний бюлетень. Відновне правосуддя в Україні №3, 11.2005. с. 77-80.

3. Горова О.О. «Приклади існуючих програм відновного правосуддя в інших країнах». Український Центр Порозуміння. Щоквартальний бюлетень. «Відновне правосуддя в Україні» №1-2, 09.2005. с.130-133.

4. Землянська В. «Аналіз практики судових та правоохоронних органів з впровадження процедури медіації в Англії, Бельгії та Німеччині. Щоквартальний бюлетень. «Відновне правосуддя в Україні» №1, 04.2007. с.76-81.

*Нікімін А. А.,
проректор ОДУВС, кандидат юридичних наук*

МЕДІАЦІЯ, ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОЦЕСУ

Актуальність даної теми обумовлена, перш за все, тим, що факт конфлікту, як невід'ємної частини життєдіяльності кожної людини на сьогоднішній день є загальновизнаним. При цьому люди прагнуть або придушувати конфлікти, або не бажають втручатися в них. Проблема управління конфліктами дуже актуальна, і переговорний процес, в даному випадку вимагає більш детального вивчення.

Медіація та переговори не є відмінними одне від одного, вона являє собою лише особливий вид переговорного процесу. Медіація як процес, в ході якого учасники конфлікту за допомогою нейтрального посередника (медіатора) планомірно виявляють проблеми та шляхи їх вирішення, шукають альтернативи і намагаються досягти консенсусної угоди, яка б відповідала їх інтересам.

Медіацію (посередництво), в першу чергу, слід розуміти як процес, що дає змогу пересувати конфлікт в сторону його вирішення.

Медіація - це цілеспрямоване втручання, здатне спочатку послабити конфлікт, потім підготувати підґрунтя для прийняття зважених рішень, і, нарешті, вирішити деяку проблему. Навіть якщо не всі елементи спору вирішуються, існуючий конфлікт за допомогою медіації може стати зрозумілішим його учасниками і переведений на керований рівень.

Медіація в більшій мірі концентрується на тому, як сторони будуть вирішувати конфлікт, і складати план дій щодо його вирішення, ніж на поглиблення в особисті історії та проблеми. Тобто медіація спрямована на розуміння мотивів поведінки особистості у майбутньому, а не на пояснення мотивів її минулої поведінки. Медіатора має більше цікавити сьогоднішнє і майбутнє, ніж минуле. У фокусі медіації постановка завдань, що ведуть до досягнення бажаної мети. Вона орієнтована переважно на результати і лише частково на виявлення внутрішніх важелів конфлікту.

Довіра і конфіденційність між залученими в процес сторонами - необхідна умова ефективної медіації. У той же час побудова доброзичливих відносин між учасниками, так само як і між ними і медіатором, є лише допоміжним засобом, але зовсім не метою посередницької процедури, яка орієнтована на вирішення конкретних завдань.

Важливо підкреслити, що медіація в більшій мірі є інтерактивним процесом і в меншій - звичайна міжособистісна взаємодія. Зрозуміло, що особливості індивідуальної поведінки учасників, які викликають проблеми, також можуть бути обговорені. Однак лише в тому випадку, якщо вони не блокують процес медіації, особистість не є головним фокусом даної процедури.

Медіація не замінює і не виключає існуючі теорії поведінки і терапії. Зазначені довгострокові методи психологічного впливу можуть застосовуватися паралельно з медіацією. Так само в процесі медіації не виключається необхідність в правових та іншого роду консультаціях.

Медіація - це техніка позитивного втручання в конфлікт, що застосовується тоді, коли ситуація вимагає структурувати перспективу його ослаблення і вирішення. Ця техніка передбачає виявлення і узгодження цінностей, норм, принципів і інтересів, носіями яких є учасники - причому, саме учасники спору-конфлікту, а не медіатори. Основна мета медіації - розробити план майбутніх дій, який учасники змогли б прийняти за основу і підготувати їх до того, щоб вони повною мірою усвідомлювали наслідки своїх власних рішень, разом з тим, нейтралізувати моменти конфлікту, які турбують за рахунок допомоги учасникам в розробці прийнятної для них резолюції.

Медіація допомагає послабити перешкоди, що заважають ефективній комунікації між учасниками, максимізувати можливість дослідження альтернатив з урахуванням інтересів усіх залучених до процесу сторін і створити модель для вирішення конфлікту в майбутньому.

На відміну від психотерапії і психологічного консультування, в процесі медіації не вирішуються відносини між партнерами, медіатор підтримує сторони в пошуку угоди або виробленні рішень, опрацьовуючи конкретні теми, питання, проблеми. Мова йде не про зміну відносин, а про конкретну ситуацію, яку необхідно вирішити, домовитися, досягнення чого забезпечується активними вкладками конфліктуючих сторін з метою усунення протистояння, яке виникло.

Результативність процесу медіації, як способу конструктивної комунікації між конфліктуючими сторонами, залежить від безлічі факторів. З одного боку, це майстерність застосування різних технік медіатором, в залежності від конкретної ситуації, а також дотримання технології медіації. З іншого боку, певний набір його особистісних якостей, який більшою мірою сприяє успішному оволодінню професійною компетенцією, формуванню необхідних навичок і вмінь.

Медіатор не виносить рішення у спорі. Медіатор допомагає створити умови, прийнятні для проведення переговорів сторін. Керуючись своїм досвідом, знаннями, умінням вирішувати конфлікти, він допомагає сторонам спору зблизити свої позиції, дійти згоди, сприяє у виробленні угод, не справляючи на сторони будь-якого тиску. Так само медіатор не формує свою позицію і не наближує сам позиції сторін, він лише позначає для них певні можливості. Образно роль медіатора можна порівняти з роллю каталізатора в хімічній реакції, який в ній приймає участь, але реакція йде швидше і отримується результат. Медіатор шукає шляхи щоб допомогти учасникам спору отримати спільне розуміння конфлікту і працювати в напрямку ухвалення практичної і довгострокової угоди, з приводу предмета спору.

Необхідно підкреслити, що остаточне вирішення спору цілком і повністю залежить від самих сторін. Для успіху важлива здатність медіатора зберегти об'єктивність і нейтральність, а також не піддатися емоціям і не встати, нехай і мимоволі, на бік тої чи іншої сторони.

Таким чином, медіатор може допомогти сторонам:

- організувати процес переговорів;
- розглянути кожен аргумент і знайти рішення для самих дієвих аргументів;
- розділити людей і проблему;
- дослідити всі перспективи;
- «побудувати міст» між сторонами;
- знайти вихід з конфліктної ситуації.

Переговори це спосіб вирішення конфлікту, який полягає у використанні ненасильницьких засобів і прийомів для вирішення проблеми. Переговори ведуться: про продовження дії угод, про нормалізацію відносин, про перерозподіл, про створення нових умов, про досягнення побічних ефектів. Серед функцій переговорів найбільш значимі: інформаційна, комунікативна, регуляції і координації дій, контролю, відволікання уваги, пропаганди, а також функція звількань. В динаміці переговорів виділяють період підготовки (вирішення організаційних і змістовних питань), ведення переговорів (етапи: уточнення інтересів і позицій, обговорення і узгодження позицій, вироблення угоди), аналіз результатів переговорів і виконання досягнутих домовленостей. Психологічними механізмами переговорного процесу є узгодження цілей і інтересів, прагнення до взаємної довіри, забезпечення балансу влади і взаємного контролю сторін. Технологія переговорів включає в себе способи подачі позиції, принципи взаємодії з опонентом і тактичні прийоми.

Культурне значення переговорів важко переоцінити. Переговори важливі для людей як засіб вирішення конфліктів мирним і якісним шляхом. Медіація та переговори не є відмінними одне від одного, вона являє собою лише особливий вид переговорного процесу. Успішність цього процесу багато в чому залежить від розробленої технології, яка включається в себе послідовність виконання медіатором певних дій на тій чи іншій стадії. Сама по собі технологія може виступати гарантом дотримання деяких принципів медіації, тим не менш, реальна ефективність процесу медіації залежить від особистості медіатора.

Ніколаєв О. Т.,

*кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри
тактико-спеціальної та вогневої підготовки ОДУВС*

Ніколаєва Д. О.,

*аспірант кафедри міжнародних відносин
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

РОЛЬ ПОСЕРЕДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УРЕГУЛЮВАННІ ЕТНІЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Незважаючи на універсальність процесів глобалізації та модернізації, важливість різноманітності та етнічних розбіжностей у сучасному світі не тільки не зменшується, а й зростає, стаючи джерелом

численних напружених і нестабільних ситуацій. Гомогенні країни з точки зору національності рідкісні. Більшість із них характеризується складною етнічною структурою, в якій, крім титульної нації (етнічна більшість), є також представники численних національних меншин. Ця ситуація додатково посилюється широкомасштабними міграційними процесами, спричиненими економічними й політичними факторами, які становлять серйозну проблему з точки зору соціально-економічної політики приймаючих країн, а також часто є причиною внутрішньої дестабілізації та джерела соціальної напруженості.

Підвищення важливості етнічного чинника в сучасному світі може бути продемонстровано численними внутрішніми збройними конфліктами, які все ще відбуваються в багатьох африканських і азійських країнах. Водночас варто зауважити, що етнічні розбіжності все ще є важливим дестабілізуючим фактором і у високорозвинених західноєвропейських країнах, про що свідчать події в Шотландії, Каталонії або країні Басків, а також дедалі більш помітне негативне ставлення європейських спільнот до іммігрантських громад.

Усе це дозволяє зробити висновок, що важливість етнічного чинника в багатьох сферах сучасного політичного та суспільного життя постійно зростає, стаючи джерелом конфлікту.

Метою даної статті є спроба, концептуалізуючи умови етнічних сучасних конфліктів, визначити сутність посередництва в урегулюванні таких конфліктів.

За даними Інституту досліджень миру в Осло, майже дві третини внутрішніх конфліктів (громадянських воєн) у світі, що сталися після Другої світової війни, походять з етнічних проблем. Зважаючи на домінування внутрішніх конфліктів серед сучасних збройних конфліктів, можна констатувати, що в теперішній час найбільш поширеним типом конфліктів є етнічні конфлікти, в яких як етнічні групи, так і нації можуть бути учасниками міжгрупової опозиції. Конфлікти, як правило, відбуваються між більшістю (в основному титульної нацією) і етнічною або національною меншиною. Визначення етнополітичного конфлікту повинно ґрунтуватися на концепції етнічного конфлікту. На нашу думку, сприйняття етнічної ідентичності як об'єкта етнічного конфлікту є неправильним. Тут є різні теми, включаючи ідеологію, релігійні погляди, економічну ворожість, суперечності соціальних інтересів або питання політичного статусу. Тому його внутрішня структура дуже складна і не може бути зведена лише до однієї зі згаданих форм. Це особливо характерно для етнічних конф-

ліктів, які виникають у багатонаціональних країнах. У країнах зі складною національною структурою фактично будь-який внутрішній конфлікт, що виникає на її території, незалежно від його походження та причин, набуває ознак етнічного конфлікту. Тому межі, що дозволяють розмежувати конфлікти соціального, політичного або етнічного характеру, не є чітко фіксовані і досить важко визначити, коли часто одна з форм конфлікту переходить в іншу. Тому конфлікти, що характеризуються описаними вище особливостями, часто називають етнополітичними конфліктами.

Цей термін означає будь-яку форму соціального, політичного або військового протистояння, в якому сторони мобілізуються, діють або воюють одна з одною через етнічні відмінності [1]. З іншого боку, можна визначити етнополітичний конфлікт як суперництво суб'єктів політики, принаймні один з яких є етнічною групою, яка прагне переслідувати свої власні інтереси, включаючи доступ до політичної влади або можливість визначення етнічних пріоритетів певної країни, а політична мобілізація в цьому типі конфліктів базується на етнічних відмінностях. Кожен конфлікт, який називається етнічним, відповідає всім умовам, щоб перетворитися на конфлікт етнополітичного характеру. Тому, на нашу думку, внутрішній конфлікт слід розглядати як етнополітичний конфлікт, об'єктом якого є доступ до політичних важелів впливу, таких як здійснення влади, право на територіальну автономію, набуття незалежності (сепаратизму) або приєднання до іншої держави (іредентизм), в якому поділ сторін у конфлікті базується на етнічному критерії.

Окресливши в загальних рисах сутність етнічного конфлікту, слід звернутися до концепції управління конфліктом, яка ставить за мету не усунення конфлікту, а контроль за ним, його врегулювання та розв'язання. Автор цієї теорії К. Мітчел розробив трирівневу схему впливу на конфлікт: перший – уникнути конфлікту, тобто запобігти йому; другий – запобігти можливим негативним наслідкам, які впливають із першого; третій – розв'язати конфлікт, тобто усунути причини й укласти угоду між сторонами конфлікту [2, с. 256-257]. Такий багаторівневий підхід до конфліктів дає підстави стверджувати про можливість впливу на розвиток етнічного конфлікту на певних стадіях його існування.

Із позицій теорії управління етнічними конфліктами необхідний певний перегляд категорійного апарату загальної теорії конфлікту. Уявляється правильною точка зору, згідно з якою доцільне застосу-

вання не узагальнюючого поняття «сторона» конфлікту, а поняття «учасник», «суб'єкт», «посередник», тобто дійових осіб конфлікту.

Власне, складність феномена «міжетнічних конфліктів» та його сучасне розуміння не вичерпуються таким поняттям, як «сторона конфлікту». Йогоучасниками можуть бути індивідууми, групи, організації, а також люди, які випадково опиняються в зоні конфлікту. Суб'єктами конфлікту виступають ті, хто справляє вплив на перебіг конфлікту. Зазвичай вплив суб'єктів визначається не лише певними особистісними чи груповими можливостями, але й інтересами. Суб'єктами можуть бути представники органів влади, політичних партій, громадських організацій тощо.

Оскільки важлива роль в управлінні етнічним конфліктом належить посередникам, то вони є чи не найактивнішими його дійовими особами. Посередниками можуть виступати, крім окремих авторитетних особистостей, і перелічені вище суб'єкти, однак їхня роль як посередників відрізнятиметься від ролі суб'єктів, оскільки вони вже перебирають на себе роль управління міжетнічним конфліктом і виконують функцію примирення.

Отже, за будь-яких форм і на всіх фазах етнічного конфлікту важливою є роль посередника. Функція втручання, яку можуть виконувати окремі авторитетні люди, громадсько-політичні рухи або організації, держава або група держав, буде тим більш успішною, чим більш послідовно посередник дотримується відомого принципу «не зашкодь». У подібних ситуаціях це означає терпіння, терпимість, обережність, гнучкість, об'єктивність, а також злагожденість, координацію та комплементарність (тобто несхожість та навіть протилежність) зусиль посередників.

Переважна більшість етнічних конфліктів нинішньої епохи належить до деструктивних, де суб'єкти навмисно або ненавмисно ігнорують об'єктивні факти, реальні причини, розкручують механізми ворожнечі, втягують у конфлікт велику кількість учасників, різноманітні групи підтримки. Характерною рисою таких конфліктів є застосування насилля. Зупинити і тим більше врегулювати цей конфлікт навіть за допомогою посередників (медіаторів) дуже складно.

У зв'язку зі зростаючим числом і різноманіттям суб'єктів, залучених у посередницький процес, злагожденість, координація й комплементарність посередницьких зусиль стають одночасно вкрай необхідними та складними для забезпечення. Злагожденість передбачає узгоджені та(або) скоординовані підходи, в той час як під комплементарність

нтарністю розуміється необхідність чіткого розмежування функцій на основі порівняльних переваг тих чи інших суб'єктів посередництва, що діють на різних рівнях і в різних напрямках.

Дії міжнародного співтовариства, також і Організації Об'єднаних Націй, регіональних, субрегіональних і інших організацій, держав, неурядових організацій, національних і місцевих суб'єктів, впливають на посередництво, навіть якщо ступінь їх залучення в конкретний процес посередництва може варіюватися.

Така різноманітність може мати свої переваги, оскільки кожен суб'єкт може зробити свій унікальний внесок на різних етапах посередницького процесу. Разом із тим, така множинність несе із собою ризик для суб'єктів, які переслідують неузгоджені цілі, іноді протилежні. Ускладнюють забезпечення злагодженості, координації та комплементарності наявність різних директивних органів, відмінності в політичній культурі та нормативно-правовій базі, різниця в обсягах ресурсів і відмінності у фінансових і адміністративних правилах і процедурах. Ініціативи спільно очолюваного або спільного посередництва використовуються як один зі способів сприяння координації між регіональними і міжнародними організаціями. Хоча вони і служать значущим політичним цілям, результати їх використання неоднозначні.

Як правило, бажано мати одного провідного посередника з однієї структури, що діє на основі стратегічного партнерства й координації з іншими структурами, які беруть участь у посередництві. Такий провідний посередник повинен призначатися окремо для кожного конкретного випадку. Для створення сприятливих для посередництва умов вкрай необхідні також злагоджена підтримка посередницьких зусиль із боку міжнародних суб'єктів і постійний зв'язок зі сторонами в етнічному конфлікті. Зацікавлені держави та інші суб'єкти можуть не бути безпосередньо залучені в посередницький процес, але в змозі справляти на нього вплив. Найчастіше корисними можуть виявитися групи друзів і міжнародні контактні групи, згодні з цілями посередницьких зусиль.

Для сприяння забезпеченню більшої злагодженості, координації та комплементарності за підтримки та участі в посередницьких зусиллях організаціям, державам і іншим суб'єктам слід урахувувати такі керівні принципи: у посередницьких процесах має бути ведучий посередник, переважно з якої-небудь однієї структури. Посередницькі ініціативи, в яких задіяно дві і більше структури, повинні ґрунтуватися на узгодженому мандаті, наданому відповідними структура-

ми, з одним провідним посередником. За рахунок цього забезпечується ясність, зводяться до мінімуму спроби сторін у конфлікті знайти зручний для себе форум і посилюється координація і розвиток злагодженого посередницького процесу; рішення про наділення провідною роллю повинно прийматися на основі консультацій між відповідними структурами з урахуванням контексту етнічного конфлікту і порівняльних переваг.

Схожість позиції посередника зі сторонами етнічного конфлікту не слід виключати, так само як не слід і автоматично сприймати її як перевагу. Ключовими міркуваннями повинні стати прийняття сторонами в етнічному конфлікті посередницького органу і їх посередника, а також потенційна ефективність посередництва; при розмежуванні функцій у рамках посередницького процесу необхідно враховувати організаційний потенціал, можливості і наявні ресурси; суб'єкти посередницького процесу повинні разом погоджувати ступінь його прозорості та координаційні механізми обміну інформацією. Суб'єкти повинні співпрацювати на основі спільної стратегії посередництва, стежити за наявністю постійного зв'язку зі сторонами і уникати дублювання або надмірного обтяження сторін численними конкуруючими процесами; міжнародні суб'єкти повинні розглядати можливість створення таких координаційних механізмів, як групи друзів і міжнародні контактні групи, для забезпечення послідовної політичної підтримки і підтримки ресурсами, наданої посередницьким зусиллям.

Суб'єкти також повинні визнавати можливість виникнення обставин, при яких такого роду групи ризикують відтворити динаміку етнічного конфлікту, що не сприяло б ходу процесу.

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що обов'язковою умовою раціонального розв'язання міжетнічних конфліктів є інституціоналізація конфлікту, визначення суб'єктів конфлікту, вироблення стратегії і технології його врегулювання. Особливо важливу роль у управлінні етнічним конфліктом належить посередникам, тому вони є чи не найактивнішими його дійовими особами. Посередниками можуть виступати, крім окремих авторитетних особистостей, громадсько-політичні рухи або організації, держава або група держав. Успіх посередників в управлінні міжетнічним конфліктом і виконанні функції примирення та втручання залежить від їхнього терпіння, терпимості, обережності, гнучкості, об'єктивності, а також злагодженості, координації та комплементарності зусиль.

Список використаних джерел:

1. Тишков В. А. О природе этнического конфликта [Текст].—М.: Свободная мысль, 1993.
2. Mitchell C. The Structure of International Conflict / C. Mitchell. — London, 1989. — P. 256-257.
3. Руководство ООН по вопросам эффективной посреднической деятельности, 1 сентября 2012, [Електронний ресурс]: <https://www.refworld.org.ru/docid/53722d604.html>

Олашина А. О.,

аспірант кафедри адміністративного права та процесу ОДУВС

МЕДІАЦІЯ У СПОРАХ ПРО РОЗПОВСЮДЖЕННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Розвиток інформаційних технологій надає можливості для вираження власних думок, поглядів і переконань. Одним із таких засобів є мережа Інтернет. Втім, ці можливості можуть створити передумови для порушення прав особи, шляхом перетину особистих меж.

Медіація є адаптивним механізмом, який допоможе вирішити конфліктну ситуацію, що виникла з таких передумов.

Закон також надає можливість захистити порушені права: Конституція України передбачає, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Кожен має право на повагу до його гідності. Життя і здоров'я людини, її честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. [1]

Тобто, захист честі, гідності, ділової репутації, спростування і заборона розповсюдження недостовірної інформації в мережі Інтернет може відбутись завдяки судовому рішення, але механізм захисту при зверненні до суду обтяжується тривалим строком розгляду судової справи, відсутністю чітко встановлених позицій у таких позовах, неможливістю використати весь арсенал законодавчих імперативів при винесенні судового рішення.

У рішенні Європейського суду з прав людини у справі "Лінгенс проти Австрії", в якій журналіст був звинувачений у наклепі, зазначено, що необхідно розрізняти факти та оціночні судження. [2] Існування фактів доводиться, а правдивість критичного висловлювання не підлягає доведенню. Вимога доводити правдивість критичного висловлювання є не-

можливою для виконання і порушує свободу на власну точку зору, що є фундаментальною частиною права, захищеного статтею 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Саме тому при розв'язанні таких спорів на законодавчому тлі достатньо складно виявити всі ті істотні умови, які мають значення для всебічного розгляду справи по суті позовних вимог та винесення законного, справедливого та неупередженого судового рішення.

Також потрібно звернути увагу на те, що Закон України «Про інформацію», а саме ст. 30 вказує, що ніхто не може бути притягнутий до відповідальності за висловлення оціночних суджень, відносячи до оціночних суджень висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, зокрема з огляду на характер використання мовно-стилістичних засобів (вживання гіпербол, алегорій, сатири), а також оцінку дій, [3] що дає змогу сторонам у процесі використовувати нормативний базис для викривлення істини по суті справи.

Медіативне розв'язання таких конфліктів, на відміну від судового процесу надасть можливість сторонам почути позицію один-одного не зводячи при цьому свої міркування до звинувачень, а надаючи можливість висловитись через призму власного бачення ситуації.

Медіація виступає тим важелем, який зрівноважує вимоги та позиції, робить процес примирення сторін виваженим та конструктивним, приймаючи до уваги саме інтереси сторін, а не лише їх бачення ситуації.

На мою думку, саме медіація як чітко виважений та врегульований механізм, може розв'язати спір на тлі захисту честі, гідності та ділової репутації, взявши до уваги притаманну цій процедурі напруженість на те, щоб сторони дійшли згоди.

Список використаних джерел:

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141)
2. Закон України «Про інформацію» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 48, ст.650)
3. Інтернет-ресурс: <https://cedem.org.ua/library/sprava-lingens-proty-avstriyi/>

*Олейниченко О. М.,
адвокат Національної асоціації адвокатів України,
Ради адвокатів Одеської області*

**МЕДІАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ФОРМИ
ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ В РАКАХ ПІЛТНОГО ПРОЕКТУ
«ПРОГРАМА ВІДНОВЛЕННЯ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯКІ Є
ПІДОЗРЮВАНИМИ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ»**

Сьогодні у кримінальному процесі переважає каральний підхід. Дитина, яка через складні життєві обставини вперше щось вкрала, може потрапити за ґрати на три роки. За статистикою, в 70% випадках неповнолітній правопорушник, який потрапив за ґрати на строк більше одного року, потрапляє у в'язницю повторно. Але є альтернативний шлях – примирення неповнолітніх правопорушників з потерпілими, відновлення соціальних зв'язків з суспільством та відшкодування завданої шкоди відновне правосуддя ефективніше протидіє скоєнню злочинів серед неповнолітніх ніж традиційне (каральне).

Програма відновлення неповнолітніх використовує медіацію у випадках, коли неповнолітні скоїли злочини невеликої або середньої тяжкості. З допомогою посередника (медіатора) підлітки можуть краще усвідомити якої шкоди та страждань вони завдали потерпілим та взяти на себе відповідальність.

Через інструменти відновного правосуддя, зокрема медіацію, можна досягти порозуміння та примирення сторін (замість поглиблення ворожнечості між ними).

Завдяки медіації жертви злочину отримують:

- відшкодування;
- вибачення;
- пояснення, розуміння того, що підштовхнуло кривдника до злочину та чому саме він/вона стали жертвою.

За результатами програми відновлення, якщо неповнолітній відшкодує шкоду і примириться з потерпілим, кримінальне провадження закривають. Так дитина не отримає «клеймо» злочинця. При цьому неповнолітній пройде програми ресоціалізації та повернеться у суспільство. Подальше залучення до ресоціалізаційних програм дозволяє ефективніше долати дитині ті проблеми, які підштовхнули до правопорушення.

*Пишна А. Г.,
кандидат юридичних наук, ст. викладач кафедри
адміністративного права та адміністративного процесу ОДУВС*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ДЛЯ УРЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ

У світовій практиці медіація є однією з найпопулярніших форм врегулювання конфліктів. Медіація це вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який задовольняв би інтереси і потреби усіх учасників конфлікту. Вона дає можливість уникнути втрати часу в судових розглядах та додаткових і непередбачуваних матеріальних витрат.

На даний час Україна знаходиться лише на етапі формування моделі медіації, однак необхідність запровадження інституту примирення (медіації) підтримується широким колом фахівців. Така підтримка ґрунтується, насамперед, на позитивних результатах практики застосування інституту примирення у багатьох країнах світу, які свідчать про його ефективність. До того ж це відповідає загальній позиції України щодо гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, адже питанню примирних процедур присвячена ціла низка рекомендацій і рішень Ради Європи, зокрема Рекомендації № R(99)19 "Про посередництво в кримінальних справах" від 15 вересня 1999 року, що є одним з основних документів Ради Європи щодо реалізації програм відновного правосуддя та Основоположного рішення Ради Європейського Союзу від 15 березня 2001 року "Про місце жертв злочинів у кримінальному судочинстві" (2001/220/ЖНА), які наголошують на необхідності розвитку та впровадження програм відновного правосуддя в національні системи права.

Чинне законодавство вже має основи для запровадження медіації, зокрема, це інститут примирення в процесуальному законодавстві та врегулювання спору за участю судді – ст. ст. 201 - 208 Цивільного процесуального кодексу, ст. ст. 186 - 193 Господарського процесуального кодексу, ст. ст. 184 – 190 Кодексу адміністративного судочинства України. Крім того, ст. ст. 45, 46 та 66 Кримінального кодексу

су України визначають підстави звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим каяттям та примиренням винного з потерпілим, а також пом'якшення покарання. Ст. ст. 468 – 476 Кримінального процесуального кодексу України передбачають здійснення кримінального провадження на підставі угод.

Крім того, в Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, затвердженій Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 серед заходів, якими передбачається підвищення ефективності судової системи, пропонується: “розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації і посередництва, розширення переліку категорій справ, які можуть вирішуватися третейськими суддями або розглядатися судами у спрощеному провадженні; запровадження ефективних процесуальних механізмів для попередження розгляду справ за відсутності спору між сторонами; вивчення доцільності введення мирових суддів;” [1].

Застосування медіації також передбачається у Плані дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу “Ведення бізнесу” затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1406 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 р. № 926-р), де зазначається, що запровадження медіації в Україні з наданням можливості часткової сплати судового збору в разі недосягнення компромісу до звернення до суду для вирішення спору [2].

На необхідності запровадження медіації зазначено і у Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р, де пропонується здійснення визнання недійсними прав інтелектуальної власності у досудовому порядку (post-grant opposition) [3].

Однак на відміну від багатьох зарубіжних країн, в яких практика медіації нараховує не одне десятиріччя та отримала нормативне закріплення, в Україні відсутній спеціальний нормативно-правовий акт, в якому б визначались поняття, порядок проведення медіації, а також категорії спірних відносин, в яких вона може використовуватись. Однак, враховуючи важливість та практичну необхідність медіації, в Україні розроблено проект закону «Про медіацію» від 17.12.2015 № 3665. Як зазнача-

ється у зауваженнях до проекту цього Закону, окремий закон про медіацію мав би відповідно визначити та врегулювати: 1) правові засади та принципи медіації; 2) статус медіатора: вимоги до осіб, які виявили бажання стати медіаторами, права та обов'язки медіатора; 3) особливості процедури медіації для вирішення конфліктних ситуацій до звернення до суду; 4) права та обов'язки сторін; 5) особливості процедури медіації на різних стадіях судового процесу з врегулюванням дій судді, а в кримінальному процесі і дій прокурора та/або слідчих органів; 6) перелік спорів, які не можуть вирішуватися медіатором до звернення до суду; 7) особливості виконання або забезпечення виконання угоди про медіацію (як під час вирішення конфлікту, так і під час судового провадження); 8) особливості медіації у процесі виконання судового рішення (якщо вони є) [4].

В умовах сьогодення до медіації звертаються переважно при розв'язанні цивільно-правових та господарсько-правових спорів. Адже такі спори, як правило виникають між рівноправними суб'єктами, які можуть за власною згодою обирати різні варіанти розв'язання конфлікту.

Більш дискусійним є питання можливості та доцільності запровадження медіації при розв'язанні адміністративних спорів. Обумовлено це тим, що однією із сторін спору виступає орган державної влади, наділений владними повноваженнями, який має діяти лише в межах, чітко визначених законом. Тому пошук компромісу між конфліктуючими сторонами є більш складним, ніж в цивільних чи господарських спорах. Слід зазначити, що одностайності щодо можливості застосування медіації для врегулювання адміністративних спорів не досягнуто ні серед практиків, ні серед науковців. Разом з тим, визначення можливості застосування медіації в адміністративному процесі має важливе не лише теоретичне, а й практичне значення, що обумовлює актуальність дослідження.

Окремі аспекти розкриття суті та переваг медіації висвітлювались у працях: Богуцького П. П., Бондаренко-Зелінської Н. Л., Виноградової С. А., Демченко С. Ф., Мамчур Л. В.

Проблемним питанням запровадження медіації при розв'язанні адміністративних спорів досліджувались у працях: В. Бевзенко, І. Бельської, Д. Давиденко, С. Зирянова, К. Лебедевої, А. Лиско, Т. Шинкар та ін.

Як слушно зазначає Богуцький П. П. медіація покликана сприяти правосуддю і для цього містить усі можливості процесуального (процедурного) та матеріального характеру. Проте наразі проведення

медіації містить чимало ризиків, серед яких чи не перше місце займають корупційні ризики. Саме тому законопроект про медіацію має пройти ретельну антикорупційну перевірку, експертизу. Без сумніву, медіація є сучасним правовим засобом вирішення соціальних конфліктів. Успішному вирішенню питання впровадження медіації в Україні має сприяти постать медіатора, що потребує особливої уваги, тому що від підготовки і вибору медіаторів залежатиме майбутнє цього правового інституту у нашому суспільстві [5].

На думку Шинкар Т.І. альтернативні способи вирішення конфлікту спору, зокрема в адміністративному судочинстві, можуть бути задіяні в такому порядку: 1) врегулювання конфлікту (спору) без звернення до адміністративного суду з позовом про вирішення публічно-правового спору; 2) врегулювання конфлікту (спору) з використанням альтернативних способів включаючи обов'язкову досудову участь сторін у процедурах врегулювання спору; 3) після початку судового процесу – до винесення судом ухвали у справі. Натомість, при наявності у законодавстві відповідних положень альтернативні процедури можуть бути задіяні також в процесі виконання судового рішення у спорі.

Моделі медіації можливо класифікувати за таким критерієм як суб'єктність медіатора, за яким можна виділити: 1) юрисдикційну медіацію, яка здійснюється судовою інстанцією або на її вимогу, спеціалізованим адміністративним органом з розгляду скарг і претензій, державним та приватним нотаріусом, спеціальним державним медіативним органом або спеціалізованим медіативним підрозділом: 1.1) процесуальна юрисдикційна медіація; 1.2) позапроцесуальна юрисдикційна медіація; 2) неюрисдикційну медіацію, до якої слід віднести ту, що здійснюється приватною медіативною організацією і приватним медіатором, іншою організацією, що здійснює в рамках своєї діяльності надання медіативних послуг (наприклад, торгово-промислові палати), приватним арбітражем, адвокатами тощо: 2.1) процесуальна неюрисдикційна медіація; 2.2) позапроцесуальна неюрисдикційна медіація [6].

Особливістю адміністративного судочинства є те, що однією зі сторін у спорах виступає суб'єкт владних повноважень. Отже, особливістю альтернативного вирішення спорів в адміністративному судочинстві є врегулювання мирним шляхом відносин між державним органом, з однієї сторони, та з фізичною чи юридичною особою – з іншої. Існує декілька можливостей для правового оформлення статусу медіатора: перша – це здійснення медіації професійними незалежними медіато-

рами; друга – це судова медіація: або медіатор як суддя, якому дано доручення, здійснює функції частини правосуддя; або медіація виступає як частина адміністративної діяльності судів.

Таким чином проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки. Перші кроки на шляху запровадження практики урегулювання адміністративних спорів шляхом звернення до медіації в Україні зроблено. Разом з тим, залишаються невирішеними питання щодо визначення категорій справ, в яких медіація може застосовуватись, а в яких ні; яким чином буде забезпечено виконання домовленостей у випадку укладання медіаційної угоди та ін.. Разом з тим, вирішення цих питань буде сприяти розширенню практики медіації в урегулюванні адміністративних спорів.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.

2. Про затвердження плану дій щодо імплементації кращих практик якісного та ефективного регулювання, відображених Групою Світового банку у методології рейтингу “Ведення бізнесу”: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1406 (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2016 р. № 926-р) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1406-2015-%D1%80>.

3. Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 р. № 402-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/pras/249086258>.

4. Проект закону «Про медіацію» від 17.12.2015 № 3665 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.

5. Богуцький П.П. Становлення медіації в Україні: як знаходити компроміс без суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrainepravo.com/news/ukraine/stanovlennya-med-ats-v-ukra-n-yak-znakhoditi-komprom-s-bez-sudu/>.

6. Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід / Автореф. дис. к.ю.н., спец. 12.00.07 - Національний університет «Львівська політехніка». – Лівів, 2018. – 21 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Впровадження медіації до українського законодавства пов'язано із потребою вирішення спорів альтернативним способом. Суть медіації полягає в пропозиції сторонам спрощених, менш коштовних, а передусім найменш конфліктних процедур для вирішення спорів. Медіація визначається як посередництво в спорі, яке має на меті владження конфлікту, допомагає дійти порозуміння, прийняти рішення, яке буде прийнятним для обох сторін [1].

Публічно-правові спори, які вирішуються в порядку адміністративного судочинства, часто в Україні називають немедіабельними, тобто такими, які не можуть бути вирішені шляхом застосування медіації. Насамперед, це зумовлено особливостями суб'єктного складу адміністративних процесуальних правовідносин, а саме, тим фактом, що однією зі сторін завжди виступає орган публічної адміністрації. Проте аналіз законодавства та практики зарубіжних країн показує, що медіація в адміністративних справах не лише можлива, а й справді ефективна. Успішне впровадження медіації до українського адміністративного судочинства залежить від того, чи вдасться науковцям та законодавцям вирішити ряд теоретичних та практичних проблем. Спробуємо навести найбільш актуальні проблеми впровадження та проведення медіації в адміністративному судочинстві та запропонувати своє бачення вирішення цих проблем.

Питання доцільності запровадження у національне законодавство медіації для врегулювання спорів із органами публічного управління висвітлювалися у працях таких вітчизняних вчених як Г. Єрсьоменко, О. Музи, Л. Юхтенка, В. Балуха, В. Свириденка, А. Лиско та ін. Проте шляхи нормативно-правового забезпечення цього процесу потребують більшої конкретизації та дослідження.

Однією із найгостріших проблем є реалізація таких принципів медіації як добровільність та ініціативність. Однією зі сторін як правило виступає орган публічної адміністрації, тому необхідно враховувати, що попри наявність у службовців деяких дискреційних повноважень, можливість власного розсуду чиновників часто обмежена. Це зумовлено наявністю у Конституції України положення про те, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові

особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Проте, відповідно до статті 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [2]. Закон України «Про державну службу» передбачає такі принципи здійснення державної служби як служіння народу України, гуманізму і соціальної справедливості, а також пріоритету прав людини і громадянина [3]. Тотожні принципи передбачені і Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [4]. Аналізуючи ці принципи, можна зробити висновок, що досягнення компромісу між органом публічної адміністрації та громадянином є одним із пріоритетів діяльності держави та органів місцевого самоврядування. Що стосується ініціативності, як одного із принципів медіації, то мабуть важко буде дочекатися ініціативи вирішення спору у позасудовий спосіб від органу публічної адміністрації, однак останній повинен прийняти таку пропозицію, в разі, якщо її зробить інша сторона.

Другою проблемою є питання і оплати медіаційної процедури. Знову ж таки, оскільки однією зі сторін є орган публічної адміністрації, який виступає від імені держави або територіальної громади, кошти на оплату праці медіатора мали б бути передбачені у державному або місцевому бюджеті, а це відповідно обмежує сторони у виборі медіатора, оскільки оплата його праці не повинна бути занадто великою. Для вирішення цього питання потрібно з'ясувати у якій формі буде здійснюватися діяльність медіатора. Можливими будуть три варіанти:

- медіатор як представник громадської організації. Попри те, що така діяльність буде безоплатною, цей варіант не варто сприймати серйозно, оскільки це буде переважно грантова діяльність, а за такої умови можна ставити під сумнів систематичність та професійність діяльності медіаторів.

- другим варіантом є приватні медіатори. Проте, це також не найкращий спосіб для впровадження медіації саме в адміністративному судочинстві, оскільки органи публічної адміністрації не можуть витрачати державні кошти на послуги приватних медіаторів.

- третій варіант і останній, який наразі є прийнятним для впровадження медіації у адміністративне судочинство, медіація як діяльність окремих працівників судової гілки влади (це може бути суддя чи інший працівник суду, що спеціалізуються на медіації). Таку про-

позицію висловив у своїй роботі і Фрідріх-Йоахім Мемель, головуючий суддя адміністративного суду м. Гамбург, медіатор [1].

Така діяльність не потребує додаткового фінансування і не суперечить положенням Закону України «Про статус суддів», де сказано, що: «судді не можуть обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу, крім наукової, викладацької та творчої», оскільки здійснюється у робочий час і без мети отримання прибутку. Схожа практика існує у Республіці Польща. Медіацію в адміністративних справах проводить суддя або інший працівник суду, який спеціалізується на медіації. В деяких судах є окремо створений відділ, працівники якого вирішують справи шляхом медіації [1].

Третьою проблемою є те, що не до всіх адміністративних справ, які відповідно до статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України (надалі КАС України), відносяться до компетенції адміністративних судів, можуть бути застосовані альтернативні способи вирішення спорів. Такими категоріями справ є, передбачені частиною 3 статті 17 КАС України спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повноважень, а також частиною 5 цієї ж статті спори щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму. Неможливість проведення у таких категоріях справ медіації є об'єктивним фактом, виходячи з характеру відносин, які складаються між сторонами спору. Натомість, медіабельними можна вважати передбачені частиною 1 статті 17 КАС України спори фізичних та юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (особливо це стосується правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності, передбачені частиною 2 статті 17 КАС України спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, а також передбачені частиною 4 статті 17 КАС України спори за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, встановлених законом [5].

Ще однією проблемою впровадження медіації в адміністративне судочинство є відсутність належного правового регулювання. На даний час розроблено проект закону «Про медіацію» [6], який навіть не включає адміністративні справи до сфери своєї дії. Проте, впровадження в адміністративне судочинство медіації як діяльності окремих працівників судової гілки влади не суперечить положенням КАС України. Проведення медіації у такий спосіб може реалізовуватись наступним чином: відповідно до статті 111 КАС України на поперед-

ньому судовому засіданні суддя роз'яснює сторонам можливості щодо мирного врегулювання спору. Якщо сторони погоджуються на медіацію, суд передає матеріали іншому судді-медіатору або іншому працівнику суду, що спеціалізується на медіацію. У разі успішного її проведення, сторони заключають угоду, справа повертається до судді, який відкрив провадження в адміністративній справі за наслідком чого він постановляє ухвалу про закриття провадження у справі. У даній ухвалі фіксуються умови примирення, досягнуті сторонами в процесі медіації. Залежно від прийнятого сторонами рішення та умов укладеної ними угоди, суддя також може постановити ухвалу про закриття провадження у справі, у зв'язку з відмовою від адміністративного позову позивачем або визнання адміністративного позову відповідачем. Якщо ж примирити сторони не вдалося, справа повертається до судді, який відкрив провадження в адміністративній справі і продовжується розгляд цієї справи у порядку встановленому КАС України. Отже, поступове впровадження медіації у сферу адміністративного судочинства можливе без внесення змін до законодавства України.

Незважаючи на проблеми, які існують при впровадженні та проведенні медіації у адміністративному судочинстві, становлення такого інституту відіграватиме важливу роль у розвитку правової культури суспільства, допоможе розвантажити систему адміністративних судів України та сприятиме мирному вирішенню публічно-правових спорів.

Список використаних джерел:

1. Prawo o opostepowaniuprzedsadami administracyjnymi. Komentarz. Wydanie 2. – Lexis Nexis Warszawa 2006.
2. Конституція України. – К., 2006 р.
3. Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - №52. - Ст.490. (з наступними змінами).
4. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р. // Урядовий кур'єр. – 2001р. – 7 липня.(із змінами).
5. Закон України «Про статус суддів»від 15 грудня 1992р. // ВВР України. 1993. – №8; Голос України – 1994 – 6 квітня; Урядовий кур'єр –1999 –30 жовтня.
6. Кодекс адміністративного судочинства України. – К., Атіка 2005р. (зі змінами).
7. Проект Закону України «Про медіацію» <http://www.minjust.gov.ua/0/11347>.

*Поліщук О. В.,
кандидат юридичних наук, науковий співробітник
відділу організації наукової роботи ОДУВС*

*Славінська І. В.,
науковий співробітник відділу
організації наукової роботи ОДУВС*

УГОДИ ЯК СПОСІБ ПРИМИРЕННЯ СТОРІН

Розвиток кримінального процесуального судочинства в останні роки характеризується пошуком найбільш ефективних механізмів не тільки для боротьби зі злочинністю як такою, але і для досягнення інших важливих цілей.

Вирішення кримінально-правового конфлікту, який виникає в результаті вчинення особою протиправного діяння, включає в себе і такий аспект, як відшкодування шкоди особі, у відношенні якої було скоєне діяння і т. інше. Рішення зазначених задач неможливо без визначених змін в системі кримінального судочинства. Одним із шляхів реформування є спрощення й прискорення кримінального провадження, відхід від виключно каральної реакції держави на вчинене кримінальне правопорушення. Застосування кримінальної відповідальності і покарання як найбільш вірогідний результат кримінального судочинства – це прямий, але не завжди ефективний спосіб вирішення конкретного кримінально-правового конфлікту і дії на стан злочинності в цілому. Значна кількість злочинів невеликої або середньої тяжкості, високий рівень злочинності в цілому, у тому числі злочинності неповнолітніх, недостатня захищеність інтересів потерпілих, необхідність індивідуального підходу до кожного випадку здійснення протиправного діяння, - ці і багато інших причин обумовлюють потребу у виробленні нових, сучасних і актуальних механізмів вирішення кримінально-правових конфліктів. Одним з найбільш ефективних способів вирішення конфліктів є медіація, тобто вирішення суперечки шляхом переговорів за участю третьої особи, в ролі якої виступає посередник-медіатор.

Питання про захист прав і законних інтересів учасників кримінального судочинства, про відшкодування шкоди особам, відносно яких було скоєно кримінальне правопорушення, про розвиток форм вирішення кримінально-правових конфліктів шляхом примирення визнані актуальними і на міжнародному рівні. Так, міжнародними органами

приймаються численні акти, що містять положення про основні напрями боротьби зі злочинністю, про способи оптимізації системи кримінального судочинства, про положення підозрюваних, обвинувачених і потерпілих при провадженні у кримінальних провадженнях. До них зокрема можна віднести Віденську декларацію про злочинність та правосуддя: відповіді на виклик XXI століття, Декларацію основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживанню владою, Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила»), Рекомендацію № 6 R(87) Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя», Рекомендацію R(85) 11 Комітету міністрів державам-членам стосовно положення потерпілого в межах кримінального права та кримінального процесу. Вищеперелічені міжнародні акти у своїх положеннях часто містять вказівки на необхідність впровадження відповідних технологій в кримінальний процес, виходять з необхідності диференційованого підходу до розгляду і вирішення кримінальних проваджень різних категорій, орієнтують на необхідність максимального забезпечення прав і законних інтересів осіб, постраждалих від кримінальних правопорушень, стимулюють впровадження примирливої процедури в сучасне кримінальне судочинство.

У зв'язку із цим у Кримінальному процесуальному кодексі України з'явився принципово новий інститут кримінального процесуального права – провадження на підставі угод, який покликаний розширити можливості сторін у рамках процесу. Ст. 468 КПК України передбачає укладення двох видів угод:

✓ угода про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим;

✓ угода між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості.

Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої та середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення незалежно від тяжкості злочину. Ініціатором укладення угоди може бути потерпілий, підозрюваний або обвинувачений. Домовленості (переговори) стосовно змісту угоди можуть також вести захисник, представник потерпілого, а також будь-яка особа, погоджена сторонами кримінального провадження, окрім прокурора, слідчого або судді. Якщо сто-

роною кримінального провадження є неповнолітній, то угода укладається за участю його законного представника.

Угода між прокурором та підозрюваним, обвинуваченим про визнання винуватості може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої та середньої тяжкості, тяжких злочинів за наявності сукупності таких умов:

✓ внаслідок вчинення кримінальних правопорушень шкода завдана лише державним чи суспільним інтересам;

✓ у провадженні не бере участь потерпілий.

Ініціатором укладення угоди може бути прокурор, підозрюваний або обвинувачений. Якщо підозрюваним, обвинуваченим є неповнолітній, то угода укладається за участю його законного представника та захисника.

Слід відмітити, що кримінальне процесуальне законодавство України містить потенціал для розвитку примирливих форм вирішення кримінально-правових конфліктів. Проте цей потенціал на даний момент реалізовується частково.

У зв'язку з цим, необхідно більш широко використовувати механізм медіативних процедур як спосіб вирішення конфліктів, застосування медіації в кримінальному судочинстві, а також великий зарубіжний досвід в питанні використання заходів, альтернативних кримінальному переслідуванню.

Список використаних джерел:

1. Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживанню владою [Електронний ресурс] : прийнята і проголошена Резолюцією 40/34 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада 1988 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 16. 05. 2019).

2. Віденська декларація про злочинність та правосуддя: відповіді на виклик XXI століття [Електронний ресурс] : прийнята і проголошена 17 квітня 2000 р. на Десятому Конгресі ООН по запобіганню злочинності і поведженню з правопорушниками, Відень, 10-17 квітня 2000 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 16. 05. 2019).

3. Кримінальне процесуальне право України : навч. посібник / за ред. В. Г. Гончаренка, В. А. Колесника. К. : Юстініан, 2014. 567 с.

4. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 05. 04. 2001 р. № 2341-III : за станом на 07. 03. 2019 р. № 2292-19. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 10. 03. 2019).

5. Кримінальний процес : підручник / за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шила. Харків : Право, 2013. 654 с.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : закон України від 13. 04. 2012 р. № 4651-VI : за станом на 16. 03. 2019 р. № 2147а-19. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 16. 03. 2019).

7. Рекомендація № 6 R(87) Комітету міністрів Ради Європи держави-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» [Електронний ресурс] : прийнята 17 вересня 1987 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 16. 05. 2019).

8. Рекомендація R(85)11 Комітету міністрів державам-членам стосовно положення потерпілого в межах кримінального права та кримінального процесу [Електронний ресурс] : прийнята 28 червня 1985 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 16. 05. 2019).

*Прудка Л. М.,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки ОДУВС
Мельниченко М.,
студентка 2 курсу факультету № 4 ОДУВС*

ПІДГОТОВКА МЕДІАТОРІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТАНДАРТ

Збільшення кількості випадків звернення громадян до суду для вирішення питань, що регулюються правом, свідчить про зростання загального рівня правової культури населення нашої держави та забезпечення доступу до правосуддя. Разом з тим, значне навантаження на суддів ускладнює ефективність їх роботи. Необґрунтована тривалість судового провадження порушує вимоги розумності строків і досить часто судові рішення, що формально прийняті згідно з законом, не задовольняють жодну зі сторін. Це зумовлює оскарження рішень до вищих судових станцій, а іноді - й до міжнародних судових установ. Як наслідок – ефективність функціонування судової системи загалом викликає нарікання з боку суспільства.

Для поліпшення цієї ситуації необхідно застосовувати комплекс заходів, спрямованих на вдосконалення законодавства, підвищення

авторитету суду, належне матеріально-технічне забезпечення судів тощо. Окрім того, суттєву роль у вирішенні суспільних проблем має відігравати альтернативне вирішення спорів. У кримінальному провадженні відновне правосуддя, що набуло поширення в багатьох державах, спрямоване не на полегшення поточного робочого навантаження судової системи, а може мати також профілактичну дію щодо майбутніх злочинів (п.145) [1].

Сучасний стан здійснення правосуддя в Україні свідчить про необхідність пошуку, розробки та запровадження нових альтернативних форм вирішення конфліктів.

Концепція відновного правосуддя передбачає вирішення суспільних конфліктів за безпосередньої активної участі сторін (правопорушника та потерпілого) із застосуванням способів, спрямованих на розв'язання спричинених кримінальними правопорушеннями проблем.

Однією з форм відновного правосуддя є медіація. Медіація – це альтернативна судовичеству форма вирішення конфліктів між особами за участю посередника-медіатора.

Основною метою медіації є примирення сторін конфлікту та узгодження реально можливого способу відшкодування шкоди.

Для досягнення зазначеної мети важливу роль відіграє належний рівень підготовки медіаторів і додержання стандартів їх професійної діяльності.

Консультативна рада європейських суддів підкреслює необхідність того, щоб схеми альтернативного вирішення спорів були тісно пов'язані з судовою системою, оскільки посередники (медіатори) повинні мати відповідні професійні навички й кваліфікацію, а також обов'язкову безсторонність і незалежність для такої публічної служби (п. 158) [1].

При розробці законодавчих положень, які б регламентували здійснення медіації й статус медіаторів в Україні, слід звернути увагу на рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи з цих питань.

Оскільки медіація потребує спеціальної кваліфікації й вимагає фахової підготовки та акредитованої освіти, повинні розроблятися як норми етики та компетенції, так і процедури відбору, навчання та оцінки медіаторів (п. 20). Медіатори мають пройти початкове навчання, перш ніж почати виконувати свої функції на роботі. Їх навчання має на меті отримати більш ґрунтовні знання в певній сфері: вміти вирішувати конфлікти, працювати належним чином з жертвою та злочинцем, розуміти склад системи кримінальної юстиції (п. 24) [2].

Окрім того, медіатори повинні також володіти певними рисами: проявляти навички міжособистісного спілкування та вміння оцінювати ситуацію (п. 23), розуміти вразливість сторін (п. 27) [2].

Для забезпечення належного рівня кваліфікації медіаторів Європейська комісія з ефективності правосуддя рекомендує державам, які організують медіацію, запровадити адекватні програми навчання для медіаторів і розробити спільні стандарти щодо навчання.

Рекомендовані програми підготовки медіаторів передбачають як загальні питання (принципи та цілі медіації, ставлення медіатора до роботи і його професійна етика, етапи процесу медіації, випадки доцільності медіації, структура процесу медіації та її хід, правова основа медіації, навички й методи медіації, рольові ігри та практичні вправи в достатній кількості, оцінка знань і компетентності особи, яка проходить навчання), так і особливості здійснення медіації в кримінальному провадженні (основні засади системи кримінальної юстиції, взаємовідносини між кримінальним правосуддям і медіацією, навички і методи спілкування й роботи з жертвами правопорушень, правопорушниками та іншими особами, які беруть участь у процесі медіації, особливі медіаційні навички у випадках серйозних злочинів чи злочинів проти неповнолітніх, різні засоби реституційного правосуддя), а також сімейних і цивільних справах (традиційні методи розв'язання спору і його вирішення шляхом медіації, навички і методи спілкування і проведення переговорів, особливості медіації в сімейних справах з огляду на інтереси дитини, та в різних видах цивільних спорів) [3, 4].

За таким навчанням медіаторів має слідувати нагляд, наставництво й постійне підвищення кваліфікації [3, 4].

Отже, при прийнятті вітчизняного законодавства щодо медіації слід урахувувати європейські стандарти підготовки медіаторів за уніфікованими програмами, які передбачають як загальні питання, так і особливості здійснення медіації в різних категоріях проваджень, а також запровадити навчання з підвищення кваліфікації практикуючих медіаторів.

Список використаних джерел:

1. Висновок № 6 (2004) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо справедливого суду в розумний строк та ролі судді в судових процесах з урахуванням альтернативних засобів вирішення спорів, Страсбург, 22-24 лис-

топада 2004 р. // Міжнародні стандарти у сфері судочинства. – К.: Істина, 2010. – 488 с.

2. Рекомендація № R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації в кримінальних справах: Прийнято Комітетом міністрів на 679-й зустрічі представників Комітету від 15 вересня 1999 року. - [Електронний ресурс]: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_828.

3. Керівні принципи № 13 для кращого виконання наявної Рекомендації щодо медіації в кримінальних справах. Ухвалено Європейською комісією з ефективності правосуддя 7 грудня 2007 р. // Міжнародні стандарти у сфері судочинства. – К.: Істина, 2010. – 488 с.

4. Керівні принципи № 14 для кращого виконання наявних Рекомендацій щодо медіації в сімейних справах і щодо медіації в цивільних справах. Ухвалено Європейською комісією з ефективності правосуддя 7 грудня 2007 р. // Міжнародні стандарти у сфері судочинства. – К.: Істина, 2010. – 488 с.

*Прудка Л. М.,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки ОДУВС*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МЕДІАТОРА

Професійна компетентність медіатора полягає в сукупності знань, навичок, особистісних особливостей, перш за все, інтелектуальних і емоційно-мотиваційних, а також здатності до управління конфліктною ситуацією.

Вивчаючи структуру медіативної компетентності, можна виділити наступні групи умінь і навичок:

1. Психологічна здатність медіатора керуватися в процесі медіації основними принципами процедури, де особливо важливу роль відіграє неупередженість і нейтральність. Ця група включає в себе набір технік і прийомів саморегуляції, навички профілактики і корекції психічного зараження;

2. Уміння працювати з комунікативними технологіями:

➤ уміння встановлювати психологічний контакт та володіти технікою налагодження взаємовідносин в переговорах;

➤ уміння спиратися на структурну модель переговорного процесу і використовувати її як інструмент;

➤ уміння грамотно протистояти маніпуляційному впливу.

3. Здатність направляти процес відповідно динаміки переговорів:

➤ тематичний (послідовне дотримання процедури з урахуванням повернення, з метою прояснення нових обставин);

➤ психологічний (розрядка напруги, відхід від позиції до інтересів);

➤ груповий (від опосередкованої комунікації до відновлення прямого спілкування і укладення угоди.)

У ситуації конфліктної взаємодії в учасників формуються негативні установки по відношенню один до одного, що йспрямовує їх навикривлене сприйняття того, що відбувається, помилкові інтерпретації, порушення цілепокладання і поведінки самих учасників. Саме тому професійна компетентність медіатора включає конфліктологічну компетентність, яка є однією з найважливіших характеристик професіоналізму і включає в себе обізнаність про діапазоні можливих стратегій поведінки в конфлікті та вміння адекватно і своєчасно реалізувати їх.

Конфліктологічна компетентність - це здатність в реальному конфлікті здійснювати діяльність, спрямовану на мінімізацію деструктивних форм виникнення конфліктної взаємодії.

Безсумнівно, оволодіння конфліктологічною компетентністю є одним з основних факторів роботи ефективного медіатора.

Це, перш за все, здатність розпізнавати конфліктні явища в собі і в оточенні якомога раніше і без суттєвих перекручень; здатність розуміти динаміку і рушійні сили конфлікту і формувати оптимальну стратегію поведінки в конкретній ситуації; здатність ефективно застосовувати обрану стратегію при практичному втручанні в конфлікт.

Доконфліктологічної компетентності можна включити три конфліктологічні вміння:

➤ бачити і розуміти конфлікт;

➤ вміти прогнозувати і оцінювати наслідки конфлікту;

➤ володіти засобами діагностування, попередження та розв'язання конфлікту.

До структурних компонентів конфліктної компетентності належить:

➤ особистісний (ціннісно-мотиваційна складова: самоактуалізація, мотивація успіху і боязні невдачі; спрямованість особистості в спілкуванні; емоційна складова: емпатія; імпульсивність; комунікативний контроль);

- когнітивний (особливості сприйняття конфлікту і знання про нього);
- поведінковий (стратегії поведінки в конфлікті, уміння вирішувати конфліктні ситуації).

Слід пам'ятати, що конфлікт - це дуже динамічний і напружений процес, який дає своє наочне відображення в процедурі медіації та часто вимагає роботи з емоціями.

Р.Д. Робертс, Р. Бояцис, Дж. Меттьюс, М. Зайднерта Д.В. Люсин відзначають, що емоційний інтелект «надзвичайно важливий для деяких професій, пов'язаних зі спілкуванням». Професійна діяльність медіатора цілком і повністю відноситься до даної категорії. «Саме вміння налагоджувати контакт з людьми, підтримувати і направляти обговорення в потрібне русло, а також тактично і дипломатично підходити до вирішення розбіжностей є ключовим аспектом роботи медіатора, який можна визначити як одну з найбільш важливих його компетенцій. Робота над нею невіддільна від особистого самовдосконалення - розвитку таких емоційних характеристик, як самосвідомість, саморегуляція, мотивація, соціальна чуйність і емоційне лідерство» [2, с.18].

На даний момент існує кілька основних моделей емоційного інтелекту, авторами яких є Д. Гоулман, П. Селовея і Дж. Майєрата інш.

Під емоційним інтелектом Дж. Майєр і П. Селовея розуміють набір навичок, що мають відношення до точної оцінки, вираження своїх і чужих емоцій, а також їх використання та ефективного регулювання. Вони виділили чотири «гілки», які включають в себе набір ієрархічно організованих здібностей, пов'язаний з обробкою інформації:

1. Сприйняття емоцій
2. Підвищення ефективності емоцій за допомогою емоцій
3. Розуміння емоцій
4. Управління емоціями

Така суворя послідовність здібностей обумовлена наступною закономірністю: «Здатність розпізнавати і виражати емоції (перша «гілка») є необхідною основою для породження емоцій з метою вирішення конкретних завдань (друга «гілка»). Ці дві здібності мають процедурний характер. Вони є основою для декларативної здатності до розуміння подій, що передують емоціям і наступних за ними (третья «гілка»). Всі вищеописані здібності необхідні для внутрішньої регуляції власних емоційних станів і для успішних дій на зовнішнє середовище, що призводять до регуляції власних і чужих емоцій (четверта «гілка»)» [1, с. 186].

Високий рівень емоційної компетентності медіатора, безумовно, сприяє ефективному вирішенню конфліктної ситуації. Як пише Р. Фішер і У. Юрі, «контроль над емоційними спалахами учасників конфліктної взаємодії, виявлення і тлумачення їх істинних станів призводить до«вентилування емоцій»у протиборчих сторін і формує передумови для виникнення позитивних емоцій»[3, с. 238]. Тому для досягнення необхідних результатів, в першу чергу, потрібно гранична увага до своїх емоцій і емоцій інших людей. Важливість тут полягає не тільки в тому, щоб «виявити» емоції, а ще й в тому, щоб визнати їх законними, постаратися усвідомити їх причину, а також знайти спосіб їх конструктивно вирішити.

Медіатору важливо створити таку атмосферу, де сторони відчували б себе комфортно і були налаштовані на конструктивну роботу. Безсумнівно, знання різних психологічних технік і методик збільшують ефективність процедури медіації, саме тому багато хто вважає, що медіатор повинен володіти знаннями психології.

Таким чином, розвиток і успішне оволодіння професійними компетенціями, в тому числі емоційної і конфліктологічної, є важливою складовою роботи медіатора-практика. Навички, пов'язані з емоційним інтелектом медіатора, допомагають учасникам процесу усвідомити свої почуття і емоції, пов'язані з конфліктною ситуацією, а також створити сприятливу атмосферу довіри і співпраці, яка сприяє вирішенню конфлікту. Безсумнівно, все це складові особистості медіатора.

Список використаних джерел:

1. Гоулман Д., Бояцис Р., Макки Э. [Goleman D., Boyatzis R., McKee A.] Эмоциональное лидерство. Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта: пер. с англ. А. Лисицыной. М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. 300 с.

2. Робертс Р. Д., Мэттьюс Дж., Зайднер М. [Roberts R. D., Matthews G., Zeidner M.], Люсин Д.В. Эмоциональный интеллект: проблемы теории, измерения и применения на практике // Психология: Журнал Высшей школы экономики. 2004. Т. 1(4). С. 3-24.

3. Фишер Р., Юри У. Путь к согласию, или переговоры без поражения / Пер. с англ. А. Гореловой; Предисл. В. А. Кременюка. М.: Наука, 1992. 158 с.

МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ

У країнах Європи 80% спорів, що перебувають у провадженні суду передаються на медіацію, і вирішуються без судового розгляду адже він є більш дієвим з наступних причин: у багатьох країнах він законодавчо врегульований; процес вирішення спору через медіацію потребує значно менше часу на відміну від судового процесу; для клієнта він набагато дешевший, ніж оплата судових витрат та часу витраченого юристами на супровід справи; розвинена ділова культура у компаніях, що дозволяє рухатись у одному напрямі двом сторонам конфлікту [3].

В Україні це не є практикою, що регулюється нормами права, та взагалі принципи роботи в Україні зовсім інші та суттєво відрізняються від західних. Хоча медіація в Україні запроваджувалася ще з 90-х років і включає досвід понад 50 проєктів у самих різних сферах. За цей час було навчено понад 2500 медіаторів, створено понад 20 центрів, апробовано схеми взаємодії із державними органами – органами місцевої влади, судами, прокуратурою, соціальними службами, освітніми закладами, комерційними, громадськими і навіть релігійними організаціями.

Ефективність медіації в Україні підтверджується завдяки чисельним пілотним проєктам, проведеним у нашій країні за сприяння Європейської Комісії та Ради Європи, за підтримки Канадського національного судового інституту та інших інституцій, якими у державі проводилася низка заходів щодо впровадження медіації в систему судочинства України, а також завдяки залученню медіаторів на початку спільних проєктів у різних сферах ділового життя. Так у рамках програми “Прозорість та ефективність судової системи” Рада Європи уклала з головами Господарського суду м. Києва, Вінницького апеляційного адміністративного суду, Донецького апеляційного адміністративного суду та Білоцерківського міжрайонного суду домовленість про добровільне застосування процедури медіації в цих судах [1, 2].

На сьогодні в Україні існує ціла низка центрів, асоціацій з медіації, такі як: Національна асоціація медіаторів України, Громадська організація “Ліга Медіаторів України”, Український центр медіації, які надають послуги з врегулювання спорів. Відкриті центри з медіації у містах: Києві, Львові, Одесі, Харкові та інших, навчальні центри та лабораторії при університетах, школах тощо. Інструментами медіатора успішно користуються юристи, психологи та менеджери, а також консультанти та інші спеціалісти. Але вся діяльність яка ведеться не закріплена законодавчими документами про медіацію, і поки цього не станеться ми не можемо говорити про повноцінне запровадження медіаційних послуг на державному рівні.

Тому нагальною є необхідність подальшого дослідження перспектив застосування даного способу альтернативного вирішення спорів. На жаль, в Україні для того, щоб заінтересована особа отримала більш-менш повне уявлення про медіацію, їй потрібно оплатити недешеві курси. А безкоштовні семінари, що їх проводять в рамках проекту “Прозорість та ефективність судової системи України”, доступні лише обмеженому колу фахівців. З цією метою, інформацію про медіацію слід зробити доступнішою: необхідно від загального висвітлення значення та переваг переходити до ґрунтового аналізу процедури та методики проведення медіації, що надасть можливість акумулювати максимум інтелектуального потенціалу юридичної громадськості навколо вироблення конкретних пропозицій щодо законодавчого закріплення медіації.

Список використаних джерел:

1. Медіація – бути чи не бути? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://grushevskogo5.com/blog/mediatsiya-buti-chi-ne-buti/>
2. Медіація в Україні: практика застосування світових тенденцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&&newsid=121724>
3. Медіація, як засіб урегулювання спору. Чи спрацює в Україні? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pravogarant.com.ua/uk/publications/mediacija-jak-zasib-ureguljuvannja-sporu-chi-spracjuie-v-ukraini/>

*Ребриш А. С.,
кандидат юридичних наук, асистент кафедри
судоустрою та прокурорської діяльності Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

ОСНОВНІ МОДЕЛІ МЕДІАЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ

Масштабна судова реформа, розпочата в 2016 році, активно триває, набираючи нових обертів та змінюючи вектори. Так, після проведених кардинальних змін в системі судоустрою, законодавець підходить все ближче до вирішення питання стосовно запровадження інституту медіації. Так, абзац 10 пункту 5.4 Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015 – 2020 роки визначає, що підвищення ефективності правосуддя та оптимізація повноважень судів різних юрисдикцій повинні здійснюватися за допомогою розширення способів альтернативного (позасудового) врегулювання спорів, зокрема, шляхом практичного впровадження інституту медіації і посередництва, розширення переліку категорій справ, які можуть вирішуватися третейськими суддями або розглядатися судами у спрощеному провадженні; запровадження ефективних процесуальних механізмів для попередження розгляду справ за відсутності спору між сторонами; вивчення доцільності введення мирових суддів [1].

Так, ще на початку 2015 року Верховна Рада України зареєструвала законопроект 2480 «Про медіацію» [2], який знаходиться на доопрацюванні вже майже 4 роки. Цей проект зазнав критики як серед народних депутатів, так і серед науковців. Основною проблемою, на наш погляд, є несистемний підхід до інституту медіації, відсутність чітко визначеної моделі або моделей, які б були ефективними в Україні. Вважаємо, що для інтеграції медіації в судову систему України існує необхідність в дослідженні існуючих її моделей в світі.

Вважається, що для виокремлення різних моделей медіації є формальний зв'язок цієї процедури із судовим процесом. Відповідно, окремо слід розглядати такі три основні моделі медіації: 1) приватна (позасудова), яка характеризується повною незалежністю від процесу розгляду спору судом; 2) присудова, для якої притаманна певна координація із судовим процесом, але відмежування процедури медіації від суду як інституції; 3) в межах судового процесу,

для якої притаманним є локальний і персональний зв'язок із судом та діями, що реалізуються в межах розгляду справи [3, с.53].

Процедура позасудової медіації починається за ініціативою сторін, які самостійно обирають посередника, який сприятиме їм у вирішенні спору. Приватна модель не пов'язана з діяльністю суду або юрисдикційних органів, проте це не позбавляє її учасників обов'язкового дотримання норм законодавства, встановлених для регулювання процедури альтернативного вирішення спорів.

Присудова медіація завжди пов'язана з судовим розглядом справ, а також із судом, як з інституцією. Інколи, в науковій літературі можна зустріти іншу назву цієї моделі – досудова медіація, яка чітко прослідковуються в нормах Кримінального процесуального кодексу [4, с.161]. Так, стаття 468 вказаного акту передбачає можливість укласти угоду про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим та угоду про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим. Відповідно до частини 5 статті 469 укладення угоди про примирення або про визнання винуватості може ініціюватися в будь-який момент після повідомлення особі про підозру до виходу суду до нарадчої кімнати для ухвалення вироку [5].

Судова медіація зустрічається набагато рідше в світі, а в Україні не набула свого вираження взагалі. У деяких країнах світу вона розглядається як частина судочинства та провадиться суддею, який отримав на це доручення і, який має відповідну підготовку, навички [6, с. 95]. По суті, під час такої діяльності суд реалізує функцію судового контролю та дещо схоже на правосуддя. Так, при реалізації судової медіації суддя має оцінити перспективи вирішення спору за допомогою переговорів. Якщо таке рішення є виправданим, то суддя, який мав би розглядати спір, може направити його до іншого судді, який є медіатором і не братиме участі в розгляді цього спору, якщо процедура медіації виявиться неефективною. У разі досягнення сторонами консенсусу медіація завершується укладанням відповідної угоди, яку затверджує суддя. Така угода, як правило, має юридичну силу судового рішення. Крім того, суд має право за своєю ініціативою припинити посередництво, якщо виявляються ознаки порушення належного здійснення такої процедури.

Тобто, особливість судової медіації полягає в тому, що вона є складовою частиною судочинства. Необхідно наголосити, що названа модель медіації не використовується для того, щоб уникнути судового розгляду справи, і не протиставляється процедурі вирішення спору суддею [7].

Вважаємо, що законодавцю під час доопрацювання профільного законопроекту, необхідно звернути увагу саме на судову медіацію, адже її запровадження допоможе швидше розглядати спори та зменшити витрати державного бюджету, пов'язані з розглядом справи судом, що стане гармонійним продовженням проведеної судової реформи.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки: Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015. Офіційний вісник України. 2015. № 41. Ст. 1267.

2. Про медіацію: законопроект № 2480 від 27.03.2015 р. – URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558(дата звернення – 20.05.2019).

3. Поліщук М. Я. Моделі медіації: порівняльно-правовий аналіз досвіду зарубіжних країн. Судова та слідча практика в Україні. 2016. Вип. 2. - С. 52-56.

4. Турман Н. О. Моделі медіації у кримінальному процесі. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Юридичні науки. 2017. Вип. 1(2). - С. 159-163.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Офіційний вісник України. 2012. № 37. Ст. 1370.

6. Ясиновський І. Г. Характеристика моделей медіації в розвинутих країнах. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2014. № 4. - С. 94-98.

7. Alexander N., 2009. Global trends in mediation, 2nd edn. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn. 465 p.

*Рудой К. М.,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адмініст-
ративного права та адміністративного процесу ОДУВС*

РОЛЬ МЕДІАЦІЇ ПІД ЧАС УЧАСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ

Відповідно до наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про організаційне забезпечення діяльності МВС України з підтримання миру і безпеки» №1490 [7] регламентується участь працівників поліції у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки. Участь працівників Національної поліції України безперечно сприяє перш за все обміну досвідом та підвищує авторитет нашої держави на міжнародній арені, але наряду з позитивними факторами важливо, що даний напрям все ж таки потребує вдосконалення.

Сучасні міжнародні відносини характеризуються наявністю багатьох суперечностей і конфліктів, які створюють велику загрозу міжнародному миру і безпеці. Провідна роль у миротворчій діяльності, безсумнівно, належить Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН). Військові підрозділи не в змозі вирішити всі питання, пов'язані з поверненням країни, яка перебувала у стані конфлікту, до мирного життя, тому основний тягар встановлення порядку на постконфліктній території покладається на поліцейські формування цивільної поліції ООН.

Україна виступає активним контрибутором військового та поліцейського персоналу до операцій ООН з підтримання миру. Станом на 2018р., 539 «блакитних шоломів» (489 військовослужбовців та 50 поліцейських [3]) представляють Україну в 7-ми ОПМ ООН:

MONUSCO (Місія ООН із стабілізації в ДР Конго) — 269

UNMIL (Місія ООН в Ліверії) — 185

UNOCI (Операція ООН в Кот-д'Івуарі) — 43

UNMISS (Місія ООН в Південному Судані) — 27

UNFICYP (Збройні сили ООН з підтримання миру на Кіпрі) — 8

UNISFA (Тимчасові сили ООН із забезпечення безпеки в Аб'єї) — 4

UNMIK (Місія ООН у справах тимчасової адміністрації в Косово) — 3 [10]

За загальною чисельністю миротворчих контингентів та персоналу, Україна посідає 41-е місце із 123-х країн-контрибуторів.

Участь України в міжнародних миротворчих операціях ООН дає вагомі позитивні результати, серед яких — зміцнення авторитету нашої держави, та набуття військовослужбовцями та правоохоронцями цінного професійного досвіду. Проте, процеси відбору, підготовки, забезпечення перебування в міжнародних миротворчих місіях та повернення й реадаптації працівників Національної поліції України ще не відпрацьовано повністю [2, с.4].

Серед основних стандартів визначено такі:

– *національність та вік* (Кожен поліцейський, який виявив бажання брати участь у міжнародних миротворчих операціях, повинен бути громадянином країни, яку він має представляти, і мати національний паспорт цієї країни; вік від 25 до 62, (рекомендація не старше 55 років).

– *професійний статус*. Кожен кандидат, який добровільно виявив бажання проходити службу у складі цивільної поліції ООН, повинен перебувати на службі в поліції країни, яку він має представляти.

– *психічне і фізичне здоров'я*. Констатується, що кандидати, які виявили бажання служити в цивільній поліції ООН, повинні відповідати медичним вимогам, що визначені в Інструкції з медичних питань для учасників польових місій. Невідповідність вимогам чи наявність психічних або фізичних вад не дають можливості служити у цивільній поліції ООН;

– *професійний досвід*. Зазначено, що поліцейські повинні мати не менше п'яти років стажу роботи в поліції (час навчання не враховується). У конкретних випадках в окремих місіях вимагаються більш досвідчені працівники. Це стосується посад керівного складу міжнародних миротворчих місій та посад, пов'язаних із навчанням місцевої поліції;

– *володіння мовою*. Доведено, що кожен із кандидатів повинен уміти спілкуватися офіційною мовою місії, до якої він направляється. Спілкуватися в даному випадку означає не тільки розмовляти, але й писати, читати й розуміти те, що говорять, при цьому вони повинні висловлюватися зрозумілою мовою;

– *керування транспортними засобами*. Необхідність мати дійсне посвідчення на право керування транспортними засобами (категорії «В») та мати навички практичного керування повнопривідним автомобілем типу «Джип». Перед тим, як приступити до виконання службових обов'язків, поліцейські повинні скласти тест на керування

транспортними засобами за обмежений час і в обмеженому просторі, а також в умовах міста;

– *вміння користуватися особистою зброєю*. Визначено, що поліцейські, які бажають служити в підрозділах цивільної поліції ООН, можуть отримувати особисту зброю, повинні знати правила використання та безпеки щодо поводження з нею.

Необхідною вимогою щодо професійних стандартів до кандидата, який направляється у міжнародну операцію з підтримання миру і безпеки є проходження спеціальної підготовки з медіації. Оскільки в ході вирішення конфліктних ситуацій є важливим вміння поліцейського правильно вести переговорний процес з метою підтримання взаєморозуміння між сторонами та забезпечення публічного порядку і безпеки.

Основний набір документів на кадрову комісію МВС кандидата для направлення – це дозвіл прямих родичів, характеристики, витяг з атестаційної комісії військової частини, погодження з органами контррозвідки, довідка про несудимість, висновок військово-лікарської комісії [1, с.5].

МВС України розглядає питання участі працівників Національної поліції у міжнародних миротворчих операціях, як одне з найважливіших завдань та пріоритетних напрямків діяльності МВС. Зокрема у 2018 році Національна поліція України та відділ Управління ООН з наркотиків та злочинності (UNODC) почала співпрацю у боротьбі з організованими злочинними угрупованнями, що діють у сфері наркозлочинності і торгівлі людьми. Також слід зазначити, що географічне положення України свідчить про важливість спільної боротьби з транснаціональною злочинністю. Відмітимо, що миротворців з України характеризують як відповідальних, маючих високий професійний рівень, мобільність і гнучкість в адаптації. [9]

Участь працівників Національної поліції України в міжнародній миротворчій діяльності – це сукупність організаційно-правових заходів, які спрямовані на охорону громадського порядку і громадської безпеки, виявлення, розслідування та попередження правопорушень на території проведення миротворчих місій. У складі Національної поліції України є багато висококваліфікованих професіоналів, які можуть працювати на одному рівні з будь-якою поліцейською організацією. Працівники МВС України, які беруть участь у міжнародному миротворчому русі, мають змогу безпосередньо спостерігати за практичною роботою поліцейських зарубіжних країн та набувати відповідного досвіду, обмінюватися думками та оволодівати практичними на-

вичками щодо конкретних напрямів і форм діяльності правоохоронних органів зарубіжних країн. Участь працівників Національної поліції України в міжнародних миротворчих операціях сприяє налагодженню контактів з представниками поліції зарубіжних країн, вивченню систем роботи поліції, впровадження їх досвіду в подальшій діяльності.

Поряд із перерахованими вище позитивними факторами, у результаті аналізу участі працівників Національної поліції в міжнародних миротворчих операціях, виявлено й певні прогалини та недоліки, зокрема до міжнародних миротворчих місій відряджаються кращі працівники, а на місцях не завжди здійснюються рівноцінні заміни, що певною мірою впливає на результати діяльності окремих підрозділів. Відсутня система контролю за впровадженням досвіду, який набувається працівниками поліції під час перебування в міжнародних миротворчих місіях, водночас не поширюється інформація про те, які форми та методи використовуються в миротворчих операціях і яку ефективність мають такі методи. Вимагає вдосконалення й правова база участі працівників поліції в міжнародних миротворчих операціях, необхідно чітко визначити статус працівників, які перебувають у довгостроковому закордонному відрядженні. Не проводяться комплексні дослідження миротворчого руху як в Україні, так і за кордоном, що охоплювали б не тільки питання відбору, підготовки та забезпечення участі працівників правоохоронних органів в міжнародному миротворчому русі, а й психологічний вплив такої участі на осіб, які перебували й перебувають у міжнародних миротворчих місіях, взаємовплив культур, стилів життя серед працівників цивільної поліції ООН. Відсутня цілеспрямована програма захисту життя та здоров'я працівників правоохоронних органів, які беруть участь у міжнародних миротворчих операціях, адже система медичного забезпечення в основному побудована з урахуванням інтересів і потреб військового компоненту місій, а працівники органів внутрішніх справ України є найменш захищеними у цих питаннях.

Таким чином, участь українських поліцейських в міжнародних миротворчих операціях сприяє вивченню ефективних форм і методів діяльності поліцейських організацій різних країн у боротьбі зі злочинністю, а також міжнародній та європейській інтеграції поліції і держави в цілому. Також слід зазначити, що у сучасний період загрозу міжнародному миру й безпеці становлять не тільки конфлікти міжнародного рівня, а і конфлікти державного характеру, тому зміцнення внутрішньої безпеки держави і, зокрема, правопорядку, як од-

нієї з її найважливіших складових, може розглядатися як засіб забезпечення міжнародного миру й безпеки.

Список використаних джерел:

1. Заросило В. О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення участі працівників органів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях : монографія / В. О. Заросило. – Черкаси : ПП Беденко В. П., 2009. – 413 с. – (Акад. управління МВС).

2. М. Кулінич. Постійне представництво України при ООН // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./ Редкол: Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.:Знання України, 2004 - Т.2 - 812с.

3. Майже 70 українців стали претендентами в миротворці ООН [Електронний ресурс] // ТСН, 2018 –. Режим доступу: <https://tsn.ua/ukrayina/mayzhe-70-ukrayinciv-stali-pretendentami-v-mirotvorci-oon-1171755>

4. Про День вшанування учасників бойових дій на території інших держав поліцейських [Електронний ресурс]: указ Президента України від 11.02.2004 №180/2004. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/180/2004>

5. Про Міжнародний день миротворців [Електронний ресурс]: указ Президента України від 30.04.2003 №374/2003. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374/2003>

6. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII // Відом. Верхов. Ради України. — 2015. — № 40–41.

7. Про організаційне забезпечення діяльності МВС України з підтримання миру і безпеки [Електронний ресурс] : наказ МВС України від 07.12.2003 р. № 1490. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0277-04>

8. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки: Закон України від 18.09.2012 р. № 5286-VI // Відом. Верхов. Ради України. — 1999. – № 22-23, ст.202.

9. Сергій Князев: Поліція України готова до активної участі у миротворчих операціях під егідою ООН [Електронний ресурс] // Єдиний портал органів системи МВС України, 2019 – Режим доступу: <https://mvs.gov.ua/ua/news>

10. Участь України у миротворчій діяльності ООН [Електронний ресурс] // Постійне представництво України при ООН, 2019 – . Режим доступу: <http://ukraineun.org>

Русавський В. О.,
курсанта 4-го курсу факультету № 3
Науковий керівник: **Андрієнко І. С.,** кандидат юридичних наук,
доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ МЕДІАЦІЇ

В умовах інтеграції нашої країни до європейського співтовариства одним із пріоритетних і ключових напрямків правової реформи вважається підвищення ефективності цивільного судочинства з метою забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд, що закріплене у п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [1].

суди	Перебувало в провадженні справ і матеріалів	у тому числі надійшло у звітному періоді	Розглянуто справ і матеріалів
місцеві загальні	2383524	2060805	1865558
апеляційні	277305	253791	245915
окружні адміністративні	118369	87536	84030
апеляційні адміністративні	77240	64978	63885
господарські місцеві	117151	89238	88211
господарські апеляційні	25050	21309	22726
Усього	2998639	2577657	2370325

Таблиця 1. Підсумки роботи судів України за 9 місяців 2017 року.

В Україні ефективність судового розгляду, на наше переконання низька. Дане твердження ми аргументуємо наступною таблицею (Таблиця 1) [2], на якій наведені статистичні дані щодо фактичного навантаження на судову систему України за період січень – вересень 2017 року.

Майже три мільйони справ і матеріалів перебували у провадженні судів України за 9 місяців.

Попри все такий обсяг справ і матеріалів у провадженні має місце при діяльності 4411 суддів, що мають повноваження щодо розгляду судових справ (Таблиця 2.) [2].

Таблиця 2. Кількісний склад судів України за вересень 2017 року.

суди	Кількісний склад суддів		
	за штатом	мають повноваження щодо розгляду судових справ	відсоток, що мають повноваження щодо розгляду судових справ
місцеві загальні	4404	2591	58,8
апеляційні	1589	722	45,4
окружні адміністративні	637	289	45,4
апеляційні адміністративні	354	235	66,4
господарські місцеві	710	384	54,1
господарські апеляційні	273	190	69,6
Усього	7967	4411	55,4

На нашу думку, перш за все, дана завантаженість викликана такими чинниками, як:

- 1) Недостатність кадрового забезпечення;
- 2) Так звані «шокові» зміни в законодавстві;
- 3) Низький рівень матеріально-технічного забезпечення судів.

У даному контексті все більш поширеними стають такі альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів, як міжнародний комерційний арбітраж, третейське судочинство, медіація, які, з одного боку, дозволяють розвантажити судову систему та підвищити її ефективність, а з іншого – диверсифікують форми захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод та інтересів осіб відповідно до міжнародного стандарту доступності правосуддя, який сьогодні розуміється як обов'язок держави забезпечити доступ не лише до судових органів класичного типу, однак і до альтернативних способів вирішення спорів, запроваджених на національному рівні.

Логіка дослідження потребує уточнення ключового поняття: медіації. У ході опрацювання джерельної бази ми з'ясували, що даний термін походить від англійського слова mediation (посередництво).

У Словнику української мови термін «Медіація» має наступне значення: «міжнародне посередництво, мирний спосіб розв'язання міжнародних конфліктів за допомогою держави, яка не бере участі у конфлікті» [3].

При доктринальному тлумаченні терміну «Медіація» вчені-правника мають наступні точки зору. Так, зарубіжні дослідники І. В.

Решетнікова і Ю. Н. Коляснікова кажуть про медіацію як «про поза-судове засіб врегулювання спору між сторонами за участю та під керівництвом нейтральної особи - посередника, якого не наділеного правом винесення обов'язкового для сторін рішення» [4].

В. В. Лісіцин визначає медіацію «як процедуру активної участі в конфлікті нейтральної незацікавленої сторони (медіатора), що користується авторитетом у всіх учасників і використовує всі передбачені законодавством можливості для взаємовигідного врегулювання спору» [5].

Більш широкий підхід до медіації відбивається в висловлюванні С. Гольдберга і Ф. Сандера, які роблять акцент на тому, що це, перш за все, «процес переговорів, організований медіатором, обраним сторонами в якості незалежного посередника для вирішення спору» [6].

Розглянувши поняття «медіація» з теоретичного боку, варто також провести аналіз офіційного тлумачення даного терміну. Так у Державному стандарті соціальної послуги посередництва (медіації), затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 за № 892 під терміном медіація розуміється: «надання соціальної послуги посередництва» [6]. У Проекті ж Закону про медіацію від 17.12.2015 за № 3665 (який хоча і не може бути джерелом офіційного тлумачення поняття) у абз. 2 ст. 1 зазначено: «Медіація – альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу за участі медіатора досягти згоди для вирішення їх спору» [8].

У Республіці Білорусь під медіації розуміються переговори сторін з участю медіатора з метою врегулювання спору (суперечок) сторін шляхом вироблення ними взаємоприйнятної угоди [9].

При використанні міжнародних нормативно-правових актів для тлумачення терміну «Медіація», то у положеннях Директиви № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради «Про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах», прийнятої 21.05.2008 наявне таке тлумачення даного поняття: «Терміном «медіація» (лат. - *mediare* - бути посередником) називаються переговори між сторонами за участю та під керівництвом нейтрального третьої особи - медіатора (посередника), що не має права виносити обов'язкове для сторін рішення. Даного терміну тотожні поняття «посередництво», «примирні процедури», «погоджувальні процедури» [10].

Таким чином, проаналізувавши поняття медіації, ми бачимо, що всі визначення дуже схожі за своєю структурою і змістом, деякі роблять акцент на третій особі і мають на меті розв'язати конфлікт, а деякі розкривають дане поняття, доповнюючи його принципом добровільності. Однак, на наш погляд, сутність поняття медіації в законодавчих актах розкрита не повністю. Адже медіація - це не чисто юридична процедура, так як її метою є знаходження швидкого, взаємовигідного рішення на основі узгодження інтересів сторін, що сприяє збереженню та поліпшенню їх відносин.

Відмежування медіації від інших способів вирішення спорів сприяє виокремлення її основних принципів, основоположних для суб'єктів медіації ідей.

Принцип добровільності: сторони погоджуються на врегулювання конфлікту за допомогою медіації, самостійно визначають хід процедури, можливість виходу з неї в будь-який момент, погоджуються із запропонованими умовами і порядком врегулювання конфлікту;

Принцип конфіденційності: відсутність публічності при проведенні процедури медіації, неприпустимість розголошення інформації, отриманої в ході примирної процедури, недопущення витребування такої інформації, заборона на виклик і допит в якості свідка особи, що сприяє примиренню, про обставини, які стали йому відомі під час процедури;

Принцип рівності прав суб'єктів: сторони конфлікту мають рівні права на звернення до процедури медіації, відмову від участі в ній, розкриття інформації, на вибір особи, що сприяє примиренню та ін.;

Принцип співробітництва: суб'єкти конфлікту не змагаються один з одним в ході примирної процедури, а з урахуванням наявної у них інформації прагнуть до досягнення угоди, яка влаштовує обох;

Принцип незалежності і неупередженості особи, що сприяє врегулюванню конфлікту: третя особа має бути самостійною і не перебувати в залежності або підпорядкуванні у однієї зі сторін конфлікту, а також бути здатною до справедливих суджень, не мати упередження щодо сторін (однієї або обох) і предмета спору.

Виходячи з вищевикладеного, представляється можливим дати більш повне визначення поняття медіації, під якою пропонується розуміти спосіб врегулювання конфліктів (спорів) із залученням сторонами неупередженого, незалежного і незацікавленого в результаті справи третьої особи - медіатора, який в результаті ведення конфіде-

нційних переговорів на основі добровільної згоди сторін допомагає їм самим прийти до взаємовигідного консенсусу.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004(дата звернення 23.05.2019).

2. Інформація про розгляд місцевими та апеляційними судами судових справ і матеріалів. URL: https://court.gov.ua/userfiles/image/1205/1_2017.pdf (дата звернення 23.05.2019).

3. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. — К.: Наукова думка, 1970—1980. — Т. 4. — С. 664.

4. Решетникова, И. В. Медиация и арбитражный процесс / И. В. Решетникова, Ю. Н. Колясникова // Арбитраж. и граждан. процесс. — 2009. — №5. — С. 10–15.

5. Лисицын, В. В. Медиация – важный элемент правовой культуры бизнеса / В. В. Лисицын // Вестн. арбитраж. суда г. Москвы. — 2009. — №2. — С. 13-23.

6. Goldberg, S. B. Dispute Resolution / S. B. Goldberg, F. E. A. Sander, N. H. Rogers. — Gaithersburg and New York : Aspine Law and Business, 2008. — 683 p.

7. Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації), затверджений наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 за № 892. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16>(дата звернення 23.05.2019).

8. Проект Закону про медіацію. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=3665&skl=9(дата звернення 23.05.2019).

9. «О медиации» Закон Респ. Білорусь від 12 липня 2013 р. №58-3// Консультант Плюс : Беларусь. Технология ПРОФ / ООО «ЮрСпектр», Нац. центр правовой информ. Респ. Беларусь. — Минск, 2017.

10. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах // URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95(дата звернення 23.05.2019).

*Середницька І. А.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ОДВС*

ПЕРЕВАГИ МЕДІАЦІЇ, ЯК СПОСОБУ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ

Реалії сьогодення потребують швидкого та безболісного способу вирішення конфліктів в різних сферах суспільного життя. Одним із не судових, а так званих, альтернативних способів врегулювання спорів є медіація. За науковою термінологією «медіація» (англ. mediation — посередництво) — вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту [1].

Поки в Україні не має закону регламентуючого діяльність медіаторів при вирішенні спорів між сторонами, за основу їх діяльність прийнято законопроект № 3665 "Про медіацію" [2].

Але чинне законодавство містить норми, які є основою для впровадження медіативної процедури на практиці.

Так, в статті 55 Конституції України зазначено, що кожен має право будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права. Відповідно, що медіація, як спосіб захисту своїх інтересів є цілком дозволеним та придатний для використання засобом вирішення конфліктів в Україні [3].

Цивільного процесуальне законодавство України, а саме ст. 49 ЦПК визначає можливість сторін прийти до мирового врегулювання спору на будь-якій стадії судового процесу. А зміст і вимоги до мирової угоди в цивільному судочинстві закріплені в статті 207 ЦПК України [4].

Стаття 212 Господарського кодексу України передбачає можливість укладення мирової угоди сторонами. Такі самі норми, щодо інституту примирення сторін, (ст.190) містяться в Кодексі адміністративного судочинства [5].

Про участь адвокатів в процесі медіації прямо йдеться в ст. 21 Правил адвокатської етики, за якими «дії адвоката мають відповідати міжнародно-визнаним етичним засадам медіації, а також основним принципам адвокатської етики» [6]. А Міністерство соціальної полі-

тики України закріпило зміст, обсяги, умови та порядок надання соціальної послуги посередництва (медіації) [7].

Для з'ясування переваг та недоліків медіації, насамперед слід зосередити увагу на самому процесі такого вирішення конфлікту.

Необхідно зазначити, що медіація, це структурний процес, який як правило, обмежений однією або кількома сесіями. Він повинен охопити всі сторони конфлікту, до якого в майбутньому учасники вже не повернуться [7]. Третя сторона – медіатор, це особа яка супроводжує процес вирішення спору самими сторонами. Медіатор надає можливість учасникам конфлікту самостійно знайти таке рішення, яке задовольнить їх інтереси і позбавить суперечок.

Серед безперечних переваг медіації відносно судового розгляду спору слід зазначити такі як конфіденційність, добровільність, сприятлива атмосфера, економія часу і коштів, та інше.

Зоглянемо більш уважно деякі із перелічених переваг.

Конфіденційність. Усе, що відбувається під час медіації, – конфіденційно. Будь-яка інформація, записи, звіти або інші документи, надані сторонами медіатору під медіації, є конфіденційними. Проведення розгляду справ у суді, як правила є відкритим, що відображає принцип гласності та публічності судового процесу.

Економія часу. У порівнянні з судовою процедурою, вирішення спору шляхом медіації не є довготривалим. процедура може займати від 2-5 днів. В деяких випадках до 2-х тижнів, в залежності від складності справи та наявного конфлікту, та може суттєво заощадити кошти бізнесу. Проте судовий процес може тривати від одного місяця до декількох років. Таким чином, кількість робочого часу, витрачена представниками компанії на вирішення спору та вартість послуг медіатора значно нижчі, ніж у разі судового вирішення.

Виграшне рішення для обох сторін. Завдяки мирному вирішенню питання кожна сторона отримує, те що бажає, шляхом переговорів . У процесі медіації не існує переможця та переможеного. Мета медіації – знайти рішення, яке задовольняє обидві сторони. Тільки в цьому разі медіація вважатиметься успішною.

Добровільність. Сторони беруть участь у медіації добровільно – під час прийняття рішення про медіацію, в процесі її проведення, досягнення домовленостей і виконання рішень. В судовий процес одна із сторін потрапляє за ініціативою іншої сторони, що повністю суперечить принципу доброї неформальна обстановка при розв'язання конфлікту, що допомагає сторонам піти на конструктивний діалог.

При розгляді справи у суді процес проходить у судовій залі, чітко за правилами, які потребують участі не тільки сторін а й їх представників. Процес медіації вимагає спиратися на здатність сторін досягти добровільного, взаємоприйнятного рішення. При судовому розгляді справи рішення вприймається судом виключно відповідно до норм законодавства України [8].

Неостаннім в перевагах процесу медіації, є понесені сторонами витрати, які включають в себе тільки витрати на медіатора. При судовому розгляді справи сторони сплачують судовий збір та інші витрати пов'язані з вирішення справи. До таких витрат можуть бути віднесені витрати як на професійну правничу допомогу, так і на залучення експерта, спеціаліста, перекладача, витребуванням та забезпеченням доказів, тощо.

Медіація може бути корисною у багатьох конфліктах, а особливо тих, що чутливі до збереження стосунків у майбутньому і ризиків репут аційних втрат (сімейних, комерційних, трудових, тощо).

Медіація активно розвивається в країнах Європи, Австралії, США. На території пострадянського простору в Білорусії, Росії та Казахстану вже прийняти закони, що регламентують процес медіації, та активно застосовується сама процедура альтернативного врегулювання конфліктів.

Ефективність медіаційної процедури визнана Європейським Співтовариством, яке рекомендує її впровадження в якості основного методу альтернативного вирішення спорів на досудовому етапі та під час судового розгляду, що знаходить своє відображення в підписаній Україною Угоді про Асоціацію України з Європейським Союзом та Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [9].

Список використаних джерел:

1. Наталя Волковицька Медіація: альтернативний чи ефективний спосіб вирішення спорів? Юридична газета online – [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/mediaciya-alternativniy-chi-efektivniy-sposib-virishennyaspovoriv.html>
2. Про медіацію Проект закону 3665 від 17.12.2015 – [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JH2TT00V.html
3. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 142. – [Електронний ресурс]. –

[Режим доступу] : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80)

4. Цивільно-процесуальний кодекс України від 18.03.2004р № 1618-IV/Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492. – [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

5. Господарський кодекс України від 16.01.2003р. № 436-IV/ Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144. – [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>

6. Правила адвокатської етики від 09 червня 2017р. – [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: - http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf

7. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги посередництва (медіації) Наказ Міністерство соціальної політики України 17.08.2016 № 892. – [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1243-16>

8. Диана Ліхтанська Медіації як альтернативний спосіб вирішення спорів в Україні. Ліга. Блоги 14.06.2017р. - [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: - <https://blog.liga.net/user/dlihtanskaya/article/27370>

9. Владислав Ситюк Медіація та правові перспективи її розвитку в Україні/ Національна асоціація ради адвокатів України. Рада адвокатів Київської області – [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <https://radako.com.ua/news/mediaciya-ta-pravovi-perspektivi-yiyi-rozvitku-v-ukrayini>

Сірко В. С.,
*викладач кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу ОДУВС*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВІ

Ключові слова: медіація, адміністративне право, судочинство, медіатор.

Постановка проблеми: Впровадження медіації до українського адміністративного законодавства пов'язане із потребою вирішення спорів альтернативним способом. Суть медіації полягає в пропозиції сторонам

спрощених, менш коштовних, а передусім найменш конфліктних процедур для вирішення спорів. Медіація визначається як посередництво в спорі, яке має на меті владодження конфлікту, допомагає дійти порозуміння, прийняти рішення, яке буде прийнятним для обох сторін. В Україні дослідження питань, так чи інакше пов'язаних із застосуванням альтернативних методів вирішення спорів проводилось в різноманітних аспектах. Зокрема, проблематика медіації стала предметом дослідження О. Адамантис, В. Баранова, О. Белінської, О. Бобрової, Я. Валюк, Л. Власової, О. Ващук, А. Гайдука, О. Горової, Ю. Губар, С. Задорожної, В. та ін. Значний доробок означених питань становлять праці таких зарубіжних учених, як Н. Александер, Л. Боулл, Х. Бесмер, Е. Ватцке, М. Герзон, Л. Герін, Г. Девіс та ін.

Метою статті є аналіз перспектив розвитку медіації в адміністративному праві.

Вклад основного матеріалу. Медіація вже давно визнана одним з найважливіших елементів громадянського суспільства. Вона ефективно застосовувалася і застосовується в цивільних правовідносинах. На сьогоднішній день область застосування медіації стає все ширше, однак в Україні її роль незаслужено принижується.

Аналіз законодавства та практики зарубіжних країн показує, що медіація в адміністративних справах не лише можлива, а й справді ефективна. Успішне впровадження медіації до українського адміністративного права залежить від того, чи вдасться науковцям та законодавцям вирішити ряд теоретичних та практичних проблем.

Спробуємо навести найбільш актуальні проблеми впровадження та проведення медіації в адміністративному судочинстві та запропонувати своє бачення вирішення цих питань.

Однією із найгостріших ситуацій є реалізація таких принципів медіації як добровільність та ініціативність. Однією зі сторін як правило виступає орган публічної адміністрації, тому необхідно враховувати, що попри наявність у службовців деяких дискреційних повноважень, можливість власного розсуду чиновників часто обмежена. Це зумовлено наявністю у Конституції України[1] положення про те, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Проте, відповідно до статті 3 Конституції України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Закон України «Про державну службу» [2] передбачає такі принципи здійснення державної служби як служіння народу України, гуманізму і соціальної справедливості, а також пріоритету прав людини і громадянина. Тотожні принципи передбачені і Законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» [3]. Аналізуючи ці принципи, можна зробити висновок, що досягнення компромісу між органом публічної адміністрації та громадянином є одним із пріоритетів діяльності держави та органів місцевого самоврядування. Що стосується ініціативності, як одного із принципів медіації, то мабуть важко буде дочекатися ініціативи вирішення спору у позасудовий спосіб від органу публічної адміністрації, однак останній повинен прийняти таку пропозицію, в разі, якщо її зробить інша сторона.

Другою проблемою є питання оплати праці медіатора. Знову ж таки, оскільки однією зі сторін є орган публічної адміністрації, який виступає від імені держави або територіальної громади, кошти на оплату праці медіатора мали б бути передбачені у державному або місцевому бюджеті, а це відповідно обмежує сторони у виборі медіатора, оскільки оплата його праці не повинна бути занадто великою. Для вирішення цього питання потрібно з'ясувати у якій формі буде здійснюватись діяльність медіатора.

Третьою проблемою є те, що не до всіх адміністративних справ, які відповідно до статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України [5] (КАС України), відносяться до компетенції адміністративних судів, можуть бути застосовані альтернативні способи вирішення спорів.

Ще однією проблемою впровадження медіації в адміністративне право є відсутність належного правового регулювання. На даний час розроблено проект закону «Про медіацію» [6], який навіть не включає адміністративні справи до сфери своєї дії. Проте, впровадження в адміністративне право медіації як діяльності окремих працівників судової гілки влади не суперечить положенням КАС України [5]. Проведення медіації у такий спосіб може реалізовуватись наступним чином: відповідно до статті 111 КАС України на попередньому судовому засіданні суддя роз'яснює сторонам можливості щодо мирного врегулювання спору. Якщо сторони погоджуються на медіацію, суд передає матеріали іншому судді-медіатору або іншому працівнику суду, що спеціалізується на медіації. У разі успішного її проведення,

сторони заключають угоду, справа повертається до судді, який відкрив провадження в адміністративній справі за наслідком чого він постановляє ухвалу про закриття провадження у справі. У даній ухвалі фіксуються умови примирення, досягнуті сторонами в процесі медіації. Залежно від прийнятого сторонами рішення та умов укладеної ними угоди, суддя також може постановити ухвалу про закриття провадження у справі, у зв'язку з відмовою від адміністративного позову позивачем або визнання адміністративного позову відповідачем. Якщо ж примирити сторони не вдалося, справа повертається до судді, який відкрив провадження в адміністративній справі і продовжується розгляд цієї справи у порядку встановленому КАС України [5]. Отже, поступове впровадження медіації у сферу адміністративного права можливе без внесення змін до законодавства України.

При цьому найбільш успішно для вирішення адміністративних суперечок медіація застосовується в Німеччині і Нідерландах [7].

У Німеччині, яка почала експеримент по впровадженню медіації в судах (в тому числі і адміністративних) в 2000 р., спочатку було задіяно шість земель. В даний час в програму включаються інші регіони країни і Берлін, що, напевно, можна розцінювати як показник успіху і знак визнання медіації на федеральному рівні.

Все більшого розширення її застосування тут сприяє та обставина, що вона розуміється як частина роботи суду, і тому на неї поширюється принцип незалежності суддів.

Аналізуючи використання процедури посередництва для врегулювання суперечок в адміністративних справах, німецькі фахівці медіації приходять до висновку про те, що для проведення процедури посередництва підходять адміністративні суперечки з наступними характеристиками: якщо між сторонами можливе продовження взаємовідносин - наприклад, між власниками сусідніх земельних учасників; наявність проблем комунікації учасників конфлікту; якщо адміністративний орган має свободу вибору у вигляді альтернативи санкцій; якщо обставини конфлікту не підлягають розголошенню. У свою чергу, в рамках процедури посередництва не можуть бути врегульовані конфлікти, які характеризуються наступними ознаками: правопорушення може спричинити кримінальне покарання; мета судового процесу спрямована виключно на рішення будь-якої правової проблеми; конфлікт можна вирішити тільки шляхом процедури доведення.

У Нідерландах основним протипоказанням медіації визнається кримінальна караність діяння. Також голландські судові медіатори

вказують, що для медіації складні випадки, за якими ще не було ніколи судових рішень на користь тієї чи іншої сторони, тобто безпрецедентні суперечки.

За практиці голландських судів, медіацію можна застосовувати в будь-якій фазі конфлікту, тобто коли не було ще ніяких вимог, а тільки ще почалася процедура дослідження, перевірки з боку адміністративних органів по відношенню до конкретних осіб. Цю ж думку підтримують німецькі медіатори.

Досвід цих країн є важливим для України і виступає як найвдаліший приклад впровадження медіації.

Незважаючи на проблеми, які існують при впровадженні та проведенні медіації у адміністративному судочинстві, становлення такого інституту відіграватиме важливу роль у розвитку правової культури суспільства, допоможе розвантажити систему адміністративних судів України та сприятиме мирному вирішенню публічно-правових спорів.

Висновки. Зараз в Україні існує гостра проблема з виконанням судових рішень. Впровадження процедур медіації в адміністративних спрах зменшило б надходження скарг до Європейського суду з прав людини на невиконання судового рішення. Незважаючи на деякі суперечності, поступове впровадження інституту медіації не просто можливе, а є необхідним заходом, що сприятиме розвитку правової культури населення, допоможе розвантажити систему адміністративних судів України та сприятиме мирному вирішенню публічно-правових спорів. Законодавче закріплення медіації підвищить довіру до цього інституту, і медіація зможе стати ефективним інструментом вирішення спорів в Україні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. – К., 2006 р.
2. Закон України «Про державну службу» від 16 грудня 1993 // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - №52. - Ст.490. (з наступними змінами).
3. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р. // Урядовий кур'єр. – 2001р. – 7 липня. (із змінами).
4. Закон України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992р. // ВВР України. 1993. – №8; Голос України – 1994 – 6 квітня; Урядовий кур'єр – 1999 – 30 жовтня.

5. Кодекс адміністративного судочинства України. – К., Атіка 2005р. (зі змінами).

6. Проект Закону України «Про медіацію» <http://www.minjust.gov.ua/0/11347>.

7. Шинкар Т.І. Зарубіжний досвід правового забезпечення медіації та можливість його використання в Україні. Наше право. 2016. № 2. С. 54–58.

Степанова Т. В.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного та господарського права
Одеського національного університету імені І.І.Мечникова*

ЩОДО РЕАЛЬНИХ ТА УДАВАНИХ ПЕРСПЕКТИВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІАТОРА

Останнім часом більшість дослідників інституту медіації покладають неперевершені сподівання на останній. За аналізом досвіду інших країн, де активно впроваджуються моделі альтернативного врегулювання спорів за допомогою медіації, автори доходять висновку, що вказане правове явище є майже панацеєю для усіх учасників правовідносин та навіть просто відносин, що виникають між особами, які не врегульовані жодним нормативно-правовим актом, або врегульовані недосконало (за наявності колізій або прогалин).

Тому мета даної роботи – виявити реальний ореол застосування медіації, як альтернативного способу врегулювання спорів в Україні та світі.

По-перше, одразу слід зазначити, що медіація не взмозі вирішити будь-який спір, що виникає між особами. В протилежному випадку країни, в яких нормативно врегульоване використання медіації, відмовилися б від інших способів альтернативного вирішення спору (зокрема, третейських судів, арбітражів) та судового порядку вирішення спорів державними судами на користь медіації. Проте такої тенденції в світі не спостерігається, хоча численні статистичні дослідження доводять, що сторони спору навіть у державних судів все частіше останнім часом вдаються до медіації.

Тому за даною тезою слід підсумувати, що медіація є важливою складовою процесу врегулювання спору між сторонами такого спо-

ру, проте не завжди вона виявляється єдиним ефективним способом залежно від справи або сторін спору.

По-друге, цікавою новиною нещодавно стала розробка спеціальної програми-медіатора (Smartsettle ONE), яка «офіційно врегулювала в досудовому порядку» цивільний позов, який розглядався за англійським правом [1]. Це спричинило паніку деяких медіаторів та їх adeptів щодо зникнення даної професії після розповсюдження аналогічних програм у світі.

Слід зауважити, що, як і в інших сферах, комп'ютери зможуть замінити людину лише в типових спорах (справах). Проте до медіаторів і на даний час рідко звертаються з «простими» спорами. Частіше учасникам спору необхідно допомогти у формулюванні власних бажань та інтересів, що складно зробити без «людського фактору», без звернення до емоцій, глибоких мотивів та підтекстів поведінки кожної із сторін спору.

Тому вважаємо, що побоювання медіаторів в даному питанні перебільшені.

По-третє, оцінюючи ореол спорів, «підвідомчих» медіаторам, слід зробити певні застереження. З одного боку, на побутовому рівні використання медіації буде прямо пропорційним поінформованості населення про таку можливість врегулювання спору. З іншого боку, не можна підтримати ініціативи деяких суддів [2] щодо застосування даного інституту в будь-яких категоріях справ. Мова йде про справи, підвідомчі адміністративним судам (публічно-правові спори).

Учасники дискусії-судді адміністративних судів, самі звернули увагу на особливу чутливість адміністративних судів до позасудових способів врегулювання спорів, оскільки з урахуванням публічно-правової природи відносин між сторонами «можливість прийняття рішень державними органами і посадовими особами на власний розсуд обмежена» [2].

Укладення мирових угод прокурором або іншими органами, які вступають у справу для захисту інтересів інших осіб, також не є можливим за чинним цивільним та господарським процесуальним законодавством, адже надання такого права відкрило б шлях до зловживань та корупційних діянь з боку таких органів. Тому можливе в майбутньому розширення можливостей медіації повинно здійснюватися виключно з урахуванням вказаних ризиків. У протилежному випадку позитивна складова інституту медіації буде цілком перекре-

слена тими руйнівними результатами, до яких призведе таке розширення меж його застосування.

Медіація може бути застосована в багатьох сферах життєдіяльності, і необхідним видається поширення серед населення інформації щодо ефективного використання даного способу альтернативного врегулювання спорів.

При цьому в деяких сферах застосування медіації може здійснюватися з використанням усіх наработаних теорією та практикою механізмів (наприклад, при веденні переговорів та укладанні договорів між контрагентами), а в деяких – з певними обмеженнями (у кримінальному судочинстві, при врегулюванні спору за участю або в інтересах неповнолітнього та ін.)

Одночасно слід визнати, що поширенню такого використання заважає відсутність чіткого законодавчого регулювання вказаного питання. Законодавець повинен, враховуючи позитивний досвід іноземних держав, врегулювати всі основні положення застосування інституту медіації, що створить додаткові можливості для сторін спору щодо його врегулювання. Лише в такому випадку можна буде говорити про розвиток та перспективи професійної діяльності медіатора.

Список використаних джерел:

1. Робот-медіатор перевершив судових примирителів. Лойер. Лютий 21, 2019. URL: <http://loyer.com.ua/uk/robot-mediator-perevershiv-sudovih-primiriteliv/>.

2. Студенников С. Медіація в адміністративних спорах: судді обговорили проблеми. Судебно-юридическая газета, 8 мая 2019 г. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/141338-mediatsiya-u-administrativnikh-sporakh-suddi-obgovorili-problemu>.

Сухарєва А. О.,

ст. викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

МЕДІАЦІЯ ЯК МЕТОД ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Сім'я, відповідно до ст. 3 Сімейного кодексу України, є первинним та основним осередком суспільства. Сім'я завжди вважалась цінністю для держави, тому держава сприяє збереженню та укріпленню сім'ї. Прояв гендерної нерівності може у майбутньому слу-

гувати приводом для розлучень. Було б позитивним, якщо б держава, окрім судових органів, створила б спеціалізований орган який би захищав виключно права та інтереси у наданні рівній самореалізації своїх можливостей як чоловіка так і жінки.

Закордонний досвід показує, що одним із альтернативних допоміжних методів поліпшення ситуації у сім'ї є вирішення конфлікту шляхом медіації.

Медіація (англ. *mediation* – посередництво) – вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту. На відміну від формального судового чи господарського процесу, під час медіації сторони доходять згоди самі - медіатор не приймає рішення за них [2].

Медіація застосовується для вирішення трудових, земельних спорів, житлових конфліктів, врегулювання протиріч у господарських відносинах тощо. Особливе місце займає сімейна медіація, як спосіб врегулювання розбіжностей які виникають під час розлучення подружжя й стосуються питань проживання батьків і дітей, виховання та спілкування з дитиною, сплати аліментів, поділу майна.

Закордоном (у Німеччині, Австрії, Фінляндії, Нідерландах, США) медіація у сімейних конфліктах стала одним із затребуваних видів медіації загалом.

На відміну від наших закордонних сусідів, в Україні не прийнято закон «Про медіацію», а лише взятий за основу законопроект № 3665 "Про медіацію". Однак національне законодавство містить норми, які є впевненим підґрунтям використання медіації на практиці. Так, в статті 55 Конституції України зазначено, що кожен має право будь-якими не забороненими законом способами захищати свої права. Відповідно, такий спосіб захисту своїх інтересів як медіація дозволений і придатний для використання в Україні.

Погоджуємось з думкою Юною Потьомкіною, яка вважає, що складність сімейної медіації полягає у тому, що сімейні спори самі по собі важко морально пережити: поділ нажитого спільно майна, вирішення з ким залишаться діти, порядок і розмір аліментів тощо. Під час таких подій подружжя не може в стані емоційних пережи-

вань прийняти правильне рішення. Тому медіатор являється тою особою яка сприяє спілкуванню між сторонами, досліджує можливі рішення для сприяння порозумінню [3, 26].

Сімейна медіація, як і будь-яка інша медіація, здійснюється на засадах добровільності, конфіденційності, рівності, незалежності та неупередженості медіатора тощо.

Процес сімейної медіації починається зі знайомства медіатора зі сторонами та самим процесом. Медіатор роз'яснює сторонам принципи медіації, вислуховує кожну із сторін, вивчає побажання сторін. Медіатор намагається створити сприятливу атмосферу. Після того, як сторони визначили свої варіанти, вони можуть оцінити їхні переваги і почати переговори про їхнє прийняття. Під час процесу, медіатор має право використовувати засоби фіксації. Після процесу всі матеріали, на вимогу сторін, повинні бути знищені.

Функція медіатора полягає в управлінні процесом для сторін, щоб вони могли говорити, допомагати їм краще зрозуміти проблеми і допомагати їм досягти рішення, яке відповідає їхнім потребам. Навіть якщо ступінь гніву високий між сторонами сімейної медіації, медіатор повинен залишатися спокійний та неупередженим. Допомогти особам порозуміти один одного, знайти шляхи вирішення конфлікту.

Вдало зазначив Богдан Леко, що у медіації з питань сім'ї більшість зустрічей буде проводитися за участю обох членів подружжя. Однак можуть бути ситуації, коли необхідна зустріч окремо з кожним із них. Посередник сформулює свої правила стосовно окремих зустрічей ще із самого початку, коли встановлюються основні правила медіації. Одна з причин для окремої зустрічі – перевірити наявність випадків насилля в сім'ї (такий факт сильно вплине на подальшу роботу з парою). Ще ймовірна причина – дати можливість сторонам порушити ті проблеми, про котрі вони бояться або не хочуть говорити на спільних зустрічах [5].

Складність сімейної медіації полягає у тому, що майже завжди торкаються питання майбутнього дітей. Необхідно вирішити питання відносно місця проживання дитини, встановлення шляхів виховання дітей після розлучення, звести до мінімуму шкідливі наслідки розлучення для дітей.

Сімейна медіація зосереджується на планах на майбутнє дітей, а не на конфліктах та скаргах батьків. Медіатор може наголосити на кооперативному підході до виховання дітей. Наприклад, при врегулюванні питань, пов'язаних з опікою та визначенням місця проживання дітей, як правило, адвокати зосереджені на законних правах своїх клієнтів і дуже мало зосереджують свою увагу на роз'ясненні поточних обов'язків батьків. З іншого боку, медіація надає можливість батькам структурувати свій власний унікальний план виховання дітей.

Судовий процес вирішення конфліктів є більш імперативний та жорсткий. А процес медіації є більш диспозитивний, де сторони обирають для себе та своїх дітей більш сприятливу модель подальшого спілкування. Розподіл майна відбувається за домовленістю сторін, а не за вказівкою закону.

Отже, медіація – це вирішення конфлікту поза судовим процесом. Дуже часто подружжю необхідна саме та людина, яка допоможе контролювати негативні емоції між ними.

Медіатор досліджує інтереси кожної з сторін, та спонукає їх дійти взаємовигідних домовленостей. Медіація нашій країні потрібна, враховуючи те що Україна має намір вступити до Європейського Союзу, тому ми повинні перейняти досвід зарубіжних країн.

Основна мета медіації стосовно подружжя – дати їм можливість досягти домовленості в процесі, правильно розлучитися і розійтися за законом.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР
2. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Юна Потьомкіна Медіація у сімейних спорах: шлях до примирення, порозуміння та врегулювання// 29 січня 2019 р., №4-5 (658-659) Юридична Газета, с 26-27
4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002, зі змінами та доповненнями: Офіц.текст. – К: Алерта, 2015.- 115с.
5. Богдан Лєко Медіація у сімейних конфліктах та розлученнях //Підприємництво, Господарство і Право. - 2017. - №5, с.29-32

*Ульянова Г. О.,
доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи
Національного університету «Одеська юридична академія»,*

*Ульянов О. І.,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри
тактико-спеціальної та вогневої підготовки ОДУВС*

ПОМИЛКОВІ УЯВЛЕННЯ ПРО МЕДІАЦІЮ

Медіація, як один із способів досудового врегулювання спорів, відома вже не перше десятиріччя. Попри переваги, які можуть отримати сторони при зверненні до медіації, вона все ще недостатньо впроваджена в національній практиці. Причин тому чимало, які мають як суб'єктивний, так і об'єктивний характер. Зокрема, це й неточне розуміння сутності медіації, порядку її проведення та наслідків. Серед найбільш поширених помилкових уявлень про медіацію можна виділити такі.

1. *Без спеціального закону медіація не можлива.* Серед чинників, які стримують поширення медіації в нашій країні доволі часто виділяють відсутність спеціального правового регулювання. Беззаперечно прийняття закону сприяло б вирішенню процедурних питань щодо проведення медіації, прав та обов'язків сторін, договірних відносин. Разом з тим, як свідчить практика, медіація вже використовується в Україні для вирішення спорів і відсутність спеціального нормативно-правового акту не свідчить про її незаконність. Професійний медіатор може пояснити сторонам їх права та наслідки вирішення конфлікту під час медіації, визначити зі сторонами порядок та умови проведення медіації, укласти медіаційну угоду тощо.

2. *Враховуючи, що медіатор не завжди є адвокатом, юристом на нього не поширюється вимога щодо дотримання конфіденційності інформації, яка стала відома під час медіації.* Це також типова помилка. Конфіденційність – є одним із ключових принципів, на яких ґрунтується медіація. При цьому він поширюється як на медіатора, так і учасників. Відповідно до Кодексу етики медіатора Національної асоціації медіаторів України, затвердженому рішенням Загальних зборів ГО «Національна асоціація медіаторів України» від 07 грудня 2017 р., протокол № 1 (<http://namu.com.ua/ua/info/mediators/ethical-code/>) медіатор не має права розголошувати конфіденційну інформацію щодо медіації та отриману під час медіації, а також не

має права використовувати таку інформацію у власних інтересах за винятком випадків, передбачених законодавством та цим Кодексом. До початку медіації медіатор має проінформувати сторони медіації про те, що вимога щодо збереження конфіденційності не поширюється на інформацію про діяння, які загрожують життю, здоров'ю учасників медіації або третіх осіб, а також на інші випадки, визначені законом чи договором про проведення медіації. Обов'язок нерозголошення конфіденційної інформації щодо медіації та отриманої під час медіації є безстроковим. При цьому вимога щодо непоширення інформації стосується не лише медіатора, а й її учасників. У зв'язку з чим важливо під час визначення порядку та умов проведення медіації, щоб сторони визначились в якому обсязі та яка саме інформація може бути поширена ними особисто про звернення до медіації та її хід.

3. *Медіатор пропонує варіанти вирішення проблеми, може порадити яке рішення прийняти краще.* Насправді медіатор не вирішує за учасників конфлікту, не повинен пропонувати шляхи вирішення конфлікту та приймати рішення за сторони. Медіатор допомагає сторонам конфлікту зрозуміти в чому суть проблеми та прийти до рішення, яке їх влаштує. Сторони повинні самостійно обрати як буде вирішено конфлікт. При цьому медіація не завжди завершується досягненням згоди між сторонами. Медіатор не може гарантувати позитивне розв'язання спору.

4. *Враховуючи відсутність дієвої системи примусового виконання рішення, досягнутого сторонами під час медіації, це витрата часу без корисного ефекту.* Медіація – це добровільний досудовий спосіб вирішення конфлікту. Звернення до медіації в першу чергу має бути свідченням сторін дійсно вирішити конфлікт. Ефект від медіації взає може бути кориснішим, ніж звернення до суду, під час якого сторони в першу чергу зосереджені на перемозі. Медіація в цьому аспекті більш цінніша, оскільки допомагає виявити істинні причини конфлікту, яким іноді сторони навіть не надають значення.

5. *Не кожен професійний медіатор – юрист, тоді як він допоможе вирішити якісно спір.* Доволі часто для того, щоб вирішити спір потрібно зрозуміти, що стало його причиною. В основі сімейних конфліктів, конфліктів, які виникають між партнерами, в колективі спір починається не стільки з порушення прав, недотримання законодавства, скільки з почуттів, амбіцій, непорозумінь. Для того, щоб їх виявити потрібні навички вести перемовини, задавати питання, які допоможуть сторонам з'ясувати в першу чергу для самих себе чого

дійсно вони прагнуть і що їх не влаштовує у конфліктній ситуації і що вони хочуть змінити. Крім того, сторони можуть звернутись за консультацією до адвокатів, фахівців у галузі права, оскільки навіть якщо медіатором буде професійний юрист, він не повинен надавати сторонам конфлікту юридичні консультації під час процедури медіації.

Медіація є альтернативою судового вирішення спорів, але не є гарантією розв'язання будь-якого конфлікту. Основна перевага медіації все ж таки полягає у можливості в першу чергу з'ясувати справжні причини конфлікту, які навіть на початковому етапі можуть не усвідомлювати його сторони. Але для того, щоб медіація поширювалась більш швидко, варто більше уваги приділяти інформуванню населення про її сутність, переваги та можливості.

Форос Г. В.,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кібербезпеки та інформаційного забезпечення ОДУВС

МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ

На сьогодні успішне використання медіації як альтернативного засобу вирішення спорів в різних сферах життєдіяльності надає підстави для поширення цього способу примирення на освітню галузь. Так, згідно ст. 3 законопроекту «Про медіацію», медіацію може застосуватися у будь яких конфліктах (спорах), у тому числі цивільних, сімейних, трудових, господарських, адміністративних, а також кримінальних провадженнях та справах щодо адміністративних правопорушень[1, ст. 3]. Надзвичайно гостро проблема мирного врегулювання конфліктів звучить в аспекті реформування освітньої галузі.

Освітня медіація у порівнянні з медіацією в інших сферах, має особливості, зумовлені розширеним спектром завдань. Саме заклади освіти сприяють всебічному розвитку особистості здобувачів освіти, формуванню цінностей та засвоєнню моделей поведінки з ровесниками, проте часті явища цькування, булінгу, високий рівень конфліктності серед молоді не дозволяє в повній мірі досягти поставлених цілей. Окрім самого вирішення конфлікту в навчальному закладі надзвичайно важливою є навчально-виховна функція. Саме в медіації молодь навчається вирішувати спори і конфлікти альтернативними

засобами, приймати рішення та відповідати за свої вчинки. Для такого середовища дуже важливим акцентом є відновлення відносин між учасниками конфлікту та створення дружньої атмосфери, що сприятиме навчанню. Важливе завдання, що стоїть перед медіацією в навчальних закладах, - створення безпечного середовища та профілактика правопорушень.

На думку Ю.Д. Притики, медіація являє собою переговори між двома конфліктуючими сторонами за участю посередника, що має необхідні навички, досвід, освіту для того, щоб допомогти сторонам дійти згоди у врегулюванні їхнього спору [1, с. 136]

На нашу думку, саме для освітньої сфери характерна класифікація медіації, яку надає французький медіатор Жан-Франсуа Сікс. Він виділяє наступні чотири види медіації:

-творча медіація. Даний вид медіації спрямований на створення нових відносин і робить їх взаємовигідними;

-оновлююча медіація. Для цього виду медіації властиве покращення вже існуючих відносин, які з тих чи інших причин були охоплені або перервані;

-превентивна медіація. Даний вид медіації спрямований на попередження конфлікту, який вже розпочався, поки у його потенційних учасників ще є конструктивні відносини;

-лікувальна медіація, безпосередньо вирішує конфлікт.

Аналіз наукових робіт з цієї проблематики дозволив дійти висновку, що виокремлюють три основні підходи до запровадження медіації в навчальних закладах. Перший підхід передбачає наявність у закладі медіатора, до якого скеровують учасників конфлікту. Як правило, в процесі освітньої медіації медіатором виступає педагог з числа педагогічного колективу навчального закладу, проте для дотримання принципу нейтральності медіації, навчальний заклад може запрошувати фахівців з інших установ (громадських організацій тощо). Така ситуація значно підвищує попит на підготовлених фахівців в сфері медіації.

Другий підхід передбачає створення служби порозуміння, тобто наявність мінімум одного дорослого медіатора, який виступає координатором служби, та залучення до врегулювання конфліктів медіаторів-ровесників, які пройшли спеціальне навчання медіації. Ровесники часто стають свідками суперечок і можуть запропонувати свою допомогу на ранніх стадіях конфлікту, коли дорослі про нього не знають. Під час медіації ровесники значно відвертіші, швидше відкриваються та знаходять спільну мову. Спостерігаючи за врівноваже-

ною та впевненою поведінкою медіаторів, сторони конфлікту налаштовуються на позитивне сприйняття ситуації та серйозний підхід до її вирішення. Найбільшу користь від такої діяльності отримують самі учні-медіатори.

Третій підхід включає всі заходи, що впроваджуються у службі порозуміння, а також навчання основ медіації та навичок ненасильницького спілкування всіх викладачів та адміністрації. Додатково кожен педагог поглиблено вивчає певний аспект медіації та презентує його колегам.

Таким чином, на нашу думку, освітня медіація дуже корисна практика для кожного навчального закладу. Питання підготовки медіаторів набуває популярності у зв'язку з ситуацією, яка склалася в державі. Перспективними напрямками наукових пошуків можуть стати: використання технології медіації у роботі з сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах; розробка методичного забезпечення реалізації технології медіації у навчальних закладах.

Список використаних джерел:

1. Про медіацію: проект Закону України від 17.12.2015 № 3665 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558.

2. Поліщук М. Я. Поняття медіації як альтернативного методу вирішення спорів / М. Я. Поліщук // Держава і право. - № 65. – С. 134-139

*Хаджирадєва С. К.,
завідувач кафедри публічного управління та публічної
служби Національної академії державного управління
при Президенті України, д. н. держ. упр., проф.,
тренер з підготовки медіаторів, сертифікований медіатор*

МЕДІАЦІЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Розвиток публічного управління обумовлений співвідношенням між інерційністю інституційних структур і зростанням різноманітності неінституціональних практик, які задають вектор трансформації інститутів. У період такого переходу необхідне нове соціальне знання, що відображає досвід вирішення проблемних ситуацій на рівні

міжособистісних взаємодій. В такій ситуації джерелом динаміки стає принцип рівності - основний принцип медіації. Вимога рівності сприяє становленню відповідного простору, у якому відносини сторін стають стабільними і відповідають взаємним очікуванням. Поширення застосування процедури медіації в Україні, де діє ціла низка регіональних груп медіації, які об'єдналися в Асоціацію груп медіації України та Український центр порозуміння, свідчить про те, що відбувається інституціоналізація медіації шляхом перетворення неінституціональних практик в інституціональні. Це створює передумови для їх можливого поширення на рівні публічного управління.

В реаліях сьогодення – управління не передбачає поширення процедур медіації на рівні публічного управління, тому запозичені інститути розвиваються стихійно, а не трансплантуються в соціокультурний контекст політики. Науковці шукають причини таких колізій і вбачають їх у трьох пунктах.

Першою причиною є те, що правовим управлінням Верховного Суду України у зауваженнях та пропозиціях до одного з проєктів Закону України “Про медіацію” (реєстр. № 2425а-1 від 3 липня 2013 року) зазначено про неможливість застосування процедур медіації у сфері публічного владного управління. На думку правового управління Верховного Суду України, вільне волевиявлення суб'єкта владних повноважень, укладання ним угоди за наслідками процедур медіації не виключає випадків виходу при цьому уповноважених представників суб'єктів владних повноважень за межі законодавчо визначених приписів щодо повноважень, способу або процедур діяльності цього органу влади (її посадової особи), а отже, за певних обставин суперечитиме принципу законності [4].

Другою проблемою є питання оплати праці медіатора. Знову ж таки, оскільки однією зі сторін є орган публічної адміністрації, який виступає від імені держави або територіальної громади, кошти на оплату праці медіатора мали б бути передбачені у державну або місцеву бюджеті, а це відповідно обмежує сторони у виборі медіатора, оскільки оплата його праці не повинна бути занадто великою. Для вирішення цього питання потрібно з'ясувати у якій формі буде здійснюватися діяльність медіатора [5].

Третьою проблемою є те, що медіація не може бути застосована до всіх правовідносин у публічному управлінні. Такими винятками є: спори між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, у тому числі делегованих повно-

важень; у спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму; у спорах, учасниками яких можуть бути вищі органи державної влади та їх посадові особи; при оскарженні актів, дій чи бездіяльності вищих органів державної влади та їх посадових осіб (ВРУ, Президента України, КМУ, ВРЮ, ЦВК, НБУ тощо); спори з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби (наприклад, звільнення Президентом України міністра Кабінету Міністрів України) [2].

Таким чином, впровадження медіації у практику в публічному управлінні може бути можливим незважаючи на проблеми, які існують. Становлення такого інституту відіграватиме важливу роль у розвитку правової культури суспільства, допоможе розвантажити систему адміністративних судів України та сприятиме мирному вирішенню публічно-правових спорів. Успішне впровадження медіації залежить від того, чи вдасться науковцям та законодавцям вирішити ряд теоретичних та практичних проблем.

Зауважимо, що на початку 2015 року за підтримки міжнародних проектів “Building mediation bureaus and training mediators” і “Розвиток інформаційних форматів для розповсюдження медіації”, що фінансується Німецькою службою академічних обмінів (Deutscher Akademischer Austauschdienst, DAAD), в Україні розпочали свою роботу Бюро медіації в містах Вінниця, Київ та Одеса. Вони працюють відповідно до таких постулатів: місія – від конфлікту до миру; візія – ми створюємо організацію, яка сприятиме розвитку медіативної компетентності публічних службовців, конструктивного соціального діалогу і партнерства в нашій країні; цінності – ми віримо в те, що взаємоповага і право на власну думку є запорукою мирної взаємодії в суспільстві. За цей період було проведено: 7 міжнародних воркшопів за участю експертів з Інституту психології Гамбурзького університету; 2 науково-практичні конференції; 31 тренінг для школярів, вчителів, державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування; розроблено 4 навчальні програми з медіації тощо.

До нас звертаються для вирішення: проблемних ситуацій у процесі організації/проведення переговорів та інших протокольних заходів; організаційних конфліктів у сфері публічного управління та адміністрування; конфліктів, що знаходяться в системі координат “політика – влада – бізнес – громадськість”, “начальник – підлеглий”, “старший – молодший” тощо; конфліктів, що пов'язані з проявом мобінгу, булінгу хейзингу, сталкінгу, харасменту, аутиingu серед

державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування та інших професійних груп.

Список використаних джерел:

1. Бородін Є. Медіація в публічному управлінні як форма інституціонального компромісу / Є. Бородін // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / редкол. : С. М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. – Вип. 3 (34). – С. 6-11.

2. Красіловська З. В. Організаційно-правові передумови запровадження медіації для врегулювання спорів із органами публічної влади / З. В. Красіловська // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. – Вип. 4(64). – С. 92–96.

3. Маврин О. В. Технологии урегулирования конфликтов (медиация как эффективный метод разрешения конфликтов): учебное пособие / О. В. Маврин. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2014. – 96 с.

4. Медіація у вирішенні публічно-правових спорів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrainepravo.com/scientific-thought>

5. Проблеми впровадження та проведення медіації в адміністративному судочинстві в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aphd.ua/problemy-vprovadzhennia>

Цільмак О. М.,

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії ОДУВС
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7348-4876>

ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, ЯКІ ОБУМОВЛЮЮТЬ ТА ДЕТЕРМІНУЮТЬ ЕМОЦІЙНИЙ НЕЙТРАЛІТЕТ МЕДІАТОРА

В українському суспільстві питання звернення до медіації, як способу врегулювання суперечностей, що виникли між сторонами, стає все більш актуальним. Слід наголосити, що медіатор, як фахівець, повинен вміти вдало проводити процедуру врегулювання спірних питань, які виникають між сторонами, а для цього від повинен чітко дотримуватися принципів медіації (конфіденційності, добровільної участі сторін, рівноправності сторін, незалежності, безпристрасності та ін.). Хотілося би зупинитися на принципі безпристрасності медіа-

тора, в основі якого лежить така професійно важлива характеристика особистості медіатора як – емоційний нейтралітет.

Емоційний нейтралітет – це інтегральна психологічна характеристика особистості демонструвати безпристрасне та нейтральне ставлення до кожної з сторін. Отже, слід підкреслити, що зазначена характеристика не є самостійною категорією, в її основі лежать такі професійно важливі характеристики особистості як: здібності, уміння, якості, мотивація та професійно-психологічна готовність. Так, розглянемо їх.

Важливими характеристиками, які детермінують та обумовлюють емоційний нейтралітет медіатора, є **здібності**. До них слід віднести:

1) *психофізіологічні:*

- здатність витримувати інтенсивне тривале психоемоційне навантаження без зниження продуктивності діяльності;
- здатність до тривалого напруження сенсорних систем в умовах моногонії та зберігання активності та ін.;

2) *лідерські:*

- здатність керувати людьми;
- здатність повести за собою;
- здатність здійснювати психологічний вплив;
- здатність регулювати взаємовідносини та ін.;

2) *мобілізаційні:*

- здатність до самоорганізації,
- здатність до емоційно-вольової регуляції власного психоемоційного стану;
- здатність вирішувати професійні завдання в ситуаціях, що супроводжується конфліктним протистоянням сторін та ін.

Наступною характеристикою, яка детермінує та обумовлює емоційний нейтралітет медіатора, є **професійно важливі уміння**, до них слід віднести такі:

- уміння контролювати власні емоційні реакції;
- уміння своєчасно психологічно налаштуватися на процедуру медіації;
- уміння демонструвати емоційну нейтральність та безпристрасність
- уміння абстрагуватися від емоційної сторони ситуації та зосереджуватися на фактах;
- уміння бути не в ситуації, а над нею, тобто «побачити» її зверху;
- уміння зберігати нейтральність по відношенню до кожної зі сторін;

- уміння демонструвати незалежне, неупереджене ставлення до кожної зі сторін;
- уміння забезпечити сторонам рівні права на участь в процесі;
- уміння ефективно регулювати власні емоційні стани;
- уміння своєчасно зупиняти та нейтралізувати агресію учасників конфлікту;
- уміння безконфліктно спілкуватися у складних ситуаціях;
- уміння дотримуватися високої культури спілкування та ін.

Наступною характеристикою, яка детермінує та обумовлює емоційний нейтралітет медіатора, є **професійно якості**, до них слід віднести такі:

- 1) *емоційно-вольові* – самоконтроль, самовладання, врівноваженість, терпимість, організованість та ін.;
- 2) *моральні* – дисциплінованість, відповідальність;
- 3) *комунікативні* – тактовність, доброзичливість;
- 4) *соціальноспрямовані* – дипломатичність, толерантність, справедливість;
- 5) *лідерські* – авторитетність, самостійність;
- 6) *інтелектуальні* – прогностичність, обміркованість, розсудливість та ін.

Наступною характеристикою, яка детермінує та обумовлює емоційний нейтралітет медіатора, є **мотивація**, яка визначається у:

- а) *бажанні* врегулювати спірні питання, що виникають між людьми;
- б) *потребі* досягати успіху в процесі медіації;
- в) *мотивах* покращувати власний престиж; професійно самореалізовуватися, досягати кращих результатів.

Важливою також характеристикою, яка детермінує емоційний нейтралітет є **професійно-психологічна готовність**, тобто настрої медіатора на психологічно грамотну стратегію та форму поведінки під час медіації.

Таким чином, підводячи підсумок, хотілося би підкреслити, що емоційна незалученість медіатора допомагає не тільки ефективно проводити переговори, але і своєчасно нейтралізувати конфліктні ситуації. Емоційний нейтралітет – це інтегральна характеристика особистості медіатора, що детермінується та обумовлюється іншими професійно важливими характеристиками, такими як: здібності, уміння, якості, мотивація та професійно-психологічна готовність. Саме їх сукупна взаємодія лежить в основі емоційного нейтралітету медіатора.

*Шаповалова І. О.,
кандидат юридичних наук, ст. науковий співробітник,
доцент кафедри державно-правових дисциплін ОДУВС*

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ: УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА КОНЦЕПЦІЯ

В даний час за кордоном все більша увага приділяється питанням альтернативного вирішення спорів. Пошук альтернативної діяльності державних судів для вирішення спорів може бути зумовлений низкою факторів, один з яких - недостатня ефективність роботи судової системи при розгляді окремих категорій справ, яка може полягати в перевантаженості судів, тривалості судового розгляду, не кваліфікованим розглядом справ, а також інші недоліки, властиві судовій системі тієї чи іншої держави. До інших причин розвитку альтернативних форм вирішення спорів можна віднести наявність очевидних переваг при їх реалізації, такими є наявності принципу конфіденційності вирішення спорів, зручність сторін щодо часу і місця вирішення спору, більшу довіру сторін до осіб, які беруть участь у вирішенні конфлікту, більш короткі терміни і відносно низька вартість використання даних форм.

На сьогоднішній день виділено декілька видів альтернативних форм вирішення юридичних спорів: третейський суд, арбітраж, посередництво, медіація, консиліація, переговори, призначення експерта [1. С. 26-32]. Але найбільш універсальною та ефективною альтернативною формою вирішення юридичних спорів беззаперечно, на сьогодні, є медіація. Розглянемо декілька типових визначень медіації. Так, А. А. Арутюнян, досліджуючи медіацію в кримінальному процесі, під цим поняттям визначає процедуру, в рамках якої незалежна і неупереджена третя особа – посередник (медіатор) – бере участь у вирішенні кримінально-правового конфлікту між особою, яка вчинила протиправне діяння, і особою, якій протиправним діянням було завдано шкоди, з метою примирення сторін і знаходження взаємоприйняттого рішення з питань відшкодування шкоди, заподіяної протиправним діянням, а також з інших питань, які можуть виникнути при вирішенні кримінально-правового конфлікту, на основі добровільного волевиявлення сторін, і яка може спричинити юридичні наслідки для сторін кримінально-правового конфлікту в рамках провадження у кримінальній справі [2]. Згідно з підходом Н. С. Шатіхіної медіація в кримінальному праві – це специфічний кримінально-правовий механізм врегулювання

конфлікту, що виник у суспільстві в результаті вчинення злочину, який реалізується у вигляді сукупності взаємоспрямованих юридично значущих дій учасників при активній посередницькій ролі державних органів [4]. Натомість С. І. Калашникова визначає медіацію як самостійний спосіб врегулювання правових спорів, що становить особливим чином організовану процедуру переговорів за участю нейтрального посередника (медіатора), який сприяє сторонам в обговоренні умов врегулювання правового спору і прийняття взаємовигідного рішення [3, с. 7]. Основна роль медіатора, як вказує Аніл Ксав'є, полягає в тому, щоб забезпечити взаємодію між сторонами, допомогти їм сконцентрувати увагу на реальних аспектах спору і запропонувати варіанти вирішення проблеми, що задовольняють інтереси і потреби відповідних сторін, він діє як міст між сторонами, допомагаючи згладити нерівності, що впливають на рішення сторін. Важливо зазначити, що медіація не замінює отримання юридичної консультації. Медіацію можна розглядати як процедуру, що забезпечує взаємодію з іншою стороною, а також таку, що просто організує думки особи з приводу конфлікту в потрібному напрямі і визначає його ставлення до цього конфлікту [5. С. 55].

Ефективність медіації, як форми або засобу врегулювання конфліктів та спорів у різних проявах суспільного життя, сьогодні вже не викликає сумніву. Однак у той час, коли у Європі процес впровадження медіації розпочався ще на початку 80-х рр. минулого століття та успішно розвивається, в Україні можна говорити тільки про становлення цього явища. Підґрунтям такого відставання є низка чинників: по-перше, необізнаність сторін спору про існування можливості вирішення спору без участі суду; по-друге, навіть якщо сторонам відомі такі способи, вони не мають упевненості в їх дієвості, ефективності, перш за все в тому, що буде досягнуто і, головне, де-факто реалізований компроміс, що задовольняє інтереси обох сторін. Однак вирішальним чинником у гальмуванні розвитку медіації в Україні є відсутність адекватного законодавчого регулювання це – і приватно-правових та приватно-процесуальних питань посередництва, і публічно-правової оцінки факту застосування примирних процедур і публічно-правових наслідків угод, досягнутих як результат примирення. Не дивлячись на те, що Україна ратифікувала цілу низку міжнародних нормативно-правових актів у сфері медіації, навіть приєдналася до заборон проведення медіації в певних суспільних відносинах (наприклад в випадках насильства у родині) на сьогодні так і не прийнято базовий Закон України про медіацію.

При цьому, хоча Україна перебуває лише на етапі формування вітчизняної моделі відновного правосуддя, варто зазначити, що ідея запровадження інституту примирення (медіації) у вітчизняній системі права підтримується широким колом фахівців не лише теоретиків але і юристів-практиків. В Україні створено чимало професійних об'єднань медіаторів, проведено велику кількість процедур примирення. Таке зацікавлення відповідає прагненню України до гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу, на теренах якого примирній процедурі приділено значної уваги.

Список використаних джерел:

1. Любченко Я. П. Вдосконалення національного законодавства у сфері альтернативних способів вирішення правових спорів. Проблеми законності: зб. наук праць. Харків, 2015. Вип. 131. С. 26–32.
2. Арутюнян А. А. Медиация в уголовном процессе: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / А. А. Арутюнян; МГУим. М. В. Ломоносова. – М., 2012. – С. 4-7.
3. Калашникова С.И. Медиация в сфере гражданской юрисдикции: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.15 / С. И. Калашникова; Уральская государственная юридическая академия. – Екатеринбург, 2010. – 26 с.
4. Шатихина Н. С. Институт медиации в российском уголовном праве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Н. С. Шатихина. – СПб., 2004. – 228 с.
5. Шинкар Т. І. Зарубіжний досвід правового забезпечення медіації та можливість його використання в Україні // Наше право № 2. – 2016. – С. 55.

Шелевер Н. В.,
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного, фінансового та інформаційного права ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»*

МЕДІАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

У відповідності до Конституції України кожній особі в державі гарантується право на захист порушених, невизнаних або оспорюва-

них прав, свобод чи інтересів. У зв'язку з прагненням України стати повноцінним членом Європейської спільноти важливим є перебудова системи здійснення правосуддя. Актуальним питанням сьогодення є альтернативні засоби вирішення спорів. Одним з таких є інститут медіації як альтернативна форма припинення юридичних спорів.

Проблематика медіації стала предметом дослідження О. Бобрової Л. Власової, О. Ващук, Л. Мамчур, К. Шершун, А. Чернеги та ін. Інститут медіації відображений також у працях таких зарубіжних дослідників як К. Бернард, Л. Боуль, Е. Тейлор, Г. Шварц та ін.

15 грудня 2017 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів». В новій редакції викладено Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України), який запровадив таку новелу як «врегулювання спору за участю судді».

Медіація – це переговорний процес, який спрямований на досудове вирішення спору і має такі переваги як конфіденційність, швидкість та високий ступінь результативності. Цей інститут для України є новим, недостатньо дослідженим. Тому, наше завдання полягає у розкритті позитивних та негативних аспектів даної новели, наданні відповідних рекомендацій щодо удосконалення чинного законодавства.

Медіація – це інструмент суду для розв'язання публічно-правових спорів, який спрямований на примирення сторін, відмови від адміністративного позову чи його визнання. Цей інститут забезпечує широкий доступ громадян до правосуддя. Медіація не замінює правосуддя, а лише сприяє йому.

В порядку адміністративного судочинства вирішуються публічно-правові спори, які дуже часто називають немедіабельними. Це пов'язано саме із суб'єктним складом, бо однією із сторін виступає суб'єкт владних повноважень. На нашу думку, медіація, як новий інститут в адміністративному судочинстві України, стане ефективним інструментом вирішення спорів у нашій державі. Для прикладу в США та Великобританії близько 80% спорів урегулюються саме мирним шляхом.

Варто зазначити, що в державах Європейського Союзу медіація розглядається не тільки як спосіб альтернативного вирішення спорів, де вже виник конфлікт, а й як спосіб, який використовується для запобігання виникнення спору (конфлікту) у майбутньому, що, безумовно,

розширює межі застосування медіації. З огляду на те, що процесуальна гнучкість процедури медіації дає змогу застосовувати посередництво в різних ситуаціях, відсутнє чітке регулювання методів медіації. Законодавства практично всіх держав ЄС свідомо відмовилися від спроби регулювання методів як таких. Самі сторони спору, а також посередники (медіатори) мають право вибору найбільш дієвих способів для вирішення спірних ситуацій у кожному конкретному випадку, створюючи прецеденти. Більше того, залежно від сфери застосування можуть застосовуватися різні інструменти (методи) примирення [1, с. 118].

Стаття 190 КАС України регулює процедуру врегулювання спору за участю судді. Завдання медіатора полягає у допомозі сторонам ухвалити рішення. Медіація добровільна, обидві сторони мають надати на неї згоду. Медіатор зобов'язаний діяти в інтересах усіх учасників процесу.

Варто зазначити, що суддя, задіяний у врегулюванні спору, не має права в подальшому розглядати цю справу в якості судді: здійснюватиметься перерозподіл. Сторони можуть зловживати цією нормою, спеціально заявляючи про альтернативне врегулювання, маючи на меті перерозподіл справи. І застосування процесуального штрафу цьому не зарадить [2].

Проблемним питанням є зловживання процесуальними правами в ході процедури медіації. До таких зловживань залежно від моделі медіації можна віднести такі дії: 1) затягування процедури медіації до терміну її закінчення, щоб змусити сторони відмовитися від медіації з метою отримання винагороди за фактично ненадані послуги з посередництва; 2) надання медіатором пропозиції щодо способів урегулювання спору, якщо сторони не домовилися про наявність такої можливості; 3) протиправну змову медіатора з однією із сторін спору з метою впливу на думку іншої сторони шляхом будь-яких пропозицій, що в результаті може призвести до порушення прав протилежної сторони спору; 4) ініціювання процедури медіації тільки з метою з'ясування правової позиції іншої сторони та тих можливих поступок, на які вона готова піти; 5) затягування процедури медіації й судового процесу різними способами, у тому числі шляхом ухилення від участі в медіації без явного повідомлення про її припинення; 6) ініціювання процедури примирення або укладення угоди про примирення з метою уникнення кримінальної відповідальності та покарання чи його суттєвого пом'якшення; 7) ініціювання процедури медіації з метою заміни судді в разі відсутності підстав для його відводу (так би мовити, альтернативний відвід); 8) подачу стороною спору письмового клопотання про

затвердження медіативної (мирової) угоди за умов, що воля обох сторін на укладення такої угоди не виражена, або до клопотання не додано проект мирової угоди, або проект мирової угоди не підписаний сторонами чи підписаний тільки однією із сторін, а справжня мета подач такого клопотання – зрив судового засідання, затягування судового процесу, перешкоджання розгляду справи та прийняттю законного й обґрунтованого судового рішення [3].

До переваг медіації як способу вирішення спорів слід віднести:

1. Контроль, який мають сторони як над безпосередньою процедурою медіації, так і над її результатами;

2. Пряма участь сторін у переговорах; добровільність процедури; швидкість проведення медіації, її ефективність і економічність, простота і гнучкість;

3. Справедливість, оскільки медіатор гарантує, що вже неіснуючі нерівні відносини між сторонами не можуть вплинути на хід проведення переговорів і їх результат;

4. Конфіденційність;

5. Забезпечення ефективної взаємодії між сторонами; сприяння в підтримці, поліпшення або відновлення взаємин між сторонами; врахування довгострокових і важливих інтересів сторін в кожній стадії процедури медіації для врегулювання спору з акцентом на сьогоднішнє і майбутнє, а не на минуле;

6. Взаємовідність результату медіації; творчий підхід до вирішення суперечки [4, с.15].

Варто зазначити, що медіація і врегулювання спору за участю судді є різними процедурами різного правового значення. Зокрема, як пояснила науковець та медіатор Наталія Ковалко, врегулювання спору за участі судді за кодексом можливо лише до початку розгляду справи по суті – на стадії підготовчого провадження. До того ж, цю процедуру не може застосовувати суд касаційної інстанції (але можлива медіація). Цю тезу підтримав і доктор юридичних наук, професор Олег Муза, який пояснив, що в апеляційній і касаційній інстанціях може бути застосована лише медіація, а не процедура врегулювання спору за участю судді [2].

Як справедливо зазначила суддя судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду Т. Анцупова: «Важливо визначити категорії справ, які підлягають як медіації в межах адміністративних правовідносин, так і при врегулюванні спору за участі судді. Колеги пого-

джуються, що немає прямої заборони на врегулювання спору за участі судді у апеляційній та касаційній інстанції, однак тут дуже важливо сформулювати судову практику з цього питання. Адже інколи в складних справах, де відповідачем виступають Президент України, ВРУ і т.д., інструмент врегулювання спору за участю судді був би дуже доречним, оскільки часто до суду звертаються громадяни, які не розуміють межі судового захисту, відстоюючи громадянську позицію, а не свої права. І було б корисно їм це роз'яснити поза межами судового засідання і поза фіксацією судового процесу» [5].

Слід зазначити, що в адміністративному процесі України запроваджено лише судову (інтегровану) модель медіації. Для подальшого розвитку цього інституту було б ефективним також запровадити в адміністративному процесі асоційовану модель медіації, у ході якої суддя є лише її ініціатором, а реалізатором є незалежний від суду, сторонній посередник, яким може бути як професійним приватний медіатор із відповідною ліцензією, що уповноважений державою здійснювати діяльність із проведення медіації в порядку, встановленому законом (на кшталт приватного виконавця), так і уповноважений посередник від органу державної влади чи місцевого самоврядування залежно від категорії спору [3].

Список використаних джерел:

1. Боженко Н. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення медіації в адміністративному судочинстві. Підприємництво, господарство і право. 2017. №9/2017. С. 116-119.

2. Медіація в адмінпроцесі: так чи ні? URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/181295_medatsya-v-admnprotses-tak-chi-n (дата звернення: 14.06.2019).

3. Корінний С.О. Впровадження медіації в адміністративний процес України: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07 / Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». Ужгород, 2019. 22 с.

4. Шинкар Т.І. Застосування медіації в адміністративному судочинстві: вітчизняний та зарубіжний досвід: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07 / Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України. Львів, 2018. 23 с.

5. Сидоренко Д. Медіація в адміністративному процесі: в чому проблема? URL:<http://jur-gazeta.com/publications/events/mediaciya-v-administrativnomu-procesi-v-chomu-problema.html>(дата звернення: 14.06.2019).

*Шмаленко Ю. І.,
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри українознавства ОДУВС*

НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ ТА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ПРИНЦИПИ МЕДІАЦІЇ

В Україні термін медіація тільки набуває популярності, частіше використовується як синонім посередництва у вирішенні правових спорів. Медіація – це процедура врегулювання конфлікту на взаємовигідній основі, з участю медіатора як незалежного посередника. Медіація – професійна діяльність в галузі альтернативного вирішення суперечок. Медіатор – нейтральний, незалежний посередник, що допомагає сторонам вирішити наявний конфлікт, суперечку. Процедура медіації спрямована на пошук компромісу між сторонами та всебічне врегулювання конфлікту, що виник. При цьому медіатор, який володіє особливими навичками медіативних технологій, організовує конструктивне спілкування, забезпечуючи досягнення спільної мети. В разі успішного результату медіації немає ні переможених, ні переможців, виграють всі сторони, які залучені в конфлікт. Медіація сприяє розвитку партнерських відносин, формуванню етичних норм поведінки, гармонізації соціальних відносин.

Прикладом ефективності можливості медіації слугує законодавство європейських країн та статистика кількості договірних медіаційних угод. У ряді країн, таких як Німеччина, Австрія, Великобританія, Нідерланди на законодавчому рівні встановлено звернення до медіатора в досудовому порядку. А в тому разі, якщо сторони не змогли дійти до спільної угоди, вони звертаються до суду. Показники результатів медіації є високими, майже 80% звернень закінчуються підписанням медіативної угоди.

Головною перевагою медіації, як альтернативного засобу примирення, є цивілізоване врегулювання суперечки: сторони, які підписали медіаційну угоду, не припиняють прямі взаємовідносини, а продовжують взаємодію та співпрацю. У медіації немає винного або невинного, немає відповідача та позивача, а є сторони конфлікту (суперечки), які рівною мірою винні в його виникненні та розвитку, ескалації відносин, пошуку шляхів самоствердження методом сили або захисту, використання закону як засобу доведення власної переваги.

Медіація заснована на принципах добровільності, принципах конфіденційності, принципах співпраці та рівноправності сторін, принципах неупередженості та незалежності медіатора. Саме це по суті є імперативними відносинами, так як це універсальні, загальнолюдські алгоритми поведінки людей, а не взаємини учасників судового процесу.

Медіатор спирається на принципи медіації та намагається неухильно дотримуватися цих принципів та вимог професійної етики. Від медіатора потрібні знання основ психології, знання методики проведення процедури медіації. Тільки таким чином можливо досягти успіху в медіації. Одним з найскладніших може виявитися дотримання неупередженості та незалежності медіатора. Медіація – це не змагання в доведенні фактів та власної правоти, а співпраця, об'єднання зусиль з опонентом для вирішення загальної проблеми. Медіація як засіб примирення, на відміну від судового розгляду, заснована не на змагальності, а виключно на засадах рівноправності сторін та можливості прийняти рішення сторонами шляхом обговорення своїх очікувань. Таке ставлення до процесу вирішення спору не є звичним для його учасників. Переважно сторони конфлікту віддають перевагу боротьбі не з проблемою, що виникла, а з іншою стороною, на яку перекладають провину та, до якої пред'являють свої вимоги. Відповідно сторони конфлікту намагаються залучити симпатії медіатора на свій бік. Це значно підвищує вимоги до медіатора, так як результат медіації залежить не тільки від кваліфікації та юридичної компетентності, а від уміння займати нейтральну позицію, неупередженість та безпристрасність, не приймаючи позиції жодної з сторін, не впливати на сторони для пошуку ними виходу з конфліктної ситуації. Щоб виконати це завдання медіатор повинен бути незалежний від сторін та не мати зацікавленості в змістовному аспекті вирішення суперечки. Сторони мають довіряти медіатору та покладатися на його професіоналізм. Медіатор зобов'язаний дотримуватися принципу неупередженості, який означає, що він не представляє інтереси жодної із сторін. Медіатор не має права здійснювати медіаційну діяльність, якщо при проведенні процедури медіації він особисто (прямо чи опосередковано) зацікавлений в її результаті, в тому числі перебуває з особою, яка є однією зі сторін конфлікту, в родинних стосунках. Медіатор не може дозволяти своїм знанням, досвіду, думкам впливати на його поведінку, висловлювання, щоб не завдати шкоди процесу вирішення суперечки.

Медіатор, як незалежний посередник, не виносить ніякого судження, не надає в процесі медіації юридичної консультативної допомоги. Процедура медіації не може застосовувати переконання сторін шляхом аргументації, доводами та посиланнями на статті законів або прикладами із судової практики. Процедура медіації ґрунтується виключно на рівноправному спільному пошуку сторонами шляху примирення сторін. Процедура медіації жодним чином не є збором доказової бази. Метою діяльності медіатора є створення для сторін, які конфліктують, можливості продуктивного спілкування та кращого порозуміння один одного. Медіатор допомагає сторонам спільними зусиллями знайти реалістичне взаємозадовільне рішення. У процедурі медіації сторони самі є авторами рішення, вони можуть впливати на процедуру, в якій це рішення буде народжуватися. При цьому сторони мають право запрошувати до участі інших адвокатів, консультантів, осіб, чії поради для них важливі або впливають на прийняття рішень.

Рівноправності сторін, як і неупередженість та безпристрасність медіатора, можна умовно визначити головними принципами медіації, що забезпечується безпосередньо в процедурі медіатором, який є незалежним та не бере участі в суперечці, але забезпечує реалізацію можливості обміну думками «на рівних». Для цього сторони самі спочатку встановлюють та погоджуються з правилом верховенства медіатора в процедурі, конфіденційності, що відбувається, та з їх рівноправністю. Але, при цьому, кожна сторона має право прийняти рішення про припинення медіації при порушенні цих принципів, що для кожної сторони є також важливою умовою.

Список використаних джерел:

1. Лєко Б., Чуйко Г. Медіація. – К., 2011. – 464 с.
2. Комарова Ю. А. Понятие, виды и место медиации в системе разрешения споров // Право и государство : теория и практика. - 2011. - № 2. - С. 107-111.
3. Нєстор Н. В. Запровадження медіації в кримінальному процесі України: проблеми теорії та практики: Монографія. К., 2018. – 182 с.
4. Хєслє Г. Посредничество в разрешении конфликтов. Теория и технология. – М.: «Речь», 2004. – 138с..
5. Ярославски А., Доваль С. Практическое пособие по медиации. – М.: Издательские решения, 2017. — 110 с.

ЗМІСТ

Авдєєва А. В. ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ В ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІАТОРА.....	5
Албул С. В. ДО ПИТАННЯ СТАНОВЛЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	7
Андрієнко І. С. ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ ЯК ВИД ПРИМИРНОЇ ПРОЦЕДУРИ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	11
Бабанін С. В. ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО НАБУТТЯ СТАТУСУ МЕДІАТОРА В УКРАЇНІ.....	15
Балтаджи П. М. ГУМАНІЗМ: ІДЕЯ, СВІТОГЛЯД, ПРИНЦИП ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ.....	18
Безпалова О. І. ВПРОВАДЖЕННЯ ПРАКТИКИ МЕДІАЦІЇ В ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ВИПАДКІВ НАСИЛЬСТВА У ДИТЯЧОМУ СЕРЕДОВИЩІ (НА ПРИКЛАДІ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	21
Берендєєва А. І. ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ У ПРОТИДІЇ БУЛІНГУ.....	24
Боксгорн А. В. ПРАВОВАЯ ПРИРОДА СОГЛАШЕННЯ ПО РЕЗУЛЬТАТАМ МЕДІАЦІЇ.....	29
Бондар В. В. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ УКРАЇНИ.....	31
Будяченко О. М., Цапушел І. М. ЩОДО МЕДІАЦІЇ, ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОГО СПОСОБУ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТУ.....	33
Вайда Т. С., Кузнєцов О. І. ПРИМИРЕННЯ МІЖ ПОТЕРПІЛИМ І ПРАВОПОРУШНИКОМ ЯК ВИД МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	36
Воробель У. Б. ВИМОГИ ЩОДО ОСОБИ МЕДІАТОРА: ДОСВІД ПОЛЬЩІ.....	40
Герашенко С. О. МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ.....	47

Головацький О. О. МЕДІАЦІЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ США: ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД.....	51
Голуб В. О. ВИКОРИСТАННЯ МЕДІАЦІЇ В ГІБРИДНИХ МЕТОДАХ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ.....	55
Голуб О. А. МЕДІАЦІЯ У ПРОЦЕСІ МИРОБУДУВАННЯ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ.....	58
Грищенко О. А., Марченко О. А. «ПРИМИРЕННЯ» ТА «МЕДІАЦІЯ»: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЇХ СПІВВІДНОШЕННЯ.....	61
Домброван Н. В., Домброван О. І. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ І КРИТЕРІЇ МЕДІАЦІЇ.....	64
Дришлюк В. І. СПІВВІДНОШЕННЯ МЕДІАЦІЇ, МИРОВОЇ УГОДИ ТА ПРОЦЕДУРИ ПРИМИРЕННЯ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....	69
Дулгер В. В. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА МЕДІАЦІЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ... 73	73
Дутко А. О., Заболотна М. Р. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	76
Журавель А. В. ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗВИТОК МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	80
Заєць О. М. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	86
Звонок О. С. ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ЛУГАНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ІМЕНІ Е. О. ДІДОРЕНКА.....	88
Клепка Д. І. ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ.....	92
Ковальова О. В. РОЛЬ МЕДІАЦІЇ ТА ІНШИХ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В ПОЛЩЕЙСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ... 97	97
Конопельський В. Я., Плужник О. І. ПОНЯТТЯ МЕДІАЦІЇ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ.....	101
Корнієнко М. В. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	105

Коссак В.	
МІСЦЕ МЕДІАЦІЇ В СИСТЕМІ СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ....	109
Крестовська Н. М.	
ЕТИЧНІ ЗАСАДИ МЕДІАЦІЇ.....	112
Кривега Д. В., Кулик Л. М.	
МЕДІАЦІЯ ЯК ОДНА З ФОРМ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ БУЛІНГУ.....	115
Кривонос Л. Я.	
РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ПРАКТИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ.....	118
Кубаєнко А. В.	
ПРОЦЕДУРА МЕДІАЦІЇ ЯК ФОРМА ВИРІШЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО СПОРУ.....	122
Кузніченко С. О.	
АЛЬТЕРНАТИВНІ СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ ПРАВОВИХ СПОРІВ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКА МОДЕЛЬ...	125
Кузніченко О. В.	
СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МЕДІАЦІЇ.....	128
Кузьмініх А. Ю., Афанасенко С. І.	
МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ЗАХИСТУ ПРАВ.....	131
Куракін О. М., Кубарєв І. В.	
ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	134
Куцик К.	
ДО ПИТАННЯ МЕДІАЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ...	137
Маковій В. П.	
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА СУТНІСТЬ МЕДІАТИВНИХ УГОД....	140
Матвєєва Л. Г.,	
МЕДІАЦІЯ ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА: ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОВПЛИВУ.....	145
Медведенко Н. В.	
МЕДІАЦІЯ ЯК ЗАСІБ ВИХОДУ З КОНФЛІКТУ.....	147
Медведенко С. В.	
КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ У МЕДІАЦІЇ.....	150
Меркулова В. О.	
ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛОЇ ОСОБИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОСУДДІ.....	154
Меркулова Ю. В.	
ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ В ЮРИДИЧНИХ КОНФЛІКТАХ.....	157

Мирза С. С. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ МЕДІАЦІЇ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ З АНГЛОСАКСОНСЬКОЇ І РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЮ ПРАВОВИМИ СІМ'ЯМИ.....	161
Мішина Ж. В. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	165
Нікітін А. А. МЕДІАЦІЯ, ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОЦЕСУ.....	167
Ніколаєв О. Т., Ніколаєва Д. О. РОЛЬ ПОСЕРЕДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УРЕГУЛЮВАННІ ЕТНІЧНИХ КОНФЛІКТІВ.....	170
Олашина А. О. МЕДІАЦІЯ У СПОРАХ ПРО РОЗПОВСЮДЖЕННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	176
Олейниченко О. М. МЕДІАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ФОРМИ ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В РАКАХ ПЛЮТНОГО ПРОЕКТУ «ПРОГРАМА ВІДНОВЛЕННЯ ДЛЯ НЕПОВНОЛІТНИХ, ЯКІ Є ПІДОЗРЮВАНИМИ У ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ».....	178
Пишна А. Г. ОСОБЛИВОСТІ ПРАКТИЧНОГО ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЇ ДЛЯ УРЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ.....	179
Піскунова О. М. ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	184
Поліщук О. В., Славінська І. В. УГОДИ ЯК СПОСІБ ПРИМИРЕННЯ СТОРІН.....	188
Прудка Л. М., Мельниченко М. ПІДГОТОВКА МЕДІАТОРІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СТАНДАРТ...	191
Прудка Л. М. ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МЕДІАТОРА.....	194
Рак Ю. МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ.....	198
Ребриш А. С. ОСНОВНІ МОДЕЛІ МЕДІАЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ.....	200
Рудой К. М. РОЛЬ МЕДІАЦІЇ ПІД ЧАС УЧАСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ І БЕЗПЕКИ.....	203

Русавський В. О. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ МЕДІАЦІЇ.....	208
Середницька І. А. ПЕРЕВАГИ МЕДІАЦІЇ, ЯК СПОСОБУ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ.....	213
Сірко В. С. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДІАЦІЇ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРАВ.....	216
Степанова Т. В. ЩОДО РЕАЛЬНИХ ТА УДАВАНИХ ПЕРСПЕКТИВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДІАТОРА.....	221
Сухарєва А. О. МЕДІАЦІЯ ЯК МЕТОД ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	223
Ульянова Г. О., Ульянов О. І. ПОМИЛКОВІ УЯВЛЕННЯ ПРО МЕДІАЦІЮ.....	227
Форос Г. В. МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ.....	229
Хаджирадєва С. К. МЕДІАЦІЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ.....	231
Цільмак О. М. ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ, ЯКІ ОБУМОВЛЮЮТЬ ТА ДЕТЕРМІНУЮТЬ ЕМОЦІЙНИЙ НЕЙТРАЛІТЕТ МЕДІАТОРА.....	234
Шаповалова І. О. МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ: УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА КОНЦЕПЦІЯ.....	237
Шелевер Н. В. МЕДІАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ.....	239
Шмаленко Ю. І. НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ ТА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК ПРИНЦИПИ МЕДІАЦІЇ.....	244

Наукове видання

**МЕДІАЦІЯ В СУДОВІЙ, ПРАВООХОРОННІЙ ТА
ПРАВОНАХОДИСНІЙ СИСТЕМАХ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції
30-31 травня 2019 року

Підписано до друку 27.05.2019. Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Гарнітура «Times New Roman» Друк цифровий. Ум. друк. 14,8 арк.
Віддруковано з готового оригінал-макету. Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач ОДУВС

м. Одеса, вул. Успенська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3507 від 25.06.2009 р.